

*Asım
Bezirci*

*İkinci Yeni
Olayı*

Eleştirme-Örnekleme

Gözlem

Eleştiri Araştırma Dizisi : 1

ASIM BEZİRCİ, Halkımızın Diliyle Barış

Birinci basım : Nisan 1986

İkinci basım : Ocak 1987

Dizgi - Baskı - Cilt : Gözlem Matbaacılık Koll. şti.

GÖZLEM YAYINCILIK VE MATBAACILIK KOLL. şTİ.

Gedikpaşa Cami Sok. No. 66/3 Çemberlitaş - İSTANBUL

Tel. : 526 28 71

İkinci Yeni Olayı

Eleştiri
Örnekleme

Asım Bezirci

ASIM BEZİRCİ'NİN ESERLERİ

Çok Kapılı Oda (1961, 2. basım 1982)

Edip Cansever (1961)

Günlerin Götürdüğü Getirdiği (1962, H. Cöntürk'le)

Bilimden Yana (1963, 3. basım 1987)

Abdülhak Hâmit'in «Târık Yahut Endülü's Fethi» (1966)

Okudukça (1967)

Orhan Veli (1967, 7. basım 1985)

Ahmet Haşım (1967, 5. basım 1986)

Nırvallah Ataç (1968, 2. basım 1983)

Dünden Bugüne Türk Şiiri (1968, Antoloji)

On Şair On Şiir (1971)

Metin Eloğlu (1971)

Seçme Romanlar (1973, R. Taner'le, 3. basım 1983)

İkinci Yeni Olayı (1974, 2. basım 1986)

Sabahattin Ali (1974, 3. basım 1987)

Nâzım Hikmet ve Seçme Şiirleri (1975)

Bilimden Yana Sosyalizme Doğru (1976)

Orhan Kemal (1977, 2. basım 1984)

Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat (1979)

1950 Soprasında Hikâyecilerimiz (1980)

Seçme Hikâyeler (R. Taner'le, 1981, 2. basım 1983)

Abdülhak Hâmit (1982, 2. basım 1983)

Pir Sultan (1986)

Halkımızın Diliyle Barış (1986, 2. basım 1987)

Şairlerimizin Diliyle Barış (1987)

Türk Halk Şiiri (çıkıyor)

ELEŖTİRME

Ey oğul eğer şair olup şiir ayıtmağa kas-
detsen cehdet ki şiirde sözün murabba ola
yani ruşen ola, açık ola. Ve sakın ki gamız
söylemeyesin yani örtülü söylemeyesin. Me-
selâ bir şiirde bir sözün ki manası şerhin
sen bilesin ve ayruk kişi bilmeye, anın bi-
gi sözü söyleme. Zira şiiri halk için aydur-
lar, kendiler için ayıtmazlar. Pes şiir'in ma-
nası açık gerektir ki ruşenliği sebebinden
ötürü kim gerekse rağbet ede.

(«Kabusname»/Kaykâvus,
çev. Mercimek Ahmet)

İKİNCİ YENİ'NİN ÖZELLİKLERİ

Neyin adıdır İkinci Yeni? Niçin doğmuş ve nasıl gelişmiştir? Nerelerden kaynaklanmıştır? Edebiyatımızda ne gibi bir yer tutmuştur? İyi ve kötü yanları nelerdir?

Bu soruları cevaplandırmazdan önce, İkinci Yeni'nin «ne olduğu»nu açıklamak gerekiyor.

İkinci Yeni 1954'ten sonra filizlenmeye başlayan bir şiir hareketidir. Öncüleri Oktay Rifat, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda gibi şairlerdir. Harekete «İkinci Yeni» adını eleştirmen Muzaffer Erdost takmıştır. Gerçi yanlış bir adlandırma-
dır bu. Çünkü, şiirimizin Tanzimat'tan beri geçirdiği yenilik olayları göz önünde tutulursa, İkinci Yeni'ye ancak «Sekizinci Yeni» demek uygun düşer. Ama, İkinci Yeni bir yönüyle Garip akımına (Birinci Yeni'ye) tepki olarak doğduğu ve sık sık tekrarlandığı için bu ad yerleşir.

BİRİNCİ YENİ NEDİR?

İkinci Yeni'yi iyi kavramak için Birinci Yeni'yi —hiç değilse genel çizgileriyle— tanımak gerekir.

Birinci Yeni'nin edebiyat tarihindeki adı «Garip akımı»dır. Öncüleri Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Ri-

fat'tır. Akım, bu şairlerin 1937'lerde Varlık dergisinde yayımladıkları yeni şiirlerle başlayıp 1945'lere kadar sürer.

Öncüler şiirlerinden yaptıkları bir seçmeyi 1941'de **Garip** adlı bir kitapta toplarlar. Kitabın başına koydukları önsözde «Şiir Hakkında Düşünceler»ini açıklarlar.

Garip akımına temel olan bu düşüncelerin belli başlıları şunlardır :

«...Şiir bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatıdır. Yani tamamiyle mânadan ibarettir. Mâna insanın beş duygusuna değil, kafasına hitap eder. (...) Vezinle kafiye'nin her şeye rağmen birer kayıt olduğunu kabul edelim. (...) Teşbih, istiâre, mübalâğa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayal zenginliği, ümit edelim ki, tarihin ağgözünü artık doyurmuştur. (...) Yeni şiirin istinat edeceği zevk, artık ekalliyeti teşkil eden o [müreffeh] sınıfın zevki değil. Bugünkü dünyayı dolduran ırnsanlar yaşamak hakkını mütemadî bir didişmenin sonunda buluyorlar. Her şey gibi şiir de onların hakkıdır, onların zevkine hitap edecektir. Mesele, bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmaktır. (...) Yeni bir zevke ancak yeni yollarla, yeni vasıtalarla varılır. (...) Biz senelerden beri zevkimize, irademize hükmetmiş, onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş edebiyatların o sıkıcı, o bunaltıcı tesirlerinden kurtulabilmek için, o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz...»

Garipçiler —kendi deyimleriyle— «sanatı itikatların tellallığını yapmak işiyle tavzife» yaşanmamışlardır. Şiir tutumları Hececiler ile Ahmet Haşım, Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet'inkinden ayrı bir yol izlemiştir. Buna karşılık, Fransız modernistleri ile gerçeküstücülerinden bazı etkiler almışlardır. 1945'lerden sonra ucun ucun toplumculuğa yönelmişler, bu yolda folklordon (özellikle halk şiir ve dilinden) yararlanmışlardır.

İkinci Yeni'nin Garip akımına göre durumu üç bölümde incelenebilir: 1) Birinci Yeni'ye karşı, 2) Birinci Yeni'ye yakın, 3) Birinci Yeni'nin dışında.

BİRİNCİ YENİ'YE KARŞI

İkinci Yeni, artık işlevini yitirdiğini bildirerek, Birinci Yeni'ye başkaldırır. Orhan Veli ve arkadaşlarının başlattıkları akıma çoğun karşıt bir yol tutar. Bu tutumun belli başlı özellikleri şöyle sıralanabilir:

- İmgeye kapıları yeniden ve sonuna kadar açmak.
- Edebî sanatlara özgürlük tanımak.
- «Basitlik, alelâdelik ve sadelik»ten ayrılmak.
- Konuşma diline, ortak dile sırt çevirmek.
- Halkın yaşamından ve kültüründen uzaklaşmak, «folkloru şiire düşman» bellemek.
- Şehirli «küçük adam»a, tip çizmeye boş vermek.
- Nükte, şaşırtma ve tekerlemekten kaçmak.
- Şiiri ustan ve anlamdan kaydırmak.
- Duyguya ve çağrışıma yaslanmak.
- Konuyu, hikâyeyi ,olayı atmak.
- «Yoksul çoğunluğa» değil, «aydın azınlığa» seslenmek vb...

BİRİNCİ YENİ'YE YAKIN

İkinci Yeni'nin yukarda belirtilen özellikleri Garip akımının başlangıçta koyduğu biçimsel ilkeleri ve sonradan oluşturduğu içeriksel eğilimleri ortadan kaldırmaya yönelik bir hareketin belirtileridir. Gelgelelim, yalnızca bu belirtilere bakarak, İkinci Yeni'yi baştan başa Birinci Yeni'ye karşıt sanmak doğru olmaz. Çünkü, ayrılıkların dışında, bazı yakınlıklar da vardır. Örneğin:

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de Türk şiir geleneğiyle bağını koparır. Biliyoruz: Garipçiler «vezniyle, kafiyesiyle, kitaplardan öğrenilmiş çeşitli sanatlarıyla bütün bir geleneğe» savaş açmışlardı. Gerçi, İkinci Yeniciler böyle bir savaşa kalkışmazlar, ama gelenekle bir ilişki de kurmazlar.

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de Gerçeküstücü-
lükten azbuçuk etkilenir. (Ayrıca, İkinci Yeni Dadacılık-
tan da ufak bazı etkiler alır.)

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de «dizeci (mısra-
cı) şiir»e karşı çıkar.

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de gözlerini çokluk
Batıya çevirir; modern şairlere (özellikle de Gerçeküs-
tücülere) ilgi gösterir.

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de ideolojik «bağ-
lanma»ya yanaşmaz. Ulus sorunları ve yurt gerçekleriyle ilgilenmez. «Salt şiire, arı şiire» varmaya çalışır. Bu
yüzden de Nâzım Hikmet'in başlattığı ve öbür ülkücü-
lerin sürdürdüğü Toplumsal/Toplumcu Gerçekçi akıma
uzak durur.

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de biçime öncelik
tanır, içeriği gereğince önemsemez. Bundan dolayı, ço-
ğun biçimciliğe kayar.

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de toplumsallık, sı-
nıfsallık ve tarihsellik bilincini taşımaz.

— Garip akımı gibi İkinci Yeni de «siyaset dışı»
kalır.

BİRİNCİ YENİ'NİN DIŞINDA

İkinci Yeni'nin Garip akımıyla olan karşıtlık ve ya-
kınlıklarından ayrı bazı özellikleri de vardır. Gerçi bun-
lar «akım»a yaraşır birer «ilke» haline gelmemişlerdir.
Şairine ve şiirine göre derece derece sertleşip çoğalmış
yahut yumuşayıp azalmışlardır. Yaygın ve sürekli bir
tutarlığa, birliğe kavuşamamışlardır. (Bu yüzden, he-

men saptanıp topluca yargılanmaları güçtür.) Ama İkinci Yeni'ye ayrıcalık kazandıran ve tartışma yaratan da hemen hemen hep onlar olmuşlardır.

Bu özellikleri öncüler çoğun hesaplıca, artçılar ise ödünsüzce uygulamışlardır. Ayrıca, özelliklerden bazıları zamanla ya yumuşamış, ya kalkmış ya da başkalaşmıştır. Eleştirilerin yanı sıra, 1960'tan sonra toplumsal ve kültürel yaşamımızda beliren oluşumlar da bunda etkili olmuştur. Onun için, İkinci Yeni'yi belirleyen özellikleri sergilerken daha çok 1955-65 dönemini ve henüz bozulmamış, sapmamış ürünleri göz önünde tutacağım. Vereceğim örnekleri de izleyiciler yerine yalnızca ustalardan seçeceğim. Örneklerin kuramsal temellerini göstermek amacıyla öncülerin yazılarından parçalar aktaracağım. Böylece, sözü edilen özellikleri daha çok onların ağzından ve onların ürünleriyle belgelemek istiyorum (1). Belki, İkinci Yeni hareketi bir «bütün» olarak düşünülürse, öncüler, ılımlılar, iyiler kadar artçıların, aşırıların ve kötülerin de göz önünde tutulması gerekir. Hele, öncülerin, iyilerin onları biraz desteklediği, hatta biraz da etkisinde kaldığı bilinirse, bu gereklilik daha da artar. Fakat, gerekirliğin («Ayrık Otları» yazımda olduğu gibi) yerine getirilmesi, kötü niyete yorulduğundan ve İkinci Yenileri vurmak üzere çömezlerin, kötülerin öne sürüldüğü söylendiğinden, bundan kaçınacağım.

Eurada, yeri gelmişken, bir daha vurgulamalıyım: Kendi yan tutuculuklarını unutan İkinci Yeni şairlerden birkaçı ile onları savunan kimi yazarlar benim yan tuttuğumu, dolayısıyla nesnellikten uzaklaştığını ileri

(1) İkinci Yeni'yi tanıtip eleştirirken onun isim babası Muzaffer Erdost'la birlikte başkalarının da yazılarından yararlandım. Öyleyken, o, hep kendi yazılarını temel aldığını öne sürerek bana acı sitemlerde bulundu: «Bilgimiz ve kültürümüz bu şiiri çok yanlış tespite sebep olmuş olabilir. Fakat bizim yanlışımız İkinci Yeni şiirin yanlışları olabilir mi?» (Papirüs, Kasım 1967). Elbette olamaz, ama onun yazdıklarıyla İkinci Yenilerin söyledikleri çoğunlukla birbirini tutmaktadır. Aktaracağım sözler ile şiirler bunu kanıtlayacaktır. Dolayısıyla, M. Erdost'un sitemlerinin yersizliği de ortaya çıkacaktır.

sürdüler. Bunun yersizliğini «Hangi Nesnelcilik?» ile «Tarafsızlık mı?» başlıklı yazılarımda (2) uzun uzadıya belirtmişim. Kısaca özetlersem : Eleştirmen tarafsız olamaz. Verdiği değer yargısıyla çirkin, kötü, yanlış ya da güzel, iyi, doğru karşısında ister istemez bir yan tutar. Elverir ki çözümlemesini nesnelce yapmış olsun. Bu koşulla, nesnellik yan tutmanın —değer yargısının— sağlam bir temele dayanmasını sağladığı gibi, yan tutmak da nesnellığe aykırı düşmez. Çünkü her eleştiri, her yargı bir yan tutmayla sonuçlanır.

BAŞLICA ÖZELLİKLER

Bundan ötürü, yargıya geçmezden önce, İkinci Yeni'nin özelliklerinin doğru saptanması gerekmektedir. Buna ulaşmak için izleyeceğim yolu yukarda kısaca açıkladım. Buna göre, —Birinci Yeni'ye yakınlık ve uzaklıkları dışında— İkinci Yeni'nin taşıdığı başlıca özellikler şunlardır :

GELENEKTEN KOPMA

İçerik ve biçimce Türk şiir geleneğinden bağları koparmak: Yukarda kısaca değindiğim, ilerde «İkinci Yeni, Gelenek ve Divan Şiiri» bölümünde ayrıntılarıyla açıklayacağım üzere, Garip akımı gibi İkinci Yeni de geleneğe yüz vermez. Hececiler ile Yahya Kemal, Ahmet Haşim ve Nâzım Hikmet'lerin açtıkları çığırın dışında bir yol tutar. Hatta, bu yolda Garipçileri bile geride bırakır. Garipçiler, hiç değilse, sonradan «halkın dilini, zevkini bulmaya» yönelmişlerdi. İkinci Yeniler ise böyle bir kaygı da gütmazler. Üstelik, yalnızca dilin geleneksel yapısını (örneğin sözdizimini) zorlamakla kalmaz, onun süregelen dil değerleri ile çağrışım zenginliklerine de sırt çevirir, ölçüsüz bir öztürkçeciliğe yönelirler.

(2) Bak : *Bilimden Yana, Sosyalizme Doğru*, 1976, s. 207 - 215.

BİÇİMCİLİĞE KAYMA

Biçimi içerikten üstün ya da ayrı görmek, ona öncelik tanımak : Gerçi bu özellik İkinci Yeni'yi Birinci Yeni'ye yaklaştırır, ama İkinci Yeni bu yolda ondan çok daha ileri gider. Hatta, zaman zaman, biçimciliğe (formalizme) ulaşır : Şiirde anlamı, düşünceyi, demeci, konuyu, temi, hikâyeyi, tasviri —dolayısıyla içeriği— ya önemsemez ya da dışalar.

Örneğin, İlhan Berk'e göre, «Şiir aslında bir şey söylemez. / Çağımızın şiiri bir şey söylemek için yazılmıyor artık. / Bir hiçtir şiirin konusu, bir hiçten doğar. / İkinci Yeni anlatılmayan şiirden yanadır. / Bir şey anlamak isteyenler düzyazı okusunlar. / Konusuz, öyküsüz olması gerek şiirin.» (3).

Bu sözlerle içeriği aşağılayan İlhan Berk, biçimi onun üstüne çıkarır: «Nedir biçim? Geniş anlamıyla anlatım, bütün (composition), koşuk diyebileceğimiz şiirin dış yapısı. (...) Anlatımı hiçbir şeylere değişmem. Bir ozanın kişiliği her şeyden çok, hemen hemen buna bağlıdır... Bunun için de bir şiire bakarken anlatımı başa koyuyorum... Son olarak da şiire ne söylüyor diye, yani öze bakıyoruz... Çünkü ilk anda, şiirin ne söylediğine bakmak, şiirin ne olduğunu bilmemek demektir. / Şiirin kuruluş biçimi, yani yapısı başta gelir. / Biçim dediğimiz, şiirde buyruğunu yürüten o tek şey... Biçim anlamı aştıkça, onu yok ettikçe kurulur, kalır.» (4).

Cemal Süreya da, İlhan Berk gibi, şiirde biçime öncelik ve ağırlık verir : «Şiirin tarihi, biçimlerin tarihi olmuştur... Bir özün bir başına şiiri kurtardığı görülmemiştir. Ama biçimin bir başına böyle bir işi başarmaya çok kere gücü yetebilmiştir... Bir şiiri şiir eden o şiirin genel fikir eğilimi değil, onun kişiliğinden ayrı ol-

(3) Varlık, 1.4.1960 / Yeni Ufuklar, Mayıs 1960, Nisan 1962 / Yelken, 1.6.1960 / Yeşiltepe, 15.9.1958 / Vatan, 3.5.1960.

(4) Varlık, 1.4.1960 / Papirüs, 1981, sayı 2 / Yelken, Mart 1960.

mayan perspektifidir. Yani biçim... / Biz şiir salt biçimdir demiyoruz, belki en çok biçimdir diyoruz.» (5).

Cemal Süreya, yıllar sonra, biçimci olduğunu açığa vurur : «İlk sıralarda daha biçimciydim. Şimdilerde insanî özün peşindeyim.» (6).

İkinci Yeni'nin sunucusu Muzaffer Erdoğdu da, yıllarca sonra, içeriğin savsaklandığını kabul eder : «Öz, gerçekten yadsınır ölçüde ihmal edilmişti. Dolayısıyla, küçük burjuva açıdan da olsa, toplumun sorunları şiirde en geri plana atılmıştı / Bu tür arayışların ilk çöküşünün bazı yanlışların nedeni olabileceği de gözden kaçırılmamak gerekir. Şiirde içeriğin yadsınır ölçüde boşlanması, bu yanlışların başında gelir.» (7).

DEĞİŞTİRİM

— Dilde değiştirimlere (déformation) gitmek : Bunun için konuşma diline, yaygın/ortak dile sırt çevrilir, soyut bir dile ulaşmaya çalışılır, Türkçe'nin yapısı zorlanır, gramer kuralları az-çok çığnenir : Sözdizimi bozulur, seslerle hecelerin, sıfatlarla fiillerin yerleri değiştirilir ya da saptırılır, öznesi olmayan ya da anlamı tamamlanmayan tümceler düzenlenir, birbiriyle ilgisiz ya da az ilgili sözcükler yan yana getirilir vb...

Kemal Özer «değiştirim ile soyutlamayı» İkinci Yeni'nin temel özelliklerinden sayar. İlhan Berk'e göre, «yeni şiir dili belki tilciklerin anlamlarını sarsmaya değin gidecektir. İlk anda Türkçe'nin bilinen kipleri, tümce, köçük kipleri yerinden oynatılacak. Sonra da Batı dilleriyle, onlara benzete benzete Türkçe'yi kuracağız. (...) Bunun için, yeni bir şiir dili yaratmada anlam ötesi, us dışı şiirin büyük önemi var bence. Nitekim, bugünkü yeni Fransız şiirini, o dili, Gerçeküstü anlayış kurmuş-

(5) Pazar Postası, 15.9. 1957, 20.10.1957.

(6) Milliyet 10.1.1973.

(7) Türk Dili, Haziran 1977 / Bilim ile Yazın Arasında, 1984, s. 168.

tur. (...) Anlam dışı, gerçeküstüne benzer bir şiir, şimdi bizim yeni şiir dilimizi kuruyor. Bu anlayışın yeni şiir dilini yaratmakta sıkı sıkı ilgisi var. Üs ötesi şiir bir dil oyunudur, anlamdan çok dili sarsmak işi. / Bana hücum edilirken dili bozduğum hep söylenmiştir. Doğrudur da.» (8).

İşte buna uyan birkaç örnek :

Bekle ki soğanlar salatalar yağsın
Nisan yağmuru yeşersin

(Oktay Rifat)

Çıktım bir bir camları, caddeleri indirdim, ses yok

...

S bir kadın balkonunda baksam ne zaman olurdu

...

Öyle sular dağların üstüydü isminiz

...

Güneşler, bütün o, durdum bir denizde

...

Sesimi dönmeyim bütün yalnızlığım

(İlhan Berk)

Sanki hiçbiriniz duvar görmedik

...

Sana ben olmalıydım, ayaklarımdan ötürü gezinirdik

...

Bu sanki niye durduğumuz mu? açıkken sevimli bölgeleri

Ay, pencere, göz! Siz git ey!

...

Çok ağrıyan yerlerim pembeye mavı

...

Ben derim: sana olmak, seni yürümek

Besbelli seni büyümek kendimde

...

Çocuklar ekmek yiyorlar gibidir sesin

...

Niye hiç kimse konuşmuyor kadar

(Edip Cansever)

O zaman lokantalar var daha başka
Akşamla, Ve dindiren şarkısı kendi olmanın
(Turgut Uyar)

Çoktan devrilmiş bir iskemlesiz çocuk

...
Ben var ölmek, istemek
Vişne rengi bir balta
Tırnaklarını kesmek,
Sonra atlamak ata,

...
Sen bana çok güzeldin, senin ayakların da,

...
Sizin o pazar günsüz kuyularda kalmaklar
(Ülkü Tamer)

Bir sürü güvercin havalan

...
Bir de sen var koynumda yatıyorsun

...
Başladı Afrikası uzun bir gece

...
Gibi Erzurumlu yanından geçen minarelerin
Daracık ışığına buyur etmiş bütün mavilikleri

...
Çoğaltan ellerini seviyorum kaç kişi

...
Ama yok aslan heykelleri var köpek
(Cemal Süreya)

hiç gel sen kuş

...
Seninle sevişmek oluyorum durup durup

...
kendimle ve senle başka kimseyle beraber

...
herkes istediği yerelerde çocuk olmaklı
ben hiç kimseli değilim ben senli

...
gittim neden mi siz sorun diye

(Tevfik Akdağ)

kül pancurları elgin, fareleri örtük

...

yorgunluğu huzursuz bir at mor

...

bir ay girerken yüreğine geceleri rastıkları kaçlı hiç

...

Kaçmış bir çatanayla külüstür ve cin. Çalarak
sinsi mızıkası bilinmezlik. Kara mürekkebin.

...

Nerden kalmıştırdı takılıp bir gelin telli
saçlarında darmadağın.

(Ece Ayhan)

KARIŞTIRIM

— Anlatımda karıştırmalara (synaesthesia) başvurmak. Bunun için duyular ya da algılar birbirine karıştırılır: Bir duyunun, algının yerine öbürü konulur; değişik izlenimler, karşıt duyumlar ve imgeler arasında eşitlik kurulur; duyulardan (göz, kulak, burun, dil, deri) birine ilişkin algılar ya da sıfatlar başka bir duyuya mal edilir vb...

Örnekler :

Uykusuz camların kırmızı boynuzlu öküzü ellerimi
yaladı mı yemyeşil olurum. Alnımın kuşları havalanır.

(Oktay Rifat)

En akıllı tarafımdır balıkla deniz tutmak

...

Saçlarla gözleri kesiyoruz makaslar konusunda

...

Pencereli yıldız, misafirli oda;
bol bol öttürüyorsunuz onları

...

Bir tabak bir örtüye kolunu çarptırarak

...

Güneşin döndüğü tepsiye vurmuşlukla

...

Telleri çözülmüş bir cadde

...

Gözlerimi batırıyorum istakozlara

(Edip Cansever)

Güvercin kuşkusu cırlak güneş

...

Ellerinizin balıkları bütün kanallarda

...

Bir yandan elma yiyorsun kırmızı

...

Sonra o gider sesini yıkardı

...

Bir yanda Sırkeci'nin tren dolu kadınları

(Cemal Süreya)

ben alkol yiyorum çatır çatır

makarna içiyorum beyaz sülük gibi

(Tevfik Akdağ)

Atımı istedim evin göğü gerindi

(İlhan Berk)

en eski ipek saçlarıyla uzamış topuklarına kesilmiş

göz kapakları

...

akdeniz dudaklı penceresiz sancılı bir çocuk

(Ece Ayhan)

Söyle bana utanırken sular gece yatısına

(Ülkü Tamer)

ÖZGÜR ÇAĞRIŞIM

— Özgür çağrışım yöntemini kullanmak. Bunun için irak ya da kopuk çağrışımlarla çalışılır: Çağrışımlar arasındaki bağ ya iyice gevşetilir ya da kesilir; birdenbire bir çağrışımından, bir imgeden, bir dizeden ötekine atlanır. Hatta, bazan —anlamı bozmak ya da kaldırmak için— 'karşıt çağrışım'lara başvurulur; çağrışımların birlik ve uyumuna bakılmaz. Söz gelişi, İ. Berk Mısırkalyo-

niğne'de bu çeşit çağrışımları dener: «Çağrışımı öne aldım. Özellikle de karşıt çağrışımlar ilgilendirdi beni. Böylece bir anlamın bir anlamı yoketmesi doğdu. İmge karşıtlığı anlamı silmeye her zaman yetmiyor, en iyisi karşıt çağrışım.» (9)

Örnekler :

Ay doğar kuyulara yalın ayak
Telgraf tellerinde gemi leşleri

...
Lambaların şiltesinde uyurlar
Ellerinde çitlenbik ağaçları

(Oktay Rifat)

libya sefine beyoğlutaşı/bir deniz ermeni gerindi.
Bir 3 eden 2'den daha gerçek 1 yoktur, dedi
Fornet. Pavurya gidip göğün hendeğine ağdı.
Ben yalnızlık doluydum.

(İlhan Berk)

Bir tüfektir her sokağın ucu
Siyaha kapalı at
Patladı patlayacak

(Edip Cansever)

Bir Arabistan ve karşılıksız bir çek
Bir para ile dengesi
Korkunun sonsuz gelgitli kanında
külötlar korseler ve adamlar...

(Turgut Uyar)

sessizce bitiyor ilk güneşte icra-iflas duası

...
ay türkçe rakı çıkmıştır kapalı

...
bütün ellerinin sokakları aşktır senin a, petro
(Eco Ayhan)

...
Tüy aldım kl evrende kalkıp gitmeleri özetliyorum

...
N'olur ağzından başlayarak soyunmaya

...
Kocan ne iyiydi, sonra Niyde ilinden gökyüzleri
(Cemal Süreya)

güneş lğretli erikler soyut insan kuruları .

...
ayva kapital armut kapital
memetler kuş kanatlarının uçlarında

...
bol kollu iki çocuksuz
oynak gözlerinde uzak nal sesleri

...
rakılarla marmara'nın kaysı kuşlarına
kıpırdak ayaklı çiçekleri kulaksız
bütün aşklar eller yukarı

(Tevfik Akdağ)

Çizdiğim resmin
Saat kulesi ağlıyor
Ağzım o çeşit yok
Şişe bu çeşit var

...
Yalnızlığın geyik gözlü köşesinde
Bir rafa koyabilsen
Olup biteni ve onları

(Sezal Karakoç)

Bu benim hasır şapkam
İçinde darağacı;
Sanki bir gömlek değil
Mavi keten ağacı.

(Ülkü Tamer)

SOYUTLAMA

— Soyutlamaya yönelmek. Bunun için parça bütün-
den, tekil çoğuldan koparılır: Gerçekte birbirine bağlı
olan nitelikler yahut nesneler tasarım yoluyla birbirin-

den ayrılır; varlıkların birçok özelliklerinden yalnızca bir ikisi öne sürülür: insanlar hem birbirlerinden, hem de kendilerini belirleyen çağ, çevre, yer ve toplumdan soyularak sunulur; sözden (dolayısıyla anlamdan, konudan, düşünceden) kaçmaya eğilimli soyut bir dil kullanılır vb...

C. Süreya bir konuşmasında «yeni şiir soyut bir şiir olmaya gidiyor.» der (10). E. Cansever bu gidişi savunur: «Sözcüklerin, deyimlerin en soyutuna kadar gitmek ben- ce şairin evreninin zenginliğini gösterir. Gerçeğin anlatı- mı, gerçeğe çok yakınlık kazandırılması için en doğal yol soyutlamadır.» (11). O. Rifat soyutlamayı gerçeği kavra- manın en iyi yolu sayar: «Fizik bilimi, nasıl gerçeğin ken- disini değilse, soyutsa ve soyut olduğu ölçüde gerçeği kav- rıyorsa, sanat da, öylece gerçeğin kendisi değildir, soyut- tur ve soyutluğu ölçüsünde gerçeği kavrar. (...) Soyut- laşmak, sanıldığı gibi, gerçekten uzaklaşmak, gerçekten kaçmak değildir.» (12). İ. Berk de bir denemesinde şun- ları yazar: «Ben soyutu insan usunun büyük bir gelişimi diye kabul ediyorum. (...) Çağımızın soyuta bağlılığı so- yutun duyurma gücünü, somutun anlam ve söz gücünden daha üstün bulmasındandır. (...) Sözden kaçmak, ayrın- tılardan kaçmakla ilgilidir. Ozan, soyuta bu yoldan varır. (...) Çünkü soyut hiçbir şeyi usa getirmeyen, hiçbir anı- ya yer vermeyen bir çabadır.» (13). T. Uyar'a göre «şiir tepeden tırnağa bir soyutlama işlemidir. (...) Çünkü, herhangi bir durum, soyutlama yoluyla (belki de sadece o yolla) gerçeklik kazanabilir.» (14).

İkinci Yeniler konuşmalarında soyutlamayı savunur- ken Chagall, Miro, Picasso, Klee gibi soyut rəsmin usta- larından da sevgiyle söz ederler.

(10) Pazar Postası, 20.4.1958.

(11) Dost, Nisan 1960.

(12) Yeditepe, 22.12.1958.

(13) Yeni Ufuklar, Şubat-Mart 1961.

(14) Güney, Kasım 1969.

Örnekler :

E sesinde yüzlerce tren yürüttü Galile'de
Tümü bir uzak denizde A'lar, V'ler, U'larla

...

Şey ile şaysız geçiyorum o kapanık güneşlerde

...

Şimdi h, şimdi M sesi ilk nasıl karanlık

...

İşte A,D,Z, saçın gecesi

(İlhan Berk)

Bir kız vardı yok gibi öyle güzel
Ne yerde ne gökte belki tuzda

(Oktay Rifat)

Susuz bir akılık başlayınca aramızdan
yavaşça oluyor ellerime bulaşması,
bir eksiyle yüklü minüskül H harfinden
bir meydan çarpmasından,
beni hatırlamakların

(Turgut Uyar)

ege denizi bu çok biri alafranga
biri alafranga değil ona kendimi boyadım
eylül ayını yanıma getirdim
bir de s harfini bir de deli şey'i
izmirli saatler elimde olmadan

...

yanlış isa'lı halimelerin mogambo'da

(Tevfik Akdağ)

Gelince Ç ile geliyordu bir çay

...

Telleri çözülmüş bir cadde
Oydu bu işte; en yerine konmuş bir kahverengi
Yani gözümün teki
Yani en güzel uyanı anahtar çeliklerine

(Edip Cansever)

Taşların ortasında Leylânın gözleri
Leylâ köşe köşe göz göz şiirin ortasında

Ben Leylâyı bulduğumdan yahut kaybettiğimden beri
Leylâ ya o bebeğin bardağında ya o dağın ortasında

...

(Sezai Karakoç)

oruçluyum dövülmeden olmaz limon gibi ay

...

bir şarkı yiyor şimdi şapkalarını orospular eksiliyor
harfler olmak istemişti cumhuriyette üç aylar salılara

(Ece Ayhan)

ANLAMSIZLIK

— Anlamdan uzaklaşmaya yönelmek. Bunun için anlam bazan ya geriye itilir ya da atılır: Bir şeyi doğrulamak, anlatmak, tasvir etmek gibi işlemlerden, konu, olay ve hikâyeden sıyrılmaya uğraşılır.

Bu uğraşma İkinci Yeni'nin «anlamsız şiir» diye adlandırılmasına yol açar. Gerçi şairlerin hepsi tümüyle bu ada uygun ürünler vermez, ama hiçbiri de tümüyle ona sırt çevirmez. Her şair az ya da çok ona yakınlık duyar. Nitekim, öncülerden bazıları tam anlamsızlığı amaçlarken, bazıları da sınırlı bir anlamsızlıkla yahut rastlansal bir anlamlılıkla yetinir.

Örneğin İ. Berk birinci kümeye girer. Ona bakılırsa: «İkinci Yeni anlatılmayan şiirden yanadır. (...) Düşünceyi silmek, anlamı elinden geldiğince yoketmek ister. (...) İkinci Yeni'nin anlamdan anladığı: bir anlamsızlık anlamıdır. Bunu bilinçli bilinçsizlik diye de tanımlıyabiliriz. (...) İkinci Yeni anlamdan çok görüntüye bağlıdır. (...) Bir şeyi tanımlamak, belirtmek, adlandırmak, Mallarmé'nin de dediği gibi şiirden beklenen kıvancın dörtte üçünü atmak demektir. Çünkü anlam kadar şiire düşman bir ilke yoktur.» (15)

İ. Berk'e göre, «Bir şiirin güzelliği anlama bağlı değildir.» Eğer bir anlamı olursa, bir düşünceyi içerirse bu,

(15) Yeni Ufuklar, Mayıs-Haziran 1960 / Salkım, 7.7.1958 / Yeditepe, 15.9.1957 / Yeditepe, 1.9.1958.

rastlantıyla olur: «Şiirin anlamleyin ilkelerinden biri de rastlantıdır. Örnek olarak bütün surrealiste'leri göstermek isterim./Raslansallığı, hele düşünce raslansallığını baş köşeye koymalı. İmge raslansallığı bilinen bir şey. Asıl şaşırtıcı olan düşünceden gelen raslansallıktır. (...) Ben başıboşluğu, bir sözün bir sözü tutmamazlığını arıyorum.» (16)

İ. Berk Galile Denizi, Mısırkalyoniğne, Çivi Yazısı, Otağ adlı eserlerinde bu düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışır: «Mısırkalyoniğne konusuzluğun, hiç'in şiiridir. Dile, bir dile yaslanarak yazılmıştır, denebilir. Anlamıysa raslansal bir anlamlılıktır. Amacını, anlamı yok etmek biçiminde özetleyebilirim»/«Çivi Yazısı'ndaki şiirlerin gürümle, anlamla ya da yaşanıla bir ilgisi yok.» (17)

O. Rifat Perçemli Sokak, Aşık Merdiveni kitaplarındaki şiirlerle aynı çalışmaya katılır. Bunlardan birincisine yazdığı önsözde o da anlamsızlığı savunur: «Bir kelime sanatı, bu yüzden bir görüntü sanatı olan şiirin sadece olabilecek görüntülere bağlanması istenemeyeceğinden anlamla da bağlı kalması istenemez» / «Perçemli Sokak'ın önsözünde 'şiirin anlamla bağlı kalması istenemez' demiştim. Aradan iki yıl geçti, bugün de anlamsız şiirden yanayım. Ama anlamsızlığı İlhan Berk'in anladığı gibi anlamıyorum. (...) Anlam, bir sözün altındaki akla uygun şeyse, şiirin anlamla bağlı kalması istenemez.» (18)

İkinci Yeni'nin yayımcısı M. Erdost da anlamsızlıktan yana çıkar. Daha doğrusu, İkinci Yeni şiirleri tanıtırken, onların bu özelliğine parmak basar: «Oysa İkinci Yeni bir şey anlatmaz, bir şey söylemez. (...) Çünkü bu şiirin amacı bir şey söylemek değil, şiirin kendisini kurmaktır. (...) Bu şiir, bir şey söylerse, söylediği rastlansaldır. Yani ozan bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı anlatmak için mısra kurmaya gitmez, kelimeleri alır, onlardan mısraını kurar./Kelimelerle gelen kavramlar

(16) Varlık, 15 2.1960 / Dost, Şubat 1962.

(17) Yeni Ufuklar, Nisan 1962 / Yelken, Mart 1960.

(18) Perçemli Sokak, 1956, s. 8 / Yeditepe, 8.12.1958.

rastlansal olduğu gibi, bu mısraların kurulmasıyla ortaya çıkacak olan anlam da rastlansaldır.» (19).

İkinci kümeye giren şairler anlamı epeyi kırarlar, ama büsbütün ortadan kaldırmazlar. Ancak or- un önce- den kararlaştırılmış olarak değil, rastlansal olarak belir- mesini beklerler. Onun için, Ece Ayhan İkinci Yeni şiiri atonal müziğe benzetir: «Müzikçi (ya da ozan) başlan- gıçta yapıtının bittikten sonra kazanacağı anlamı bilmez, bilmesi gerekmediği gibi, bilemez de ondan; oturur mü- ziğin (şiirin) anlamı rastlansal olur; ya da bu anlam ras- rar, yapıt bitince ,anlam kendiliğinden ortaya çıkmış olur. İşte bu yüzdendir ki yeni özlere arkasında fellik fellik ko- şan, yeni özlere sarkıntılık etmekten çekinmeyen bir mü- ziğin (şiirin) anlamı rastlansal olur; ya da bu anlam ras- lansallığa indirgenebilir.» (20)

M. Erdost'un da benimsediği bu «anlamın rastlan- sallığı» görüşüne T. Uyar, E. Cansever ve Tefik Akdağ karşı çıkarlar. Sezai Karakoç ise, eski önemini yitirmek- le birlikte anlamın büsbütün atılamıyacağını söyler: «Şair, düşünceyi ya olağan dışı bir zekâyla donatarak, ya aptallaştırarak kullanır. Yani anlam yeni şiirde kendi öz fonksiyonunu yitirmiştir. Bir uyurgezerdir. Hafızasını kaybetmiştir belki. (...) Gerçi yeni şiir, yer yer anlam- sızlığı dener. Yer yer anlam boşlukları bırakabilir, anlam sıkıntıları çekebilir, anlam tatilleri yapabilir. Ama büs- бүтүн anlamsız şiir düşünülemez.» (21)

Buna karşılık, İ. Berk «rastlansallığı, hele düşünce rastlansallığını başköşeye koymak» ister.

Örnekler :

şey dedi şeyin eline alıp baktığı bu

...

eee T aa uu SSe C nnn EEE eee

....

(19) Pazar Postası, 23.12.1956/24.2.1957.

(20) Pazar Postası, 12.5.1957.

(21) Pazar Postası, 16.3.1958.

ölüm mü, kim bu beyazlık? Ki yavaş ki aptal ki
esmer yürür durur?

...
uzun sular olur duymak gibi birşeydiniz
(İlhan Berk)

Raf raf atlara karşı
Güneş kokulu kız
Aslanlara yedirir çocukluğunu

...
Kurtların gecesi beyaz dişli
Tüyünü tüsünü emdiğim minare

...
Yaprağını göstermeden uçan balık
Ne bilsin aynadaki çingırağı

(Oktay Rifat)

Neden üç aylar girerken kurşun harflerle salsılara
hiç soyutlanmamış ırmaklarda boğuluyor İbrahim
İsmail soda içen kalabalıklara doğru cumhuriyet olmuş
anlamıyorum şey yani İshak bakır kapılarda bakır topmak
deniz kızı etfalya cumhuriyette ağaçlara benzer öldü diye
(Ece Ayhan)

bir kentte takur tukur gölgelerle
dik sokakta s ile değil ve s ile
...
girince sen sütümün odununa

(Tevfik Akdüz)

Gözlerin bir balığın onu tutma denizlerinde
(Edip Cansever)

Saçlarından bir tavşan geçiyor,
Aşka uzamış ayakları;

(Ülkü Tamer)

İMGELEME

— İmgeyi içeriğin üstüne çıkarmak ya da dışına kaydırmak. Bunun için imge anlamın önüne ya da yerine

geçirilir, gerçeklikle imgenin bağlantısı gevşetilir ya da koparılır, karşıt ya da uzak çağrışımlı imgeler kurulur.

Daha önce de değindiğim gibi, Birinci Yeni'nin şiir-
den kovduğu imgeye İkinci Yeni kapıları ardına kadar
açar.

İkinci Yeniler soyutlamayı daha çok imgeyle birlikte
düşünür, onun yardımıyla gerçekleştirirler. İmge onlar
için anlamdan önce gelir, şiirin en önemli öğelerinden
sayılır. Anlamdan uzaklaşan şiirden «beklenen coşkuyu,
özellikle de etkiyi, izlenimi» imgenin sağlaması istenir.
İ. Berk ikide bir bunu vurgulamak gereğini duyar: «İkin-
ci Yeni anlamdan çok görüntüye [imgeye] bağlıdır. Bu
da onun görüntüye verdiği önemi gösterir. Bu bakımdan,
şiiri bir görüntü sanatı olarak bile düşünüyor denebilir.
(...) Bir şey anlatmayan görüntüye bağlıdır İkinci Yeni.
Hem şiiri soyut bir sanat olarak düşünmek, görüntüye
sıkı sıkıya bağlıdır» (Yeni Ufuklar, 1.5.1960).

Şiiri soyuta götürme ve anlamın (giderek içeriğin)
yerine imgeyi koyma kimi şairlerde nerdeyse bir amaç
olur. İçeriği daha iyi anlatmak ya da gerçekliği yeniden
üretip daha iyi yansıtmak için imgeye başvurulmaz. İm-
ge, bu temel işlevlerin dışında, 'kendi kendinin amacı'
gibi görülür. Bu yüzden yeni, değişik, şaşırtıcı, doğaüstü
imgeler düşürmek ve bunu değiştirimlerle beslemek ma-
rifet sayılır.

Genellikle sanat, 'imgelerle düşünme' diye tanımla-
nır. Gelgelelim, sanatın anlam ve düşünceden soyutlan-
ması, onu içi boş bir 'imge oyunu'na dönüştürür. İkinci
Yeni'nin kırı kırda ellerde vardıgı aykırı sonuç budur.

Örnekler :

Denizin çarşısında beyaz zeytin
Balıklar geçti düdük çala çala

...

Dökülür alçıları saçlarının

...

Omuzlarından paramparça kaldırırma

...
Ne camların yosunu
Ne rüzgârı şiltelerin

(Oktay Rifat)

A harfinden bir çarşı güneşi yüzünüzde

...
Sesin bir gülü bırakmak gibi birşeydi.

...
Ve gidip durduk akşamüstü gibi ırmak kayıkları
duran göğüne K'nın.

...
Katolik gül, değil bu yalnızlık senden

...
Bir karanfil iki memem arasında

(İlhan Berk)

Çocuklar bekleme yapıları gibi sokaklarda

...
Yılan yılan çonkoya mavi

...
Eeni sevdiniz mi? yangındır artık parmaklarınız

...
Bir çiçek geliyorsun yer altı çevresinden

...
Bir çelik mavimsi damar tam da çenemin üstünde

(Edip Cansever)

Kurutulmuş bir çiçeksiniz sanki gökyüzünü getirdim

...
Bir sargın umut yakaladım onu kuşandım
Serin mavi bir gökyüzü buldum onu kuşandım

...
Siyah şarabın tadını bilirim orman gibi

(Turgut Uyar)

Ben uzun minareliyimdir doğma büyüme

...
Saçlarını tarasa baştan başa rumeli

...

Kırmızı bir kuştur soluğum
Kumral göklerinde saçlarının

...

Ve zurnanın ucunda yepyeni bir çingene

...

Adam yıldızlara basa basa yürüdü

(Cemal Süreya)

Ve korkunç taş gülmekler muhlıs'te
gibi merdivenli bir sokaklar uzatmış

...

enflasyonu sekiz memeli bir zenne

...

bir de ödünç alınmış bir kömür gibi art tatum'un
parmakları

(Ece Ayhan)

Elinde sepet yağmur dolusu
Uzarken aşkın saçak altına

...

Denize doğru ölür martılar
Gözleri kan yüklü bir adadan.

...

Gümüş yapraklı bir ağaçtır,
Uzatır güverteme dünyamı.

(Ölkü Tamer)

USDİŞİNA ÇIKMA

— Us (akıl) dışına yönelmek. Bunun için —seyrek de olsa— usun kuralları, mantığın ilkeleri aşılar yahut çığnenir, gerçeğin niteliği bozulur yahut düzeni yıkılır...

Önce de açıklanmıştı: Garipçiler şiiri «insanın beş duygusuna değil, kafasına hitap eden bir söz sanatı» diye tanımlıyorlardı. Gerçi İkinci Yeni'nin ustan cayışı bu anlayışa bir tepki sayılabilir. Ama bunda Batı şiiri-nin, biraz Dadacılığın, en çok da Gerçeküstücülüğün etkisini görmek daha doğru olur.

Birinci Dünya Savaşı birtakım kentlerle birlikte Batı toplumlarının bağlandığı değerleri de yıkmıştı. İnsanlar (özellikle sanatçılar, şairlerle ressamalar) ahlâkın, usun, mantığın da bu yıkımdan kurtulamadığını, hiçbir şeyin sağlam ve sürekli olmadığını görmüşlerdi. İçine yuvarlandıkları güvensizlik, yabancılaşma ve umutsuzluk ortamı onları nihilizme, tüm yargıları, kuralları kurumları, gelenekleri, inançları yadsımaya götürmüştü. Bunun sanatta yansıması önce Dadacılık, ardından Gerçeküstücülük biçiminde belirdi. Dada köklü bir yadsımaydı, hiçbir sanat kuralı tanımıyordu. Her şeye başkaldırıyordu. Sınırsız bir özgürlük istiyordu. Dadacıların önde gelenlerinden Tristan Tzara hareketin «gençliğin ortak isyanından, tarihe, mantığa ya da ahlâka, onur, vatan, sanat, aile, din, özgürlük, kardeşlik gibi şeylere», «bütün insanî değerlere cevap veren tüm kavramlara boş verip doğanın köklü gereklerine bağlanan gençlerin başkaldırısından doğduğunu» söylüyordu.

Gerçeküstücülük, Dadacılıktan sonra ve onun bazı görüşlerinden kaynaklanarak doğdu. «Mantıkçı usun davulunu paltatıp yırtığına bakmayı» öneren Gerçeküstücülük, imgelemi ve düşünceyi tüm sınır ve engellerden kurtarıp özgürce çalıştırmaya yönelir. Bunun için, imgelem ile düşüncenin gerçek işleyişini ortaya koymak amacıyla katkısız ruhsal otomatizmi salık verir. Usun hiçbir denetimi olmadan, hiçbir ahlâksal ve estetik kaygı gütmeyen düşüncenin kendini dışa vurmasını ister. Bilinçaltını özgürce yansıtan düş ile imgeye önem verir. Düş ve çılgınlık durumlarında usun denetiminden kurtulan bilinçdışının kendiliğinden belireceğini öne sürer. Bu yolda Freud'un bulgularından yararlanır.

İkinci Yeniler arasında Gerçeküstücülükten etkilenerek usdışıcılığı en ateşli savunan İlhan Berk'tir. Antonin Artaud'ya özenerek şöyle der: «Korkuncu, cinneti denemek istiyorum. Kilitlermiş deliliği bırakmalı diyorum. Usun ettiklerine bir son vermeli. (...) Bréton, 'şiir usun bir bozgunu olmalıdır' diyor. Hiçbir şey yapmak

istediğim şeyi bu denli iyi anlatamaz.» (22). «Artık ancak şaşırtıcı olan, usa karşı olan güzeldir. Gerçeküstücülerin ileri sürdüğü bu yöntem, günümüzde daha da başka biçimler alacaktır. Artaud'da, Michaux'da, Cummings'de **us** dışı bir alan kurulacaktır. Yazmak, bir düşünme yönteminin dışına çıkacak, kendiliğinden bir varoluş sorunu olacaktır. Bunu usun kurallarına karşı durmak, beklenenin dışında bir anlamla karşılaşmak ya da karşıtlık mantığı diye de tanımlayabiliriz.» (23)

İ. Berk şiirde usu yıkmaya girişirken, O. Rifat da şiirde gerçeği değiştirmeye kalkışır. **Perçemli Sokak**'ta şöyle der: «Gerçeğin gündelik düzenini değiştirmek yahut başka bir açıdan bakabilmek elimizde olsaydı, daha çok ilgi duyardık ona. İşte gerçeğin düzeninde yapamıyacağımız bu değişikliği kelimelerin konuşma dilindeki gündelik düzeninde yapmak bize bu açığı sağlayacak, birbirine yabancı sanılan kelimelerin karşılıklı ışığında gerçek unuttuğumuz yüzüyle çıkacaktır karşımıza.»

O. Rifat'a göre, «Yeni şair gerçeği aklın kalıplaşmış ana ilkelerine bağlı kalmayarak oluş halinde, içgüdüsel ve hayal gücüyle kavramaya ve kavradığını anlamla değil anlatıyla duyurmaya çalışıyor.» (24)

Örnekler :

A harfinden bir çarşı güneşi yüzünüzde

...

gökyüzüne indim

...

Göğün odasından bir pavurya başını çıkardı.

...

Denizin pencereleri sürgülüydü.

...

Sizi ölüyorum, bir deniz oluyorsunuz, açıyorum.

Dayasam ağzımı güvertene

Çekilir odaları denizin

...

(İlhan Berk)

(22) Dost, Şubat 1952

(23) Yeni Ufuklar, Nisan 1982

(24) Yedigöze, 28.12.1959

Güneşimi arılar yedi geceşiz kaldım

...

Raf raf atlara karşı

Güneş kokulu kız

Aslanlara yedirir çocukluğunu

...

Telgraf tellerinde gemi leşleri

...

Çıplak ayaklı camların kedisi

...

Seller akıyor şarıl şarıl

Eteklerinin camından

(Oktay Rifat)

yalnızlık dönüşür bir zencî arkadaşâ imparator

...

biz çocuk merdivenli bir üzüncü

...

kuyularda yarısı harîta deniz yarısı hatırlanmamış eftalya

...

Taktı yakasına bir Eylül ormanı.

...

Göğsünde ağır bir kelebek, içinde kırık çekmeceler.

(Ece Ayhan)

Adam yıldızlara basa basa yürüdü

...

Dengesini uzun bıyıklarına borçlu yürürken

(Cemal Süreya)

Şeker verdik aslan yelebiri aldık kırk kapı açtık

Kırk kapı açtık Mavi Sakal öldü

Kırk odanın içinde aslanlar güldü

...

Kaybolursa taşlar içinde taşlar getiren taş bir bulut

Eşkiya heybesinde çizgili kayığa asıl

...

Bir bülbül içimde sedfle kaplanıyor

(Sezai Karakoç)

Çekilir kepengi denizin, başlar usulca koru

Kahverengi bir gömlek giyerim sana doğru

Çocuk kemikten atıdır ölümün,
En korkunç silâhı yangın
Ahşap kuşudur ölümün.

(Ülkü Tamer)

Ağaçlar, kırlar ve şehirler geçiyor kaputumdan

...

Sizi görmüyor muyum dikkatli trenlere çikolata

yediriyorum

...

Bir ağaç işliyor tıkr tıkr yanımda

...

Bir göz atıyorum denize

Çın çın ötüyor balıklar

...

Çocuğu çocukluyor bir düdüğün kırmızısı

...

Bu kaç kapılı konyak?

...

Portakal suları gibi içmeyle erkekleşen

(Edip Cansever)

GÜÇ ANLAŞILMA :

— Kapalı olmak. Belki Birinci Yeni'nin «basitlik ve sadelik» eğilimine bir tepkidir bu, belki bunun için özel bir çaba da gösterilmez. Ama yukardan beri sıralanan özellikler böyle bir sonuç doğururlar. Değiştirim, karıştırım, soyutlama, sıçrama, geleneksizlik, anlamsızlık, us-dışıcılık vb. edimler şiirleri az ya da çok örtülü, güç anlaşılır, hatta bazan hiç anlaşılmaz kılarlar. Ayrıca, kimi kez çözülmesi zor yahut olanaksız simgeler kullanılması ile sonuçların belirtilip sebeplerin açıklanmaması yahut sonuçlara onlarla ilgisiz sebepler gösterilmesi de bunda rol oynar.

İ. Berk'e göre, «kapalı bir şiirdir İkinci Yeni. Yalnız bu kapalılığın anlamsızlıkla bir ilgisi yoktur. Kapalıysa, başka türlü olamadığı için kapalıdır. İlkeleri, daha doğ-

rusu, inandığı ilkeleri onu böyle yapmıştır. Yine bu kapalılık T. S. Eliot'un deyimıyla **zor şiir** (difficult poetry) diye adlandırılabilir. Bu zorluk, önce özden, sonra da biçimden gelmektedir. Özden geliyor, çünkü özü düşünürsek hemen hemen bir şey anlatmaz İkinci Yeni. Belli bir konuyu, düşünceyi işlemez. (...) Düşünceyi silmek, anlamı elinden geldiğince yoketmek ister.» (25).

Öte yandan, E. Cansever İkinci Yeni'nin «kapalı, anlaşılması güç» bir şiir olduğunu söyleyen Memet Fuat'a karşı çıkar, «kapalı şiir yoktur, olsa olsa şiire kapalı kişiler vardır» der (26). Ama İ. Berk, onun tersine, anlaşılmazlığı İkinci Yeni'nin ilkelerinden biri sayar: «İkinci Yeni öyküye, hele yakalanabilen öyküye, tam karşıttır denebilir. Yine bunun için bu şiir ilk bakışta anlaşılmaz, daha ileri gideceğim, ilk okunuşta anlaşılan şiire İkinci Yeni karşıdır.» (27).

Kemal Özer de aynı saptamada bulunur: «İkinci Yeni soyut şiirin, kapalı, karanlık, anlamı (ve belki daha bir sürü şeyi) en dar sınırına indiren burjuva şiirinin bizdeki özel adıdır.» (28).

İkinci Yeni şiirlerin güç anlaşılmasının bir başka etkeni de öztürkçeciliğe aşırı bağlanmadır. Bu bağlanış, ölçü ve ustalıkla kullanılmadığı zaman, hem dilin tatsızlaşmasına, hem de yeni sözcüklerle çağrışımın yoksullaşmasına yol açar. Öyle ki, geç de olsa, C. Süreyya bile buna parmak basmak zorunda kalır: «Dil devrimi de eski sözcüklerin çağrışım zenginliklerini silip süpürünce durum iyice değişmiştir.» (29)

OKURDAN UZAKLAŞMA :

— Okurdan uzaklaşmak (yahut mutlu, aydın azınlığa seslenmek).

(25) Yeni Ufuk'lar, Mayıs - Haziran 1960

(26) Yedigöze, 30.4.1960

(27) Yeni Ufuk'lar, Mayıs - Haziran 1960

(28) Cumhuriyet, 20.12.1975

(29) Politika, 11.3.1976

E. Cansever'e göre, bunun sebebi, İkinci Yeni şiirlerin alışılmışın dışında olmasıdır: «Şiirlerimizin alışılmışın ötesinde olması, dolayısıyla okuyucudan kopuk görünmesinin en önemli nedeni bu bence. Ayrıca, daha uzun bir süre, okuyucu ile aramızda gerçek bir diyalog kurulmayabilir. Ben kendi adıma bu durumdan yakınmıyorum. Mitimizi yoğunlaştırmak, etkinleştirmek, bugünün toplumsal bilincinin ötesini araştırıp somutlamak için böylesi bir yalnızlık gereklidir belki de.» (Ant, 21.3.1967)

C. Süreyya ise okurdan uzaklaşmayı şiirin soyut plana kaymasında bulur: «Öte yandan, soyut plana kaymış olan edebiyatımızın şu sıralar halka kavuşmak için türlü handikaplar taşıdığı da kuşkusuzdur.» (Soyut, Kasım 1966)

'Kapalı olmak' gibi 'okurdan uzaklaşmak' ve az okunmak da İkinci Yeni'nin her zaman geçerli bir ilkesi değildir. Öteki özelliklerin yarattığı göreceli bir sonuçtur. Nitekim, bu sonuç aşırılığa düşmeyen şairlerde az, fakat aşırılığı benimseyen şairlerde çok belirgindir. Örneğin, İ. Berk okuru umursamayanlardan biridir: «Okuyucuya gelince, kimdir okuyucu bilmem hiç düşündünüz mü? Böyle bir şey yoktur aslında. Niçin mi? Bir koşuk düzyazıdır aradığı çünkü.» / «Bugün bana: **Kimin için yazıyorsun?** diye sorsanız, Robert Graves gibi ben de: **Ozanlar için** derim. (...) Anlaşılmaq, sevmek için **ozan** büyük çoğunluğa inemez» / «Okuyucu şiiri sevmezse, beğenmezse bir kenara atar, o kadar. **Anlar**ak, şiir üstüne söz etmek onun hakkı değildir. Çünkü şiirden anlamak hekimlik, mimarlık gibi bir bilgi işidir. / Üç yıldır yazdığım şiirlere gelince, onları kimsenin anladığını sanmıyorum. Zaten benim şiirimi seven bir iki kişiyi geçmez. / Şair yalnızdır.» (30)

E. Ayhan okurları umursamazlıkta, kötülemekte İ. Berk'i de geride bırakır. «Leş kargası, akbaba» diye niteliği okurların yargılarına saygı duymadığı gibi onlar-

la ilişkiye girmek de istemez: «Ben bütününü bunların yaşayışlarına, dünya görüşlerine, beğenilerine, seçmelerine, tarih anlayışlarına, herşeylerine karşıyım. Hiçbir bağıntı kurmak niyetinde değilim kendileriyle. / Okur akbabaydı, akbabadır hâlâ.» (31)

İ. Berk koyduğu ilkelere sonuna kadar bağlı kalmaz. Arada bir okurlara açılan şiirler de yazar. E. Ayhan ise daha tutarlı davranır. Bu yüzden, şiirleri okurlar için de, eleştirmenler için de çoğun bir bilmece olarak kalır. Neyse ki İkinci Yeni'nin bütün öncüleri İ. Berk ile E. Ayhan'ın —onlara O. Rifat da eklenebilir— yolunda yürümezler. Gerçi onlar da derece derece ve zaman zaman okurdan uzaklaşırlar, ama azçok okura ulaşan, anlaşılması pek güç olmayan ürünler vermekten de geri durmazlar. Özellikle C. Süreyya bu bakımdan ilgiyi çeker.

HALKA SIRT ÇEVİRME

Garip akımı «halkın dilini, zevkini bulma»yı amaçlamış, «müreffeh ekalliyete değil, fakir ekseriyete» seslenmeyi istemiştir. İkinci Yeni ise bu amaca ve isteğe boş verir. Okurları umursamadığı gibi halkı da umursamaz. Hatta, halka seslenmeye, konuşma diline yaslanmaya karşı çıkar. Nitekim, öncülerden T. Uyar bu konuda şöyle der:

«Halka dönüklüğü veya geniş okuyucu kitlelerine seslenmeyi, şiirin değerlendirmesinde tek ölçü olarak bellemenin, şiiri daha çok bir politika içinde düşünmekten, bir çeşit politik unsur saymaktan ileri geldiğini sanıyorum. Bu da bir yanlış bence. (...) Geniş okuyucu kitlesi dediğimiz, beğenileri ve eğitimi kötü, eksik, şartlandırılmış bir kitledir bana kalırsa.» (32)

İ. Berk de İkinci Yeni'nin aydın azınlığa seslendiğini vurgular: «Bugünkü şiirin azınlığa seslendiği bir ger-

(31) Yeni Edebiyat, Ağustos 1973/Cösteri, Şubat 1985

çektir. / Anlaşılmak, sevilme için ozan büyük çoğunluğa inen:ez.» (32)

ÇEVREDEN AYRILMA VE KAÇIŞ :

— Çevreden ayrılmak. Bunun için, ortak dilden, konuşma dilinden kaçılır. Yalnızca şiirimizin (gelenegimizin) değil, toplumumuzun, ulusumuzun da tarihiyle bağlar çoğun ya gevşetilir ya da koparılır. Hatta, daha ileri gidildiği de olur: Toplumsal/ulusal çevre gibi doğal çevreyle de pek ilgilenilmez. Eğer arada sırada toplumdan, doğadan söz açılırsa, bu da genellikle parçalayıcı, soyutlayıcı, değiştirici bir biçimde yapılır. Bundan ötürü, İkinci Yeni'de ne tam bir yerellik, ne de tam bir gerçeklik görülür. Sanki her şey belirli bir yer ve sürenin dışında, nerdeyse boşlukta, kendi kendine oluşmaktadır. Örneğin, zaman zaman sıkıntı, yalnızlık, umutsuzluk vb. temlere değinilir, fakat bunlar belli bir konuya, olaya, hikâyeye yaslandırılmaz. Daha da önemlisi, bunları doğuran toplumsal ya da bireysel sebeplere, koşullara inilmez. Üstelik, felsefî kökleri de açığa vurulmaz. Ancak, bazan «kent» sözcüğüyle birlikte anıldıklarından, şairin şehirden —başka bir deyimle, toplumdan, çevreden— hoşlanmadığı, orada bunaldığı, yalnız ve mutsuz yaşadığı sezilir.

İ. Berk'in bir «Günlük»ünde geçen şu satırlar bunun karıttır: «... Yalnızlık, bir onu saçıyorum. Yalnızlığı löylesine yaşamadım hiç, intiharı da (...) Nedenleri kimseyi ilgilendirmez. Beni bile. Bildiğim de, bunun benim bir yönüm olarak büyüdüğünü gördüğümdür. Oluveren bir şey değil intihar, büyüyen, büyük bir şey. Sıkılıyorum, belki de hepsi bu. (...) Sıkıntımса çok bireysel, çevremle ilgili değil, bir çevre yok benim için. (...) Gerçeği soyut alanda veren şiirler yazdım. (...) Yaşadığımız olaylara bakamaz oldum. Çevreden ayırarak kurduğum bir yaşama ilgilendiriyor beni. (...) Soyut dediğim yaşa-

(32) Ant, 21.3.1967

(33) Yeni Ufuklar, Nisan 1962

ma bu. Bu yalnızlığımdan, umutsuzluğımdan gelebilir. Bireysel bir düzeyi büyütmek de denebilir. (...) Eski çağlarla rahatça bir oynayışım var. Bunun nedenleri üstünde durmak istemiyorum. Ama bir gün geldi çevrem beni ilgilendirmez oldu. Bu zaman da umutsuzluğum, daha çok da sıkıntım, benim bir gerçeğim olarak büyüdü.» (34)

Çivi Yazısı'yla ilgili olup daha sonra «Defterler» başlığı altında bir bölümünü yayımladığı notlarda İ. Berk 'başka acunlara, başka çağlara gitme' isteğini anlatır: «Bir gün geldi yaşadığım bu çağ beni ilgilendirmez oldu. Başka acunlara gitmek istedim, başka çağlara. Bir üç yıl o çağlarda yaşadım. Hiçbir şey beni o çağlar gibi sarmadı, gönendirmedi. Bu çağların defterlerini tuttum. Ne kadar betik buldumsa okudum. Öyle ki bir Asur, bir Ferike, bir Mısır sözcüğü beni allak bullak etti. **Çivi Yazısı** işte böyle çağlardan kopup geldi.» (35)

Bu itiraf İkinci Yeni'nin bir özelliğini ortaya çıkarmaktadır: Kaçış...

Gerçekten de İkinci Yenilerden çoğu çevreden az ya da çok koparlar. (Bunda ideolojik bilinç eksikliği, yabancılaşma duygusu, siyasal baskı ve kişisel korku da rol oynar.) Toplumsal sorunlara, sınıfsal gerçeklere ve siyasal olaylara genellikle uzak kalırlar. Çoğun ya geçmiş çağlara, ya cinsel ilişkilere, ya çocukluk günlerine ya da toplum dışı başka temlere sığınır. Örneğin İ. Berk **Galile Denizi**, **Çivi Yazısı**, **Otağ** kitaplarında, İlkçağ Ortadoğu tarihiyle ilgilenir. E. Ayhan Kınar **Hanımın Denizleri**'nde Meşrutiyet dönemini ele alır. Şiire kaynak olarak hayatın yanı sıra tarihi görür: «Şiiri yaratan pınar mı? Hayat! tarihlerdeki hayat da!» «Tarihten geliyoruz; insanlarız, kendimizle buluşmaya gidiyoruz.» (36)

İkinci Yenilerin kaçış ve sığınış alanlarından biri de cinselliktir. O kadar ki, İkinci Yeni'ye karşı çıkmamış kimi yazarlar bile buna dokunmak gereğini duymuşlar-

(34) Yeni Ufuklar, Temmuz 1962

(35) Türk Dili, Aralık 1982

(36) Milliyet Sanat Dergisi, 11.2.1977/Gösteri, Haziran 1972

dır. Örneğin, Konur Ertop'a göre, «İkinci Yeni şiirinde cinsellik ön planda gelen temalardandır. Toplum sorunlarından uzak duran bu akım çağdaş insanın bunalımından kurtulması için cinselliğin yardımcı olup olamayacağını araştırır. İkinci Yeni şairleri sevgiyi duygusal yanıyla konu edinmekten uzak durmuş, cinselliği oldukça açık bir biçimde anlatmışlardır.» (37)

C. Süreya Üvercinka'da, T. Uyar Dünyanın En Güzel Arabistanı'nda ve İ. Berk Galile Denizi ile Âşıkane'de daha çok cinsellik üzerinde dururlar. Cinsel birleşmeyi yalnızlıktan kurtulmanın yolu sayan İ. Berk bir şiirinde «sex contains all» (cinsellik her şeyi kucaklar) diye yazar, bir söyleşisinde de şu itirafta bulunur: «Cinsellik, aşk. Yeryüzünün direği gibi gelir bana. Benim de atardamarım.» C. Süreya ise bir konuşmasında «Erotik bir şiirdir benimki. Sanırım, eh belirgin özelliği budur.» der; ayrıca; bir güncesinde de şunları yazar: «Erotik kitapların cinsellik konusunda kişide bir sağduyu, bir yaşama görgüsü, denebilirse bir davranış kültürü yarattığı kanısındayım. Hatta pornografik kitapların da öyle.» (38)

Ece Ayhan, C. Süreya ile İ. Berk'te «erotizmin çok ağırlık taşıdığını» belirtir. (39)

Ü. Tamer Soğuk Otların Altında'da çocukluğa, ilk-çağa özlemini dile getirir.

Elbette, bu tenriler sözü geçen şairleri ve eserlerini tümüyle özetlemeye yetmez, ama kaçış doğrultusunda birleşen bir eğilimi göstermekten de geri kalmaz. (Bu eğilimin 1960'tan sonra gittikçe zayıfladığını, ters yöndeki eğilimlerin ise gittikçe güçlendiğini söylemeliyiz.)

AKIM MI DEĞİL Mİ?

Açıklanan bu özellikler herkesin benimsediği birer «ilke» düzeyine çıkabilmiş midir? İkinci Yeni'ye bir

(37) Konur Ertop, Türk Edebiyatında Seks, 1977, S. 279

(38) Milliyet Sanat, 16.1.1973/Politika, 5.7.1976

(39) Gösteri, Şubat 1985

«akım» kimliği kazandırabilmiş midir? Garip akımında olduğu gibi bu özellikler ödöncözce birlikte uygulanabilmiş midir? Buna, genellikle, «evet» demek zordur. Çünkü sözü edilen özellikleri bütün şairler tümöyle gerçekleştirmezler: Kimisi onlardan birçoğunu, kimisi birkaçını uygular; kimisi aşırı gider, kimisi yumuşak davranır. Bundan ötürü, İkinci Yenici denilen şairler arasında tam bir estetik birlik ve tutarlık bulunmaz. Ancak bazı noktalarda yakınlıklar görülür.

Bu yakınlıklardan biri şudur: İkinci Yeniler genellikle ortak dilden, konuşma dilinden kaçmaya çalışmakla birlikte, zaman zaman ortak bazı sözcükleri kullanmaktan da geri durmazlar: Adam, anne, baba, çocuk, kadın, kiral, ölü, tüccar / ayak, bacak, boyun, çene, dudak, göz, kan, kol, saç, sakal, soluk yüz / ağlamak, gitmek, ölmek, öpmek, sıkılmak, sevmek, üşümek, üzölmek, üşümek, yatmak / acı, bun, düşün, hüzn, intihar, sıkıntı, üzünç, yalnızlık / ağaç, ay, bulut, dağ, deniz, gök, güneş, ırmak, nehir, orman, ot, rüzgâr, su, taş, yağmur / beyaz, kara, karanlık, kırmızı, soğuk / arslan, at, balık, geyik, güvercin, kedi, köpek / kanat, pençe, tüy / alan, cadde, heykel, kent, kilise, kuyu, oda, otel, sokak / ayna, cam, darağacı, duvar, gemi, hançer, kapı, tüfek, oyuncak vb...

At, kuş ve göz sözcüklerinin kullanımına ilişkin birkaç örnek :

Raf raf atlara karşı (Oktay Rifat)
Atımı istedim evin göğü gerindi (İlhan Berk)
Bir at sesinden bir at akşamından (Turgut Uyar)
Kırmızı bir at oluyor soluğum (Cemal Süreya)
Slyaha kapalı at (Edip Cansever)
Çocuk kemikten atıdır ölümün (Ölkü Tamer)
Kafamda yorulmaz hırçın atlar (Tevfik Akdağ)
Yorgunluğu huzursuz bir at mor (Ece Ayhan)
Cezayir'de atlar ölür (Sezai Karakoç)
Alımın kuşları havalanır (Oktay Rifat)

İşte bir kuş uçuyor bir yere konacak sağlama
ben yazacağım (İlhan Berk)
Kırmızı bir kuştur soluğum (Cemal Süreya)
Lacivert kanatlı bir kuştur gece (Tevfik Akdağ)
Ben canımla beslemişim hüznün kuşlarını (Turgut Uyar)
Her akşam kanardı dudaklarındaki kuş (Ülkü Tamer)
Ebabil kuşlarının gagalarıyla kıran (Sezal Karakoç)
Hem güzel hem de dolgunluk kuşları bunlar (E. Cansever)
Su kuşu iniltili aysız (Ece Ayhan)

Erir bakındıkça gözlerinin mumu (Oktay Rifat)
Balıktan bir göz ellerimde (Edip Cansever)
Gözlerin göz değil gözistan (Cemal Süreya)
Bol göz ağzıyla piyano (Tevfik Akdağ)
Gözlerin kaç kişinin gözlerinde gezinir (Sezal Karakoç)
Gözlerinde frank kırallarının eski hüznü (Ece Ayhan)
Duman. Gözlerime kaçan başkası değil sanki. (Ü. Tamer)

Bütün bu ve benzeri örneklerle ve yukarda bir bölüğü sıralanan ortak sözcüklere karşın, İkinci Yenilerin bunları belirli düzen ve anlayış içinde her zaman ve hep beraber kullandıkları söylenemez.

Söz konusu yakınlıklardan biri de duyarlıktır. Bir süre İkinci Yeni'ye yaklaşıp sonra ayrılanlardan Ataol Behramoğlu bu duyarlığı şöyle tanımlıyor: «Bireycilik, gizemcilik, kapalılık, çapraşıklık, muğlaklık, siniklik, edilgenlik (pasifizm:) gibi temelini idealist dünya görüşünde bulan birtakım özelliklerin oluşturduğu bir duyarlılık.» (40)

Gelgelelim, yoğunluğu ve yaygınlığı şairden şaire değişen bu duyarlık tek başına İkinci Yeni'yi bir akım yapmaya yetmez. Üstelik, tüm İkinci Yeni şairlerin idealizme bağlandıkları da öne sürülemez.

Öte yandan, ne bu yakınlıklar, ne de yukarda sözü edilen özellikler tutarlı bir 'bütün' ya da 'bireşim' oluşturmazlar. Bazı özellikler ne birbiriyle kaynaşır, ne de bir-

birini pekiştirirler. Bu sebepten İkinci Yeni'yi bağdaşık bir akım değil, ortak bir hareket saymak daha doğru olur. Öncülerden Ece Ayhan'ın dediği gibi: «Bir değil, birçok İkinci Yeniler vardır.» (41). O kadar ki, İkinci Yeni'nin akım olup olmadığı konusunda bile bir anlaşmaya varılmaz: İ. Berk «İkinci Yeni artık bugünün bir akımıdır» derken ve Özdemir İnce aynı kanıyı desteklerken E. Ayhan «bir akım kırılığinden uzaklığı biliniyor artık.» der. (49). E. Cansever ise şunu yazar: «İkinci Yeni'ye bir akım niteliği kazandırmak, ikinci bir yanılgıya düşmek olur. O, değişik şairlerin değişik kişilikler kurduğu bir yenileşme alanıdır olsa olsa...» (43). Yıllarca sonra T. Uyar da aynı kanıyı paylaşır: «İkinci Yeni bir akım değildir. Herkesin kendi şiirinin sorumluluğunu yüklendiği ve rastlantısal olarak başka şairlerle buluştuğu bir devinimdir.» (44)

C. Süreya onu izler: «İkinci Yeni bir akım olarak doğmadı. Bir programı, ortak bir bildirisi olmadı. Şairlerin çoğu birbirini tanımıyordu bile. Yazışmıyorlardı da. Sözelimi ben Edip Cansever'le 1956'da, Turgut Uyar'la daha sonra tanıştım. İlhan Berk'le çok daha sonra. Sanırım metinlerin tanışması oldu. Ancak çok kişinin de katılmasıyla şiirsel bir devinim doğdu.» (45)

YENİ BİR DİVAN ŞİİRİ Mİ?

İkinci Yeni'nin bazı özelliklerine bakarak onu Divan Şiiri'ne benzetenler çıkmıştır. Örneğin, Onat Kutlar bir yazısında, İkinci Yeni'yi amaçlayarak şöyle der: «Şiirimizin sinsisi bir Divan Şiiri muhipliğine yaklaştığı şu son günler...» (46). Günel Altıntaş ise iki şiir arasındaki ben-

(41) Pazar Postası, 30.11.1958

(42) Yeşitepe, 15.2.1960

(43) Yeşitepe, 15.2.1960

(44) Sesi, Nisan 1981

(45) Günteri, Temmuz 1984

(46) A, Şubat 1959

zerliği şuna bağlar: İkinci Yeni'nin «Divan Şiiri'ne benzetilmesinin nedeni yazarlardan başka kimsenin bu şiirle ilgilenmemesi, biçimci, kapalı, kaçak bir şiir olmasıdır. Halka inmemesidir.» (47).

Benzerlikler :

İkinci Yeni gerçekten Divan Şiiri'ne benzetilebilir mi? Aşağıdaki özellikler dolayısıyla, bu soru —bir yere kadar— olumlu karşılanabilir:

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de halka, onun yaşamına, edebiyatına ve kültürüne sırt çevirmiştir.

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de toplumsal gerçeklere, sınıfsal çelişkilere, siyasal olaylara uzak durmuştur.

— Divan şiiri gibi İkinci Yeni de 'seçkinci'dir, mutsuz çoğunluğa değil, mutlu azınlığa (seçkin aydınlara) seslenmiştir.

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de konuşma dilinden ayrılmıştır.

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de içerikçe, anlayışça devrimci bir eğilim taşımamıştır.

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de us ve düşünceden çok imge ve duyguya yaslanmıştır.

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de soyutlamaya önem vermiştir.

— Divan Şiiri gibi İkinci Yeni'nin de halkça anlaşılması çok zordur.

Ayrılıklar :

Gelgelelim, bu dış benzerliklere karşılık, iki şiir arasında köklü ayrılıklar da vardır:

— Divan Şiiri yerleşik kalıplara (mazmunlar) dayanır. İkinci Yeni'de kalıplara rastlanmaz.

— Divan Şiiri aruz ölçüleriyle kurulur, uyaklıdır. İkinci Yeni ölçü ve uyağı ilke olarak benimsemez.

- Divan Şiiri gelenekçidir. İkinci Yeni geleneği umursamaz.
 - Divan Şiiri belirli koşuk türlerini izler. İkinci Yeni'nin böyle bir yapısı yoktur.
 - Divan Şiiri düzenlidir, sıkı kuralları bulunur. İkinci Yeni çokluk düzenden, kuraldan kaçır.
 - Divan Şiiri İran edebiyatından, İkinci Yeni ise Batı edebiyatından etkilenir.
 - Divan Şiiri Osmanlıcayı kullanır. İkinci Yeni ise Türkçeye, en çok da öztürkçeye yaslanır.
 - Divan Şiiri anlamsız değildir. İkinci Yeni ise çoğun anlamsızlığa yönelir.
 - Divan Şiiri bilenlerce kolay anlaşılır, İkinci Yeni ise —bilenlerce dahi— güç anlaşılır.
 - Divan Şiiri İslâm ideolojisinden kaynaklanır. İkinci Yeni ise hiçbir ideolojiye bağlanmaz.
- Bu karşılaştırmadan da anlaşılacağı üzere, Divan Şiiri ile İkinci Yeni arasındaki uzaklıklar yakınlıklardan daha çok ve büyüktür. Üstelik, ortaklıklar yüzeyde, ayrılıklar ise derindedir. Bunu da olağan karşılamalıyız. Çünkü Divan Şiiri ayrı bir çağın ve çevrenin ürünüdür. İkinci Yeni'ninkine benzemeyen bir toplumsal ve kültürel ortamda oluşmuştur. Onun için —birtakım benzerliklerine karşın— İkinci Yeni'yi Divan Şiiri'nin aynısı ya da uzantısı saymak doğru değildir.

(1972)

İKİNCİ YENİ'NİN KAYNAKLARI

İkinci Yeni, Garip akımına (Birinci Yeni'ye) bir tepki olarak ortaya çıkar. Fakat onu yalnızca bu tepkiyle sınırlamak eksik bir kavrayış olur. Nedeni şu: İkinci Yeni aynı zamanda belirli bir toplumsal ortamın da ürünüdür. Gelecek bölümde inceleyeceğim bu ortamın dışında, İkinci Yeni'yi besleyen başka kaynaklar da vardır.

ŞİİRSEL KAYNAKLAR

Bunlar yerli ve yabancı olmak üzere iki bölümde toplanabilir.

Yerli kaynaklar :

Yerli kaynaklar sayılıdır. Üstelik, İkinci Yeni'yle doğrudan doğruya bir bağlantıları da belki yoktur. Ama bazı bakımlardan ona birtakım gereçler sağladıkları da inkâr edilemez. Sözgelimi, ötedenberi Garip akımına karşıt bir yolda yürüyen Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın gittikçe soyuta kaçan, karıştırmalara başvuran, çağrışımlarla beslenen, olaydan, düşünceden çok imgeye yaslanan ve güç anlaşılan şiirleriyle İkinci Yeni'ye yardım ettiği düşünülebilir. Öte yandan, **Alemdağda Var Bir Yılan** eseriyle Gerçeküstücülüğe yönelen Sait Faik'in ve **Şişedeki Adam** eseriyle soyut, değiştirimli bir anlatımı deneyen Feyyaz Kayacan'ın da bu yardımı güçlendirdikleri ileri sürülebilir.

Ayrıca, Ahmet Haşım'ın de şiir anlayışıyla İkinci Yeni'ye birkaç noktada yakın düştüğü söylenebilir. Haşım 1928'de Piyale'nin önsözünde der ki: «Her şeyden evvel şunu itiraf edelim ki şiirde manadan ne kastedildiğini bilmiyoruz. Fikir dedikleri bayağı mütalaalar yığının mı, hikâye mi, mazmun mu? (...) Şiir için bunları elzem addeçenler şiiri tarih, felsefe, nutuk, belâgat gibi bir sürü 'söz' sanatlarıyla karıştıranlar ve onu asıl çehre ve âlâiminde seçip tanımayanlardır. (...) Bilâncübalâğa denilebilir ki, herkesin anlayabileceği şiir münhasıran dün şairlerin işidir. Büyük şiirlerin medhalleri, tunç katatlı müstahkem şehir kapıları gibi sımsıkı kapalıdır. (...) Şiirde bazı aksamın şüphe ve müphemiyette kalması bir hata ve kusur teşkil etmek şöyle dursun, bilâkis şiirin bediiyeti nokta-i nazarından elzemdir. (...) Şiirde mevzu şair için ancak terennüm ve tahayyüle bir sebeptir. (...) Şairin lisanı nesir gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın, mutavassıt bir lisanıdır...» (1)

Şiirde konunun, hikâyenin, anlamın önemsenmemesi.. düşüncenin yerine imgenin, usun yerine duygunun konulması.. düzyazı ve konuşma dilinden uzaklaşma.. güç anlaşılma.. kapalılık...

Bu düşüncelerin İkinci Yeni'nin bazı özellikleriyle çakıştığı ortadadır. Nitekim İ. Berk de birkaç yazısında, kapalı şiirin öncüsü saydığı Haşım'ın adını saygıyla anar, ona yakınlık duyar, eserlerinden parçalar aktarır. İkinci Yeni'yle onun arasında ortaklıklar bulur, örnekler verir.

Sözgelişi, «Akraba Şairler» başlıklı yazısında İkinci Yeni'nin kozasını onun dokuduğunu ileri sürer: «Ahmet Haşım'ın bugünkü şiirimize olan etkisine gelince, İkinci Yeni dediğimiz, kapalı dediğimiz şiirin kozasını o kur-

(1) Ahmet Haşım, *Bütün Şiirleri*, 1985, s. 200 - 214 (Derleyen: Asım Bezirci)

muştur. Üstelik, bununla da bitmemiştir. Ahmet Haşım şiiri Dağlarca'da da sürmüştür derim ben.» (2)

Ayrıca, İ. Berk «Şiire Bakmak» başlıklı incelemesinde İkinci Yeni'yi çözümlerken, Haşım'ın «Parıltısı» dolaşısıyla şunları söyler: «Parıltı'nın kesinliğe, doğruya, bir düşünce gitmediği bellidir. Betimden kaçtığı da açıktır. Gene bir yere, gerçeğin tanımına gitmediği de görünüyör.» (3)

Bilindiği gibi, bunlar, İ. Berk'in İkinci Yeni'ye mal ettiği ve öteden beri savunduğu özelliklerdir. Öyleyken, İkinci Yenilerin Haşım'ın şiirini uzattıkları, diriltmeye çalıştıkları söylenemez, ama onun tutum ve düşüncelerinde kendilerine bazı dayanaklar buldukları da inkâr edilemez. İ. Berk'in yukardaki satırları bunun örneğidir. O, Rifat'ın da bir iki yazısında Haşım'ın adı geçer.

(Bu yakınlaşmalar söz konusu edilirken, Garip akımının Haşım şiirine, İkinci Yeni'nin ise Birinci Yeni'ye bir tepki olduğu unutulmamalıdır.)

Yabancı Kaynaklar :

Haşım'ın yukarda özetlenen düşünceleri yer yer Simgeciliğin (Sembolizmin) izlerini taşır. Simgecilik XIX. yüzyılda Olguculuk (Pozitivizm), Doğalcılık (Natürallizm) ve Parnas'çılığa tepki olarak doğan ve Schopenhauer'in öznelci, kötümser, idealist felsefesinden kaynaklanıp Kant estetiğiyle beslenen bir akımdır. Haşım bazı yazılarında hem Simgeciliği, hem de onun Mallarmé, Regnier, Verhaeren gibi sözcülerini tanıtmaya çalışmıştır. Örneğin, Mallarmé'yi tanıtırken, şöyle demiştir: Mallarmé için «tasvir, talim, tarif ve hitabet şiirleri ancak nesrin birer mütereddi şeklidir.» (4)

Mallarmé'nin bu görüşü İ. Berk'te de vardır. İ. Berk de İkinci Yeni'yi tanıtırken, aşağı yukarı, aynı görüşü

(2) Milliyet Sanat, 15.12.1982

(3) Vahit, 1.4.1960

(4) Ahmet Haşım, «Sembolizmin Kıymetleri», Hayat, 25.5.1927

savunur: «İkinci Yeni düzyazının ilkeleri olan betim, anlam, demeç, düşün gibi ilkelere karşıdır. Çünkü bunu en iyi düzyazı yapar.» (5)

Bu ve başka benzerliklerle karşılaşan kimi yazarlar (Adnan Benk, Tahsin Saraç, Ömer Faruk Toprak, Demir Özlü vb.) İkinci Yeni'nin Batı taklidi bir şiir hareketi olduğunu ileri sürerler.

Örneğin, Tahsin Saraç'a göre, «İkinci Yeni nedensiz ve köksüz bir Batı taklididir. 'Çok taklit eden hiç yaratmaz' sözü vardır Frenklerin. İkinci Yeni hepten taklit olduğu için bir yaratması yoktur. (...) Neymiş, beyler bunalmışlarmış! Dil düzenine, us düzenine, her şeye başkaldırıyorlar... Üstelik bu da yepyeni bir şeymiş gibi ortaya atılıyor. Birtakım şeyleri öğrenmekte en geç kalanlar, onları en önce biliyorlarmış gibi akım öncülüğüne falan gidiyorlar. Oysa us düzenine başkaldırmalar, tâ 1912'lerde Dada akımıyla, 1924'te **Sürrealist Manifesto**su'yla çoktan atılmıştı ortaya. Anlamı reddetmeler, çok daha önce Lettrisme akımıyla çoktan denenmiş, hatta başarısızlığı saptandığı için, sönüp gitmiştir.» (6)

T. Saraç'ın bu yargılarında büyük bir gerçek payı bulunduğu inkâr edilemez. Nitekim, bazı veriler de bunu doğrular. Sözgelimi, İ. Berk İkinci Yeni'nin Batı'daki us-dışı «şiir çizgisine katılmasını, onu uzatmasını» önerir. O, Rifat ise daha da ileri gider, Batı şiirini taklit etmeyi salık verir: «Son zamanlarda sanatımızın bir yaratma çağına girdiği söylenir. Boş söz. Daha Batı sanatını doğru dürüst anlamış değiliz; nasıl olur da anlamadığımız bir alanda yeni bir şey yaratabiliriz? Bence, taklit yoluyla Batı sanatçılarına erişelim, bize şimdilik yeter. Bu arada yaratıcı taklitçiler de çıkarsa onlara ne mutlu.» (7)

Gelgelelim, bu iki öncü dışında, Batı şiirini taklidi düşünen kimse çıkmaz. Gerçi, O. Rifat ile İ. Berk'in Batılılaşma yolundaki çabaları öbür şairlerce ilgiyle izle-

(5) Yeni Ufuklar, Mayıs-Haziran 1960

(6) Türk Dili, Haziran 1969

(7) Esl, Ocak 1957

nir, hatta örnek alındığı da olur, ama bu, her zaman taklit doğrultusunda yürümez. Daha çok etkilenme ve yararlanma, sınırları içinde kalır.

Bu sınırlanmanın kucakladığı yabancı kaynaklar Batının modern şiir (ve resim) akımları ile çağdaş şairleri ve onlardan gelme bazı görüşler, temler, tekniklerdir; onlarla ilgili olarak dergilerimizde yayımlanan tanıtma yazıları, şiir çevirileridir.

İkinci Yeni'ye kaynaklık eden şiir akımlarının başında Gerçeküstücülük, Dadacılık ve Simgecilik gelir. Gerçi İkinci Yenilerin çoğu bunlardan hiçbirine sımsıkı sarılmazlar, ama arada bir onlardan etkilenmekten, yararlanmaktan da geri durmazlar. Nitekim, İkinci Yeni'nin kimi özellikleri ile onlarınki arasında —az da olsa— benzerliklere rastlanır. Özellikle, usun denetiminden kaçma, özgür çağrışıma yönelme, soyutlamaya kayma, anlamdan sıyrılma, toplumsal değerlere boş verme, dili zorlama, gerçeği değiştirme, içeriği küçümseme, geleneği çiğneme gibi eğilimler bunun belirtileridir.

Sözgelimi, O. Rifat'ın bazı yazılarında savunduğu görüşler ile **Perçemli Sokak**'ında uyguladığı bazı teknikler onu yer yer Gerçeküstücülere yaklaştırır. Ayrıca, modern resimle şiir arasında kurduğu kimi benzerlikler de bu yakınlaşmayı pekiştirir: «Bana kalırsa, yeni şiir görüntüsü, tıpkı yeni resim görüntüsü gibi gerçeği yeniden kurma çabasından doğuyor (...) Yirminci yüzyılın ilk yarısı resimde deformation'lar, dilde gerçeğin düzenini bozma çabalarıyla geçti dersek yanlış olmaz. Bir R. Char'ın, bir Eluard'ın, bir Michaux'nun, tek kelimeyle, irili ufaklı bütün Fransız şairlerinin şiirlerinde, artık gölleri, ağaçları, kuşları yerli yerinde aramayın; bunlar yeni şiir görüntüsünün yapısında yeni bir kılığa girmişlerdir.» (8)

O. Rifat, adını andığı gerçeküstücü şairler gibi, **Perçemli Sokak**'ta dilin de, gerçeğin de düzenini değiştirme-

(8) Yeditepe, 15.1.1957

(9) Yenilik, Ocak 1954

ye çalışır. Kendi deyimiyle, «gerçeği değiştire değiştire, sonunda gerçekten başka bir gerçek kurar.»

İ. Berk, Saint-Artoine'ın Güvercinleri'ni yazarken yer yer Gerçeküstücülerden etkilenir: «Bu şiirleri yazarken bir yıla yakın Surrealistlerle haşır neşir oldum. Belki onların da etkisi oldu, ama bunu ben söylüyorum, âlem ne söyler bilmem.» (9)

C. Süreya da Gerçeküstücülerin kimi düşüncelerine yakınlık duyar: «... Fransız sürrealistlerinin herkesçe bilinen şu sözleri bir bakıma benim söylemek istediğimi de açıklayacak sanıyorum: Şiir edebiyata karşıttır. Bu lâf size bir şeyler anlatmıyor mu? Şüphesiz bunu ortaya atanlar daha başka amaçlar da güdüyorlardı. Akılcı olan diğer edebiyat dalları karşısında şiire akıl dışı, hatta akla karşı, bilinçaltılı bir durum kazandırmak, amaçları buydu. Ama ne olursa olsun bu lafta ben büyük bir doğru payı buluyorum.» (10)

C. Süreya'nın «Şiir Anayasaya Aykırıdır» başlıklı yazısında yer alan düşüncelerden bir bölümü bu «payı» artırır: «Nerde bir ahlâk türemişse, orda tabiatla ahlâk çatışma halinde. Sanatı doğuran mutlaka bu çatışmadır demiyoruz. Ama sanatı besleyen hep bu çatışmadır. Tabiat sanatla kurulu düzene karşı başkaldırıyor. (...) Kişioğlunun tabiatına iyice bitişik bir yönü olan şiir o ahlâkla, o hukukla sürekli çatışma durumundadır.» (11)

Bu satırlarla Dadacılığın kimi eğilimleri arasında bir paralellik bulunduğu gizlenemez. Nitekim, G. Ribemont Dessaignes'in de belirttiği üzere, «Dadacılık bireyin sanata, ahlâka ve topluma karşı yürüttüğü sürekli bir başkaldırı eylemidir.» (12). Tüm akımları, inançları alaya alır. «Kara alay» önde gelen özelliklerindendir.

Adnan Benk, C. Süreya'nın adı geçen yazısındaki düşüncelerin Dadacılık ile Gerçeküstücülükten 'beslendi-

(10) A, Ocak 1957

(10) Yelken, Mayıs 1961

(11) Pa·irüs, Mayıs 1961

(12) Bak: Gaetan Picon, *Panorama des idées contemporaines*, 1957, S. 402

ğini' ve İkinci Yeni'nin bu akımlara 'kapılandığını' ileri sürer. (13)

Fakat, Adnan Benk'in aktarmacılık, taklitçilik saydığı bu paralellige karşın, C. Süreya'nın bir Dadacı olduğu söylenemez. Dadacılık tümel bir yıkma, yadsıma hareketidir, her türlü inanma ve bağlanmaya karşıdır. C. Süreya böyle köktenci bir eğilim taşımaz. Şiiri tanımlarken söylediği düşüncelerin çoğunu uygulamaya geçirmez. Örneğin ne siyasal, ne de ahlâksal değerlere başkaldırır. O, olsa olsa, Dadacılığın ancak birkaç özelliğini alır ve yeni şiire aşılamaya çalışır.

Başka türlü söylersek: C. Süreya, Dadacılık gibi Gerçeküstücülüğü de toptan benimsemez, ama onlara büsbütün ilgisiz de kalmaz. Kendisinin de itiraf ettiği gibi, yeri geldikçe, «Dadacılardan da, Sürrealistlerden de yararlanır.» (14)

Hatta, 1976'da yayımlanan bir güncesinde, İkinci Yeni'nin başlangıç döneminde Dadacılıktan bazı izler bulunduğunu öne sürer: «İkinci Yeni deviminin ilk yıllarında da Dada gümbürtüleri işitilmişti. Bu dönemde Dada ve Gerçeküstücülük bu kez Letrizmin de eşliğinde, parça parça, iz halinde karmaşık haldedir. Özellikle Ece Ayhan'da bir ara böyle bir görünüm vardı.» (15)

Oysa, daha önce basılan bir yazısında C. Süreya İkinci Yeni'nin Dada akımıyla bir bağlantısı bulunmadığını öne sürmüştür:

«Şiirimizin Dada ile hiçbir ilgisini görmüyorum ben. Dada şiirinin dokusu fazla otomatik ve gerekçesizdir. Hatta, gerekçesiz imajlar, temler o şiirin özelliğidir diyebiliriz.» (16)

Gelgelelim, bu düşünce gerçeğe pek uymaz. Daha doğrusu, bir yere kadar uyar. Belki İkinci Yeni'de her zaman otomatizm yoktur, ama gerekçesizlik, hatta rast-

(13) Yelken, Mayıs 1961

(14) Papatya, Temmuz-Ağustos 1961

(15) Politika, 2.1.1976

(16, 17) Vatan, 5.5.1959

lansallık eksik değildir. Evet, İkinci Yeni şairler tümüyle Dada'ya bağlanmazlar, ama aralarından bazıları zaman zaman gerekçesiz imgeler dizmekten, anlamı rastlantıya bırakmaktan da geri kalmazlar. Üstelik, C. Süreya'nın Dadacılar da bulduğu şu özelliklerden birkaçını İkinci Yeniler de savunurlar: «Dada dayatmayı, infiali, reddi irrasyonele şartlamış ya da yaslamıştır. Ama nasıl bir irrasyonel? Düzensizlik, birbirini tutmazlık Dada'nın en önemli, hatta tek özelliğidir. Dada bir şey anlatmaz. Dada bir şey istemez. Dada'nın bir sistemi, fikri, ortaklaşa metodu yoktur.» (17)

Bu ilkeleri, seyrek ve sınırlı olarak, İkinci Yenilerden de benimseyenler çıkar. Örneğin, M. Erdost «İkinci Yeni bir şey anlatmaz, bir şey söylemez. (...) Bu şiir, bir şey söylerse, söylediği rastlansaldır.» der. (18)

İ. Berk ise şunları söyler: «Çağımızın şiiri bir şey anlatmak için yazılmıyor artık. / Benim için güzellik, çoğu, bir çeşit düzensizliğin düzenidir. / Ben basıboşluğu, bir sözün bir sözü tutmamazlığını arıyorum. / İkinci Yeni usa karşıt olduğu için, usdışıcılık şiiridir. (...) İkinci Yeni belli bir konuyu, düşünceyi işlemez. (...) Önceden düşünülmüş, onun üstüne kurulmuş bir şiire de karşıdır. / Rastlantıya, değiştirmeye, usu kırmaya bunun için gider. / Bir şey anlamak isteyenler düzyazı okusunlar. Şiir bir şey anlatmaz.» (19)

İ. Berk düşüncelerini benimsetmek, doğrulamak amacıyla Mallarmé, Rimbaud, Valéry, Pound, Artaud, Breton, Tzara Michaux, Eluard, Jacob, Char, D. Thomas, Cummings gibi Batılı şairlerin sık sık adlarını anar, onlardan parçalar aktarır, şiirler çevirir. (Çevirme işinde Ü. Tamer, C. Süreya, S. Karakoç, Ferit Edgü, Özdemir İnce, Ali Yüce, Hilmi Yavuz, Ü. Müdüroğlu, Anıl Meriçelli, Aslan Ebiri ona yandaş olurlar.) Böylece, hem on-

(18) Pazar Postası, 23.12.1956

(19) Varlık, 1.4.1950 / Yeni Ufuklar, Nisan 1962 / Dost, Şubat 1962 / Yeni Ufuklar, Mayıs - Haziran 1960 / Yeditepe, 15.9.1958

ların izinden gittiğini göstermek, hem de kendi görüşlerini pekiştirmek ister:

«... Şimdi ise, Batı, yeni bir şiiri, Rimbaud'dan, Lautréamont'dan gelen şiiri, o şiiri deniyor. Bunun şimdiden büyük ozanları bile var: T. S. Elliot, Ezra Pound, Dylan Thomas. Fransa'da ise şiir, artık Rimbaud'nun, bir onun bu, Apollinaire ile başladı, Eluard, René Char, Tristan Tzara, Henri Michaux'un elinde yüceldi.

«İkinci Yeni'nin getirdiği şiir bu işte. Bütün iş Batı'nın şiir çizgisine katılabilmekte, o çizgiyi uzatmaktır» dır. (20)

Nihat Ziyalan da bir konuşmasında, İ. Berk'i doğrular: «Fransa'da Henri Michaux, René Char, bizde tanıyan Eluard, İngiltere'de bir Dylan Thomas, arkasından Ezra Pound, T. S. Eliot yapmak istediğimizi korkunçça başarmışlardır. / Bizim yaptığımız Rimbaud'nun üzerine kurulum, E. Pound, R. Char benzeri ustaların elinde en olumlu yerine çıkmıştır.» (21)

C. Süreya da bir yazısında şiirimizin Avrupa'yla atbaşı gittiğini öne sürerek övünür: «Ne var biliyor musunuz, şiirimiz Batı şiiriyle hiçbir zaman bugünkü gibi atbaşı gitmedi.» (22)

Gerek İ. Berk ile N. Ziyalan'ın, gerekse O. Rifat ile C. Süreya'nın adlarını andıkları şairlerden çoğunun Simgeciler, Özşairler, Gerçeküstücüler ve Dadacılar oldukları hatırlanırsa, İkinci Yeni'nin kimlerden ve nelerden kaynaklandığı —bir yere kadar— öğrenilmiş olur. Elbette, bu öğrenme İkinci Yenilerin sözü geçen şairler ile akımları aynıyla izlediklerini kanıtlamaya yetmez, ama onlardan az çok etkilendiklerini anlamaya yeter. Ayrıca, bir başka gerçeğin de anlaşılmasına yardım eder: Demek ki İkinci Yenilerin getirdiği söylenen yeniliklerden çoğu daha önce Batı'da denenmiş ve en yetkin ürün-

(20) Pazar Postası, 27.1.1957

(21) Pazar Postası, 17.2.1957 / Yeni Ufuklar, Eylül 1957

(22) Pazar Postası, 27.10.1957

lerini vermiştir. Bu bakımdan, T. Uyar'ın şu yargısı pek yerindedir: «İkinci Yeni, büyük bir parçasıyla, çıkışında bile yenilik değildir.» (23)

RESİMSEL KAYNAKLAR

İkinci Yeni'nin şiirsel kaynaklarının dışında resimsel kaynaklardan da söz açmak yanlış olmaz. Çünkü İkinci Yeniler yukarda adı geçen şairlerden başka Chagall, Klee, Miro, Picasso gibi soyut resim ustalarının adlarını da sevgiyle anarlar. Onlar için ya da onlardan esinlenerek bazı yazılar, şiirler yayımlarlar. Örneğin, C. Süreya Chagall'da birtakım şiirsel tadlar, çağrışımlar bulur. Onun etkisiyle bir de şiir yazar:

«Yazmam Daha Aşk Şiiri adlı şiirimi onun etkisinde yazdım. Ressamlar kadar şairlerin de çok öğreneceği var ondan. Ben kendi payıma, kimsede Chagall'daki kadar adamı çarpan, bozan, alıp götüren şiirsel çağrışımlar görmedim. (...) Şiir, Chagall'da her yerde şiir vardır. Sevişmek, Chagall'da her yerde sevişilir. (...) Yeni şiir, yeni şiirin birçok olanakları var onda.» (24)

Edip Canseker de «Var Var» şiirini Chagall'dan esinlenerek yazar. «Uyanınca Çocuk Olmak» şiiri ise Miro'dan etkiler taşır. İ. Berk «Pablo Picasso» ve «Paul Klee'de Uyanmak» şiirleriyle ressamaları konu alır.

DÜŞÜNSEL KAYNAKLAR

Şiirsel kaynakların dışında, İkinci Yeni'nin düşünsel kaynaklarından da söz açılabilir. Gerçi İkinci Yeni tümüyle hiçbir felsefeye, ideolojiye bağlanmaz, ama bazılarından etkilenir. Bunların başında «Varoluşçuluk» gelir. Bilindiği üzere, Varoluşçuluk geçmişe güvenini ve geleceğe inancını yitirmiş, «toplumda yabancılaşmış,

(23) Yedigöze, 31.1.1960

(24) Pazar Postası, 23.2.1958

mutsum, huzursuz insan varlığını dile getiren» bir felsefedir. Daha çok «bireyin tehdit altında olduğu (...) manasız bir varlık haline geldiği (...) öz dünyasının eriyip gittiği» çevrelerde oluşur (25). Bunaltı, bağısızlık, bırakılmışlık, yalnızlık, umutsuzluk gibi öğeler bu oluşumun belirtileri olarak ortaya çıkarlar.

Nitekim, İkinci Yeni şairlerde de yer yer bu belirtilerle karşılaşırız. Belki bunlar Varoluşçularınki gibi felsefi bir sistemin, tutarlı bir dünya görüşünün bağlamı içinde verilmez; çoğunlukla birer sonuç, hem birbirinden, hem de toplumsal, düşünsel köklerinden soyutlanmış birer sonuç olarak sunulur; ama böylesi bir anlatış dahi şairlerin nasıl bir ortamda yaşadıklarını sezmeye yeter: «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» bölümünde de açıklanacağı üzere, 1950 - 60 yılları, ilerici Türk yazarları ile özgürlükçü küçük burjuva aydınları için varoluşun gereğince gerçekleştirilemediği bir baskı ve bunalım dönemidir. Bireyciliği, sıkıntıyı, yalnızlığı, umarsızlığı, gerçeküstücülüğü, usdışıcılığı besleyen, yoğunlaştıran bir dönem...

İşte, böyle bir dönemde; insan varlığının yabancılaşması ve anlamsızlaşması, hiçliğe ve saçmalığa itilmesi, boğunca ve yalnızlığa düşmesi temlerini değişik biçimlerde ve değişik açılardan işleyen J. P. Sartre, A. Camus, S. Beckett, E. Ionesco, F. Kafka, S. Kierkegaard gibi Batılı yazarların dilimize çevrilmesi ve Demir Özlü ile Ferit Edgü gibi yerli yazarların Varoluşçuluğa dayanan hikâyeler kaleme alınması bir rastlantı sayılamazdır.

İkinci Yeni şairler (özellikle E. Cansever ile İ. Berk) bu yazarlardan az çok etkilenirler. Daha doğrusu, bu yazarlar onların içinde bulundukları durumu kavramalarına, yansıtmalarına belirli bir ölçüde yararlı olurlar. Gelgelelim, bu sınırlı yararlanmaya bakarak, İkinci Yenileri toptan Varoluşçulukla nitelemek yanlış olur.

(1972)

İKİNCİ YENİ'NİN TARİHÇESİ

İkinci Yeni'nin özellikleri ile kaynaklarını bundan önceki bölümde açıkladım. Şimdi de bu hareketin kısaca tarihçesi üstünde durmak istiyorum.

Bu tarihçenin biri genel, öbürü özel olmak üzere iki yanı var.

GENEL TARİHÇE

İkinci Yeni deyimi hemen aklımıza Birinci Yeni'yi getiriyor. Gerçekte de bu iki hareket bazı bakımlardan birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişki yalnızca şiirsel alanda değil, toplumsal konumda da kendini göstermektedir: Birinci Yeni gibi İkinci Yeni de belirli bir toplumsal ortam içinde oluşmuştur.

TOPLUMSAL ORTAM

Bu ortamın temel özellikleri «baskı ve bunalım» sözcükleriyle özetlenebilir. Onun için, Birinci Yeni gibi İkinci Yeni'ye de «baskı ve bunalım şiiri» denilmiştir. (Aynı deyim, dikta altında oluşan Abdülhamit döneminin Servet-i Fünun, İttihat ve Terakki Fırkası döneminin Fecr-i Âti şiiri için de kullanılabilir.)

Bilindiği üzere, Birinci Yeni —asıl adıyla Garip şiiri— CHP âktasının iyice azgınlaştığı ve Dünya Savaşı'nın da etkisiyle toplumdaki bunalınların iyice keskinleştiği bir dönemde doğar. Bu dönemde demokrat ve toplumcu dergiler susturulur, eserler toplatılır, şairler ya hapse atılır ya da sürgüne gönderilir. Dolayısıyla, demokratik ya da toplumcu harekete açılan kapılar gitgide kapanır. Şiirin siyasetle, toplumla, yurtla bağları gitgide gevşer. Biçim genellikle içeriğin üstüne çıkar yahut içerik genellikle tehlikesiz alanlara itilir.

İşte Garip akımı bu koşullar altında oluşur. Bundan ötürü, toplumsal sorunların çoğunlukla dışında kalır. Ayrıca, «sanatın hiçbir zaman itikatların dellâllığını yapmak işiyle tavzif» edilemeyeceğini, «yeni de olsa birtakım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar arasına sıkıştırmakla» yeni bir şey yapılamıyacağını öne sürer. Nazım Hikmet'le başlayan toplumcu gerçekçi çizgiye tepki gösterir.

Dış etkilerle tek şef/tek parti sisteminden 1946'da çok partili yaşama geçiş, az da olsa, yurttan bir özgürlük havasının esmesine yol açar. Bundan yararlanan ve yıldıran yıla bilinçlenen Garipçiler demokrasi kavgasına katılırlar. Yaprak dergisi bu katılışın olumlu bir simgesi haline gelir. Başlangıç döneminde biçimci, bireysel yanı ağır basan Garip akımı, gitgide özcü bir kimlik kazanır. Şiirlerde kişisel konulardan toplumsal konulara doğru bir kaynağa görülür. Halkın kişileri, yaşamı, dili, beğenisi şiirlerde gitgide daha çok yer kaplar.

1950'de Demokrat Parti büyük çoğunlukla seçimi kazanır. Artık ülkede demokrasinin kurulacağı sanılır. Yazık ki bu sancı kısa zamanda hayal kırıklığına dönüşür: İttihat ve Terakki Fırkası gibi Demokrat Parti de sözünde durmaz. Özgürlük getireceğini söyleyerek iktidara geçtikten sonra asıl yüzünü gösterir: Özgürlükleri genişleteceğine, var o'lanları da kısmaya yönelir. Böylece, 1946'lardan beri demokrasi için beslenen umutlar yıkılır.

Halk şairi Ali İzzet bu umut ve hayal kırıklığını bir şiirinde şöyle dile getirir:

Demokrat Parti'yi güzel kız sandık
Çirkin çıktı kahpe çıktı dul çıktı
Alınım açık yüzüm ak dedi kandık
Yüzü kara çıktı başı kel çıktı

...

Söz milletin dedi kendi söyledi
Hürriyet var dedi zulum eyledi
Altın paraları n'etti n'eyledi
Hazineden bakır çıktı pul çıktı

...

DP İkinci Dünya Savaşı sırasında ve onu izleyen yıllarda gittikçe palazlanan büyük burjuvaziyi temsil eder. Onun için, iktidarı ele alınca, CHP'nin yaslandığı devletçi bürokrasinin egemenliğini kırmak, Amerika'nın da dilek ve desteğiyle burjuvazi yararına liberalist bir ekonomi ve siyaset düzeni kurmak ister. Nitekim, Adnan Menderes başbakan olarak verdiği ilk söylevde bu isteği dile getirir:

«... Hususî teşebbüsün kendini hukukî ve fiilî emniyet altında hissetmesini sağlayacak bütün tedbirleri almak ve onun süratle gelişmesine yardım etmek... İstihsal hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden kurtarmak... Yabancı sermaye, teşebbüs ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanabilmenin şartlarını tahakkuk ettirmek...»

Türkiye'nin özel koşulları, ekonomik yapısı, tarihi göz önünde tutulmadan uygulamaya geçirilen bu düşünceler ağa - tefeci - tüccar - sanayici tabakaların günden güne güçlenmesine ve işçi - köylü - memur - asker tabakaların yoksullaşmasına yol açar. DP halkın desteğini yitirmemek için, onun bürokrasiye ve Batıcı ideolojisine beslediği yıllanmış nefretten —popülist bir tutumla— yararlanır. Bürokrasinin gerçekleştirdiği üstyapı devrimlerinden, Atatürk ilkelerinden ödünler verir, dinsel inançları kullanır, tutuculuğu destekler. Bu yolda Anayasa'yı bile değiştirmeyi göze alır. Önce Anayasa'nın dilini —es-

kiye doğru— değiştirir, sonra da özünü değiştirmeye, çığnemeye yeltenir.

Gerici kanadı güçlendiren bu eylemlere karşılık demokrat, ilerici, Atatürkçü kanada büyük darbeler indirilir. Muhalefetin susturulmasına çalışır. İlk Gerçek gazetesi (1950), ardından Türkiye Sosyalist Partisi (1952) kapatılır. (Gazete de, Parti de yıllarca süren yargılanmalar sonunda beraat ederler.) Bunu, öbür gazetelere (Ulus, Halkçı, Akşam, Yeni Gün, Demokrat İzmir, Demokrat Tekirdağ vb.), dergilere (Akis, Kim, On Üç vb.), yazarlara (Hüseyin Cahit Yalçın, Nihat Erim, Necip Fazıl Kısakürek, Metin Toker, Bülent Ecevit, Aziz Nesin, Çetin Altan, Oktay Verel, Altan Öymen, Ziya Hanhan vb.) yöneltilen kovuşturmalar izler. Yalnızca 17 Mart 1953 - 7 Mayıs 1958 tarihleri arasında basınla ilgili 1.161 kovuşturma açılır. Bu arada birtakım toplumcu şairler (Ervar Gökçe, Ahmed Arif, Hasan Hüseyin, Hasan İzzettin Dinamo, Şükran Kurdakul, Arif Damar, Yusuf Ahiskalı, Muzaffer Arabul) tutuklanır. Beraber, Yeryüzü, Ma-vi gibi toplumcu dergiler karşılaştıkları baskıdan dolayı yayınlarını keserler. Sağ ve sol her türlü muhalefetin ezilmek istenmesi ülkede bir yığı ve korku ortamı yaratır. DP'nin bu Anayasa ve demokrasi dışı tutumuna baş eğmeyen şairler (örneğin Rıfat Ilgaz, Suat Taşer, Cahit Irgat, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Arif Damar, Şükran Kurdakul, Metin Eloğlu, Sabih Şendil vb.) şiirlerinden ötürü kovuşturmaya uğrarlar, eserleri toplatılır. Gerçi hepsi de sonunda beraat ederler, ama özgür yaratış ve davranışa giden yollar da iyice daralır.

Bundan ötürü —Garip döneminde olduğu gibi— ege-men çevreyle uyuşamayan, ama harekete geçemediği için onu değiştirme umudunu da taşıyamayan yahut taşıyıp da zamanla korkudan yitiren, yılıp sinen kimi şair ve yazarların, en çok da ara tabakalardan gelme / küçük burjuva aydınların toplumla bağları gittikçe gevşer.

CHP döneminde yandaş ya da uzlaşmış şair ve yazarlara bürokrasi —sınırlı da olsa— ilgi gösterirdi. İkti-

darın DP eline geçmesiyle bu ilgi iyice azalır. Yönetici çevrelerden artık eskisi kadar yüz bulamayan, arkasız kalan, ama halka yönelmekten de çekinen yahut hoşlanmayan şair ve yazar takımı sevmediği / düzeltemediği tatsız bir ortamda yaşamak zorunda kalır. Sanatsal / düşünsel yeteneklerinin, değerlerinin umursanmadığını, her şeyin gitgide metalaştığını (o günkü deyimle, «naylonlaştığını») üzülerek görür. Üstelik ülkedeki hızlı kapitalleşme ve enflasyoncu politikayla ekonomik durumu da günden güne bozulur. Amerika'ya özenilerek (ya da onun etkisiyle) yürütülen 'tüketim ekonomisi'ne ayak uyduramaz. Bir yandan tırmanan diktatörün, öbür yandan dünyada estirilen ve Türkiye'yi de saran «soğuk savaş' rüzgârının baskısıyla büsbütün sarsılır.

Birçoğu ara tabakalara, birazı da halk katmanlarına bağlı şair ve yazarlar —yukarda sıralanan koşullar altında— çokluk yalnız ve yabancı duyarlar toplumda kendilerini. Tasarılarını gerçekleştiremediklerinden ve varoluşlarını özgürce doğrulayamadıklarından çoğun bunalıya kapılır, umutsuzluğa düşer, çevreye küserek kabuklarına çekilirler. Bu yüzden bireycilik, soyutculuk, gerçekdışıcılık, usdışıcılık, biçimcilik eğilimlerine ilgi artar. Aslında, bu zoraki ilgi de bilinçli ya da bilinçsiz, dolaylı ya da dolaysız bir kaçış ve tikslenme duygusunu, edilgin bir tepkiyi ve ürkek bir nihilizmi içerir. Bu bakımdan, İkinci Yeni'nin bir çeşit kaçış şiri, bozgun çiçeği, sapma edebiyatı, uyuşmazlık güü sayılması yersiz görülmemelidir.

Mavi dergisinin toplumcu yazarlarından ve İkinci Yeni'nin öncülerinden Yılmaz Gruda'nın o günlere ilişkin itirafları, bu bakımdan, çok önemlidir: «... kendisine büyük ümitler bağlanan DP, çeşitli nedenlerle, birden bir dikta, bir baskı dönemine giriverdi. Açık seçik, toplumcu şiirler yazan bizler de bu baskının getirdiği çekingenlikle, az da olsa, zcrunlu bir kapalıluğa yöneldik. Kelimelerin anlamlarını cümle yapılarını zorlamaya başladık. Sözleşmemiştik ama bu konuda. Bir 'hassasiyet'in sonucuydu, geçici bir şeydi. (...) Fakat, Ece Ayhan'da

en iyi temsilcisini bulan bu 'geçici-tutum' Muzaffer Erdost'un ismi babalığıyla 'ikinci yeni' akımı şekline büründü. —Ve şiire olanlar oldu.— (...) Toplumdaki siyasal, ekonomik dalgalanmalar, toplumsal kaymalar da bu durumu iyice pekiştirdi.» (1)

Mavi dergisinin toplumcu şairlerinden Ahmet Oktay ise İkinci Yeni'nin ortaya çıkışını 'toplumsal itmeyle' değil, 'korkuyla' açıklar. Ona göre, birtakım şairler toplumsal sorunları görmüşler, fakat onları belirtmekten korkmuşlar ve İkinci Yeni denilen kaçış yoluna sapmışlardır. (2)

Öte yandan, şu nokta da gözden kaçmamalıdır: Gerçi, İkinci Yeni'yi yaratan toplumsal koşullar Birinci Yeni'yi yaratan koşullara az çok benzemektedir. Ama, bu benzerlik ancak bazı özelliklerde belirtmektedir. Yoksa, 1950 - 60 dönemi birçok özellikleriyle 1940 - 50 döneminden ayrılmaktadır. Onun için, İkinci Yeni de birçok özellikleriyle Birinci Yeni'den ayrı bir yol izlemiştir. Hatta ona başkaldırmıştır.

ŞİİRSEL ORTAM

Bu başkaldırış, şunu gösteriyor: İkinci Yeni'yi tek başına toplumsal, hele siyasal ortamla belirlemek yeterli bir kavrayış değildir. Çünkü, İkinci Yeni belli bir toplumsal (giderek siyasal) ortamın olduğu kadar, belli bir kültürel / şiirsel ortamın da ürünüdür.

Hatırlanacağı üzere, Garip hareketi eski şiiri yıkar-ken birtakım ilkeler ortaya koymuştur: Garipçiler gele-neğin getirdiği kalıplara kazan kaldırmışlar, «teşbih, isti-tiare, mecaz, mübalâğa» gibi edebî sanatlarla sırt çevir-mişlerdi. Hayale ve tasvire boş vermişler, duyguya ve şairaneye pencereleri kapamışlar, ölçü ve uyağı kapı dı-şarı etmişlerdi. Şiiri «bütün hususiyeti edasında olan»

(1) Yeni Ufuklar, Ocak 1967

(2) Pazar Postası, 10.2.1957

ve «insanın beş duyusuna değil, kafasına hitap eden yani tamamen manadan ibaret» yalın bir söz sanatı haline getirmek istemişlerdi.

Gerçi geleneksel sanatın, Hece ve Fecr-i Âti (daha doğrusu, Ahmet Haşım) şiirinin yıkılmasında bu ilkelere önceleri büyük yararlığı dokunmuştu. Ama, sonradan bu ilkeler işlevlerini yitirerek şiirin ayaklarına takılan birer pranga haline gelmişti. Üstelik, öncülerini izleyen bir yığın güçsüz, taklitçi, çömez şairlerin elinde iyice aşınmış, kalıplaşmış, tıkanmıştı. O kadar ki, Orhan Veli bile bu durumdan yakınmak zorunda kalmıştı:

«... Ama, bu şiir yavaş yavaş yayılıp birçok kimse tarafından da tutulunca iş değişti. Genç okur yazarlar, hatta bu işle uğraşanlar, sandılar ki şiir yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılmasından meydana gelir. Böyle böyle bu basitlik, bu alelâdelik şiirin mir tarifi, bir şartı oldu. Basitlik, alelâdelik derken belki de biraz insafli davranıyorum. Basitlik, alelâdelik diyeceğime boşluk, hiçlik desem daha doğru olur. (...) Genç şairlerimizin çoğunda, ne yazık ki böyle bir boş lâkırdı ile yetinme hali görüyoruz. Yazımın baş tarafındaki sözlerden de anlaşılacağı gibi, şiirimizin bu hale gelmesinde de galibâ bizim neslin büyük payı var.» (3)

İşte, bir yandan toplumsal durum, bir yandan da bu şiirsel durum yeni bir şiirin oluşumunu gerekli kılar. Kuşku yok ki, her yeni şiirin ilk işi kendinden önceki şiiri devirmek olacaktır. Ntekim, 1950'den sonra, bazı şairlerin yavaş yavaş bu yola girdikleri görülmektedir: Sözcelişi, Attilâ İlhan 1954'te Mavi dergisinde Garip şiirine karşı bir savaş açar. Garipçileri «estetikte formalist, felsefede idealist» olmakla suçlar. Ayrıca, «aktif realist» dediği toplumcu şiiri de eleştirir. Atatürkçülüğe yaslanan «sosyal realist» bir sanat anlayışını savunur. Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Asaf Çiğiltepe, Güner Sümer, Bekir Çiftçi, Özdemir Nutku kendisini desteklerler.

(3) Orhan Veli, «Genç Şairden Beklenen», Yaprak, 1.3.1949 / Bütün Yazıları, I. (Derleyen: Asım Bezirci), 1982, S. 147-148

Fakat gittikçe yoğunlaşan baskılar ile Mehmet Çınarlı ve Peyami Safa'nın iftiraları yüzünden dağılmak ve dergiyi kapamak zorunda kalırlar.

A. İlhan bir yandan —İkinci Yenilerden önce— Garip akımını silkelerden, öbür yandan o akımın ilkelerini çiğneyen şiirler yazmaya koyulur. İmgeye, duyguya, müziğe, edebî sanatlara kapıları aralayan şiirler... Anlatımında ucun ucun değiştirimlere, karıştırmalara yönelen şiirler... Gerçi, bu şiirlerin —baskıdan ötürü— bireysel yanı ağır basar, ama yeni bir ses ve deyiş getirdikleri de gözden kaçmaz. Bu bakımdan, A. İlhan'ı (Y. Gruda'yla birlikte), sonradan İkinci Yeni diye adlandırılan ve özcü çizgisinden uzaklaştırılan / saptırılan yeni şiirin ilk öncülerinden saymak haktanırılık olur. (A. İlhan bu «uzaklaştırma / saptırma» dolayısıyla İkinci Yeni'nin sonraki öncülerini «imgeyi toplumsal içeriğinden boşaltmak»la suçlayarak sürekli ve etkili bir biçimde eleştirecektir.)

Yeni bir şiire ihtiyaç duyan başka şairler de —kendi kişiliklerine göre— denemelere girişirler. Örneğin, Fazıl Hüsni Dağlarca eski şiirlerinden azbuçuk ayrılan ve soyutlama ile imgeye daha çok yer veren bir uzantı yaratmaya yönelir. Oktay Rifat, İlhan Berk, Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda, Ece Ayhan da kendi yönlerinden ayrı bir şiiri deneler. Daha sonra Ülkü Tamer, Özdemir İnce, Nihat Ziyalan, Alihan Atay, Seyfettin Başçılar, Kemal Özer, Ercüment Uçar, Sıtkı Salih Gör, Turgay Gönenç, Ömer Nida bu deneyime katılırlar. Onları başka şairler izler.

Böylece, ucun ucun, Birinci Yeni'ye benzemeyen bir şiir kurulmaya başlar. Pazar Postası, Yeditepe, Salkım, A, Kimsecik, Köprü dergileri bu şiirin 1960 yılına kadar olan ürünlerini sergilerler.

İkinci Yeni'nin genel tarihçesi ana çizgileriyle budur. Bir de özel tarihçesi vardır. Gerçi, özel tarihçe, genel yönünü değiştirmemiştir, şiirin yenileşmesi hareketini önlememiştir, ama bazı bakımlardan onun oluşumunu etkilemekten de geri kalmamıştır. Bu yüzden özel tarihçe, genel tarihçe kadar önem kazanmıştır.

Özel tarihçe, birtakım kişilerin ve onların doğurduğu clayların hikâyesidir.

1950 - 1960 DÖNEMİ

Yukarda da belirttiğim gibi, 1950'den sonra, kimi şairler yeni bir şiir kurmaya yönelirler. Örneğin, Attilâ İlhan'ın ardından Cemal Süreya 1954 - 56 yılları arasında Yenilik, Açık Oturum, Yeditepe dergilerinde yer yer yenilikler taşıyan bazı şiirler («Üvercinka, Gül, İngiliz, Aslan Heykelleri» vb.) yayımlar. İlhan Berk 1955 - 56 yılları arasında Yeditepe'de aynı yöneltide birkaç şiir («Paul Klee'de Uyanmak, F, Ağır Ot») çıkarır. Edip Cansever de İlhan Berk gibi aynı dergide, aynı tarihte ve aynı doğrultuda, şiirler («Aşkın Radyoaktivitesi, Güzel Atomların Yaptığı Ayak, Yerçekimli Karanfil») bastırır. Turgut Uyar «Eski Kırık Bardaklar» ile «Göge Bakma Durağı» nı okurlara sunar. Bu şairlerin ardından 1956'da Pazar Postası'nda Sezai Karakoç'un, Yılmaz Gruda'nın, Ece Ayhan'ın, Tevfik Akdağ'ın, Ülkü Tamer'in, Özdemir İnce'nin, Nihat Ziyalan'ın, Alim Atay'ın harekete başka katkılar getiren şiirleri boy gösterir. 1956'da Oktay Rifat geniş tepkilere yol açan Perçemli Sokak'ını çıkarır.

Bu yayınlar üzerine, Muzaffer Erdost, İlhan Berk'le ilgili bir yazı yazar: «... Bugün Orhan Velilerin, Fazıl Hüsnülerin, Behçet Necatigillerin ilerisinde yeni bir şiirimiz var mıdır? Yeditepe dergisini okuyanlar orada İlhan Berk'i, Turgut Uyar'ı, Cemal Süreya'yı, Tevfik

Akcağ'ı, Yılmaz Gruda'yı, bunlarla birlikte ayrı bir şiirin gün geçtikçe geliştiğini görmüşlerdir...» (4)

Bundan sonra M. Erdost yeni şiirin özelliklerini tespit eden ikinci yazısını yayımlar: «Bir Şey Söylemeyen Şiir» (5). Yazıda Ece Ayhan'ın şiirleri dolayısıyla İkinci Yeni'nin ilkeleri açıklanır: «İkinci Yeni bir şey anlatmaz, bir şey söylemez. (...) Bu şiir, bir şey söylerse, söylediği rastlansaldır. Yani Ozan bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı anlatmak için mısra kurmaya gitmez. Kelimeleri alır, onlardan mısrasını kurar.»

M. Erdost'un bu yazısını İkinci Yeni'nin öncüleri sessizlikle, başka yazarlar ise tepkiyle karşılarlar: Ahmet Oktay, Orhan Duru, Demir Özlü, Hilmi Yavuz, Özdemir Nutku, Aydın Varda, Ergin Günçe, Asaf Çiğiltepe yazıyı kıyasıya eleştirir, oradaki düşüncelerin yanlışlığını ortaya koyarlar. Özellikle A. Oktay gerek bu yazı için, gerekse M. Erdost'un öbür yazıları için ilginç eleştirilerde bulunur: «Bir duyguya, bir düşünceye bağlanmadan yazılacak şiirlerin, salt toplum sorunları yönünden değil, toplu olarak faydasız olduğuna inanıyorum. İnsanla ilişkisini koparan her sanat yapısı çürümek zorundadır. Bir sanat yapısının ana özelliği insanlar arasında bir anlaşma, aracı olmasıdır. Seslendiği insanlar arasında bir ortak dil kurmasıdır. (...) Sentaksı bozmak, cümle yapısını tanımaz hale getirmek, salt akıl dışı organizasyonlardan faydalanmak suretiyle ortak bir şiir dili kurabileceğine inanmıyorum.» (6)

Bunun üzerine M. Erdost bir soruşturma düzenler. Sorulardan ikisi şöyledir: «1 — İkinci Yeni diye adlandırabileceğimiz şiiri, toplum sorunları açısından değerlendirenler ona faydasız şiir diyorlar. Bu şiir sizce faydasız mıdır? (...) 4 — İkinci Yeni bir şey söylemeyen, daha doğrusu anlamı rastlansal olacak, yani anlamı mısra, şiir kurulduktan sonra belirebilecek bir şiire doğru gidiyor mu?»

(4) Pazar Postası, 29.7.1956

(5) Pazar Postası, 25.12.1956

(6) Pazar Postası, 24.2.1957

Bu sorulara Ece Ayhan ile İlhan Berk olumlu, öbür şairler (Turgut Uyar, Yılmaz Gruda, Edip Cansever, Tevfik Akdağ) yer yer olumsuz, daha doğrusu, birbirini tutmaz cevaplar verirler. Gerçi onlar da Garip akımına karşı yeni şiirden yana çıkarlar, ama M. Erdost'un bu konudaki açıklamalarının hepsine katılmazlar. Örneğin T. Akdağ «bir şey söylemeyen rastlansal şiir»i kabul etmez. İkinci Yeni'nin «toplumcu bir platform üzerinde kurulma amacı» taşıdığını ve ilerde bu amaca «faydalı» olacağını söyler. T. Uyar şiirde «düşüncenin, anlamın değerini yitirmeyeceğine» inanır, fakat «sanat yapıtlarının faydasına» inanmaz. Y. Gruda ise M. Erdost'un tanımladığı şiiri «bir kaçış, toplum sorunlarını açık seçik söylemekten korkma» sayar. E. Cansever, «İkinci Yeni'yi güden ilkeler bunlarsa, örnek diye gösterilen şiirlerin de toplumsal bir fayda sağlayacağına inanmıyorum.» der (7). Fakat, iki yıl sonra, anlamsızlığı hoşgörüsüyle karşılar. Hatta, «düzenli ama anlamsız bir şiiri anlayabileceğimizi» ve bunun «sanıldığı kadar zor olmadığını» ileri sürer.

Bu değişik cevaplar şunu gösterir: a.) Kesin ilkelere dayanmayan İkinci Yeni'nin öncüleri arasında da tam bir görüş birliği yoktur, ancak bazı noktalarda yakınlıklar vardır. b) M. Erdost'un İkinci Yeni'ye ilişkin yorumlarının bir bölümü öncülerce benimsenmemiştir.

Aradan yirmi yıl geçecek ve E. Cansever bu durumu şöyle belirtecektir: «1955'lerden sonra şiirimizde yaygın bir yenileşme ve gelişme dönemi başladı. İşte ben bu parlamayı, bu açılımı birtakım şairlerin bir araya gelerek; eğilim, yönelim ve amaçlarını saptayarak, belli temel ve ilkelerden ve belli bir dünya görüşünden hareket ederek, kısaca bir ön antlaşma düzeyinde başlatmadıklarını iyi biliyorum.» (8)

Öyleyken, M. Erdost yorumlarını tümel birer gerçek gibi öne sürmeye ve savunmaya devam etmiştir. Bunun

(7) Pazar Postası, 27.1.1957, 3.2.1957

(8) Türk Dili, Haziran 1977

sonucu, yorumları yeni şiirin ilkeleri gibi kabul edilmeye başlanmıştır. Nitekim, birtakım delikanlılar (Alper-tunga, Atılay Arsan, Asena G., Bozbekiroğlu, Cengiz Çelikten, Ali Çulha, Beşir Dirikoğlu, Faruk Ergöktaş Gökalt Erturan, Yusuf Gür, Ersun Korkut, Tekin Kipöz, Ünal Kocataş, Ali Nasuh, İsmet Özer, Günel Sayın, Orhan Sungur, Güran Tatiloğlu, Tuncer Uçarol, Şük-rü Üstün, İbrahim Yıldız, Mete Yükselen vb.) bir yandan bu ilkelere dayanarak, öbür yandan öncüleri izleyerek yazdıkları şiirleri Pazar Postası dergisine göndermişler, M. Erdost da onları gönenerek yayımlamıştır. Sayfalar İkinci Yeni'nin en aşırı, en kötü örnekleriyle donanmıştır. Böylece, bir ihtiyacı karşılamak amacıyla başlayan yenilik hareketi bir yandan bu örnekler, öbür yandan M. Erdost ile birkaç öncünün tutarsız düşünceleriyle yolundan saptırılmış olur.

Gerçi İ. Berk, O. Rifat ve E. Ayhan'ı saymazsak, yeniliğin öteki öncüleri (T. Uyar, C. Süreya, E. Cansever S. Karakoç, Ü. Tamer vb.) bu örneklerle az uyarlar. Ama onları eleştirmedikleri, hoşgörüsüyle karşıladıkları, hatta yeri gelince savundukları (T. Uyar gibi) ve M. Erdost'a ses çıkarmadıkları için İkinci Yeni denince de çoğun bu örnekler akla gelir. Böyle bir kanının yerleşmesine İ. Berk de yazıları ve şiirleriyle epey yardım eder. Batı'nın değişik akımlarından (Simgecilik, Gerçeküstücülük, Dadacılık, Özşiiircilik...) ve şairlerinden (A. Rimbaud, P. Valery, S. Mallarmé, E. Pound, D. Thomas, E. E. Cummings, R. Char, A. Artaud, A. Bréton, H. Michaux, T. Hopkins...) derlediği örnek ve düşüncelerle İkinci Yeni'yi bir sisteme bağlamaya çabalar. Fakat meydana getirdiği şey, tutarlı bir bütünden çok yamalı bir bohçayı andırır. Çünkü, İkinci Yeni'ye bir «kuram» uydurmaya uğraşırken, Türk şiirinin tarihine sırtını döner, gözlerini hep Batıya çevirir. Şiirimizi Batı şiirinin bir «uzantısı» yapmayı amaçlar. O şiirden birtakım görüşler, yöntemler aktarırken onların belirli çağlarda, belirli koşullar altında oluştuklarını unuttur, bizim kendi koşullarımıza,

geleneklerimize uyup uymayacaklarını düşünmez. Bu tutumunun sakatlığını sonradan anlar, ama iş işten geçmiş olur. Yanılgısını 1964'de şöyle dile getirir :

«... Kendi gerçeklerinin bir sonucu olan Batı şiirinin yapısını alarak yapılan uygulamalar, Türk şiirinin kendi gerçekleriyle uzlaşmadığı için bir yapı konamamıştır. Yine, Batı şiirinin yapı ilkeleri kendi şiir çizgisinin (geleneginin) bir sonucu olduğu unutulmuştur. Bu da bizi kendi şiirimizin ilkelerini aramaktan alakoymuştur. Böylece, Türk şiirini kendi çizgileri, kendi gelenegi için kurmak ortadan kalkmıştır. (...) Bunun sonucu olarak da bu şiire Batı şiirine bakar gibi bakmaya, Batı şiirine göre değerlendirmeye başladık. Şiirimizi kendi çizgisi içinde değerlendirmeyi unuttuğumuz için, onu kendi toprağından kopardık, bu da Türk şiirini kişiliksiz, hiçbir özgünlüğü olmayan bir şiir haline sokmuştur.» (9)

Adnan Benk, bir başka yönden, İ. Berk'in eleştirisini pekiştirir. Ona göre, gerek C. Süreya'nın, gerekse öbür İkinci Yenilerin çoğu düşünceleri Dadacılar ile Gerçeküstüçülerden aktarmadır :

Ne var ki, bu «Batılı ozanlar, kendilerini belli bir tarih gelişmesi içinde, belli bir durumda görebilen kişilerdi. Şiirleri de, kuramları da, yaşantıları da içinde bulunduğu durumun bilincine varmış bir kişinin o duruma karşı gösterdiği tepkiler, o duruma verdiği karşılıklardı. Batının yaratıcısı, toplum koşulları dışında soyut bir yaratık olarak görmüyordu kendini. (...) İkinci Yeni'yi getirenlerin de, her şeyden önce, bu Batılı insan davranışını benimsemeleri gerekirdi. (...)

Durumlarının bilincine varmak, tek insansı, tek verimli davranıştı. Tepkilerinin kendilerine özgü bir tepki olması için de kaçınılmaz bir gerekçeydi. Oysa, işe kendilerinden, kendi özgürlüklerinden başlayacakları yerde, başka bir toplumun koşullarına karşı gösterilen tepkiyi, ancak o toplumun düzenlerini yıkmak için yontulan araçları, işlenen kuramları aktarmağa kalkıştılar. Uğradıkla-

rı bozgun, işe herhangi bir gereksinmeyle girişmemelelerinden geldi. Batılı davranışın özünü ister istemez soy-suzlaştırdılar. (...) Bir yaşantıyla desteklenmeyince, bu tutum, İkinci Yenicilerin elinde bütün tutarlığını yitiriverdi. Gerçeküstücülerin çeşitli tepkilerini birbirine karıştırarak, yeni bir dayanak bulmanın aceleciliğiyle tutarsızlıklar içinde yuvarlanmaya başladılar.» (10)

1960 - 1970 ARASINDA

27 Mayıs'ın getirdiği yeni Anayasa ve demokrasi havası solmuş umutların filizlenmesine yol açar. 1950 sonrasında karamsarlık ve yalnızlık duygusuna kapılan yazarlarda yavaş yavaş bu duygudan kurtulma istek ve çabası uyanır. Yıldan yıla artan demokratik, toplumcu yayınlar ve hareketler bu uyanışı besler, bilinçlendirir. Böylece, İkinci Yeni'yi oluşturan kaynaklar gitgide kurur. Nâzım Hikmet ile 40 Kuşağı'nın şiirlerinin yayımlanması ve okurlarca ilgiyle karşılanması bu kurumayı hızlandırır.

Eskiden İkinci Yeni'nin aşırılarına da, güçsüzlerine de toz kondurmayan T. Uyar artık bazı kusurları kabul etmek gereğini duyar: İkinci Yeni'nin «şiirimizi bir çeşit kolaylığa, bir çeşit tasannua, bir inşad şiirine götürmediği söylenemez. (...) Nitekim bu yıl içinde bazı ozanlarımızın birim olarak kelimeye, bir yaşantıya bağlı olmayan görüntülere fazlaca yaslanmasından ötürü, şiirlerini korkulu bir oyun durumuna, bir büyük boşluğun kıyısına getirdiklerini yahut getirmek üzere olduklarını gördük. (...) Kelimeye bu kadar güvenmek, bağlanmak ister istemez 'görüntü yapma' gayreti, özentisi, hatta hastalığı olarak sonuçlanmaktadır. Bazı ozanlarımızın şiirleri, şiirlerinin özüne bağlı olmayan, şiirin aslında gerektirmediği bir görüntüler yığını halindedir.» (11)

(10) Yelken, Mayıs 1961

(11) Dost, Ocak 1960

T. Uyar, aradan üç yıl daha geçince, dayanamaz: Şiirin (aslında İkinci Yeni'nin) çıkmaza girdiğini itiraf eder. «Çıkmazın Güzelliği» başlıklı yazısı (12) tartışmalara yol açar. Örneğin, Asım Bezirci «İkinci Eski Çıkmazda» başlıklı yazısıyla (13) ona karşı çıkar. Mehmet Doğan da «Buralım mı, Halkçı Sanat mı?» başlıklı yazısıyla onu eleştirir: «İnsana yaraşan şey, bencil bir sorumsuzluk duygusu içinde, içine düşülen çıkmazın tadına varmak değil, çıkmazdan kurtulmaya çalışmaktır. O güne dek de düşünce sisteminin birer parçası olan ve kendisini buralara sürüklemiş olan değer yargılarına sırt çevirmeyi, bir kenara atmayı bilmektir.» (14)

T. Uyar'ın ardından E. Cansever İkinci Yeni'nin eksiklerini belirten ve toplumculuğu öneren ilginç yazılar yayımlar. O da, «araştırmaktan yılmayan bir iki ozan ayrı tutulursa, şiirimiz tam bir çıkmaza gelip dayanmıştır.» diye yazar (15). İ. Berk, öncüsü olmak için çırpındığı İkinci Yeni'den sıyrılmaya çalışır. Geçmişte dört elle sarıldığı düşüncelerden ayrılır, hatta, «Türk Şiirine Bakmak» başlığıyla Yeni Ufuklar dergisinde (16) yayımladığı bir dizi yazıda onlardan bazılarının tersini savunmaya koyulur. Sözgelimi, İkinci Yeni'nin Türk şiir tarihiyle göbek bağıni koparmasının yanlışlığına dikkati çeker.

İkinci Yeni'ye ilişkin yorumlarıyla yankılar yaratan M. Erdost bir süre susar. 1965'te Sol Yayınlar'ı kurar. Dergilerde toplumsal incelemeler yayımlar, tartışmalara girer. Bu arada, yeri geldikçe, İkinci Yeni konusunda da bazı açıklamalar yapar: «Toplumsal bilinç ve kültür eksikliğinden dolayı» vaktiyle İkinci Yeni'yi yanlış tanıtmış olabileceğini, ama bunun, İkinci Yeni'nin yanlış sayılması gerektiğini; «düşünce ve duyguların anlatımında şiir dilini ileri sıçratma» yolunda İkinci Yeni'yi «ilerici

(12) Yeni İnsan, Temmuz 1963

(13) Dönem, 1.11.1963

(14) Dönem, 23.12.1963

(15) Sosyal Adalet, 15.5.1964

(16) Yeni Ufuklar, Aralık 1964 - Mayıs 1965

ve o ölçüde geçici bir akım» olarak gördüğünü; fakat artık onun «ardında olmadığını»; nedense, «İkinci Yeni'yi konu edinen nesnel eleştirilerde bu noktaların görmezlikten gelindiğini» ileri sürer. (17)

Birinci Yeni'nin olduğu gibi İkinci Yeni'nin de öncülerinden olmak tutkusuyla çarçabuk **Perçemli Sokak'** bastıran Oktay Rifat, **Âşık Merdiveni'**nden sonra ve 1960'ı izleyen yıllarda suskunlaşır. Daha çok tiyatroyla ilgilenir ya da Latin ve Yunan ozanlarından çeviriler yapar. 1966'da yayımladığı **Elleri Var Özgürlüğün** adlı eseriyle eskisine benzemeyen bir şiire yönelir.

Öbür öncüler de yavaş yavaş İkinci Yeni'den uzaklaşmaya yahut yumuşamaya, çeşitlenmeye giderler. Bu arada İkinci Yeni'ye yaklaşanlar da olur. Örneğin, eskiden İkinci Yeni'yi yerden yere çalan Ahmet Oktay görüşlerinden cayar, 1964'ten sonra İkinci Yenileri savunmaya, onlardan yararlanarak şiirler yazmaya girişir. Atillâ İlhan'ın da «**Hazin Bir Başkalaşma**» yazısında çok güzel açıkladığı gibi, Memet Fuat da tutum değiştirerek zamanla İkinci Yenilerin en büyük yayımcısı, koruyucusu olur. Yeni Dergi'yi —Pazar Postası gibi— İkinci Yeni şairlerinin sürekli yayın organına dönüştürür. Onların az satan kitaplarını basar. Çıkardığı edebiyat yıllıklarına çoğunlukla onların şiirlerini alır. Toplumcu şairlere çoğunlukla sırt çevirir. Mehmet Doğan İkinci Yenileri sürekli kayıran Memet Fuat'ın bu tutumunu eleştirir: «Çıkardığı yıllık edebiyat dergisi ile o yılın edebiyat hareketlerini ve çıkan eserleri izlemek, özetlemek iddiasında olan Memet Fuat, **Türk Edebiyatı 1964'e**, o yıl kitap çıkardıklarını bildiği halde ne Hasan Hüseyin'den, ne Şükran Kurda-kul'dan şiir almayı gereksiz buluyor. Salt, kendi şiir anlayışının dışına çıktıkları için.» (18)

Gelgelelim, önceleri İkinci Yeni'yi alabildiğine yeren Mehmet Doğan, sonları döner, onu alabildiğine övmeye

(17) Papirüs, Kasım 1967/Türk Dili, Haziran 1977/Yazko Edebiyat, Mayıs 1981/Varlık, Ocak 1982

(18) Sosyal Adalet, 8.8.1964

koyulur. İkinci Yenileri aralıksız, coşkuyla savunur. Bu yolda Asım Bezirci'yle, Zühtü Bayar'la tartışmalara girer. Bununla da yetinmez, Turgay Gönenç'le 1969'da bir **İkinci Yeni Antolojisi** düzenler. Antolojiye, İkinci Yeni'nin gerçek kimliğini ortaya çıkaracak örnekler yerine, çoğunlukla, onu şirin ve güçlü gösterecek örnekler konulur. Örneklerin, İkinci Yeni'nin özelliklerini taşıyıp taşımadığı pek araştırılmaz. Nitekim, İkinci Yeni'yi benimsemiş, hatta onu eleştirmiş bazı şairler bile antolojiye sokulur. Buna karşılık, İkinci Yeni'yi sevimsizleştireceği sanılan bazı örnekler ve kişiler dışarda bırakılır.

Tümelliğe ve nesnelliğe aykırı bu tek yanlı tutum, tepki yaratır. Sözgelişi, Zühtü Bayar «Hayaletler Antolojisi» yazısıyla (19) M. Doğan ile T. Gönenç'i sertçe eleştirir. Günel Altıntaş ise antolojiye alınmasını Soyut dergisinde protesto eder. (20)

Mehmet Doğan gibi Mehmet Salihoğlu da görüş değiştirir. Eskiden, «kendilerini anlamsızlığın boşluğuna atan, ne kadar acaiplik varsa şiirlerine dolduran, anlaşıl-mamayı amaç edinen» İkinci Yenileri kötülerken, şimdi onları eleştiren toplumcuları «miyop, kolaycı, angut, kesinlemeci, ütopyacı, düzmece sosyalist, sanat saldırganı, doktrinci yobaz, şiiri hiç anlamamış» kişiler sayar. Ad vermeden, örnek göstermeden ağzına geleni söyler. Bu arada, nasıl olursa, İkinci Yeni'nin artık «bir kuruluğa, bir bunalıma düştüğünü de» ağzından geçirir!

Bu olumsuz başkalaşmalara karşılık, olumlu dönüşümler de meydana gelir :

Gerçi 1960'ı izleyen yıllarda da İkinci Yeni'ye bağ-lanan şairler eksik olmaz. Ama bunu da doğal karşıla-mak gerekir. Nitekim, 1960'tan sonra yayın alanına giren şairlerin çoğu başlangıçta İkinci Yeni'ye ayak uydurur-lar. Örneğin Rahmi Akseki, Günel Altıntaş, Yalçın Aslan, Egemen Berköz, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe, Ab-

(19) Soyut, Mayıs 1970

(20) Soyut, Şubat 1970

dlkadir Bulut, Bülent Dalyancı, Refik Durbaş, Sıtkı Sa-
lih Gr, Tekin Kıpz, zkan Mert, Seyfettin zdemir,
İsmet zel, Hüseyin Peker, Yücel Ulu, Cahit Zarifoğlu
vb. gençler Değişim, A, Dönem, Yeditepe, Soyut, Evrim,
Yeni Dergi, Devrim, Beşgen, Yordam, şiir Sanatı, Alan,
Papirüs dergilerinde İkinci Yeni çizgisine az ya da çok
yaklaşan şiirler yayımlarlar. Gelgelelim, bu yaklaşma d-
nemi uzun sürmez. Türlü sebeplerle gençler ağır ağır
uyanırlar. Bir yandan bilimsel yayınları ve N. Hikmet'in
şiirlerini okuyarak, öbür yandan demokratik, toplumcu
hareketleri görerek bilinlenirler. Uzun uzun İkinci Yeni'
den soğumaya, hatta onu eleştirmeye başlarlar. Bu yol-
da başı toplumcu gençler çekerler. İ. Afşar Timuçin, Ay-
dın Hatipoğlu, Gürol Sözen, Bülent Habora, İlker Kese-
bir, Doğrul zkoray Yelken dergisinde (Haziran 1960)
bir tartışma düzenleyerek İkinci Yeni'yi yargırlar. İkin-
ci Yenilerin çoğunca anlamdan kaçtıklarını, toplumla ilgi
kurmadıklarını, bağlantısız dizeler dktrdklerini, ie-
riği önemsemediklerini, biçimsel değiştirimlerle oyalan-
diklarını ne sürerler. Daha sonra, A. Hatipoğlu ıkardığı
Yeni Gerçek dergisinin bir sayısını (Nisan 1968) İkinci
Yeni'nin eleştisine ayırır. Burada mr Candaş, Aydın
Hatipoğlu, Eray Canberk, Zühtü Bayar, Asım Bezirci
İkinci Yeni'yi çeşitli yönlerinden incelerler. Bunu, 1969'
da İkinci Yeni'ye bağlı genç şairlerin başkaldırısı izler:
Bir açık oturumda Ataol Behramoğlu, İsmet zel, Srey-
ya Berfe, zkan Mert İkinci Yeni'yi ve öncülerini adama-
kıllı hırpalarlar (21). İkinci Yeni'nin «kapalı, biçimci,
pasifist, halka ve değerlerine yabancılaşmış, Batı zen-
tisi, gerici» bir şiir olduğunu, «hayat tarafından eskitil-
diğini» ve artık «iflâs ettiğini» ne sürerler. İkinci Yeni'
ye karşı «toplumcu, açık seçik, halka ve devrimci ma-
deleye bağlı bir sanat anlayışını» savunur ve uygulamaya
alışırlar. Ayrıca, zdemir İnce ile Günel Altıntaş ve ar-
dından Kemal zer de gitgide İkinci Yeni'den koparak

toplumcu bir şiire yönelirler. İkinci Yeni'yi eleştiren ilginç yazılar yayımlarlar. Bu yolda özellikle Kemal Özer Yeni A dergisindeki sürekli yayımıyla dikkati çeker: Bir yandan, toplumcu görüşle yeni bir poetika oluşturmaya uğraşırken, bir yandan da aynı görüşle güncel olayları şiirleştirmeyi dener.

Beri yanda Tefvik Akdağ, Gülten Akın, Abdülkadir Bulut, Sıtkı Salih Gör, Refik Durbaş vb. şairler İkinci Yeni'nin biçimsel açılımlarını toplumcu bir anlayışla birleştirmeye girişirler.

Bu girişimlerin yanı sıra İkinci Yeni'yi eleştiren yayınlar da gittikçe artar. O kadar ki, İkinci Yeni'nin aşırılarından Nihat Ziyalan bile bazı görüşlerinden dönmek ve bütün suçu İ. Berk'e yüklemek gereğini duyar:

«İkinci Yeni'nin yerilmesine hak vermemiz gereken yeri, bence, insana sırt çevirmiş, insanı kurtarmak için yeni umut kapıları göstermeye çalışmamış görüntüsünden ötürüdür. Bunun suçunu ise, İkinci Yeni'yi kendine özgü numaralarıyla adına maletmeye çalışan lider pozundaki İlhan Berk'e yüklemek gerekir.» (22)

İlhan Berk ise, yeniden toplumculuğa özenir, onun motiflerini sömürerek ayakta kalmaya, saygınlık kazanmaya çabalar.

Öte yandan, Ant dergisinin açtığı bir soruşturma dolayısıyla Selâhattin Hilâv, Cevat Çapan ve Asım Bezirci İkinci Yeni'nin okurdan kopmuşluğunun nedenlerini ortaya koyarken birtakım kusurlarına da parmak basarlar (23). Onlara bakılırsa, İkinci Yeni hem toplumumuzdan, hem tarihimizden, hem de bize özgü kültür verilerinden kopmuş köksüz, tutarsız bir harekettir. Taşıdığı biçimsel ve içeriksel özellikler yüzünden okurla sağlam bir bağlantı kuramamış, çoğunlukla okunmaz, okununca da anlaşılmaz, kapalı yahut soyut bir kimliğe bürünmüştür.

(22) Evrim, Mayıs 1964

(23) Ant, 11.4.1967

İkinci Yeni yalnızca toplumcuların değil, toplumcu olmayanların da eleştirisine uğrar. Sözgelimi, Türk Dili dergisinin yazarlarından bir bölümü radyoda yayımlanan bir açık oturumda İkinci Yeni'ye de değinirler. Özellikle Suut Kemal Yetkin, Tahsin Saraç, Cahit Külebi, Salâh Birsell çeşitli yönlerden onu eleştirirler (24). S.K. Yetkin'e göre, «okuduğumuz zaman hiçbir şey anlamadığımız ve kendimizi anlamak için zorladığımız zaman da biraz baş ağrısına tutulduğumuz şiirler vardır.» İkinci Yeni denilen bu kapalı, «anlamsız, yüzde yüz soyut şiiri yazanlar, aynı zamanda toplumcu olduklarını da ileri sürerler ve direnirler. Halbuki toplumculuğun ilk özelliği halkın anlayabileceği birtakım davranışları, duyguları, düşünceleri halka iletmektir. Bu noktada hemen şunu söyleyeyim ki, şairle toplum veya halk arasında tam bir kopma vardır.»

Üst üste yığılan bütün bu olaylar İkinci Yeni'yi yıpratır. Gerek dayandığı toplumsal ve kültürel ortamın başkalaşması, gerek öncülerinden birkaçının görüş değiştirmesi, gerek yandaşlarından çoğunun başkaldırması, gerekse dışardan yapılan saldırıların artması onu gittikçe zayıflatır. Bir gün gelir, İkinci Yeni'nin her saat bir yara alan teknesi yan yatar. Bir süre daha ağır aksak yürür. Sonra, yavaş yavaş sulara gömülür ve gözden silinir. Gerçi Mehmet Doğan, Mustafa Öneş, Taylan Altuğ gibi eleştirmenler hâlâ sürdüğünü söylerler onun, ama boş bir avuntudur bu. Gerçekte İkinci Yeni'nin yaşamı artık sona ermiştir. Nitekim onu sürdürme, canlandırma yolunda gösterilen çabalar da sonucu değiştirememiştir.

1970'TEN SONRA

1977'de Türk Dili dergisi Haziran sayısında İkinci Yeniler arasında bir soruşturma açar. İ. Berk, E. Cansever, T. Uyar, Ö. İnce ve M. Erdost İkinci Yeni'yi övmeye,

dolaylı yoldan kendilerini temize çıkarmaya kalkışırılar. Bu arada İ. Berk İkinci Yeni'nin hem Garip akımına, hem de toplumcu şiire karşı olduğunu, E. Cansever bir dünya görüşüne yaslanmadığını, T. Uyar bir akım değil, genel bir yöneliş olduğunu açığa vurur. Ö. İnce ise —1966' da yaptığı ağır eleştiriyi unutarak— İkinci Yeni'nin 1954 - 1960 döneminde 'nihilist', 1960'tan sonra 'toplumcu' bir kimlik kazandığını ileri sürer, «İkinci Yeni bir sürekli devrimdir!» der.

Türk Dili'nin bu yan tutucu davranışına karşı Dönemeç dergisinde(25) Ali Rıza Ertan ile Ahmet Günbaş, İkinci Yenilerin sözü geçen savlarını eleştirirler. Ardından Mehmet Yaşar Bilen ile yine Ahmet Günbaş, Oluşum dergisinde (26) Oğuz Demiralp ile Enis Batur'un toplumcu şiiri yerip İkinci Yeni'yi öven yazılarını Dönemeç'te (27) cevaplandırırılar.

1983 Martında Varlık dergisi Tomris ile T. Uyar, E. Cansever ve C. Süreya'nın katıldığı bir açık oturum düzenler. İkinci Yeni'nin üç öncüsü en küçük bir özeleştiriye yanaşmazlar. Tersine, kendilerini «beğenisi en yüksek kuşak», «kendinden önceki kuşakları etkileyebilmiş tek kuşak» diye yüceltirler. Bir yandan haksızlığa uğradıklarını öne sürer, öbür yandan da öteki kuşakları (bu arada 60 kuşağı ile 70 kuşağını ve 40 kuşağından Oktay Rifat ile Melih Cevdet'i) harcamaktan çekinmezler. Mehmet H. Doğan ile Füsun Akatlı, Yazko Somut dergisinde (28) onları destekleyen sevinç ve övgü dolu yazılar yayımlarlar. Özdemir İnce, Bedirhan Toprak ve Abdullah Rıza Ergüven ise hem adı geçen öncülerin haksız sözlerini, hem de bu eleştirmenlerin yersiz yargılarını eleştirirler (29). 1985 sonunda Yarın dergisi «Şiirde Gelenek» konulu bir soruşturma açar. Bu arada Cahit Külebi, Gül-

(25) Dönemeç, Ağustos 1977, Eylül 1977

(26) Oluşum, Ağustos 1979

(27) Dönemeç, Kasım 1979, Mart 1980

(28) Yazko Somut, 18.3.1983, 25.3.1983

(29) Varlık, Mayıs 1983, Temmuz 1983 / Yazko Somut, 16.8.1983

ten Akın, Afşar Timuçin, Aziz Çalışlar, Salih Bolat İkinci Yeni'nin Türk şiir geleneğine karşı takındığı 'dıştalayıcı' tavrın sakatlığına parmak basarlar. Aziz Çalışlar İkinci Yeni'nin «kültürü (dolayısıyla şiiri) toplum-sallık, sınıfsallık ve tarihsellikten soyutladığını, Batının hümanist geleneğiyle bağlarını kopardığını, statükoyla uzlaştığını» öne sürer. Afşar Timuçin ise, «altbilincin kendiliğinden boşalmasına dayanarak şiir oluşturan İkinci Yeni şairlerini Türk aydınının siyasal teslimiyetine birer örnek» sayar. (30)

Saman alevi gibi parlayıp sönen bütün bu yayınlar İkinci Yeni'nin sık sık adının anılmasına yol açar, ama hiçbir zaman dirilmesini sağlayamaz. Artık İkinci Yeni tarihe gömülmüştür.

Bugün İkinci Yeni'den ancak «İkinci Eski» diye söz açılabilir...

İKİNCİ YENİ ŞİİRİN KURUCUSU KİMDİ?

«İkinci Yeni» denilen şiir hareketi, aşağı yukarı, 1954'lerde uç vermiş, 1960'lara değin serpilip yayılmış, 27 Mayıs evriminden sonra da gitgide tavsayıp sönmeye yönelmiştir.

Demek ki, bugün, İkinci Yeni'nin doğuşu üzerinden 26 yıl geçmiş. Yani çeyrek yüzyıl. Gerçi İkinci Yeni artık yaşamıyor. Olumlu ya da olumsuz yanlarıyla tarihe gömülmüş bulunuyor. Öyleyken, seyrek de olsa, hâlâ ondan söz açanlar çıkıyor.

Son aylarda dergilerde yer alan Oktay Rifat'ın iki konuşması ile Muzaffer Erdost'un iki mektubu bunun örnekleridir.

İkinci Yeni'ye ilişkin bazı sorunların çözülmesi açısından, bunların üzerinde biraz durmakta yarar görüyorum.

OKTAY RİFAT'IN BAZI SAVLARI

Birinci Yeni'nin öncülerinden olan Oktay Rifat, konuşmalarında, İkinci Yeni'nin de öncüsü, hatta tek kurucusu olduğunu ileri sürüyor:

«Perçemli Sokak 1956'da çıktı. Ekim'de sanıyorum. Kitabın içindeki şiirler daha önce dergilere verilmemişti. Ama herhalde 1956 Ekiminde bir gecede yazılmadı. En az bir yıl sürmüştü yazılmaları. Perçemli Sokak'la birlikte İkinci Yeni de kuruldu. Ne var ki kuruculuk savında

olanlar hareketi daha gerilere çekmek ve beni dışarda bırakmak istediler. Düşünden yoksun, tutarsız bir hareket çıktı ortaya.» (1)

Bu sözlerde doğru olan yanlar da var, olmayanlar da.

Öncelikle şunu belirlemeli: **Perçemli Sokak** 1956 Ekiminde değil, Kasımın sonunda çıkmıştır. Nitekim, Yeditepe dergisinin 15 Kasım tarihli sayısında şu duyuru okunmaktadır:

«PERÇEMLİ SOKAK

Oktay Rifat bu hafta Yeditepe Yayınları arasında çıkacak bu kitabında yepyeni bir denemeye girişmiştir.»

Derginin 1 Aralık sayısında da kitabın çıktığı bildirilmektedir.

Perçemli Sokak'taki şiir anlayışına Oktay Rifat ne zaman, nasıl, niçin gelmiştir? Bunda Fransa'daki Gerçeküstücülük akımının ya da Türkiye'deki İkinci Yeni hareketinin ne ölçüde etkisi olmuştur? Bilemiyoruz.

Kuşkusuz, **Perçemli Sokak**'taki şiirler hemen bir gecede yaratılmamıştır. Şairin de belirttiği üzere, belki «en az bir yıl sürmüştür yazılmaları.» Ama, edebiyat tarihi açısından, varoluşları ancak yayımlandıkları günden başlamaktadır. Çünkü, henüz basılmamış bir eserin okunup beğenilmesi, benimsenip örnek alınması, giderek çığır açması düşünülemez. Kaldı ki, vitrinlere konulduktan sonra bile, İkinci Yeni'nin öncülerinden herhangi birinin **Perçemli Sokak**'tan hoşlanıp etkilendiğini doğrulayan bir itirafa ya da belgeye rastlanmıyor.

İKİNCİ YENİ'LERİN DAVRANIŞLARI

Tersine, İkinci Yeni şairlerin çoğu kitaba ısınamamış, Oktay Rifat'ı da kendilerinden saymamıştır, **Perçemli Sokak**'ı kıyasıya eleştirmiştir. Muzaffer Erdost'un

(1) Yusufçuk dergisi, Aralık 1980

çanak tutarcasına kendilerine yönelttiği «Oktay Rifat son çalışmalarıyla, kendi kuşağı, kendi yeniliği üzerine gelen bu İkinci Yeniliğe katılabilir mi?» sorusuna olumsuz cevap vermişlerdir. Sözelimi İlhan Berk **Perçemli Sokak'ı** amaçlayarak Gerçeküstücülüğe bağlamıştır onu: «Oktay Rifat'ın serüveni yeni bir serüven kendisi için. Bizim için de yeni. Batı içinse eski bir serüven, biliyorsunuz. Oktay Rifat adlandırmıyor ama, bunun hiçbir önemi yok, Surrealisme bunun adı. (...) Bunun için Oktay Rifat İkinci Yeni'nin gerisinde»dir. (2)

İkinci Yeni'nin önde gelenlerinden Edip Cansever de aynı kanıdadır: «Ortallığı şaşırtma amacı güden» Oktay Rifat'ın **Perçemli Sokak'ta** yaptığı şudur: «Batıda çoktan işlevini yitirmiş bir akımı yurdumuza ithal etmiş olması. Bana göre, İkinci Yeni'nin başarısı, şiirin ne olduğunu bilerek, Oktay Rifat ve onun gibi yazarlara cephe almasından ibarettir.» (3). «Doğruyu söylemek gerekiyorsa, genç kuşak bu özellikleriyle bile **«Perçemli Sokak'ı** ta yapılmak istenenleri çoktan aşmıştır. Oktay Rifat'ı günümüz şiir pazarına borçlu bir duruma getirmiştir. (4)

Turgut Uyar, Oktay Rifat'ın **«Perçemli Sokak'la** İkinci Yeni'ye katılamıyacağını ileri sürer: «Bu akım ondan çok önce başladı. Yani son kitabından önce. (...) Bence Oktay Rifat yeniliğe falan katılma kaygısında değil. Bir ozan için en iyi tutumlardan biri sayılabilecek 'kendini yenileme'ye çabılıyor. Kendi başına, önceden de denemiş bir denemeye girişmiş. (...) Oktay Rifat'ın şiirleri, bırakın yeniye eskiyi, kendi anlayışının bile çok kötü örnekleri.» (5)

Cemal Süreya, Birinci Yeni şiirin 1950'den sonra «tıkandığını» öne sürer. «Halkın dilini, halkın zevkini bulma» eğilimine karşı çıkar. «Folklor Şiire Düşman» yazısında Birinci Yeni'leri, en çok da Oktay Rifat'ı eleş-

(2) *Pazar Postası*, 27.1.1957

(3) *Pazar Postası*, 22.1.1957

(4) *A.*, Ocak 1957

(5) *Pazar Postası*, 3.2.1957

tirir. (6) Ayrıca, bir başka yazısında da, **Karga ile Tilki'**deki şiirleri ele alarak Oktay Rifat'ı folklorun klişelerine takılıp kalmakla suçlar: «Şiirlerinin kuruluşunda halk biçimlerinden geniş ölçüde faydalanmaktadır. (...) Çok kolay şiir yazıyor. Yüzde ellisi şairin kişiliğiyle ilgiliyse, kalan yüzde ellisi de bu tip şiirler kolay yazıldığından ileri gelen bir kolaylık bu. (...) Yukarda adını ettiğimiz kişiler [Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Attilâ İlhan] yanında onun durumu bir montajcının durumu- dur. (...) Oktay Rifat bu işin ölçüsünü kaçırmıştır.» (7)

Ece Ayhan'a göre, İkinci Yeni'ye katılmaya girişen Oktay Rifat, «mahalleye yeni gelen kiracıların çocukları gibi, süregelmekte olan bir oyunun başından başlamak istiyor. Üstelik, bu oyunun kurallarını bilmeden, salt öykünerek, din söylediğinin tam aksini söyleyerek, acemi- ce yapıyor bunu.» (8)

İkinci Yeni'nin isim babası eleştirmen Muzaffer Erdost da 1956 Temmuzunda hareketin öncülerinden söz açarken Oktay Rifat'ın adını anmaz: «Bugün Orhan Velilerin, Fazıl Hüsnülerin, Bahçet Necatigillerin ilerisinde yeni bir şiirimiz var mıdır? Yeditepe dergisini okuyanlar, orada İlhan Berk'i, Turgut Uyar'ı, Cemal Süreya'yı, Tevfik Akdağ'ı, Yılmaz Gruda'yı, bunlarla birlikte ayrı bir şiirin gün geçtikçe geliştiğini görmüşlerdir.» (9)

Ne var ki, bunun için, Muzaffer Erdost'u eleştirmek doğru olmaz. Çünkü Oktay Rifat'ın **Perçemli Sokak'ı** Kasım bitiminde basılır. Ama Muzaffer Erdost bir yıl sonra, 1957 Ekiminde yayımladığı «Şiirimizi Götürenler» başlıklı yazısında da Oktay Rifat'ı İkinci Yeni'lerin arasına sokmaz: «Şimdilerde öyle görünüyor ki, Türk şiirini ancak onlar götürüyorlar. Alfabe sırasına koyarak bir iki ozan adı da vermeliyim: Tevfik Akdağ, İlhan Berk, Edip

(6) A Dergisi, Ekim 1956

(7) Pazar Postası, 8.1.1956

(8) Pazar Postası, 17.1.1957 / Ece Ayhan daha sonra şöyle demiştir: «Evet, O. Rifat'ın İkinci Yeni'de işi yok!» (Gösteri, Şubat 1985)

(9) Pazar Postası, 29.7.1956

Cansever, Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Turgut Uyar. Bunlar arasına Ülkü Tamer'le Alim Atay'ı da katmam gerekiyor.» (10)

Bu kısa alıntılar da gösteriyor ki, Oktay Rifat yakınmakta haklıdır: İkinci Yeni'nin kurucuları onu «dışarda bırakma»ya uğraşmışlardır. Muzaffer Erdost'un da belirttiği gibi (11), bu, «amaçla, istençle» yapılmamıştır belki, yalnızca bir «görüş ayrımı»nı dile getirmiştir, ama sonuçta bir «dıştalama eylemi» olmaktan da kurtulamamıştır. Oysa, alana ayrı bir yoldan ve biraz gecikerek girmiş de olsa, İkinci Yeni'nin başlayış ve kuruluşunda olmasa bile, boyutlanıp güçlenmesinde Oktay Rifat'ın da payı vardır.

Gelgelelim, bu paya karşın, Oktay Rifat şunları söylemekte haksızdır: «İkinci Yeni, 1956 Kasımında yayımladığım **Perçemli Sokak** adlı şiir kitabımın basımından, bu tarihten sonra ortaya çıktı. Tersini söyleyen, bu tarihten önce basılmış İkinci Yeni özelliği taşıyan tek bir satır varsa göstereyim!» (12)

Oktay Rifat hoş görsün, bir tek dize değil, birçok dize, hatta şiir gösterilebilir. Üstelik, sanıldığı kadar zor da değildir bu. Nitekim ben de 1968'de yayımlanan «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı yazımda (13) buna girişmiştim. Cemal Süreya'nın, İlhan Berk'in, Edip Cansever'in, Turgut Uyar'ın 1954 - 1956 döneminde çıkan ve İkinci Yeni'nin başlangıç örneklerini oluşturan başlıca şiirlerinin adları ile yayım yerlerini ve tarihlerini kısaca belirtmiştim.

Şimdi bu dar belirtmeyi biraz açmak, örneklerle samutlamak istiyorum.

(10) Pazar Postası, 27.10.1957

(11) Yazko Edebiyat, Mayıs 1981

(12) Gösteri dergisi, Aralık 1980

(13) Yeni Gerçek dergisi, Nisan 1968

ÖNCÜLER VE İLK ÜRÜNLERİ

Yukarda da açıkladığım gibi, Oktay Rifat, İkinci Yeni'yi «düşünden yoksun, tutarsız bir hareket» diye niteliyor. (Öyleyse, niçin böyle bir hareketin öncüsü olmak istiyor?!) Gerçekten, İkinci Yeni hiçbir zaman tam bir «akım» olamadı. Çoğu akımlarda görüldüğü üzere, bilinçli ve uyumlu bir toplulukça, belirli bir tarihte, sistemli bir bildiriyle ortaya çıkmadı. Çeşitli şairlerin bireysel çabalarıyla ucun ucun, ayrı ayrı oluştu, gitgide ortak bazı özelliklere kavuştu. Bundan dolayı, onu, bir tek öncüye ya da ürüne indirgemek uygun olmaz. Ancak, belirli toplumsal ve sanatsal koşullar altında, Birinci Yeni'ye karşı, başka bir şiiri arayıp deneyen kimi şairlerden söz edilebilir. 1954'te tohumları atılan bu şiire 1956'da «İkinci Yeni» adı verilir.

Cemal Süreya, İlhan Berk, Edip Cansever, Sezai Karakoç, Turgut Uyar ve Ece Ayhan'ın İkinci Yeni'ye yol açan ilk şiirleri 1954 Mayısından 1956 Aralığına yani **Perçemli Sokak**'ın çıkışına) kadar Yeditepe, Şiir Sanatı, A, Yenilik, İstanbul ve Pazar Postası dergilerinde görülür. Bunların belli başlıları, şairlerine ve yayım yerlerine göre, şöyle sıralanabilir:

Cemal Süreya :

— Yeditepe: «Yüzükoyun» (1.5.1954), «Gül» (15.6.1954), «Aştan İndim İrcire» (1.9.1954), «Üvercinka» (1.12.1955), «İngiliz» (1.3.1956), «Aslan Heykelleri» (15.9.1956)

— Şiir Sanatı: «Dalga» (15.1.1955), «Cıgarayı Attım Denize» (15.2.1955)

— Yenilik: «Üçgenler» (Şubat 1955), «Hür Hamamlar Denizi» (1.5.1956)

— A : «TK» (15.5.1956)

— Pazar Postası: «Kanto» (3.6.1956), «Türkü» (7.10.1956)

İlhan Berk :

— Yenilik: «Ağıt» (Temmuz 1954), «Yitik Ufuk» (Temmuz 1954)

— Yeditepe: «Aşk» (1.8.1955), «Kötü Evlere İnən Balad» (1.10.1955), «Paul Klee'de Uyanmak» (15.12.1955), «Ağır Ot» (15.4.1956), «Sokak» (15.7.1956) «M» (1.12.1956)

Edip Cansever :

— Yeditepe: «Aliminyum Dükkân» (15.8.1954), «Müziksiz Düğün» (15.7.1955), «Buz Gibi» (15.9.1955), «Aşkın Radyoaktivitesi» (15.12.1955), «Yerçekimli Karanfil» (1.4.1956), «Güzel Atomların Yaptığı Ayak» (1.6.1956), «Aa» (1.7.1956), «Var Var» (1.12.1956).

Sezai Karakoç :

— Şiir Sanatı: «Kapalı Çarşı» (15.1.1955), «İlk» (15.2.1955).

— İstanbul: «Köşe» (Mart 1955), «Şahdamar» (Nisan 1955), «Veda» (Mayıs 1955), «Ping-Pong Masası» (Ekim 1955).

Turgut Uyar:

— Yenilik: «Meymenet Sokağına Vardım» (Nisan 1956), «Denize Gidip Dönen» (Mayıs 1956), «Yeşil Badanada Kurtulmak» (Haziran 1956)

— Yeditepe: «Kaçak Yaşama Yergisi» (1.1.1956), «Yılgin» (1.2.1956), «Göge Bakma Durağı» (1.5.1956)

— Pazar Postası: «Üçyüzbin» (29.7.1956), «Eski Kırık Bardaklar» (30.9.1956)

Ece Ayhan:

— Pazar Postası: «İbraniceden Çizmek» (29.7.1956), «Cambazlar Çadırı» (13.8.1956), «Akdeniz Pencereleeri» (2.9.1956), «Çocukların Ölüm Şarkıları» (9.9.1956), «Kambiyec» (14.10.1956), «Okarina» (11.11.1956), «Babil-den Bir Piçin Propagandası» (25.11.1956)

— Yenilik: «Deliler Bayramı» (1.12.1956)

Eunlara Tefvik Akdağ, Yılmaz Grıda, Nihat Ziyalan, Ercüment Uçarı, Özdemir İnce, Yahya Bozbeiroğlu ve Alim Atay'ın 1956'da Pazar Postası'nda yayımlanan şiirleri de eklenebilir.

Söz konusu dönemde Yeditepe'de Oktay Rifat'ın ise çoğu Karga İle Tilki'ye alınan ve Perçemli Sokak'a gir-

meyen şu şiirleri yayımlanır: «Şimdi» (15.6.1954), «Ahmet» (1.7.1954), «Tekerleme» (15.7.1954), «Kadeh» (1.8.1954), «Kanarya» (15.8.1954), «Yolda» (1.9.1954), «Pembe Yalı» (15.10.1954), «English Spoken» (15.11.1955).

Oktay Rifat'ın 954 tarihli bu şiirleri ile İkinci Yeni'nin adı geçen örneklerinden seçilecek parçaların karşılaştırılması hem aradaki ayrımı, hem de girilen yeniliğin niteliğini gösterecektir. Bunun için, her şairin yıllık ürünlerinin birinden birkaç dize aktarmak yeter sanıyorum.

ŞİİRLERDEN ÖRNEKLER

1954 :

— Oktay Rifat

Ahmet

Ağlamo. Ahmet ağlama
Davranma kuşağına ikide bir
Anam avradım olsun
Bu kara günlerin sonu gelir

...

— Cennet Süreya

Gül

Gülün tam ortasında ağlıyorum
Her akşam sokak ortasında öldükçe
Önümü arkamı bilmiyorum
Azaldığımı duyup duyup karanlıkta
Beni ayakta tutan gözlerinin

...

Ve zurnanın ucunda yepyeni bir çingene.

— İlhan Berk

Ağıt

Baktık bir evin bahçesi ilk defa bir evin bahçesi başını
[almış gidiyor
Bir çocuk Grenoble'da İtalyan mahallesinde bir çocuk
[görüyor ilk
Deniz kıyısındaki o her akşamki kahve birdenbire
[tutup batıyor

...

— Edip Cansever

Aliminyum Dükkân

Bir göz atıyorum denize
Çın çın ötüyor balıklar
Bu bir giyilmiş ayakkabıdır diyorum
Bu bir sulanmış peynirdir diyorum

...

1955 :

— Oktay Rifat

Yolda

Ankara'dan kamyonu bındım
Yaylalar üstünden Mengen'e indim
Şoförümüz Arapkirli itin biri
Karbüratör delik deşik arızalı
Makinede yirmi kişi

...

— Cemal Süreya

Dalga

Bulut kestiler bulut üç parça
Kanım yere aktı bulut üç parça
İki gemiciynen Van Gogh'dan aşırılmış
Bir kadının yüzü ha ha ha,

...

— İlhan Berk

Paul Klee'de Uyanmak

Uyandım çiçek gibi dayanılmaz güzel kızlar
Ad Marginem'den asma köprüler kurmuşlar İstanbul'a
Nehirler, aylar çevirmişler o Ayla'lar, Münibe'ler
Tümü bir uzak denizde A'lar, V'ler, U'larla
Gece sarı bir evde bir iki yaprak evlerinin önünde
Açtı açacaklar dünyamızı açtı açacaklar

...

— Edip Cansever

Aşkın Radyoaktivitesi

...

Durmadan aşlanıyorum ama hep böyle
Karanfiller gibi taze omzum, dizlerim, ayaklarım
Toplanıp gidiyor derken o deli fişek şey
Gün gibi parlıyor tırnaklarım.

— Sezai Karakoç

Kapalı Çarşı

...

Kapalı çarşı içinde bir sigara
Bir keman kılıfı senin saçlarına sürünen yağ
Onlara anlat kadınların gözlerinin içinden geçer
Kapalı çarşı ve kapalı çarşayı götüren saat

...

1956 :

— Oktay Rifat

Pembe Yalı

Kızlar vardır kıvırcık salata gibi
Ağızları burunları kıvrır kıvrır
Bacak bacak üstüne vapurlarda
Rüzgâr eser oraları buraları görünür
Baktıkça fık fık eder adamın içi

...

— İlhan Berk

Sokak

...

Böyle bir yaprağı bir suyu bir yolu yanınısıra

[geçiyorum

Bir sokaktan bin sokaktan rüzgârlar koyveriyorum

Bütün gün seni düşünüyorum da bir başkasıyla

[yatıyorum

Bir şiirde bunları diyorum demediklerime geçiyorum

...

— Cemal Süreya

Aslan Heykelleri

İçimde bir sevinç dallanıyor kaç kişi
Bir geyik kendini çiziyor karanlığa sonra kayboluyor
Karanlık maranlık ama iyi seçiliyor
Yorgan toplanmış bacakların seçiliyor
Bir uçtan bir uca bacaklarının aslan heykelleri
Onları ne denli sevdiğimin aslan heykelleri

— Edip Cansever

Kaybola

Sana her zaman söylüyorum, senin yüzünde gülmek var
Bakınca bir yaşama ordusu çıkıyor aydınlığa
Bir çiçek geliyorsun yer altı çevresinden
Bir kartal gidiyorsun çıplağın ayaklarla
Şimdi bir pembeyi kovuşturuyor
Omzundan yukarıya üç kişi
Deli ediyor onları saçlarıyla
Bir karanfil çok
Bir karanfil azala azala.

SONUÇ

İstenirse, bu örnekler çoğaltılır, açıklamalar da derinleştirilebilir. Sonuçta hepsi de şunu kanıtlar: İkinci Yeni hareketi Perçemli Sokak'ın çıkışından önce başlamıştır. Yukarda adları anılan şairlerin tekil çalışmalarıyla kurulmuştur. Gerçi bu kurulmada Oktay Rifat'ın belirgin bir etkisi görülmemiştir. Fakat İkinci Yeni'nin gelişmesinde katkısı olmuştur. Perçemli Sokak ile Âşık Merdiveni adlı eserleri bunun somut ürünleridir.

Şairin de itiraf ettiği üzere, bunların «toplumculukla falan ilgisi yoktur.» (14). Tıpkı, İkinci Yeni'nin öteki şairlerinin ürünleri gibi...

(1981)

«... Bu şiirleri anlamıyorum ben. Öyle bir kar-
gaşa, öyle bir söz karıncalanması var ki onlarda,
bir türlü asıl şiiri yakalayamıyorum. Çünkü sözcük-
ler köprü olacak yerde, köstek oluyor ayağıma; ta-
peler gibi önüme dikiliyor, ne yapsam aşamıyorum.
Durmadan biçim oyunları ile çarpışıyorum, öyley-
ken öze giremiyorum. Öze girmek diye bir sorun
yok bu şiirler için. Sözcükler öze kaynaşmıyor, di-
de yoğunlaşmıyor. Evet bir cürcuna bu, başka bir
şey değil!..»

F. KAFKA

Edebiyatımızla ilgilenenlerin gözünden kaçmamış-
tır: Şiirimiz iki üç yıldır bir değişme geçiriyor. Genç şa-
irlerimiz çoğunca eskisi gibi yazmıyorlar. Elllerinden gel-
diği ölçüde başka türlü yazmaya çalışıyorlar. Orhan Ve-
li'lerin getirdiği şiir tutumu yavaş yavaş bırakılıyor. Gö-
revini tamamlayan bu tutumdan ayrılan davranışlar gün-
den güne artıyor. Tepkiler keskinleşiyor.

Bu keskinleşmeyi hoşgörüyü karşılıyorum. Sevini-
yorum. Umutlanıyorum. Daha da keskinleşmesini, geli-
şip sernilmesini istiyorum onun. Sağlam bir deyiş ve
doğru bir anlayışa kavuşmasını istiyorum. Şiirimize güç
ve yenilik getirmesini, cıgır acmasını istiyorum. İstiyor-
um ama, bazı belirtilere —hepsine değil!— bakınca da
bir kurt düşüyor içime. Elimde olmadan tasalanıyorum.

Yüreğime kaygı salan bu belirtileri üçe ayırıyorum:

1. Yenilik için yenilik

Bakıyorum, kimi gençler —modaya uymak ister gibi— ille de yenilik yapmak tutkusuna kapılmış. Yeni olmakla, eskiye benzememekle, geleneğe sırt çevirmekle biteceğini sanıyor işin. Gelgelelim, niçin ve nasıl yeni olacağını pek bilmiyor. Öyle uzun boylu bilmeye de yanaşmıyor. Bu yüzden, ortaya sürdüğü yeniliğin bilinçle beslenen köklü bir gerekçesi yok. Araştırma ve denemeye yoğrulmuş sağlam bir temeli yok. Hangi zorunluluğu karşılıyor? belli değil. Hangi ileri anlayışı, estetik çığını yansıtıyor? belli değil. Nedir dile getirdiği yeni özler, evreni yorumlayışta gösterdiği buluşlar? anlaşılmıyor. Nedir kurduğu yeni biçimler, özgün (orijinal) dokular, gerçeğe bakışta kullandığı yeni yöntemler, yarattığı yeni bireşimler? anlaşılmıyor. İkinci Yeni'nin sonucu ve savunucusu Muzaffer Erdost'un bile yazdığı gibi «bilinçsiz bir gelişme» bu. Öyle ki, sormadan edemiyorsunuz: «Bu şiirin doğmasındaki gerekçeler neydi? Nereye gidecekti? Ne yapacaktı? Belli değildi.» Peki, ya bugün? Bugün belli mi? Ne yazık ki, «bugün de belli değil!» (1)

Oysa şiirde yenileşme, her şeyden önce, kültür işidir bence. Bilinç işidir. Başboş, rastlansal değildir. Yaşama, araştırma ve yaratma işidir. Şiirimizin geçmişini yeterince bilmeyen, dünya şiirini tanımayan, özdeki değişimleri (doğa-birey-toplum gerçeğinin oluşumu) kavramayan bir kimsenin tutarlı bir yenilik getireceğine inanmıyorum. Yenileşme —ileriyeye doğru sıçrama— sağlam bir temel üzerinde olur, diyorum. Bilgiye, görgüye, sezgiye ve geleneğe dayanan bir temel, bir birikim üzerinde...

Abdülhak Hâmit, Tefvik Fikret, Ahmet Haşım, Nâzım Hikmet ve Orhan Veli'lerin durumları güzel birer örnektir buna. Bu öncü şairlerin hepsi de gerek eski edebiyatımızı, gerekse Batı edebiyatını iyi biliyorlardı. Ayrıca, özdeki değişimlerin akışını anlamışlardı. Dolayısıyla

(1) Pazar Postası, 3.2.1957

sıyla, getirdikleri yeniliğin bilincine varmışlardı. Çabaları belli bir göşe, bir temele, bir bireşime yaslanıyordu.

Gençlerin bu gerekçesiz yenilik özlemi, Mehmet Akif'in bir sözünü getiriyor aklıma: «Eski, eski olduğu için atılmaz; çirkinse, kötüyse, gereksizse atılır. Yeni, yeni olduğu için alınmaz; güzelse, iyiye, gerekliyse alınır.»

2. Biçimcilik

Kimi gençler ise salt biçimde arıyorlar yeniliği, biçimde görüyorlar. Hep biçim üzerinde duruyorlar. Özü, içeriği, gerçeği çoğunlukla hiçe sayıyorlar. M. Erdost'un bildir epey yankı uyandıran «Bir Şey Söylemeyen Şiir» başlıklı yazısı bu eğilimin güzel bir belirtisidir. Şiiri kelimedeki nakışlara, çinideki desenlere benzeten yazara bakılırsa, «bu desenlerin, bu nakışların da söylediği hiçbir şey yok. Geometrik biçimlerin kurdukları bu bileşkenler hiçbir şey söylemiyorlar.» Tıpkı onlar gibi, «yeni şiir de doğrudan doğruya kelimeler arasındaki olanakları deniyerek yeni bileşkelere, yeni güzelliklere varıyor. (...) Yani ozan bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı anlatmak için mısra kurmaya gitmiyor. Kelimeleri alıyor, onlardan mısraını kuruyor. (...) Çünkü, bu şiirin amacı bir şey söylemek değil, şiirin kendisini kurmaktır. (...) Bir şey söylerse, söylediği rastlansaldır. (...) İkinci Yeni bir şey anlatmaz, bir şey söylemez.» (2). Nitekim bazı şairler, şiirle soyut resmi birbirine karıştıran bu görüşe ayak uyduruyorlar. Sözcüklerin anlamla yüklü olduğunu unutuyorlar. Yalnızca biçimde, sözcüklerin konumunda yapılacak değişikliklerle şiirin yenileşeceğini kuruyorlar. Bu kuruntuyla dili ve gerçeği bozmaktan, usu ve anlamı çığnemekten, duyum ve algıları birbirine karıştırmaktan çekinmiyorlar. Kısacası, aşırı karıştırma (synaesthesia) ve değiştirimlere (déformation) başvuru-

yorlar. O kadar ki, giderek şiirin biricik amacı durumuna varıyor bu karıştırmalar, bu değıştirimler, bu söz oyunları. Tek başına geçer ve yeter sayılıyor. İçerik önemsenmiyor. Okuyucu önemsenmiyor. Özün, geniş anlamıyla gerçeğin gereksinimleri karşılanmıyor. Yahut, nasıl karşılandığı anlaşılmıyor. Böylece doğayla, insanla, toplumla olan zorunlu ilişkiler gevşiyor, hatta çoğu kez kopuyor. Daha da kötüsü, okur bu şiirleri çokluk kavrayamıyor, yaşantısına bağlayamıyor. Sözcük kargaşasından, biçim kumkumasından kurtulup da değerine varamıyor, güzelliğini duyamıyor.

Oysa karıştırmalar, değıştirimler, hatta söz cambazlıkları —bunları kötülemiyorum, tersine, duruma göre gerekli ve yararlı sayıyorum— özü daha güzel anlatmak için yapılır. Öze karşı, özden ayrı yapılmaz, özün önüne geçmez, üstüne çıkmaz. Öze dayanarak, özle birlikte yapılır. Çünkü belirli bir yeri, görevi, düzeni vardır onların. Öyle başıboş, gerekçesiz, amaçsız değildirler. Ya da olmamalıdır.

Ne yazık ki yenileşme çabası çoklayın bu yolda yürümektedir. Çokluk özden, içerikten değil biçimden hareket eden, imgeyi öz diye bağrına basan, özle biçimin birlik ve uyumunu gözetmeyen, estetik bütünlüğe boş veren, gerçeklere gözlerini kapayan yahut onları tanınamayacak ölçüde bozan, okurlarını, daha doğrusu «insan»ı unutan bu sorumsuz çabanın bizi büyük şiire götürmeyeceğinden korkuyorum.

«Çağdaş şiir geldi sonunda kelimeye dayandı» diyen Cemal Süreya'nın bir tasası vardı: «Bari, bu arada şiir güme gitmesin!» diyor ve ekliyordu: «Bir de hümanizma gürültüye gitmesin...»

Asağıdaki parçalar bu tasanın haklılığını göstermiyor mu?

Bir çift karafatma öpüşürler

Kuytuların o şimdi en saklı sanki yer yoktur

Çarşafli odalarda sizin de o bir dışarlara çıkmazken

Nasıldır nerelerde kimbilir bilinmezken

Eksiksiz etleri kadınlar gene de ler
Çarşılarda o hiç bitmemiş oraları hiç duymamış erkeklerin

(Faruk Ergöktaş, «Erkekler»)

Oturmuş sıkıntıma duyarlığıma çılgınlığıma
Muson yazla tı ra ra okur
Oysa Azor dilinde sevgi ne bilmem daha
Fenike çağıyla özencil yalın bungan
El ayası betizlerde saklı yüzümle
Boyutlanmışım Akdeniz olmuş ta kıl

(Yusuf Gür, «M'Ol»)

Sabah güneşisin gibisin İstanbul'dan bir
En Ayten'li her öpüşün daha pek çocuk

(Alim Atay, «Birinci Yeşil»)

Bilmece bildirmece güzelliğince iki iki
bir çini ölgün bir sen yapraklarının ucunda hınzır
gözlüklerim tutku dolu ılık ılık bir ıslak

(Tuncer Uçarol,
«O Sarı Kokan Kız»)

Bunca uzak Santa Fe çıgan orman çalgı hey
şaraba aşk acılı sevişken ne çok likel
Seni yaşıyorken sarmaş-bacak her Tanrı günü
Ondan kaçmak ona kaçmak-lara gibi

(Asena G., «Aşklara»)

taze bir saksagan ilk bakınca şaşırmış
rahat geceleri bir gemiye uzuyor
tuttum kapılara pencerelere hadi saksagan
çoktan ellerimdi sahil sende duruyordu
ağustoslu bir kadındır işte saksagan

(Tekin Kipöz, «Kuş II»)

Kara duvar dedik bedeni ne ak
Eldiven sonucu köpek kemiği oysa
Biz böyle kalçaları çok gördük
Hele karanlıkta şeytan gözü ağlarsa

(Ersun Korkut, «Spleen»)

Eller kazanmazlık edemezdi iğreti oluşumlara arasında
[bilimsel]
Salt meridyenlerde sorunlanıp paralaks açılarını ölçerlerdi
Tavşancıl totemli klanlara o boncuklar işi bir topu kral
[bir de]
Kana bulamaçlı öldüreç araçları çoklayın savaş savaş

(Gökalp Erturan, «Babil Kulesi»)

altına bakan bir yüzünde o eğri kılıçların gördüm görelli
[mîsin]
pazuları kıvılcımlı yıldız diyor kime sorsam büyük elleri
[insanların su verilmiş]
o şakrak
sın

(Boz, «Eşkiya»)

Demediğim eksik A'lardasın hep olmadık
Tutup çoğalıyorum anlamsız kadehlere kırılır

(Ali Çulha, «Endimiyon Düşü»)

Cömerçe kişiler ezmeleri şehir otobüslerinin sessiz
Olmaksızlar var değil bu düşündüğümüz yirminci yüzyıl

(Şükrü Üstün, «Savaş Korkusu»)

3. Batıyı taklit

Kimi gençler, daha doğrusu, (İ. Berk gibi) gençlik taslayan ağabeyler de Türk şiirinin örneklerine eski diye sırt çevirmişler, Batı şiirinin eskitip geride bıraktığı deneyleri yenilik diye önümüze sürüyorlar. Gerçi toptan ve açıkça hiçbir akıma dörtelle sarılmıyorlar, amaher akımdan bir «yan» alarak onları zorla birbirine yapıştırmaya

uğraşıyorlar. Sözelgimi Simgeciliğin, Gerçeküstücülüğün usa, Dadacılığın sisteme, Letrizmin anlama karşı çıkışını —imgenin de yardımıyla— bir araya getirmeye çalışıyorlar. Fakat bu geçmiş akımların bizdekinden apayrı toplumsal ve kültürel koşulların, çağların ürünleri olduğunu unutuyorlar. Bundan ötürü, onları aşmak yahut sürdürmek şöyle dursun, bölük pörçük aktardıkları yanları dahi uyumlu ve kişisel bir bireşime sokamıyorlar. Yaptıkları iş, değişik çığırın bazı verilerini 'eklektik' bir tutumla ve pamuk ipliğiyle birbirine bağlamaktan öteye gitmiyor. Öyleyken Rimbaud, Cummings, Mallarmé, Lautréamont, Tzara, Breton, Dylan Thomas, Pound, Michaux, Char gibi tutarlı şairlerin adlarını sık sık ve kasılarak anıyorlar. Böylece, kendilerini onların yolunda ve yanında birer yenilik öncüsü diye göstermiş oluyorlar. Yazık ki, işin içyüzünü bilmeyen kimi gençler de buna kanarak onların ardına takılıyorlar. Okurların ve özendikleri ağabeylerin ilgisini çekmek amacıyla en aşırı, en köksüz atılımlara girişiyorlar: Yukarıya birer parçası aktarılan düzensiz ürünleri yaratıyorlar.

Bu ürünlerden daha bir sürü parça aktarılabilir. Hatta, öteki gençler ve artçılar kadar ağabeylerden, öncülerden de aykırı örnekler sunulabilir. (Bir başka yazımda da onları ele alacağım.) Fakat bu kadarı yeter. Çürkü adı geçen akımların Batı'daki en güzel, en başkaldırıcı, en tutarlı örneklerini okuduktan sonra, yurdumuzdaki bu cılız, bu tutarsız uyduruları, yamalı bohçaları görmek usanç veriyor insana, üzüntü veriyor.

Üstelik, açıkladığım bu üç küme arasında tam bir birlik de yok. Hatta, aynı kümeye girenler arasında bile köklü bir uyarlık görülüyor. (Olaya bu yönden bakınca, bir «ikinci yeni»den değil, birçok «ikinci yeniler»den söz açmak yerinde olur.) Herkes bir başka telden çalışıyor. Her kafadan bir ayrı ses çıkıyor. Sesler bir konser, düşünceler bir akım oluşturmuyor; yapıtlar bir çığır yaratmıyor. Bir curcunadır gidiyor. Kümeleri birleştiren tek özellik, tek istek şu: Yeni görünmek!

Sayfalar çoğunca bu taşkın isteğin çirkin örnekleriyle dolu. Bazı dergiler (özellikle Pazar Postası, Salkım, Kimsecik dergileri) bu örneklerle ardına kadar açmışlar kapılarını. İyi kötü ayırmadan —yahut ayıramadan— ne geçerse ellerine yayımlıyorlar. Bir şiirin basılması için yeni görünmesi yetiyor. Başkaca bir özellik aranmıyor. Sanki şiirin güzel olması ille de yeni olmasına bağlıymış gibi! («Şiirin eskisi yenisi olmaz, güzeli çirkin olur.» diyen Orhan Veli neredesin?)

Bunun sonucu, edebiyatımızı toy, güçsüz, kof değerler kaplıyor. Gerçek değerler gölgeleniyor, seçilmez oluyor. Bir tek güzel şiir bulmak için yüzlerce deneme okumak zorunda kalıyoruz. Keçi boynuzundan şeker çıkarır gibi yoruluyoruz. Bir bezginlik sarıyor içimizi. «Bıktım artık şiirden!» diyerek ayaklanan Orhan Duru'ya hak veriyoruz.

Güçlü ve bol şiir eleştirmenlerimiz, şairlerden kurulum seçicilerimiz, sağbeğenili yayımcılarımız olsaydı bu duruma düşmezdik elbette. Çoğunlukla olmadığına göre, yapacak tek iş kalıyor: Dergicilerden, hiç olmazsa, az ve seçkin şiir yayınlamalarını dilemek. Güzel çiçekleri görebilmek için bahçeyi «ayrık otlarından» (3) temizlemek...

İşte bu yolda ilk başı ben çekiyorum :

N'olur daha az şiir basın! Az şiir basın, dergiciler! Az şiir! Öz şiir! Uz şiir!

(1958)

(3) Bu sözcüğü şairler için değil, şiirler için kullanıyorum.

İKİNCİ YENİ VE ŞİİRİMİZ

I — «İkinci Yeni» diyorlar, bu konuda ne düşünüyorsunuz?

II — Bugün İkinci Yeni akımı bir yenilik olmaktan çıkmış bulunuyor. Her ölçüye göre belli bir seviyenin örnekleri var. Sanatçılarımız yeniliksiz edemiyeceklerine göre şiirimizin gidişi sizce bundan sonra nereye doğrulacaktır?

(Soran : Fahir Aksoy)

1 — «İkinci Yeni Şiir» üstüne düşündüklerimi «Ayrık Otları» başlıklı eleştirimde uzun uzadıya açıklamıştım (*). Oradaki düşüncelerime kısaca şunları da eklemeyi gerekli buluyorum :

a) İkinci Yeni'nin ortaya çıkışına bir sürü etken gösterilebilir. Nitekim, şimdiye değin gösterildi de. Bunların en önemlisi, toplumumuzun 1950'den sonra geçirdiği bunalım (crise) olsa gerek. Bu yönden alınırsa, İkinci Yeni'ye bir çeşit «bunalım şiiri» demek yerinde olur. Daha doğrusu, bu bunalımın bilincine varamayan yahut varıp da ona karşı koyamayan yenik ve kaçak bir şiir... Edip Cansever'in deyişiyle, «bozgununda bir çiçek»...

Bilindiği üzere, bunalım dönemlerinde —genellikle— değerler sarsılır, özgürlük kısılr, dayanışma azalır.

(*) Dost dergisi, 1.10.1953

Düzensizlik, güvensizlik, inançsızlık, umutsuzluk, baskı, korku artar. Anlamını yitirmiş bir ortamda kişi, gitgide yabancılaşır, özünü gerçekleştirmez olur. Eylem yolu bulamayan sanatçıyla çevresi arasındaki bağlar ya gevşer ya da kopar. Toplumdan, gerçekten bir kaçış başlar. Bireycilik, soyutçuluk, biçimcilik, usdışıcılık, kötümserlik eğilimleri gelişir.

b) İkinci Yeni'nin oluşunda da —aşağı yukarı— aynı özellikler göze çarpıyor. İkinci Yeni de çokluk biçime dayanıyor. Çokluk içeriği önemsemiyor, içerikten (geniş anlamıyla, «birey-doğa-toplum» gerçeğinden, yaşamdan) uzaklaşıyor. Daha çok biçimle uğraşıyor. Bu tek yanlı uğraşının başlıca belirtileri şunlar oluyor :

1 — Anlamın, düşüncenin, olayın, konunun, öykünün çoğunca geriye itilmesi ya da atılması; 2 — Şiirin hemen hemen hep süzcüğe yaslanması; 3 — Usun, doğallığın, olağanın dışına çıkılması; 4 — Gerçeğin, içeriğin soyutlanması, bozulması, değiştirilmesi yahut içeriğin yerini imgenin alması; 5 — Dilde, anlatımda değiştirimlere, karıştırmalara gidilmesi, konuşma ve düzyazı dilinin aşılması; 6 — Bir şeyi anlatmak, doğrulamak, tasvir etmek gibi işlemlerden çoğu kez kaçılması; 7 — Kapalılığa, güç anlaşılabilirliğe düşülmesi; 8 — Estetik birlik, bütünlük anlayışının pek umursanmaması; 9 — Türk şiirinin tarihiyle, evrim çizgisiyle, geleneğiyle bağların koparılması; 10 — Garipçilerin imgeyi ve edebî sanatları yasaklayan şiir anlayışından, «halkın beğenisini, halkın dilini bulmak» eğiliminden uzaklaşılması, «folklorun şiire düşüran» sayılması vb...

Bu belirtileri «derece derece» yahut «parça parça» bütün İkinci Yeni şairlerde bulabilirsiniz. Ama, bu belirtilerin hepsini kucaklayan bir şiir var mı, olabilir mi? diye sorarsanız «Hayır!» derim. Nitekim. kimi şairler (Oktav Rifat, İlhan Berk, Nihat Ziyalan, Özdemir İnce, Alim Atay,ERCİMENT UCARİ, Faruk Ergöktaş, Ömer Nida...) bu belirtileri biraz aşırıca uyguluyorlar. Kimileri (Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Edip Cansever, Kemal

Özer, Turgut Uyar, Ülkü Tamer, Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda...) daha ılımlı davranıyorlar; konuyu, anlamı, açıklığı, bütünlüğü, hattâ öyküyü büsbütün atamıyorlar. Kimileri ise bu iki küme dışında kendilerine özgü bir kişiliği sürdürüyorlar. (Bu açıdan bakınca, Ece Ayhan'ı İkinci Yeni'nin en özgün şairi olarak görüyorum. Nasıl ki Cemal Süreya'yı da en iyi şairi olarak görüyorsam...)

c) Elbette, insana, halka ve topluma çoğunca sırt çeviren, onun sorunlarına, acılarına, sevinçlerine çoğunca gözlerini yuman böyle içi boş yahut kapalı bir şiirin okurlarca anlaşılıp benimsenmesi güçtü. Kaldı ki, Divan şiirimizden, Batı'daki denemelerden, «Dadaisme, Lettrisme, Surréalisme» gibi geçmiş akımlardan sonra, bu şiire «yeni» denilmesi bile çok su götürürdü. Ayrıca, bu şiire «İkinci Yeni» denilmesi de yersizdi. Namık Kemal, Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Nâzım Hikmet ile Orhan Veli'lerin ve Hececilerin şiirimizde yaptıkları yenilikler göz önünde tutulursa, İkinci Yeni'ye ancak «sekizinci yeri» demek gerekirdi. İkinci Yeni'nin önemi, Garipçilerinkinden ayrı bir şiir kurmak yahut yürütmek ise, bu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ahmet Muhip Dıranas, Rıfat Ilgaz, Ahmed Arif, Atilla İlhan vb. şairlerce zaten öteden beri yapılıyordu.

Dayandığı ilkelerin tutarsızlığından mı, doğurduğu ürünlerin aykırılığından mı, öncülerinin inançsızlığından mı yoksa çömezlerinin taşkınlığından mı nedir, bu şiirin yürütücüleri dahi İkinci Yenici sayılmaktan çekinir, utanır gibiydiler. Gerçi İkinci Yeni'yi savınan sesler yükselmedi değil, eserlerini basan yayımcılar çıkmadı değil, ama bunlar da güçlü bir oluşa yaraşır düzeye varamadılar. İkinci Yeni'nin kökleşmesini, yayılmasını, geçerli bir akım kimliği kazanmasını sağlayamadılar. Öyle ki, bir şiire sonra, yavaş yavaş insan gerçeğine, somut içeriğe yönelişler başladı. (Edip Cansever'in 1959'da da yayımlanan Petrol'ü bunun bir belirtisi sayılabilir.) 27 Mayıs'ı izleyen yıllarda bu yönelişler gitgide güçlendi ve İkinci Yeni gerileyiş dönemine girdi.

Bu yönelişler, İkinci Yeni'nin de artık «eskime» aşamasına ulaştığını gösteriyordu. Hem de bu kadar kısa zamanda...

d) İçerik yönünden taşıdığı olumsuzluğa karşılık İkinci Yeni, biçim yönünden yararlı oldu kimi şairlerimize. İ. Berk, O. Rıfat, E. Cansever, T. Uyar gibi kimselerin kendilerini yenilemelerine, birtakım anlatım olanakları (imkânları) kazanmalarına yardım etti. C. Süreya, K. Özer, E. Ayhan gibi «şair çekirdekli» kimselerin ise tanınmasına yol açtı. Sözcük üzerine bunca yüklenme ve dilin sınırlarını zorlama; değiştirimlerle ve karıştırmalarla bunca oynama; soyutluğa ve kapalıluğa bunca yönelme, imgeye ve çağrışıma bunca yaslanma şiirimizden alışılmışın dışında deyiş açıları getirdi. Daha da önemlisi, O. Veli - O. Rıfat - M. Cevdet üçlüsünün koyduğu o gereksiz «yasakları» kaldırdı. Bir bakıma, şiiri kolaylaştırdı. Ama, bizi büyük şairlere kavuşturamadı.

Bundan ötürü, şiirimizin şu sıra en önemli eksiği «büyük şair yokluğu»dur, diyorum.

II. — İkinci sorunuzu biraz tuhaf buluyorum : «Sanatçılarımız yeniliksiz edemiyeceklerine göre» diyorsunuz. (Edip Cansever de buna benzer bir şey söylemişti.) Nereden çıkarıyorsunuz bunu? Sanatçılarımız neden yeniliksiz edemesin? Yeniliksiz eden sanatçılarımız yok mu sanki? İkinci Yeni'ye katılmıyan şairlerimizi sanatçı saymıyor musunuz yoksa? Beş yüzyıl yeniliksiz eden Divan şairlerimize ne dersiniz?

«Şiirimizin gidişi bundan sonra nereye doğrulacak?» Bunu şimdiden kestirmek güç. Yalnız şöyle bir genelleme yapılabilir, sanıyorum: Toplumdaki bunalım iyiye yönelirse ya da koşullar elverirse şairler çevreyle bağlarını yeniliyecekler. Bunun sonucu şiir, gittikçe insana yaklaşacak. İkinci Yeni deneyinden edinilen biçim açılımlarının özle, sağlam bir görüşle birleşmesi şiirimize yararlı olacak...

(1960)

İKİNCİ YENİ, BİRİNCİ YENİ VE ORHAN VELİ

SORUŞTURMA :

1 — Orhan Veli şiirinin, bugünün ozanlarına etkin olduğu söylenebilir mi?

2 — Orhan Veli - Melih Cevdet Anday - Oktay Rifat'ın çıkış noktalarında bir birliktelik vardı; aşağı yukarı aynı anlayıştan hareket ediyorlardı. Onların, yeni bir şiirin, dolayısıyla yeni bir akımın öncüsü oldukları yadsınamaz. 1950 sonrası şiirinde ise bir akım niteliğinden çok, «değişik şiir alanları» na yönelme çabası daha ağır basıyor. Ne dersiniz?

3 — Orhan Veli'ye iyi ozan mı, yoksa şiire getirdiği yenilikler bakımından önemli ozan mı demek gerekir?

1 — İkinci Yeni'nin bir özelliği de, Orhan Veli (daha doğrusu Garip) şiirinin koyduğu ve zamanın gittikçe yıprattığı, kalıplaştırdığı yasaklara bir «tepki» olarak doğmasıdır. Nitekim, imgeyi, müziği, benzetmeyi, abartmayı ve öbür edebî sanatları hor gören Orhan Veli'nin «yalın» şiirine karşı İkinci Yeni, bunlara kapılarını çoğun disiplinsizce açmıştır. Ayrıca, şiiri «insanın kafasına hitap eden» ve «tamamiyle manadan ibaret» sayan Garip akımına karşı İkinci Yeni usu ve anlamı çoğun geri-

ye itmiş yahut çığnemiştir. Bu bakımdan, İkinci Yeni'ye bağlı günümüz ozanlarına Orhan Veli şiirinin «ters yönden» etkin olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, İkinci Yeni, Birinci Yeni'nin «gayrı meşru» çocuğudur.

Ne var ki, İkinci Yeni'nin dışında kalan bir sürü ozanımız için aynı şey söylenemez. Çünkü «bugünün ozanı» deyiminden yalnızca İkinci Yenicileri anlamak insafsızlık olur.

2 — Birçok ortak özelliklerine karşı, İkinci Yeni'ye yine de bir «akım» diyemiyorum.

3 — Orhan Veli'yi oldum bittim iyi bir ozan saymışımdır (özellikle, ikinci döneminde yazdığı şiirleriyle). Elbette, şiirimize getirdiği yeniliklerle de edebiyat tarihimizde önemli bir yeri vardır Orhan Veli'nin. Ancak, bu «önem»'in şiirimizin Nâzım Hikmet'le başlayan imgeci, özgü, toplumcu gelişimi göz önünde tutulursa ne ölçüde «olumlu ya da olumsuz» olduğu tartışılabilir. Daha doğrusu, durum tartışılmaya oldukça elverişlidir. Onun için, ilk döneminde Birinci Yeni'yi (Garip'teki şiirlerle) birinci diktatörlüğün (CHP'nin), İkinci Yeni'yi se ikinci diktatörlüğün (DP'nin) şiiri sayanları pek de yabana atmamak gerek.

(1960)

I.

Birlikte çıkardığımız Dönem dergisinde Hüseyin Cöntürk'ü eleştirmem şaşırtmış bazı kimseleri. Meğerse övgü beklermiş benden. Arkadaşım olduğu için kollamam gerekirmiş onu. Eleştirinin görevi dostları yüceltmek, düşmanları batırmakmış! Alışmışlarmış buna, tersiyle karşılaşınca pek yadırgamışlar. Soruyorlarmış: Yoksa, aramız açılmış da ondan mı böyle yapmışım?

Doğrusu, mutlandırıyor insanı bu sormalar, bu yadırgamalar. Dostlarımı, bu arada Cöntürk'ü kaç kez eleştirdim, o da beni nice eleştirdi, öyleyken şimdiki kadar sevinmedim. Doğulu kafaları sarsmak ne tatlı! Bu sayıda da bir başka arkadaşımı eleştirerek —onlara inat— sevincimi yenilemek istiyorum.

II.

Turgut Uyar geçende yılın en çarpıcı yazılarından birini yayımladı: «Çıkmazın Güzelliği» (1). Şimdi çok yerde bu yazının sözü ediliyor. Ateş püskürenlerle alkış tutarlar tartışıp duruyorlar. Tartışmalar sözden yazıya kayacağı benziyor. Nitekim, birinci yazı Evrim dergisinde çıktı. Geç kalmadıysam, ikinci de benimki olacak.

(1) Dönem, 1.11.1963

Uyar'ın yazısı şöyle başlıyor: «Şiirimiz dolayısıyla edebiyatımız (...) gerçekten bir çıkmazdadır. Nasıl ki Nâzım sonrasında da, Orhan Veli sonrasında da çıkmazda idi.»

«Çıkmaz» sözüyle neyi anlatıyor Uyar, tükenmeyi mi yoksa tıkanmayı mı? belli değil. Yalnız şurası açık: Uyar' a göre şiirimiz, hatta edebiyatımız tümüyle çıkmazdadır. Doğrusu, aşırı bir yargı! Hadi şiir için neyse ne, ama bütün edebiyatımızın çıkmazda olduğunu kabullenemiyorum. Yalnızca haksızlığa yol açtığından ötürü değil, gerçeğe de uymadığından ötürü. Geçmiş yıllardaki ürünlerle günümüzdekileri karşılaştırdınca bunu görmemek elimden gelmiyor. Hikâyede olsun, romanda, tiyatrodan olsun, denemede, eleştiride olsun edebiyatımızın bugün dünden gelişmiş olduğu ortada. Bu bakımdan, Uyar'ın şiirin çıkmaza girdiğini belirtmek için bütün edebiyatı çıkmazda göstermesini doğru bulamıyorum. Ayrıca, şiirinizin toptan çıkmaza girdiğine de inanamıyorum. Gerçi şiirimizin Ahmet Haşım gibi, Yahya Kemal, Nâzım Hikmet gibi, Orhan Veli gibi «büyük» ustaları yok bugün, ama «orta» güçde çok iyi yürütücüleri var. Elbette, bir şiirin büyük şairlerden yoksun oluşu, çıkmaza girdiğini göstermez onun. Nasıl ki büyük şairlerin varlığı da çıkmazda olmadığını göstermezse. Sözelimi, Yahya Kemal büyük bir şairdi, ama bağlandığı şiir —Divan Şiiri— kendinden çok önce çıkmaza girmişti. Öte yandan, şiirimizin Nâzım'dan önce Hececilerle çıkmaza yöneldiği söylenebilir belki, ama ondan sonra çıkmaza girdiği pek söylenemez. Çünkü şiirimiz onun açtığı sanat çığırında giden birtakım şairlerle daha da serpildi. Yürütücüleri susturulmasa, belki daha da serpilecekti. Üstelik, Orhan Veli'den sonra şiirimizin çıkmazda olduğu da tartışılabilir. Ben, Orhan Veli'den sonra değil, onun çıkışıyla şiirin bir yanıla çıkmaza yöneldiğini sanıyorum. Çünkü İkinci Yeni gibi Birinci Yeni de (özellikle başlangıç/Garip döneminde) biçimci bir şiirdi. Temel olarak içeriği değil, biçimi alıyordu; tarihe, geleneğe, ideolojiye ve topluma sırt çeviriyordu.

Böylesi bir tutumun çıkmaza varması ise olağandır. Birinci Yeni —eğer girdiyse— bu yüzden çıkmaza girdi. Tıpkı, İkinci Yeni'nin de bu yüzden çıkmaza girmesi gibi...

Daha önce de yazmıştım: İkinci Yeni, Birinci Yeni'nin koyduğu yasakları kırdı; imgeye, duyguya ve edebî sanatlara kapılarını yeniden açtı. Gerçi, Birinci Yeni'ye bağlanmayan birçok şair (Nâzım Hikmet, Fazıl Hüsni Dağlarca, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Asaf Halet Çelebi, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Attilâ İlhan vb.) bu yasaklara zaten uymamışlardı. Ama İkinci Yeni'nin yaptığı, bir bakıma, yararlı oldu yine de: Görevini tamamlamış bir şiir anlayışından (Birinci Yeni'den) alanı temizledi. Ayrıca, şiire bazı yeni deyiş açıları, biçim olanakları getirdi. Yazık ki bu olanaklar çoğun özle birleşmedi, araç olacak yerde amaç olarak alındı. Nitekim, azınlıkta kalan birkaç örneğin dışında, İkinci Yeni çoğunlukla biçimci, kaçak, sorumsuz bir şiirdi; öze, insanımıza ve onun gerçeklerine, yurdumuza ve onun sorunlarına sırt çevirmişti; içeriği hor görmüş, hatta arasına iyice atmış, kendini içeriğin getirmediği değiştirimlere, karıştırmalara, biçim oyunlarına vermişti. Bu veriş, aşırılaştığı zaman, şiiri sözcük salatasına, imge çorbasına çeviriyordu. Anlam geriye itilmiş, kapalılık, hatta anlaşılmazlık baş tacı edilmişti. Gelenekle, çevreyle, gerçekle bağlar kesilmiş, okurlar umursanmaz olmuştu. Giderek, şiir çoğunlukla yaşamdan, ulustan, tarihten, düşünceden, politikadan kopmuş, soyutlaşarak bazı sairlerde bir çeşit biçim otuzbiri durumuna varmıştı. Üstelik, bu acemi ve taklitçi ellerde iyice yozlaşmış, kalıplaşmış, klişeleşmiş, mekanik bir işleme dönüşmüştü.

İşte bunu gösteren eski bir örnek :

Ah ahlarla doluysa hahambaşı çıra ah
Ahsılarla bütünlüğüyle dolu çıplak süt ah

Beyaz kır beyaz ama nasıl beyaz bembeyaz beyaz ah
Kırıpılarda sürâhi boyunlu bir ince kırba ah

...

Seni dümdüz hasırlanmamış ama öyle duru ve çirkin
Şu kılları al diyorum sonra berrak ama dopdolu boş
Boşalan zar kupası madensilerde masa arena bey
Tut bak tut tut diyorum arenamsı bir öküz boynuzu

(Ersun Korkut, «El»)

İşte bu da yeni bir örnek :

zaaf çizgisinde ayaz sırtı olmanın yemyeşil kibrit aydınlığına gerilerek ışıgımızı hoyrat çizerdik muhtaç bir adeta karşı inkârın baldırında firari dişleriyle o lüzum köpekleri fevkalâde ıslanır. Sonra fani uzak çıplaklığımızı giyinerek o malûm sırtıyla kayıp sakladığımız ellerimizde büyük kırmızılar beklerdik. (...)

(Yavuz Örtan, «Yığılımlar»)

Bunlar, kötü sayılan şairlerden alınmış aşırı örneklerdir. Kötü sayılmayan şairlerden, sözgelişi Oktay Rifat'tan, İlhan Berk'ten, Ece Ayhan'dan Özdemir İnce'den, Nihat Ziyalan'dan, Ercüment Uçarı'dan da azçok bunları andıran örnekler alınabilir.

İlhan Berk Mısırkalyoniğne eseri için şunları yazar: «Mısırkalyoniğne konusuzluğun, hiç'in şiiridir. (...) Anlamıysa, raslansal bir anlamlılıktır bu. Amacını, anlamı yoketmek biçiminde özetleyebilirim.» (2)

İşte bu amaca uygun bir parça :

geçiyordu soğuk tüccarları, bunalım tüccarları, majestelerinin sakalı, tüccarlar tüccarı, deniz tüccarları /4, 6, 8/ alplerin ötesindeki galya /kiral yolu Ramses II/ daha ağaçlı bir dünyada XII. Paris kıralları /küçük bir barbar kent uncheuvrellassis/ krezüs ve lidyalıların sonu (...)

(Us Çarşafı)

(2) 1. Berk, «Anlamsızlığın Anlamı», Yeni Ufuklar, Nisan 1962.

Oktaý Rifat Perçemli Sokak'ında gerçeğin düzenini deðiřtiren, anladan kaçan bir şiiri savunur: «Bir kelime sanatı, bu yüzden bir görüntü sanatı olan şiirin sadece olabilecek görüntülere bağlanması istenemiyeceğinden anlamla da bağlı kalması istenemez.»

İşte bunu doğrulayan bir parça :

İşte kara dutları güneşin
Papatyaların renkli camları
Başakları evlerin
Kan rengi kız çocukları yelesiz
Lokma lokma ağaşların altında
Tiren yolunda eğri büğrü
Damları doğrayan makas

...

(II, s. 12)

Ercüment Uçarı Kuyuda Yusuf'ta hiç fiil ve bağlaç kullanmaz. Sözcükleri rastgele yan yana koyarak şiirini kurar.

İşte buna bir örnek :

Karpuz, üçüncü çağın ulu sürüngenleri, atlantozor, yaralı evler, lao-tzu, gömüt böcekleri, katırtırnaklı dudaklar, yanmış kömür, sıs, asmalar, kanyak, prens Barın, ağustos, doluca, neşter, aslan adamlar kralı Vultan, bın bir gece, meşrubat baytekin, define, yengeç (...)

Ece Ayhan'ın şiirlerini anlayabilmek için «özel sözlük» yazıldı. Öyleyken, kendisinin de itiraf ettiği gibi, kimse işin içinden çıkamadı.

İşte bunu gösteren bir şiir :

Kendini doğuruyordu bir cinaedi. Dımdoğru. Borçludur bir sayrılığa tavşandudadığını.
İndirdi pericliğini kilidın. Dörtkaşlı Aleko. İğneardı mıydı başındaki ışkırlak?

(**Ortadoğsluklar, XIV**)

Özdemir İnce, sonraları toplumculuğa yönelerek İkinci Yeni'den ayrıldı, onu eleştirenlere katıldı. Ama önceleri İkinci Yeni'nin aşırı sayılacak ürünlerini veriyordu.

İşte bir örnek :

...

Ülker örneğin beştaş oynayan üç çift ismi uzayda ül olarak gün boyu mızrak oniklotuz saatli şu var mı bilmediğimiz varmak düşsel kıpırtıya böyle nelere uyuyup kalınca başlıyor yoksa bir ay bir olarak otuz başlı otuzlara o duyarlık yok mu candan değil o durmalara yok mu nedendir daha bilmem yarın bir damla gökyüzü belki

(İlm-i Nücum)

Nihat Ziyalan, Özdemir İnce'nin tersine, İkinci Yeni'yi savunmaktan vazgeçmedi.

İşte ondan da bir örnek :

cascavlak isteğinizle yenicikten kaytarmış
kaplumbağaların sırtında alabildiğine mutlak
dayamış tahta soluklu kılıçla götürebildiği
şeylere sığdırılabilir keyifli evlerle
arabaların altından sular geçer yüzmeler uçurduğumuz
kaplumbağalar geçemez eli bayraklı

Aya bak ayaklı

Kapıları dayaklı

(Çoktansılar)

Elbette, kolayca çoğaltabileceğimiz bu örnekler olumsuz bir sonucu gösteriyordu. Ucu çıkmaza değen bir sonucu. Öyleyken, bunu sezen pek az kimse vardı. Çoğunluk sanki derin uykudaydı. Ancak 27 Mayıs'la sıçradılar. Depremle peştemalsız hamamdan kaçanlara dönmüşlerdi. Ne yapacaklarını şaşırmış, ortada kalmışlardı. Dayandıkları çürük payandalardan çoğu, Anayasayı çiğneyen Demokrat Parti'nin baskıcı yönetimi ile birlikte 1960'ta çökmüştü: Çıkmaza düşmüşlerdi.

III.

Gelgelelim, bu düşüşü bir türlü itiraf edemiyorlardı.

Bu güç yolda ilk adımı Uyar attı. Gerçi Uyar İkinci Yeni'nin değil, şiirin çıkmazda olduğunu söylüyor. İkinci Yeni'yi çıkmaza sokmamak için bütün şiiri çıkmaza sokuyor. Bir pireye bir yorgan yakıyor. Ama olsun, bunu bile bir yiğitlik sayıyorum.

Uyar şiirin çıkmaza girişini şöyle açıklıyor: «Şiir çıkmazdadır. Çünkü insan çıkmazdadır, sorunlar çıkmazdadır.»

Sorunlarımızın ulusça, insanca çözümüne demokratik olanaklar sağlayan 1961 Anayasasının açtığı yolda çalışmak varken, Uyar'ın her türlü değiştirici çabayı gereksiz kılan bu kötümser önyargısı hiç sarmadı beni. Bir yığın soru kafamı kurcalamaya başladı. Önce şunu sordum kendime :

«Bugün insan çıkmazda mı?» Hakçası: «Evet, çıkmazda,» diyemedim. Yeryüzüne baktım: Gitgide kurtulan sömürgeler geldi gözümün önüne, bağımsızlığa kavuşan uluslar, devrimler geçiren ülkeler geldi. Tarihin (dolayısıyla Türkiye'nin de) en geniş «değişim çağı»nı yaşadığı bir «geçiş dönemi»nde insanın çıkmaza saplandığı söylenebilir mi? Belki «bazı» insanların (yahut sınıfların) çıkmazda olduğu doğru ama «bütün» insanların çıkmazda oldukları doğru değil!

Öyleyse, Uyar'ın insanı çıkmazda göstermesi nerden geliyor? Önce; kişiyi soyutlamasından, belirli yerel, toplumsal, sınıfsal, tarihsel koşullar içinde ele almamasından. Sonra da; onu nitelendirirken ayrımları, başkalıkları silecek kadar «genel» ölçüler kullanmasından. Bu kullanım Uyar'ı çelişmelere götürmekle kalmıyor, yargılarının gerçeğe uygunluğunu da azaltıyor. Sözgelisi, «şii-rimiz» derken bir tek şiir tasarlıyor. Oysa, değişik şiirler var yurdumuzda. İkinci Yeni'nin çıkmaza saplandığı gerçek, ama onun dışında kalan eğilimler için böyle bir yargı verilebilir mi? Çıkmazdaki İkinci Yeni şairlere karşı-

lık, şiirimizi yürüten şairler yok mu? Var kuşkusuz, ama Uyar'ın gözü nendense İkinci Yenilerden gayrısını görmüyor. Örneğin, durmadan kendilerini geliştiren, tazeleyen Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Külebi, Melih Cevdet Anday, Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Ahmed Arif, Attilâ İlhan, Metin Eloğlu, Hasan Hüseyin, Gülten Akın vb. şairler için bir çıkmazdan söz açılabilir mi?

Aranırsa, şiirimizi çıkmaza götürmeyecek daha bir sürü örnek ya da gerekçe bulunabilir. Hem, neden çıkmaza düşelim? Sanki biçim yönünden şiirin bütün serüvenlerini geçirdik de yapacak başka işimiz mi kalmadı? Yoksa, içerik yönünden ömrünü doldurmuş, çözecek sorununu kalmamış duruk bir ortamda mı yaşıyoruz? Hiçbiri değil! Dünyanın en sancılı, en kırıptılı parçalarından birindeyiz. Gerek toplum olarak, gerekse insan olarak ilgileneilmeye değer sorunlarla yüz yüzeyiz. Görmesini bilen ve isteyen için zengin konularla karşı karşıyayız.

IV.

Uyar handiyse şiirin çıkmaza girmesine seviniyor! Yazısına «Çıkmazın Güzelliği» diye başlık atması da bundan olsa gerek. Ona bakılırsa, «şiir çıkmazda. Ama bütün sorun bu çıkmazın bilincine varmakta.» Yani, çıkmazın bilincine varırsak şiiri kurtarabiliriz. Güzel ama, şiirin çıkmaza düşmesi —Uyar için— insanın çıkmaza düşmesinin bir sonucu olduğuna göre, insan çıkmazdan kurtulmadıkça şiir nasıl kurtulabilir? Kaldı ki, çıkmaz —Türkçe Sözlük'e göre— «sonu kapalı olup hiçbir yere ulaştırmayan kör yer» anlamına geldiğinden, insan bir kez çıkmaza girdi mi bir daha ordan çıkamayacak demektir. Dolayısıyla şiir de hep çıkmazda kalacaktır. Çünkü çıkmazda ilerlenemez. (Çıkmazdan çıkmanın tek yolu geriye dönmektir, eğer elimizdeyse.)

Gerçekte, şiirin çıkmaza girmesi insanın çıkmaza girmesinin sonucu değildir, bu çıkmaza —eğer varsa— sırt çevirmesinin sonucudur. İkinci Yeni insandan ve onun

sorunlarından kaçtığı için, toplumdan ve gerçeklerden koptuğu için, özünü ve amacını yitirdiği için çıkmaza girmiştir; şiirin kendine özgü yapısını bozduğu için, kısacası, yanlış bir poetikaya yaslandığı için...

İnsan çıkmaza girince şiirin de çıkmaza girdiğini öne sürmek, şiiri çok bağımlı ve etkisiz görmek demektir. Oysa, çıkmazdan kurtulması için şiir de insana az çok yardım edebilir: Tarihte mutlu örneklerini gördüğümüz bir davranışla insanın kurtuluşu uğrunda savaşılabılır, insanı bilinçlendirebilir, o da olmazsa, onun çıkmazdaki durumunu yansıtabilir. İkinci Yenilerin hepsi olmasa bile, çoğu bundan kaçtı. Kendi varoluşu için dahi sağlam bir görüşe, bir felsefeye bağlanmaya, baskaldırmaya, direnmeye yanaşmadı. Kendini hiçleyen toplumsal oluşlar, siyasal baskılar karşısında dahi ülküsüzlüğü, başeğmeyi, katlanmayı seçti. Üstelik, bu seçişin doğurduğu yalnızlığı ve bunaltıyı da soyutlayarak, ulusal ve bireysel kaynaklarından ayırarak ortaya koydu. Bunun sonucu, gitgide köksüz, amaçsız, anlamsız bir kimliğe büründü. Eylemsiz bir edim, Edip Cansever'in deyişiyle «tüketimsiz bir üretim» oldu. Havanda su dövmeyi andıran bu uğraşma şairleri çabuk yordu. Nitekim kimi sustu, kimi önce söylediklerinin tersini savunmaya başladı kimi işi çevirmenliğe döktü. Zaten kendilerini besleyen ortam da yıkılmıştı. Nerdeyse yazarlardan başka okuyanları kalmayacaktı. İkinci Yeni artık İkinci Eski elbisesini giyebilirdi. Giydi.

V.

«İnsanın, dolayısıyla şiirin değiştiğine» inanan Uyar, yazısını şöyle bitiriyor: «Bu çıkmaz: bilince, bilgiye, uygarlığa, çağdaş şiire ve insana yeni bir imkândır.»

Bu umutlu sözlerin gerçekleşmesini çok istiyorum, ancak şunu sormaktan da kendimi alamıyorum: Çıkmazdan yeni bir olanak nasıl çıkabilecek? Çıksa bile, bu olanak nasıl kullanılacak? İkinci Yeni'yi sürdürerek mi yok-

sa ondan ayrılarak mı? İkinci Yeni'yi bir biçim oyunu gibi tekrarlayarak mı, yoksa onun getirdiği biçimsel açılımları özcü bir tutumla yoğurarak mı? İşin püf noktası burada. Gelgelelim, Uyar bunu açıklamadığından, daha da kötüsü, İkinci Yeni'nin adını bile anmadığından kuşkuya kapılıyorum. Giderek, sözü edilen olanağın, bağrında yeni bir açmazı saklamasından korkuyorum.

Dilerim ki yanlışmış olayım.

(1963)

YARA DEŞİLDİKTEN SONRA...

Ant dergisinde (1) «Şiirin Okurdan Kopmuşluğu» konusunda yaptığımız açık oturumun yankıları hâlâ kesilmedi. Pek kesileceğe de benzemiyor. Böyle olması beni sevindiriyor. Çünkü yaradeşildi artık. Bundan sonra da onun tedavisine gidileceğini umuyorum. Nitekim, bu yolda birtakım düşünceler öne sürülüyor. Övgüler, yer-giler birbirini kovalıyor. Bu arada işi aşağılamaya dökenler de var.

Örneğin, Ece Ayhan İkinci Yeni şairleri okumadıkları yahut okuyup da anlamadıkları için, ateş püskürüyor okurlara: «Biz leş kargası okur istemiyoruz! (...) Bence, Orhan Veli'nin genç ve beklenmedik ölümünden sonra başlayan okur çoğalması iğrenç ve canavarca bir ilgidir, bir akbabalıktır...» (2).

Okurları böylesine batırmakla yetinmiyor Ece. İkinci Yeni şairlerin neden okunmadığını açıkladığımız için Selâhattin Hilâv'la beni de «ineklikle», hatta «gizli sağcılıkla» damgalıyor! Ona bakılırsa biz, eleştirilerimizle, «vehimlerimizi ve yüreklerimizin sağda oluşunu açıklıyormuşuz...»

Okurlarla Hilâv'ı bilmem ya, Ece'yi sevdiğimden ağır yaralandım onun bu sözleriyle. Ancak Mehmet Do-

(1) Ant, 11.4.1967
(2) Şiir Sanatı, Mayıs 1967

ğan'ın «Bir Açık Oturumun Getirdikleri» yazısını (3) okuyunca iyileşir gibi oldum. Doğan da İkinci Yeni'yi kayırıyor, o da eleştiriyor beni, ama ilkelce değil, uygarca. Düşüncelerime düşünceyle karşı çıkıyor, aşağılamıyor beni, sövüp saymıyor. Bu güzel davranış kızıştırdı beni. Yazma isteği uyandırdı içimde. Baktım, Doğan birtakım sorular yöneltmiş bana. «Bir çelebiyi cevapsız bırakmak olmaz!» dedim. Kalem sarıldım.

ÇOK SATMAK, ÇOK OKUMAK

Soruyor Doğan :

— «Şiir kitapları satış istatistikleri ne verir bize? Çok satan bir şairin mutlaka iyi şair olduğunu mu? Ya da az satan şairin kötü şair olduğunu mu?

Çok ya da az satmak bir şairin iyi ya da kötü olduğunu göstermez. Çok satan iyi yahut kötü şairler kadar az satan iyi yahut kötü şairler de olabilir. Konuşmamda ben de bunun tersi bir şey söylemedim. Öyleyken, Doğan'ın bana bu soruyu yöneltmesi yersiz. Biz oturumda «az satan şair mi iyidir, çok satan şair mi?» diye bir şey tartışmadık. Tartışmamızın konusu, «şiirin okurdan kopmuşluğu» idi. Konu bu olunca, elbette, çok satılmak da konuşmamızın sınırları içine girecekti. Çünkü az satmak, yani az okunmak bu kopmuşluğun belirtilerinden biriydi. Üzerinde durmamız da salt bu yüzdendi ve gerekliydi.

— «Orhan Veli bugün yaşasaydı, kitapları 10. basıya ulaşabilecek miydi?»

O. Veli yaşasaydı kitapları kaçıncı basıma ulaşırdı, bunu kestiremem. (Doğan da kestiremez.) Ancak, tartışmamızda adı unutulmuş bir başka şair —Cahit Sıtkı Tarancı— için bir şeyler söyleyebilirim: Tarancı'nın şimdiye değin 10 basım yapan Otuz Beş Yaş kitabı sağlığında 6 kez basılmıştır. Herhalde, Orhan Veli de yaşasaydı,

ondan daha az basılmazdı. (Garip'in şair sağken, dört yılda iki kez basıldığını unutmayalım!)

Aslında, Doğan, bu sorusuyla «O şairler öldükleri için çok satış yapıyorlar» demeye getiriyor. (Nitekim, Ece Ayhan daha açık söyledi bunu.) Ama, haksızlık ediyor. Tarancı örneği bunun bir kanıtıdır. Kaldı ki, tek başına ölüm bir satış lokomotifini olsaydı, en ünlü şairimiz Yahya Kemal'in şiir kitapları (ikinci basımı yapılan **Kendi Gök Kubbe** bir yana) 1961'den beri birinci basımda takılıp kalmazdı. Hem de bunca reklama, propaganda, desteklemeye karşın! Demek ki ölümün ötesinde O. Veli'yi, C. S. Tarancı'yı, N. Hikmet'i halka, okura yaklaştıran bir şey var. O şey nedir, onu arayalım. İkinci Yeni şairleri kurtarmak için ölümden medet ummayalım!

— «Yaşayan şairlerimizden 3. baskıyı aşmış olan kim var?»

Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ümit Yaşar Oğuzcan. Ölüme pek bel bağlayan Doğan'a sormak isterim: O. Veli ile Tarancı'nın dışında, acaba öldükten sonra eserleri 3'ten fazla basılmış kaç kişi biliyor? Arasın da bir güzel şaşırsın!

— «Orhan Veli'nin 'Bütün Şiirleri'ni Varlık gibi çok geniş ve dalı budaklı bir yayılma alanı olan yayınevi değil de herhangi bir başka yayınevi bassaydı sonuç aynı olacak mıydı?» (4)

Belki sonuç aynı olmazdı, belki de daha iyi olurdu. Eğer yayınevinin söylendiği kadar geniş bir etkisi olsaydı, İlhan Berk'in *Galile Denizi*'ne de olurdu. Aynı yayınevince yayımlanan bu İkinci Yeni kitap dokuz yıldır bir türlü tükenememiştir.

İşin ilginç yanı: İkinci Yeniler dergicilerden de, yayıncılardan da, eleştirmenlerden de —Birinci Yeni'ye

(4) Zaman, Doğan'ın bu soruyu sormakla ne kadar yanlış olduğunu ortaya çıkardı: O. Veli'nin *Bütün Şiirleri* 1951-1973 arasında (yani 22 yılda) Varlık Yayınevi'nce 12 kez basıldı. Fakat 1975-1984 arasında (yani 9 yılda) Bilgi ve Sanat Yayınevi'nce 10 kez daha basılarak 22'nci basımına ulaştı...

oranla— daha çok destek görmüşlerdir. Nitekim, bazıları üstüne inceleme kitapları yayımlanmıştır. Bazıları bir iki kez armağan kazanmışlardır. De, Uğrak, Dost, Yeditepe, Gerçek yayınevleri onların satmayan eserlerini basmışlardır. Öyleyken, bütün bu yardımlara karşın, sözü geçen şairler okurlarla yeterli bir bağ kuramamışlardır. Birinci Yeni şairler (Garipçiler) ise bu yardımların çoğunu elde edememiş, fakat İkinci Yenilerden daha kısa bir zamanda okura ulaşabilmiş, kendilerini çevreye genellikle kabul ettirmişlerdir.

Orhan Veli'nin **Bütün Şiirleri'nin** 10 kez basılması bunun bir belirtisidir.

— «10 baskı ve 50 binlik satış 1950-1967 arası 17 yıllık uzun bir süreyi kaplıyor. Görmezlikten gelinebilir mi?»

O. Veli'nin **Bütün Şiirleri** 1951-1966 arasında yani 15 yılda 10 kez basılmıştır. Doğan haklı, uzun bir süredir bu. Ama, İkinci Yeni'nin doğuşundan 1967'ye değin de 12 yıl geçmiştir, bu da az bir zaman değildir. Acaba neden, Cemal Süreya bir yana, İkinci Yenilerden hiçbirinin kitabı bu süre içinde bir basım daha yapmamıştır? (5)

Neden, Oktay Rifat'ın İkinci Yeni çemberine giren **Perçemli Sokak'ı** bir daha basılmamış da, bu çemberin dışında kalan **Karga ile Tilki'si** ikinci kez basılmıştır? Yine, neden, Turgut Uyar'ın İkinci Yeni döneminin ürünü olan **Dünyanın En Güzel Arabistanı** bir daha basılmamış da, o dönemden önce yayımlanan **Türkiyem'i** ikinci kez basılmıştır?

Oysa, İkinci Yeni'ye girmeyen birtakım şairlerin bazı eserleri ikinci, hatta üçüncü, dördüncü kez basılmış-

(5) 1967'den 1985'e geldik. Öyleyken İkinci Yenilerin durumunda fazla bir değişim olmadı. İ. Berk, T. Uyar, E. Cansever ve E. Ayhan'ın İkinci Yeni özelliği taşıyan kitaplarının ancak 2'nci, C. Süreya'nın 3'üncü basımı yapıldı. Buna karşılık, O. Veli'nin **Bütün Şiirleri** 22'nci, C. S. Tarancı'nın **Otuz Beş Yaşı** 16'nci, A. Arif'in **Hasretinden Prangalar Eskittim'i** 18'inci, Hasan Hüseyin'in **Kızılmak ile Acıyı Bal Eyledik'i** 7'nci, Enver Gökçe'nin **Dost Dost İle Kavgası** 6'nci, A. İlhan'ın **Duvar ile Sisler Bulvarı** 5'inci kez basıldı.

tır. Örneğe, Başta Fazıl Hüsnü Dağlarca olmak üzere Behçet Necatigil, Melih Cevdet Anday, A. Kadir, Attilâ İlhan, Cahit Külebi, Necati Cumalı, Ahmet Arif, Hasan Hüseyin, Ümit Yaşar ve Metin Eloğlu'yu sayabilirim.

Doğan, bundan sonra, sözü gene aynı yere getiriyor: «Bütün bu sorulara verilecek karşılıklar kitap satışlarının, herhangi bir tür şiirin az, bir başka tür şiirinse çok okunur olmasının, onların sanat değerlerini gösterecek güvenilir bir kanıt olmadığını kabule götürür bizi.»

Güzel ama, bunun tersini söyleyen kim? Adı geçen oturumda şiirin değerini satışla ölçen kimse çıkmadı ki! Tartışmamızın dışında kalmış bir düşüncenin, böyle iki kez tekrarı, dikkatin başka yöne kaydırılması demek değil midir?

OKURDAN KOPMAK VE İKİNCİ YENİLER

Buna benzer bir kaydırma da şu: «... Açık Oturum, bu şairlerin şiirleri üzerine yapıldığına göre...»

Hemen düzeltmeliyim: Açık oturum, bu şairlerin (T. Uyar, E. Cansever, C. Süreya, E. Ayhan, A. Oktay, Ü. Tamer) şiirleri üzerinde yapılmadı. Onların «şiirin okurdan kopması» sorunuyla ilgili düşünceleri üzerine yapıldı. İşin acı yanı, konuşmamda da bunu birkaç kez belirttim: Bir yerde «Ben burada genel olarak konuşuyorum. Sözlerim bu kişilerden çok bir şiir hareketinin eksik yanlarını ortaya çıkarmak amacına yönelmiştir.» dedim. Bir başka yerde, «Ben bu şairleri değil, İkinci Yeni'yi eleştiriyorum,» dedim.

Doğan bu sözlerimi görmezlikten geliyor. Düşüncelerim arasında ille bir çelişme yakalamaya çabalıyor. (San ki ben çelişkiye düşünce İkinci Yeni girdiği çıkmazdan kurtulacak!) Soruyor: «Bezirci kimi suçluyor yukardaki sözleriyle? Bu şairleri seviyorsa, onları İkinci Yeni'de yani bu suçlamalara hedef olan akımın içinde saymamak gerekir.»

Önce şunu belirtmeliyim: İkinci Yeni denince yalnızca bu altı şair akla gelmemelidir. İkinci Yeni'nin kurulmasına, gelişmesine ve yayılmasına en az onlar kadar emeği geçmiş şairler de vardır: Oktay Rifat, İlhan Berk, Sezai Karakoç, Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda, Kemal Özer, Özdemir İnce, Seyfettin Başçılar vb... Ayrıca, bu şairlerin yanı sıra yahut ardı sıra İkinci Yeni'yi götüren şairlerin de adları anılmalıdır: Nihat Ziyalan, Ercüment Uçarı, Alim Atay, Ömer Nida, Bozбекiroğlu, Şükrü Üstün, Faruk Ergöktaş, Gökalp Erturan, Güran Tatlıoğlu, Tekin Kipöz, Günal Sayın, Ersun Korkut, Ali Çulha vb... Bunlara 1960'tan sonra katılanları da eklemek uygun olur: Turgay Gönenç, Egemen Berköz, Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe, Halil İbrahim Bahar, Günal Altıntaş, Cahit Zarifoğlu, Özkan Mert, Refik Durbaş, Abdulkadir Bulut, Hüseyin Peker, Yücel Ulu, Bülent Dalancı, Yalçın Aslan vb...

Sonra da şunu belirtmeliyim: O. Rifat ve İ. Berk gibi T. Uyar, C. Süreya, E. Cansever ve A. Oktay da İkinci Yeni'nin getirdiği şairler değildir. Onlar İkinci Yeni'den önce vardılar, sonra da var oldular. Bir ara İkinci Yeni'ye bağlandıkları için onları toptan inkâr etmek haksızlık olur. Nasıl ki, onların İkinci Yeni'den önceki ve sonraki dönemlerini unutmak da bir başka haksızlık işe...

Ben bu şairleri belirli bir ölçüde beğendiğimi söylerken yalnızca İkinci Yeni içindeki «geçici» durumlarını değil, evrimi içindeki «bütün» kişiliklerini düşünmüştüm. Kaldı ki bu şairlerin İkinci Yeni içindeki tutumları da, ayrıca, incelemeye değer.

YAŞANAN GERÇEKLER

Şunu da belirtmek zorundayım: Ahmet Oktay İkinci Yeni hareketine katılmamıştır. Hatta, İlhan Berk'in, Muzaffer Erdost'un İkinci Yeni'yi savunan yazılarına karşı çıkmıştır. Oktay'ın İkinci Yeni'ye tepkisi 1964'lere

kadar sürmüştür. «Tek Ayak Üzerindeki Erdost, Şiirde Anlam, Şiirin Yarattığı Simge, Aykırı Bağlantılar, Soyuttan Sonra, Şiir Üzerine Bir Deneme Taslağı» başlıklı yazıları bu tepkinin güzel örnekleridir. Son yazıdan birkaç parça alıyorum:

«Yani bireysel ve aşırı biçimci. Aşırı diyorum, çünkü öz bir kenarda unutulurken yalnız kelimelerle, kelimelerin kapsadığı hacimlerle uğraşılıyor. Bütüncü bir anlayıştan parçacı, mısracı bir anlayışa kayılıyor. Mısralar bir anlam ve görüntüler dizisi içinde değil, kendi başlarına ve tek boyutlu olarak vardır. Bazı safdil kalemler 'kelimenin bir yorum' olduğunu unutarak, anlamın önemi olmadığını yazıyorlar. (...) Şiirse kişiye bağlanmak, nesnelere bağlanmak zorundadır. Yalnız soyut kavramları içeren kelimelerle şiir yazıldığı görülmemiştir. (...) Özsüz, içi boş bir şiir olamaz. Dolayısıyla anlamsız. Hem bireysel ve ülkücü bir görüşe bağlanmak, hem de çocuksu fantezi ve saçmalıklar labirentinde dolaşmak kadar gülünç bir şey olmaz. (...) İşte İlhan Berk'in ve bazı İkinci Yenicilerin anlam konusunda içine düştükleri çıkmaz budur.» (6)

Oktay bugün de İkinci Yenilerden sayılamaz. Onun şimdilerde yaptığı, İkinci Yeni'den gelen bazı biçim olanaklarından bilinçli bir yararlanmadır. İkinci Yeni'yi tümüyle benimseme değil!

Süreya'ya gelince... Belki İkinci Yeni'yi yazılarında en çok o savunmuştur. Fakat şiirlerinde İkinci Yeni'yle bağlantısı en gevşek olan da odur. Nitekim, İkinci Yeni'nin şiiri okurdan uzaklaştıran kimi özellikleri onda yoktur. Üvercinka'nın iki kez basılmasında —şairin güçlülüğü yanında— bunun da payı olsa gerektir.

Uyar «anlamın önemini yitirmeyeceğine» inanan ve «eskilerle barışmayı» dileyen bir şairdir. Simgeye çok başvurması bir yana bırakılırsa, ılımlı bir İkinci Yenici sayılabilir. Gerçi aşırıları, savunmaktan, övmekten geri

durmamıştır. Hatta, önceleri, aşırı denilecek bazı ürünler de vermiştir. Fakat hareketin vardığı aşamadan, sonunda, o da tedirgin olmuştur:

«İkinci Yeni'nin büyük iddiası; kelimeye, şiirde bugüne kadar alışılana, olagelene pek aykırı, pek ileri görünen bir önem vermenin, bir yer vermenin şiirimizi bir çeşit kolaylığa, bir çeşit tasannua, bir inşad şiirine götürmediği söylenemez. (...) Kelimelerle kazanılan bu hava, bu etki insanî özü sürüp çıkarabilir şiirden. Nitekim bu yıl içinde bazı ozanlarımızın, birim olarak kelimeye, bir yaşantıya bağlı olmayan görüntülere fazlaca yaslanmalarından ötürü, şiirlerini korkulu bir oyun durumuna, bir büyük boşluğun kıyısına getirdiklerini, yahut getirmek üzere olduklarını gördük. (...) Kelimeye bu kadar güvenmek, bağlanmak ister istemez 'görüntü yapma' gayreti, özentisi hatta hastalığı olarak sonuçlanmaktadır. Bazı ozanlarımızın şiirleri, şiirlerinin özüne bağlı olmayan, şiirin aslında gerektirmediği bir görüntüler yığını halindedir.» (7)

Cansever, başlangıçta Muzaffer Erdost'un İkinci Yeni tanımına karşı çıkmış, Pazar Postası'ndaki soruşturmasına genellikle olumsuz cevap vermiştir. Ardından, İkinci Yeni'ye yaklaşmış, onun öncüleri arasına katılmıştır. Yerçekimli **Karanfil** bu katılmanın ürünüdür. Sonra **Petrol** kitabıyla yavaş yavaş İkinci Yeniden uzaklaşmaya başlamıştır. Şu ilginç sözler onundur: «İkinci Yeni'ye gelince, bu deyimi ilk olarak ortaya atanlar, tutarsız bir anlayışı savunmak istemişlerdir. Sözcüklerin rastlansallığına, şiirin toplumsal bir görevi olmadığına inandırmışlardı kendilerini. İşte bu yanlış görüş, yanlış tanıtma yüzünden İkinci Yeni denen olguyu kimse benimsemek istemedi.» (8)

Cansever'in 1963'te yazdığı şu satırlar daha da ilgi çekicidir: «Araştırmaktan yılmayan bir iki ozan ayrı tu-

(7) Dost, Ocak 1960

(8) Yeditepe, 15.2.1960

tulursa, şiirimiz de tam bir çıkılmaz gelip dayanmıştır. Ozanlarımız genel olarak kendi iç dünyalarına çekilmişler (...) Kimi yerde mazmunculuk ozanlıkla bağdaştırılmış, kimi yerde de resimsi sözcük kompozisyonlarından başka bir şey olmayan cümleler türetilmiştir. (...) Ayrıca, birbirini tutmaz nice söz dizilerinin yarattığı bir şiir enflasyonu, değerine inandığımız nice gerçek şiirleri yaşamalarını tamamlamadan eskitmiş, unutturmuştur. (...) Yalnızca bunalan kişilerin betimlendiği bir sanat ortamında, biçimcilik ister istemez öne geçiyor, toplumsal davranış yerini bireysel davranışa bırakıyor. Bu böyle olunca da yabancılaşma daha bir kesinlik kazanıyor. (...) Sonuç olarak, bu yönelimsiz tutumlar, neoformalisteye adlandırabileceğimiz bir edebiyatı, yani tüketimsiz bir üretimi doğurmuş oluyor.» (9)

Cansever'in bu sözleri Uyar ile Oktay'ınkiler gibi, İkinci Yeni'nin bazı özelliklerini ortaya koyuyor. İşin tuhafı, İkinci Yeni'yi kısa zamanda İkinci Eski haline getiren bu özellikler, benim de açıkladığım, eleştirdiğim özelliklerdir. Bu bakımdan onlarla aramda büyük bir ayrım yoktur. (Benim ılımlı sözlerimi «haksızlık, suçlama» sayan Doğan, acaba, onların bu sert sözlerine ne diyecek?)

Aslı aranırsa, Cansever'in, Uyar'ın, Oktay'ın, Süreya'nın, Tamer'in İkinci Yeni'yle ilişkileri genellikle ölçülü olmuştur. Hatta, 1960'tan sonra bu ilişki gitgide gevşemiştir. Onlar, İkinci Yeni hareketi içinde kişiliklerini az çok korumasını bilmişler, onun bütün ilkelerini gözü kapalı uygulama yoluna gitmemişlerdir. Örneğin aralarından hiçbiri özden, anlamdan büsbütün kaçmamış; salt imgeyle yetinmemiştir. (Onları ayakta tutan ve bir yere kadar beğenmeme yol açan da bu davranışları olmuştur.) Ama —Oktay bir yana— hepsi de İkinci Yeni'nin öncülüğünü yapmışlar ve dolayısıyla, onun doğurduğu aykırı sonuçların tarihsel sorumluluğunu yüklenmişler, eleştirilmeyi hak etmişlerdir. Daha önemlisi, hepsi de

--derece derece ve parça parça-- İkinci Yeni'nin özelliklerinden bazılarını (konuyu, düşünceyi, geleneği atma ya da geriye itme; anlatımda içeriği desteklemeyen değişimlere, karıştırmalara başvurma; dilin yapısını gereksizce bozma yahut zorlama; toplumsal sorun ve gerçeklerden uzaklaşma; halkın sanat ve yaşamına sırt çevirme; devrimci görüş ve eylemlerden kaçınma; kapalılığa, güç anlaşılabilirliğe kayma vb.) uygulamaktan geri durmamışlardır. (Onları okurdan ayıran ve benim de eleştirmeme yol açan bu davranışları olmuştur.)

Bu açıklamalar, oturumdaki konuşmamda bir çelişme olmadığını göstermektedir. Gerçi ben bunu daha önceki yazılarımda da ortaya koymuştum. Ama, Attilâ İlhan ile Egemen Berköz gibi, Mehmet Doğan da gerek konuşmamı, gerekse o yazılarımla tarafsız ve dikkatli bir gözle okumadığı için çelişmeye düştüğümü sanmıştır.

İkinci Yeni'nin bazı özelliklerini Cansever ile Uyar ve Oktay'ın ağzından demin kısaca açıkladım. Şimdi de öbür özelliklerini, onun kuramcı ve kurucularından Muzafer Erdost ile İlhan Berk'in ağzından iletmeye çalışacağım.

İKİNCİ YENİLERİN AĞZINDAN

İkinci Yeni için şöyle diyor Erdost: «... Bu şiir bir şey söylerse, söylediği rastlansaldır. Yani ozan bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı anlatmak için mısra kurmaya gitmez. Kelimeleri alır, onlardan mısrasını kurar. (...) Çünkü bu şiirin amacı bir şey söylemek değil, kendisini kurmaktır. (...) Salt geometrik biçimlerle, renklerle kurulmuş bir desen, bir nakış gibi. (...) İkinci Yeni bir şey anlatmaz, bir şey söylemez...» (10)

Berk'in dediği ise şu: «... İkinci Yeni öyküye, hele yakalanabilen öyküye, tam karşıttır. (...) Anlamı hemen hemen düzyazıya özgü bilmek. (...) İkinci Yeni'nin an-

(10) Pazar Postası, 23.12.1956

lamdan anladığı: bir anlamsızlık anlamıdır. (...) İkinci Yeni'nin en önemli özelliklerinden biri de soyut bir şiir dili anlayışıdır. Bunu konuşma diline karşı bir dil diye de tanımlayabiliriz. (...) İşte bir şey anlatmayan görüntüye (imgeye) bağlıdır İkinci Yeni. (...) Düzyazının ilkeleri olan: betim, anlam, demeç, düşün gibi ilkelere karşıdır. (...) İkinci Yeni, bunun için önceden, düzyazı gibi belirli bir düşünceye, konuya göre yazılan şiir değildir. (...) Kapalı bir şiirdir İkinci Yeni. (...) İkinci Yeni anlatılmayan şiirden yanadır...» (11)

(Berk sonradan görüşünü değiştirmiş, bu ilkelere doğunun tersini savunmuştur.)

Elbette bu tür bir şiir, Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede pek az okur bulacaktır. Hatta, şiirle ilgili okurların çoğunu yitirecektir. Nitekim, sonuç böyle olmuştur. Soruşturmaya katılan şairler de bugün şiirle okur arasında bir kopma olduğunu kabul etmektedirler. Ben de oturumda, başka sebeplerin de yanı sıra, ama daha çok bu nokta üzerinde durdum. Dedim ki:

«Okurlardan kopuşun kaynağını İkinci Yeni şiirin öz ve biçim özelliklerinde aramak gerekiyor. İkinci Yeni'nin biçimce özellikleri genellikle şunlardır: Şiirde anlamın, düşüncenin, olayın, konunun, hikâyenin çokluk geriyeye itilmesi yahut atılması. Şiirin hemen hemen sözcüğe yaslanması, içerikten, toplumsal gerçeklerden uzaklaşması. Yahut gerçeğin soyutlanarak, parçalanarak verilmesi. Dilde, anlatımda aşırı değiştirimlere ve karıştırmalara başvurulması. Konuşma ve düzyazı dilinin dışına çıkılması. Bir şeyi anlatmak, ispatlamak, göstermek gibi işlemlerden, yani özcü ve içerikçi tutumdan uzaklaşılması. Kapalılığa, güç anlaşılabilirliğe ve rastlansallığa kayılması. Şiirde estetik birlik ve bütünlük ilkesinin çoğu zaman umursanmaması. Türk şiirinin evrim çizgisiyle ve geleneğiyle bağların koparılması.» (12)

Görüldüğü üzere, bu sözlerim, yukarda düşüncelerini aktardığım Uyar, Cansever, Oktay, Erdost ve Berk'in

(11) Yeni Ufuklar, 1.6.1960

(12) Ant, 11.4.1967

sözleriyle uyuşma halindedir. Demek ki İkinci Yeni'nin özelliklerini doğru belirtmişim. Doğan'ın sandığı gibi kimseyi suçlamamışım. Haksızlık etmemişim, gerçeği dü-rüstçe ortaya koymuşum. (Gerçek: İşte Ece Ayhan gibi-leri çıldırtan da bu. Bana bunca kızmaları, düşünceye sövgüyle karşı koymaları da hep bu yüzden. Onlar eleş-tirmen istemiyorlar, övgü memuru, pıspışçı dadı istiyor-lar. Eleştirmen onların şamar oğlanı sanki. Okurlar ki-taplarını okumuyor mu, hemen eleştirmene bir tokat! Eserleri hep tepkiyle mi karşılanıyor, hemen eleştirme-ne bir tokat! Kapalı şiirlerini kimse anlamıyor mu, he-men eleştirmene bir tokat! Sanatlarıyla hiçbir derdine ilgi göstermedikleri halk onları alkışlamıyor mu, hemen eleştirmene bir tokat! Bütün sorumluluk eleştirmende ve suç okurlarda. Ama kendileri Tanrı gibi: suçsuz ve kusursuz ve sorumsuz!)

Doğan, «şiirinizin 1954 sonrası gelişimi, bir bakıma, sanatını Çar'ın hizmetine koymayı reddeden Puşkin'in serüvenine benzemektedir.» diyor. Hakçasını söylemeli, ben böyle bir benzerlik göremiyorum. Demokrat Parti'nin Anayasa'yı «tebdil ve ilga»ya yeltenen faşizan iktida-rına karşı İkinci Yeni şairler hiçbir tepki göstermemiş-lerdir. Baskıya baş eğmişler, eyleme sırt çevirmişler, tam bir kaçış edebiyatı yapmışlardır. Puşkin, şiirini topluma adadığından ötürü, sonu ölüme kadar giden bir sürü be-lâlara uğramıştır. Fakat İkinci Yenilerin hiçbirinin bur-nu kanamamıştır. Oysa, 1950-1960 yılları arasında başka şairlerimiz düşüncelerinden ya da şiirlerinden dolayı acı-lar çekmişlerdir. Sözgelisi Hasan İzzettin Dinamo, En-ver Gökçe, Ahmed Arif, Arif Damar, Hasan Hüseyin, Şük-ran Kurdakul, Yusuf Ahıskalı, Muzaffer Arabul hapse düşmüşlerdir. Ayrıca, 1951'de bazı yazılarıyla Attilâ İl-han, «Önce Sonra» şiiriyle Suat Taşer, «Değil» şiiriyle Sabih Şendil, «Milli Kurtuluş Şarkısı» şiiriyle Şükran Kurdakul; 1953'te Ortalık kitabıyla Cahit Irgat, Devam kitabıyla, Rifat Ilgaz, 1954'te Günaydın Yeryüzü kitabıyla İlhan Berk, 1956'da Günden Güne kitabıyla Arif Damar,

Yanyana kitabıyla Melih Cevdet Anday, **Giderayak** kitabıyla Şükran Kurdakul, 1957'de **Sultan Palamut** kitabıyla Metin Eloğlu kovuşturmaya uğramış, eserleri toplatılmış, sonunda hepsi de beraat etmiştir. (1960'tan sonra da **Kızılırmak** kitabıyla Hasan Hüseyin, **Halk Orduları** kitabıyla Şükran Kurdakul, **Kuracağız Herşeyi Yeniden** kitabıyla Özkan Mert, **Umut Devrimci Savaşta** kitabıyla Ceyhun Can, **Hayatımız Üstüne Şiirler** kitabıyla Nihat Behram ve «Horoz» ile «İkili Antlaşma» şiirleriyle Fazıl Hüsnü Dağlarca, «Che İçin» şiiriyle Arif Damar, «Dokularımızın Matematiği» şiiriyle Tekin Sönmez, «Che Guevera» şiiriyle Metin Demirtaş kovuşturmaya uğrarlar. Fakat İkinci Yeni şairlere yine bir şey olmaz.)

Doğan, «1954'te şiir dilinin konuşma dilinden ayrı olduğunu; şiirdeki içeriğin hikâyeden, romandan başka olduğunu; şiirin anlamla, hikâyeyle değil, imgeyle, sözcükle kurulduğunu... vb. ileri sürerek başlayan hareket, 1960'a kadar biçimce tam bir olgunluğa ulaşmış, 1960'tan sonra da adım adım somut insanî gerçeğe, toplumcu bir öze yaklaşmıştır.» diyor.

Sözlerinin bir bölümüne katılıyorum. İkinci Yeni şiirin, «somut insanî gerçek»ten ve «toplumcu bir özden» uzun süre yoksun kaldığını o da kabul ediyor. Bu önemli noktada birleşmiş olduğumuza sevindiğimi söylemeliyim. Ayrıca, Doğan'ın sözleri dolayısıyla, bir gerçeğe daha parmak basmalıyım: İkinci Yeni'ye mal edilen birtakım yenilik ve eğilimler şiirimizde öteden beri var olagelmıştır. Örneğin, İkinci Yenilerin getirmekle övündükleri **imge** Halk, Divan, Tanzimat, Servet-i Fünun, Fecr-i Ati, Yedi Meşale, Hece şairince 700 yıldan beri işlenmekteydi. Gerçi Birinci Yeni'ye imge bir süre şiirden kovulmuştur, ama bu akımın dışında kalan şairler (Nâzım Hikmet, Rıfat Ilgaz, Hasan İzzettin Dinamo, Ahmet Hamdi Tanpınar, Asaf Halet Çelebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Külebi, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Attilâ İlhan vb.) imgeyle beslenen özcü şiirler yazmaya devam etmişlerdir. İkinci

Yeniler ise, Birinci Yeni'ye tepki olarak imgeye kapıları tekrar açmışlar, fakat onu çoğunca insanî gerçekten ve içerikten sıyrarak, rastlansal bir biçimde kullanmışlardır. Şiir dilinin konuşma dilinden ayrı oluşu ise Ahmet Haşim'den bu yana bilinen ve çoğu şairlerimizce (Garipçiler bir yana) uygulanan bir düşüncedir. Öte yandan, «şiirin anlamla, hikâyeyle değil, sözcükle kurulduğunu», «şiirde konunun, hikâyenin, hitabetin önemsiz olduğunu» Ahmet Haşim bundan 40 yıl önce Piyale Önsözünde İkinci Yenilerden çok daha tutarlıkla ve derinlikle belirtmiştir.

İLK AKLA GELEN ŞAİRLER KİMLERDİR?

Arkadaşlarını kollamak isteyen Fethi Naci, açık oturumda, «Bütün bu söylediklerinize rağmen bugün şiir denince genellikle bu şairlerin yazdıkları akla gelmekte.» demişti. Doğan pek beğenmiş bu sözü, yazısında anıyor. Aslında, haksız bir söz bu; önce farkına varamamıştım, sonradan anladım. Bugün şiir denince hemen akla gelen şairler T. Uyar, E. Cansever, C. Süreya, A. Oktay, E. Ayhan, Ü. Tamer değildir. Hele, yalnızca onlar hiç değildir. Çünkü onlar daha çok dost ve öncü (avant-garde) çevrelerde ilgi toplamaktadırlar. Bu çevreler ise dar ve sayılıdır. Geniş çevrelerin gözü Nâzım Hikmet, Fazıl Hüsni Dağlarca, Orhan Veli, Cahit Sıtkı Tarancı, Oktay Rifat, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Külebi, A. Kadir, Attilâ İlhan, Gülten Akın, Hasan Hüseyin, Ahmed Arif vb. gibi şairlerin üzerindedir. Ve bu şairlerin hiçbiri ötekilerden aşağıda değildir.

İkinci Yenilere iltimas geçmeyelim. Halk şairi diye Aşık İhsani'yi de öyle hor görmeyelim. Haktanır olalım. Başkalarını haksızlık etmekle suçlarken de, asıl haksızlığı, biz kendimiz işlemeyelim!

Neler yazmışsın öyle Fethi Naci? Okuyunca şaşa kaldım. Bir kimsenin düşüncelerini çürütmenin belli yolları vardır. Kimi olumsuzdur bunların, kimi de olumlu. Sen olumsuzlardan birini seçmişsin. Hem de ucuzunu, arkadaşlığa yakışmayanını: Karşınızdakini vurmak mı istiyorsunuz, önce yazısından işinize gelen parçalar seçiniz, sonra bunları birbirine yapıştırınız ve bütün gücünüzle yükleniniz. Hani, ne demiş Napolyon: «Bana bir aşk mektubu verin, oradan alacağım sözle sizi idam ettireyim!» Senin yaptığın da, aşağı yukarı, buna benzemiş...

Diyorsun ki:

«Ant dergisinde, şiir üzerine yaptığımız açık oturumda, birtakım şairlerimizin şiirlerinin kapalılığından güç anlaşılabilirliğinden söz edildi. Asım Bezirci arkadaşımız, bunu, bu şairlerin, 'özden, toplumsal gerçeklerden uzaklaşmalarıyla; gerçeği soyutlayarak vermeleriyle; hayatla, somut gerçekle, toplum sorunlarıyla bağları gevşetmeleriyle ya da koparmalarıyla, açıkladı.» (1)

Böyle başlamışsın yazına. Ardından, bana mal ettiğin kopuk «açıklama»yı eleştirmeğe girişmişsin. Meğer, ne çamılar devirmişim de haberim yokmuş! Nerdeyse, okuyan da sahi sanacak. Onun için, hemen düzelteyim: Ben, bu çeşit bir açıklama yapmadım! İşte, benim açıklamam:

«BEZİRCİ — Şimdi asıl üzerinde durmamız gereken noktaya geldik. Okurlardan kopuşun kaynağını İkinci Yeni şiirin öz ve biçim özelliklerinde aramak gerekiyor. İkinci Yeni'nin biçimce özellikleri genellikle şunlardır: Şiirde anlamın düşüncenin, olayın, konunun, hikâyenin çokluk geriye itilmesi yahut atılması, şiirin, hemen hemen, sözcüğe yaslanması. Özden, toplumsal gerçeklerden uzaklaşması. Yahut gerçeğin soyutlanarak verilmesi. Dilde, anlatımda aşırı değiştirimlere (déformation) ve karıştırmalara başvurulması. Konuşma ve düzyazı dilinin dışına çıkılması. Bir şeyi anlatmak, ispatlamak, göstermek gibi işlemlerden, yani özcü ve içerikçi tutumdan uzaklaşılması. Kapalılığa, güç anlaşılabilirliğe ve raslansallığa kayılması. Şiirde estetik birlik ve bütünlük ilkesinin çoğu zaman umursanmaması. Türk şiirinin evrim çizgisıyla ve geleneğiyle bağların koparılması.

«F. NACİ — Kapalılık, güç anlaşılabilirlik nereden geliyor sence?

«BEZİRCİ — Yukarda kabataslak belirttiğim biçim özelliklerinden geliyor. Ayrıca yaşamla, somut gerçekle, toplum sorunlarıyla bağların gevşetilmesi ya da koparılması da İkinci Yeni şiiri çoğu zaman salt biçimciliğe götürmüştür. Öyle ki bazan şiir yalnızca imge düşürmek ya da bir çeşit sözcük salatası doğramak haline gelmiştir.» (2)

Şimdi sorayım : Buradaki sözlerle senin bana mal ettiklerin arasında tümel bir yakınlık var mı? Herhalde, «Evet, var!» demeye gönlün elvermez. Çünkü, konuşmanın içinden kopardığın birkaç sözcükle bu parçanın tam bir bağlantısı yok. Olmadığı için de, vardığın yargıların çoğu temelsiz yahut eksik. Daha da kötüsü: haksız. Hukukta bir içtihat kararı geçer, bilirsin: «Küllün içinden alınan bir cüze istinaden hüküm yürütmek usulsüzdür.»

Yazık ki sen bu 'usulsüz' yolu tutmuşsun. Ve —gerçekte— beni bağlamayan yargılara varmışsın. Örneğin, «Olvido'yu düşünüyorum: Toplum sorunlarıyla bir ilgisi yok, ama kapalı da değil; aydınlık, duru bir şiir.» diye yazmışsın. Tek başına doğru bir yargı belki, fakat benim

açıklamamın dışında. Nitekim açıklamamdaki özellikleri bu şiire uygulayınca, yargının yersizliği hemen ortaya çıkıyor. Azıcık araştıralım: Soyut, anlamsız bir şiir midir «Olvido»? Bir özü, içeriği, yaşamla bir ilişkisi yok mu? Hiçbir şey anlatmıyor mu bize? Dilde, kuruluştaki değişimlere, karıştırmalara gidiyor mu? Yapıca bir sözcük salatasını andırıyor mu? Estetik birlik ve bütünlük ilkesini çiğniyor mu? Dizeler ve sözcükler arasında bir rastlansallık görülüyor mu?

Görülmediğine göre...

Hem, İkinci Yeni'nin güç anlaşılır, kapalı bir şiir olduğunu söyleyen yalnızca ben miyim? Benden önce başka yazarlar, hatta kimi İkinci Yeniler de aynı şeyi söylemişlerdir. Örneğin, İlhan Berk bunu birkaç kez söylemekle yetinmemiş, kapalılığı savunmuştur: «Kapalı bir şiirdir İkinci Yeni. (...) İlkeleri onu böyle yapmıştır. (...) Bu şiir ilk bakışta anlaşılmaz, daha ileri gideceğim, ilk okunuştaki anlaşılabilir İkinci Yeni karşıdır.» (3)

Naci, bu ve benzeri sözleri görmezden geliyor da niçin benim konuşmama takılıyor?

Neyse, geçelim... Çoğumuzun yüreği şu inançla çarpar: Sanırsınız ki bizi en doğru tanıyanlar arkadaşlarımızdır. Herkesten gizlediğimiz kimi sırları bir onlara fısıldamışızdır; herkesten kaçırdığımız kimi düşünceleri bir onlara açmışızdır; acı tatlı birçok günleri onlarla birlikte yaşamışızdır. Bu yüzden, bizi en iyi anlayacak, en iyi yargılayacak kişilerin de onlar olduğunu tasarlarız. Bunun tam tersi bir sonuçla karşılaşınca şaşırırız, bir türlü inanmak istemeyiz, ama gerçeği kavradıkça kahrolmaktan da kendimizi alamayız.

Ben de alamadım...

Gelgelelim, bu kişisel alınganlıktan çok şunlar üzdü beni :

İkinci Yeni'nin özelliklerini sıralarken şu noktaya da parmak basmıştım: «İkinci Yeni'nin temel eksiklerinden biri de belirli bir felsefeye, dünya görüşüne, hatta tutarlı bir estetik anlayışa bağlanmamış olmasıdır. Onun yaptığı, Birinci Yeni hareketine karşı biçimsel bir başkaldırma dır. Yazık ki bu başkaldırma toplumsal, siyasal bir öze ve niteliğe kavuşmamıştır. O kadar ki, Demokrat Parti diktası bütün ağırlığıyla hüküm sürerken İkinci Yeni buna karşı hiç sesini çıkarmamış, onu yok saymıştır. Topluma sırt çevirdiği için toplum da onu benimsememiştir.»

Naci yazısında bunun tersini söylemiyor. Herhalde bu düşüncemi o da doğru buluyor. Gerçek böyle ise, niçin İkinci Yenileri değil de beni eleştirmeye girişiyor? «Edebiyatın insan gerçeğini, toplum gerçeğini yansıtan bir ayna olarak kalmamasını, bireylerin bilincine biçim vererek, insan gerçeğine, toplum gerçeğine etkilerde bulunmasını da» (4) isteyen Naci, bu görüşüne aykırı bir yol tutan İkinci Yenileri niçin eleştirmiyor? İnsan Tükенmez'in toplumcu yazarının benden önce onları eleştirmesi, hem daha sertçe eleştirmesi gerekmez miydi?

Kaldı ki, «şiiirde kapalılık» üstünde eskiden başkaları da durmuşlardı. Sözelimi, Cevdet Kudret konuyu enine boyuna incelemişti (5). Hakçası, Naci bu güzel incelemeye yeni bir şey katmamış. Hatta, açık konuşayım: Yazısı onun yanında cılız kalmış!

Naci beni vurmaya değil de konusunu derinliğine işlemeye çalışsaydı daha iyi olmaz dıydı?

(4) İnsan Tükенmez, 1956, s. 33

(5) Cevdet Kudret, «Açık-Kapalı», Varlık, 1.2.1959, 15.12.1959

Kimse bilmiyor öldüğünü bilmeyecek de
Kargaşasında sürüyor ayırkotlarının
Bir ozan bekleniyor gelsin kaldırsın bu ölüyü

S. K. AKSAL

1958'de İkinci Yeni şiirin aşırı örneklerini eleştiren «Ayrık Otları» başlıklı yazım yayımlanınca yer yerinden oynamıştı. Enikonu bir saldırı yağmuruna tutulmuştum. Nerdeyse bir kaşık suda boğacaklardı beni. Tektaş Ağa-oğlu, Demirtaş Ceyhun, Tarık Dursun, Gökalp Erturan, Sezai Karakoç, Mehmet Salihoğlu, Turgut Uyar vb. yazarlar yaylım ateşe geçmişlerdi. Gericilikle, bilgisizlikle, anlayışsızlıkla suçlanıyordum (1). Gerçi yılmamıştım, inandığım doğrularda direniyordum, ama kimse beni tutmuyordu. Tek başıma kalmıştım...

On yıl sonra, 1968'de yayımladığım «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» yazım ise ancak bir kişinin (Mehmet Doğan'ın) eleştirisine uğradı. Buna karşılık dört kişinin (Ayhan Can'ın, Zühtü Bayar'ın, Duyar Özlü'nün, Arkadaş Özger'in) desteğini gördü. Doğrusu, büyük bir değişim! Bugünlere de mi erecektik? Nerde, o görkemli yıllar? Anlaşılan, İkinci Yeni'nin artık ipliği pazara çıkmış, yıldızı iyice kararınağa yüz tutmuş...

(1) Daha sonra da sanatta yeniliğe/öncülüğe düşmanlıkla suçlandım. Bu suçlamayı yapanlar Abdülhak Hamit, Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Edip Cansever gibi değişik çizgide yeni/öncü şairleri değerlendiren kitaplarını görmezlikten geldiler.

TOPLUMSAL VE SANATSAL KOŞULLARIN DEĞİŞMESİ

Böyle olması da zorunludur. Çünkü, İkinci Yeni'yi doğurup besliyen toplumsal ve sanatsal koşullar (şartlar) ortadan kalkmıştır. Bu yüzden, çoğu şairlerimiz 1960'tan sonra ya İkinci Yeni'den ayrılmış ya da onun biçim olanaklarından yararlanarak başka bir şiire yönelmişlerdir. O kadar ki, vaktiyle İkinci Yeni'ye bağlanmış bazı yazarlar ya görüşlerinden dönmüşler (İ. Berk gibi) ya da onu eleştirmek gereğini duymuşlardır (E. Cansever, K. Özer, G. Altıntaş, Y. Gruda, Ö. İnce gibi).

Gelgelelim, bazı kimseler de İkinci Yeni sağken ve kıyasıya eleştirilirken yıllarca susmuşlar, öldükten nice sonra onu hortlatıp savunmaya yeltenmişlerdir. Örneğin, Mehmet Doğan bu geç kalmış avukatlardan biridir. Ona bakılırsa, «İkinci Yeni tükenmemiştir, sürmektedir.» (2)

Oysa, «İkinci Yeni sürüyor» demek, ona özgü «anlamsızlık, kapalılık, biçimcilik, rastlansallık, edilgenlik, sorumsuzluk, kaçış vb.» gibi kötü özellikler de sürüyor demektir. Bunu demek ise, İkinci Yeni'den uzaklaşmaya çalışan, bu yolda da epey ilerleyen günümüz şiirine haksızlık etmektir. Ne yazık ki Doğan, İkinci Yeni'yi savunayım derken bu haksızlığı işlemiş, bugünkü şiiri harcamış olmaktadır.

Doğan'ın savunmak isterken İkinci Yenileri harcadığı birkaç yer daha var. İşte, bunlardan biri: «... o şiir nehrinin tabanındaki insanı ve insan ilişkilerini tam anlamıyla kavrayamamışlardı İkinci Yeniler.» İşte, bu da bir başkası: «Bir yandan toplumu ve toplumsal olayları canevinden yakalayacak bir bilince sahip olamayışları, öte yandan yeni yeni kurmağa başladıkları şiir tekniğini elden geçirip, bütün varlık nedeni, söylediğinde yani özünde olan şiire yeniden dönmek korkusu —çünkü gerilerde böyle bir örnek vardır— onların somut olaylara

(2) Mehmet Doğan, «Bir Bitmeyen Gelişim» Papirüs, Temmuz 1968

daha sıkı bir ilişkiye girmelerini, direnişlerini vücutlaştırmalarını önlemiştir.»

İnsan ilişkilerini kavrayamayıp, toplumsal olayların bilincine varamayıp, somut gerçeklerle ilişkiye giremeyi, direnemeyi... Bunlar, Doğan'ın İkinci Yeniler'de gördüğü özellikler. Bu özelliklere bakınca, insan şaşırıyor, sormadan edemiyor: «Acaba Doğan İkinci Yenileri savunmak mı, yoksa yermek mi istiyor?» Çünkü, bu özelliğe sanatçıları savunmak, yazısına toplumculuk üstüne söylev çekerek başlayan birine hiç yakışmıyor. Bunu Doğan da sezmiş olacak ki, aradaki açığı kapamak için, mantığını zorluyor. Fakat, kaş yapayım derken, yine göz çıkarıyor. İkinci Yenileri kurtarmaya çalışırken iyice batırıyor: «Ama hiçbir zaman karşı kampa geçmemişlerdir. Hiçbir zaman, insanı hiçe sayan, mutluluğunu geniş kitlelerin ezilmesinde bulan bir düzenin sözcüsü, şairi olmamışlardır. Belki yürürlükteki düzeni yermemişlerdir, ama alkışlamamışlardır da.»

EDİLGENLİK VE KAÇIŞ

Doğan'ın bu satırları İkinci Yenilerin edilgenliğini, «cynismeni» ne güzel gösteriyor! Anayasa'yı çiğneyen Demokrat Parti iktidarının baskısı karşısında susuşlarını, hareketsiz kalışlarını ne güzel açıklıyor! Gerçekten de İkinci Yeniler diktaya boyun kırmışlar, halka ve sorunlarına sırt çevirmişler, bir çeşit kaçış ve sapma edebiyatı yapmışlardır. Bundan ötürü de iktidarın hiçbirine zararı dokunmamıştır. Öte yandan, aynı dönemde birçok toplumcu şair düşüncelerinden ya da şiirlerinden dolayı ağır üzülgülere uğramışlardır.

Bilindiği üzere, toplumculuğun temel gereklerinden biri kuram ise öbürü de kılıdır. Bir toplumcu için artık, «yalnızca dünyayı yorumlamak değil, değiştirmek de söz konusudur.» İkinci Yeniler böyle bir yorumun olduğu kadar, davranışın da uzağında kalmışlardır. Öyleyken

toplumcu Doğan, güç koşullar altında çalışan toplumcu şairleri değil, toplumsal sorumluluk yüklenmeyen İkinci Yenileri övmeye girişiyor! Üstelik, bunu yaparken de toplumculuğu savunduğu için acılar çekmiş birine toplumculuk dersi vermeye kalkıyor, «kuramlar eylemlerde denendikçe, doğrulandıkça bir birey ya da toplum için gerçeklik kazanır.» diye yazıyor!

Yazdığı ile yaptığı arasındaki bu göze batıcı çelişkileri nasıl görmüyor, anlıyamıyorum! Acaba İkinci Yeni'nin ürünlerini okumadan, yeterince incelemeyen mi yazıyor bu satırları? Yoksa, kötülüymüş gibi görünerek, gizlice beni koltuklamak mı istiyor? Eğer, sahiden böyle bir isteği varsa, bu yoldaki başarısından dolayı kendisini kutlamam gerekecek. Belki İkinci Yenilerden olduklarını bile itiraftan şimdi sakınan bazı kişiler, Doğan'ın sırtını sıvazlamayı düşünüyorlardır, hatta onu bir araç haline getirdiklerini sanarak seviniyorlardır. Ben onların bu boş sevincine katılmıyorum, ancak, olumsuz bir kavgada Doğan'ın kendini harcamasına hayıflanmadan da edemiyorum. İkinci Yeniler suçlular gibi utançla susarken, Doğan'ın onlar adına ortaya atılmasını anlamsız buluyorum.

BIÇIMCILIK

İkinci Yeni yalnızca bir kaçış şiiri değildir, aynı zamanda biçimci bir şiirdir de: «İkinci Yeni aynı nedenler yüzünden —özgürlük ve bilinç yoksunluğu— gitgide daha biçimci bir görünüş» almış, «gitgide daha da çok bir kaçış şiiri olmağa» başlamıştır (3). Ancak «1960'tan sonra adım adım somut insanî gerçeğe, toplumcu bir öze yaklaşmıştır» (4).

Biçimcilik, kaçış, bilinç yoksunluğu, insanî gerçeğe ve toplumcu öze uzak kalış... Bu sıfatlar Doğan'ın bir iki yıl önceki yazılarında geçmektedir. Ne tuhaf değil

(3) Mehmet Doğan, «Şiirde Teknik ve Toplumsal Öge», Şiir Sanatı, Kasım 1966

(4) Mehmet Doğan, «Bir Açık Oturum», Yeni Dergi, Temmuz 1967

mi? Daha da tuhafını söyleyeyim: İkinci Yeni'yi silkeleyen «İkinci Eski Çıkmazda» başlıklı yazımdan ötürü Doğan, üç yıl önce beni kutlamış (5), düşüncelerimi paylaştığını belirtmişti! Ona bakılırsa, İkinci Yeni bir çeşit «kısır döngü ve de sorumsuzluk»tu, «saçmalık»tı! Ona kapılan sanatçı kendini bencilliğin ve «bireyciliğin kalın duvarları arasında» bulurdu. «Kendi kendine yarattığını sandığı bir deniz içinde boş kulaçlar» atardı. «Ama attığı her kulaç onu ileriye değil, yenileşen dünyadan geriye, her gün güçlenen halktan uzağa götürür»dü. (6)

Düin İkinci Yeni'yi böylesine eleştiren Doğan, görüşlerinden 180 derece dönerek, şimdi onu eleştirenleri eleştirmektedir! Hem de, çoğu öncülerinin bile İkinci Yeni'den ayrıldıkları, hatta bazılarının onu yordıkları bir sırada! Herkes gidiyor Mersin'e, Doğan gidiyor tersine...

İkinci Yeni, Doğan'ın da eskiden belirttiği gibi, genellikle 'biçimci' bir şiiirdir: Doğa-insan-toplum gerçeğiyle yani özle, yani anlamla, yani ideolojiyle bağlarını iyice gevşetmiş ya da koparmıştır. Bunun sonucu, belirli bir içeriği dışlaştırmayan biçimsel değıştirimler ile belirli bir özü kucaklamıyan soyut imgeler çokluk şiiirin amacı haline gelmiştir. Çevreyle, tarihle, kitleyle, düşünceyle, gerçekte ilişkilerin seyrilmesi ya da kesilmesi çokluk şiiiri biçimciliğe götürmüştür. Biçimcilik ise, egemen çevrelerin ötedenberi desteklediği bir sanat anlayışdır ve kurulu düzenin ideoloji alanındaki koltuk değneklelerinden biridir. Bundan dolayı, İkinci Yeni'yi şimdiye değin hemen hemen hiçbir gerçek toplumcu yazar tutmamış, hatta öncülerini bile İkinci Yenilerden olduklarını itirafıtan kaçınmışlardır. Bu gerçekleri kavrayan bazı bilinçli gericiler (Mehmet Kaplan, Ahmet Kabaklı, Sezai Karakoç vb.) İkinci Yeni'yi alkışla karşılamış, onu eleştiren ilericilere çatmışlardır. Acaba onların bu davranışı, toplumculuğa sarılmak isteyen Doğan'a birşeyler dü-

(5) Sosyal Adalet, 8 Ağustos 1964

(6) Sosyal Adalet, 15 Ağustos 1964

sündürmüyor mu? Bir tek konuda da olsa, onun düşmanlarıyla aynı noktada birleşmek Doğan'ı rahatsız etmiyor mu?

Hadi, diyelim ki, Doğan önemsemiyor gericiileri, boş veriyor onlara. Fakat toplumcu yazarların İkinci Yeni'ye yönelttikleri eleştirileri niye göz önünde tutmuyor? Hadi, diyelim ki, onlara da boş veriyor. Ama, «görüşlerine inandığım ve saygı duyduğum» diye övdüğü toplumcu «arkadaşı» Selâhattin Hilâv'ın İkinci Yeni'yle ilgili eleştirilerine (7) niye aldırmıyor? Hadi, bunu da hoş görelim, bizzat İkinci Yenilerden bazılarının (örneğin Edip Cansever'in, Özdemir İnce'nin, Kemal Özer'in, Yılmaz Gruda'nın) sonradan İkinci Yeni'ye yönelttikleri eleştirileri niye görmezlikten geliyor?

İKİNCİ YENİLERİN ADLARI

Anlaşılan, bazı olguları görmezlikten gelmek Doğan' da bir alışkanlık. Öyle olmasaydı, cevapları çoktan verilmiş olan şu soruları sormazdı: «İkinci Yeni ne zaman başlamıştır, ne zaman İkinci Eski olmuştur? Kimdir en belirgin şairleri? Şiirimize ne getirmiştir bu akım?»

İkinci Yeni'nin doğuşunu, özelliklerini, öncülerini «Ayrık Otları, İkinci Yeni ve Eleştirmeciler, İkinci Eski Çıkmazda, Yara Deşildikten Sonra, İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı yazılarımda uzun uzadıya anlatmıştım. Sözcüleş, İkinci Yenilerin adlarını şöyle açıklamıştım: «İkinci Yeni deyince sadece bu altı şair (T. Uyar, E. Cansever, C. Süreya, E. Ayhan, A. Oktay, Ü. Tamer) akla gelmemelidir. Onların dışında, çoğu onlardan daha aşırı bir yığın şair vardır: Oktay Rifat, İlhan Berk, Sezai Karakoç, Kemal Özer, Tefvik Akdağ, Nihat Ziyalan, Özdemir İnce, Seyfettin Başçılar, Ercüment Uçarı, Alım Atay,

Faruk Ergöktaş, Ersun Korkut, Ömer Nida, Gökalp Erturan, Al Çulha, Güran Tathoğlu, Yavuz Örtün, Tekin Kipöz, Öksel Demir, Tekin Alagöz vb...» (8)

Tek başına bu örnek dahi, Doğan'ın sorularının gereksizliğini göstermeye yeter. Onun için, öbür sorularımı da nasıl cevaplandırıldığını açıklamayı yersiz buluyorum. Ancak, yeri gelmişken, bir noktaya değinmeyi yararlı görüyorum: Bir açık oturumda, İkinci Yeni'yi eleştirirken, yukarıda adı geçen altı şairi belirli bir ölçüde beğendiğimi söylemiştim. Vay sen misin onları beğenen? Attilâ İlhan bir yandan, Egemen Berköz'le Mehmet Doğan öbür yandan üstüme çullanmışlardı. A. İlhan'a göre, İkinci Yeni'nin öncüleri olduklarından, bu şairleri beğenmem yanlıştı. E. Berköz'le M. Doğan'a göre ise, böyle beğenilen şairler yarattığından, İkinci Yeni'yi kötülemem yanlıştı. Gerçekte üçü de beni anlamıyordu. Bunun üzerine, sözü geçen şairleri niçin ve nereye kadar beğendiğimi açıklamış, İkinci Yeni hareketindeki durumlarını ayırtılılarıyla belirtmiş, sonunda da şu satırları yazmışım:

«O. Rifat gibi T. Uyar, C. Süreya, E. Cansever ve A. Oktay da İkinci Yeni'nin getirdiği şairler değildir. Onlar İkinci Yeni'den önce de vardılar, sonra da var oldular. Bir ara İkinci Yeni'ye bağlandıkları için onları toptan inkâr etmek haksızlık olur. Nasıl ki, onların İkinci Yeni'den önceki ve sonraki dönemlerini unutmak da bir başka haksızlık ise... Ben bu şairleri beğendiğimi söylerken yalnızca İkinci Yeni içindeki geçici durumlarını değil, evrimi içindeki bütün kişiliklerini düşünmüştüm.»

Bu kör gözüne parmağım açıklamadan, Doğan, şu ters anlamı çıkarıyor: «Bezirci dostumuza sorarsanız, yukarıda adı geçen şairleri İkinci Yeni'den saymaz o.»

Neden İkinci Yeni'den saymıyayım onları? Yukarıya aktardığım isim listesinde onların da adları geçmiyor mu? Geçtiğine göre, Doğan, bu yanlış yoruma ner-

(8) Asım Bezirci, «Yara Değildikiz Sonra» Yeni Dergi, Eylül 1967 / İkinci Yeni Olayı, s. 113.

den varıyor? Doğrusu ya, insan bu denli açık konuştuğu halde, bu denli ters anlaşılınca ne diyeceğini şaşırıyor! İşin daha da şaşırtıcı yanı, iki sayfa sonra, Doğan unuttuyor ne dediğini, biraz önce söylediğinin karşısını öne sürüyor: «Gelelim İkinci Yeni şairlere. Bezirci'ye göre hareketin içinde iki grup şair vardır: Birinciler, yeniliğin asıl öncüleri (C. Süreya, T. Uyar, E. Cansever, T. Akdağ vb.) İkinciler ise onların dışında, çoğu onlardan daha aşırı bir yığın şair.»

Acaba Doğan yazdıklarını sonradan okumuyor mu? Bu kadar kısa aralıklarla bu kadar birbirinden uzak yargıları nasıl verebiliyor?! Gülümsememek elde değil...

Öyleyken, Doğan kalkmış, benimle Zühtü Bayar arasında tutarsızlık arıyor: Oysa temel görüşler bakımından, aramızda bir ayrım yok. Varsa bir tutarsızlık; toplumcu Doğan'la İkinci Yenici Doğan arasında var, İkinci Yeni'nin kimi öncüleriyle kuramcıları arasında var, hatta, İkinci Yenilerle bizzat Doğan arasında var...

İKİNCİ YENİYİ ELEŞTİRENLER

Bunu gösteren birkaç örnek vereceğim. İkinci Yeni'ye yöneltilen eleştirileri «suçlama» sayan ve yazarlarını «sorumsuzluk»la, «faydacılık»la damgalayan Doğan, bakalım bunlara ne diyecek? Kendisiyle bunlar arasındaki tutarsızlıkları nasıl giderecek?

Doğan'ın adını İkinci Yenilerin yanında saygıyla andığı Behçet Necatigil şunları yazmıştır:

«Bir şiirin Birinci Yeni'nin güzeli, gelişmişisi değil de İkinci Yeni'nin ilkeli, durulmamış olduğunu şu özelliklerinden anlıyorum: Belli bir temaya sarılmamış, boşta imgeler yığını. Peş peşe, itiş kalkış doluşan, birbiriyle ilgisiz, sayıları arttıkça şiiri güzelleştireceği sanılan tıkız, konserve imgeler. Sözcükleri kümелendirmedi, isim sıfat takımları kurmada inadına terslikler. Sağduyuyu, mantığı, sözün gelişini hiçe sayış. Kesik kopuk, uyuşmaz

parçalardan kör mozayıklar. Karanlıkta kısık kopuk, bunlu yarım konuşmalar, sayıklamalar. Kaos. Dolu dizgin, uzak yakın hayaller, evrenin düşlerde iç içe, bilinç-altı alabora oluşu. Mahşer. Baş son belirsizliği... Ve sonunda iş bölümünden yoksunlukları yüzünden yazık olmuş, telâşların kurbanı, satırlarda serili, ölü sözcükler.» (9)

Doğan'ın İkinci Yeniler arasına soktuğu Ahmet Oktay şunları yazmıştır:

«... Yaklaşık olarak on yıldır hiç'i bile dışlaştırmayan soyut bir şiirin peşine düştük. Anlam ve sentaks deformasyonları, sözcük ilintilerindeki rastlansallık, görünümlerdeki süslemecilik, şairin cayılmaz afyonu oldu. Kartezyen mantıktan şiirsel mantığa geçişin coşkusu, soyutun yine de insanda dillenecek **henüz kapa**ı anlamını boğdu ve şair, işinin bu dünyayı adlandırma olduğunu unuttu. (...) Sonunda, şiire çok gerekli olan lirizm, mekanik imajizme, ondan da gerekli olan dramatiklik yokedilmeye götürüldü (...) Şiirin içine ait bu yorum ve anlayış değişikliğinin insansal özden boşaltılarak uçlara vardırılmasına, DP. dönemi diktasını da eklersek içine yuvarlandığımız durumun nedenlerini kısaca açıklamış olurum sanıyorum. Bu dikta altında gerçek bireyci sanatçının açık bir kişisel başkaldırmaya varması gerekirdi. Oysa, çoğu şairlerimiz sağlam bir düşünceden yoksun olduklarından, aykırı ve başkaldıran bir şiir yaratmadılar ve yozlaşmanın sorumlusu oldular.» (10)

İkinci Yeni'nin sunucularından Muzaffer Erdost önceleri şunu yazmıştı:

«Bizden önceki kuşağın aydınlarını düşünüyorum. Bu aydınların kapsadığı yazarları düşünüyorum. Bu yazarların hemen hemen en iyileri toplum sorunlarını şiirlerinde, öykülerinde ellerinden geldiği kadar işlemişler, birtakım acı gerçekleri yapıtlarıyla ortaya koymuşlardı.

(9) Yedigöze, 15.3.1960

(10) Atak dergisi. 1.4.1964

Bugün değişen bir çağ karşısındayız. (...) Ozan güntün, çağının ortaya koyduğu sorunları şiirleriyle birleştiremiyor. Bugün siyasî şiir, öğretici şiir, öyküler anlatan şiir, şiirden kovuldu.» (11)

Bu «kovmayı» gerçekleştiren İkinci Yeni kuşağı için Muzaffer Erdost sonraları da şunu yazdı:

«... Bu kuşak, mücadeleci bir kuşak değildi. Kendi toplumunun toplumsal bilincine de sahip değildi. Elbette, mücadeleci olamayan, bilinçle kendisini şiire çevirirken, şiire çevrilmiş olan bu şey de mücadeleci ve bilinçli olmayacaktı. Bu şiir, aslında tam gerçekçi şiirdi. Solcu ideolojisi yoktu, çünkü bu şiiri yazanların yaşamlarında, eylemlerinde solculuk yoktu.» (12)

MEHMET DOĞAN AÇMAZDA

Yalnızca bu üç örnek bile Doğan'ın önyargılı savunmalarını baştan başa çürütmeye yeter. Eğer A. Oktay'la M. Erdost'un sözleri doğruysa, solculuktan dem vuran biri İkinci Yeni'yi nasıl savunabilir? Eğer yanlışsa, İkinci Yeni'yi savunan biri bu sözler karşısında nasıl susabilir? Görüldüğü gibi, Doğan, her iki durumda da tam bir açmazın içindedir.

Bu çetin açmazdan Doğan'ı artık Marks bile kurtaramaz.

Sanat Tanrısı Apollon yardımcısı olsun!

(11) *Paris Postası*, 10.2.1957

(12) *Papirus*, Kassel 1967

İkinci Yeni'nin yanlışlarından biri de yenilik hareketini sayıyla adlandırmasıdır. Ona bakılırsa, şiirimizde sadece iki yenilik hareketi olmuştur: Birinci Yeni ile İkinci Yeni...

Elbette bu dar görüş, Türk şiirinin tarihine aykırıdır. Ayrıca, şiirimizin geçmişteki büyük öncülerine karşı da bir saygısızlıktır. Çünkü hiçbir yenilik, daha önceki yenilikler anılmadan ortaya konamaz. Nitekim, bizdeki yenilik hareketleri de aşağı yukarı yüz yıl önce başlamıştır. Tanzimat, Servet-i Fünun, Fecr-i Ati şairleri ile Hececiler, Yedi Meşaleciler, Toplumcu Gerçekçiler ve Garipçiler şiirimizi —ayrı ayrı yönlerden— yenileştirmeye çalışmışlardır. Bu zincirleme çalışmalar ille de sayıya vurulmak istenirse o zaman, İkinci Yeni'yi ancak **Sebzinci Yeni** diye adlandırmak gerekir.

Gelgelelim, İkinci Yeni kendinden önceki bu yenilik olgularını yok saymıştır. Yeniliğin Garipçilerle başladığını öne sürmüş, onlara Birinci Yeni, kendine de İkinci Yeni adını takmıştır. Oysa, Türk şiirinde en köklü yeniliği —Garipçiler henüz ortada yokken— toplumcular gerçekleştirmiştir. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere önce Hasan İzzettin Dinamo, İlhami Bekir Tez ve ardından A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Ömer Faruk Toprak, Suat Taşer, Mehmed Kemal, Enver Gökçe, Niyazi Akıncıoğlu vb. şiirimizi öz ve biçim bakımından değiştirmişlerdir. Bu bü-

yük değişimi Attilâ İlhan, Arif Damar, Ahmed Arif, Şükran Kurdakul, Hasan Hüseyin vb. geliştirerek sürdürmüşlerdir. Böylece, 835 Satır'ın 1929'da yayımlanmasıyla doğan sanatsal akım hiç kesilmeden bugüne kadar gelmiştir. Birinci Yeni ile İkinci Yeni'nin en çok on, on beş yıl sürdüğü düşünülürse bu, önemli bir başarıdır. Ne var ki, bu başarı kolay olmamıştır. Toplumcu şairler bu uğurda türlü acılar çekmişler, ağır baskılarla karşılaşmışlardır. Öyleyken direnmişler, ülkücülüğün ateşiyelen yeni şiir ocağını söndürmemişlerdir. Gerçi dergiler genellikle onlara kapanmıştır, gerçi antolojiler genellikle onları dışarda bırakmıştır, gerçi edebiyat tarihleri genellikle onlardan söz açmamıştır ama, onlar yılmamışlar ,ne yapıp yaparak seslerini duyurmaya uğraşmışlardır...

1954'lere kadar onların arasında görünen İlhan Berk ise, **Günaydın Yeryüzü**'nün kovuşturmaya uğraması ve öğretmenliğinin askıya alınması üzerine, sesini kısar. Gerçi sonunda beraat eder, ama artık soluğu kesilmiştir. Yılgıdan olmalı (1), sesi de gitgide değişir. **Galile Denizi**'ndeki şiirlerle İkinci Yenilere katılır, siyasal inancı gibi toplumsal kökenini de unutmaya yönelir: «İstanbul'u görmeye başladım. Ve orada çevremi unuttum. Çevremi unuttuğum gibi, kendimin fakir bir kökenden geldiğimi, bütün bunları unutuverdim. Doğrudan doğruya şiirle el ele geldiğimi gördüm.» (2)

Bu görüşle İ. Berk İkinci Yenilerin en azgınlarından biri olur. Şiirde «düşünceyi silmek, anlamı elinden gelince yok etmek» ister. (3) Okura da, çevreye de sırt çevirir, yalnızlığı seçer: «Yalnızlık, bir onu saçıyorum. (...) Çevreden ayırarak kurduğum bir yaşama ilgilendi-

(1) Bu konuda kendisi şöyle diyor: «Biz korkak bir kuşaktık. (...) Bütün öğretmenliğim boyunca korkarak yaşadım. Çünkü ben İstanbul kitabını yayımladığım andan itibaren damgayı yemiştım. Bu bütün öğretmenliğim boyunca dolıştığım yerlerde sürdü. Bir kenarda yaşadım. Yaşamımı da öyle seçtim.» (Papirüs, 1981, sayı 2)

(2) Papirüs, 1981, sayı 2

(3) Yeni Ufuklar, Temmuz 1962

riyor beni. (...) Soyut dediğim yaşama bu. (...) Bir gün geldi çevrem beni ilgilendirmez oldu. Bu zaman da umutsuzluğum, daha çok da sıkıntım, benim bir gerçeğim olarak büyüdü.» (4)

Oysa İ. Berk birkaç yıl önce tam tersini söylüyor, yalnızlığa ve umutsuzluğa karşı çıkıyordu: «Ben her şeyden önce, yazdıklarım, insanları yalnızlığa götürmesin isterim. Onun için de umutsuzluğu, en başta onu silmek için yazıyorum. (...) Onları yalnızlığa, umutsuzluğa götürüyorsa şiirlerim, yaşamanın anlamı olmaz.» (5)

Artık anlamsız izleyen İ. Berk «usu bozguna uğratma»ya, «cinneti deneme»ye girer. (6) Cinselliğe sığınır, eski çağlara kaçar.

Gelgelelim, İ. Berk'in bu uzun vadeli kaçış ve dönüş hesabı boşa çıkar: Demokrat Parti'nin yasa dışı baskı dönemi 27 Mayıs 1960'ta sona erer. Adı geçen toplumcu/toplumsal gerçekçi şairlerin sesleri günden güne yayılır, güç kazanır. Nâzım'ın eserlerinin de gün ışığına kavuşması ve okurlarca kapaşılması bu güçlenmeyi pekiştirir. Öte yandan, topluma burun kıvrıran İkinci Yenilerin yıldızı ise günden güne kararır. Kendilerini doğuran ve besleyen koşullar günden güne silinir. İlerici hareketlerin hızla yayılması ve ortamın hızla değişmesi onları yalnızlık ve yabancılıkla yüz yüze getirir. İçlerinden bazıları ortama uymak için çaba gösterir, şiirlerini değiştirmeye yönelirler. Bazıları ise, böyle bir yönelişe geçemezler. Tarihin akışına ayak uyduramadıklarından ve gerçeğe bağ kuramadıklarından, yörelerine öfke ve umutsuzlukla bakarlar. Toplumcu şiir ile 40 Kuşağı'nın yeniden su yüzüne çıkmasını, ilgiyle izlenmesini kiskanarak gözlerler. Okurların kendilerinden uzaklaşmasının suçunu, yazdıkları şiirin yapısında değil, toplumcu şairlerde ararlar. Onları amansızca kötülemekle halkın kendilerine geleceğini sanırlar. Onun için içlerinden bazıları

(4) A dergisi, 15.1.1956

(5) Yeni Ufuklar, Mayıs-Haziran 1960

(6) Dost, Şubat 1962

(Oktay Rifat, Turgut Uyar, Ali Püsküllüoğlu vb.) önce Nâzım'ı eleştirmeye yeltenirler. Fakat hem bunu beceremezler, hem de beklenmedik bir tepkiyle karşılaşır. Bunun üzerine, Nâzım'ı hırpalamaktan vaz geçerek, şiirde onun yolundan gidenlere saldırırlar. Onların şair değil, 'manzumeci' olduklarını öne sürerler. Böylece, aların yine kendilerine kalacağını umarlar.

İşte, İlhan Berk bu boş umudun önde gelen sözcülerinden biridir. İ. Berk'i dinlerseniz, Nâzım'ın açtığı çığırda yürüyenlerden, «bugün bir şey kalmamıştır. Nedeni de onun dışında bir şiir koyamamalarıdır. Hep ona yaslanarak gittikleri için yoktur. Şiir tarihleri tek adamlar tarihidir çünkü. Nâzım'ın çağını, ondan sonra da o çağı sürdürmek isteyenler birer manzumeci olarak kalmışlardır bugün.» (7)

Bu haksız, ağır, toptancı yargıların hangisini düzeltmeli, bilmem ki? İlkın, şunu belirtmeliyim: Nâzım'ı izleyen toplumcu şairler belki **başlangıçta** azçok onu taklit etmişlerdir, ama bu uzun sürmemiştir. Zamanla, hepsi olmasa bile çoğu, **kendine özgü** bir şiire ulaşmıştır. Öyle ki, bugün artık H. İ. Dinamo'yu, A. Kadir'i, R. Ilgaz'ı, E. Gökçe'yi, A. İlhan'ı, A. Arif'i, Ö. F. Toprak'ı, S. Taşer'i, A. Damar'ı, Ş. Kurdakul'u, H. Hüseyin'i Nâzım'ın uzantısı saymak yersiz olur. Onlar artık ne Nâzım'a, ne de birbirlerine benzemektedirler. Gerçi, hepsi de Nâzım'ın açtığı anayolda yürümektedir, fakat hiçbir onunkinin **tıpkısı** olan bir şiir yazmamaktadır. Herbirinin ayrı bir kişiliği ve kendine göre bir görüşü, duyusu, deyişi vardır. En küçük bir karşılaştırma dahi bu gerçeği ortaya çıkarmaya yeter.

Değerlerine gelince... İ. Berk onları toptan kötü şair sayıyor, hatta şair bile saymıyor, 'manzumeci' diye adlandırıyor. Doğrusunu söylemeli: Bu, yalnızca gerçeğin değil, insafın da sınırlarını aşan yanlış bir yargıdır. Hem de hiçbir örnek ya da ölçüte yaslanmayan temelsiz

bir yargı... Bir şair bir başka şaire ya da şairler topluluğuna karşı nasıl böyle kıyıcı bir dil kullanabilir, şaşıyorum! Burjuvazinin, kendisini eleştirenleri silmeye çalışmasını anlıyorum. Fakat, burjuva olmayan bir sanat işçisinin, toplumcu geçinen bir sanatçının onun gibi davranmasını anlayamıyorum. Giderek, burjuvazinin toplumcuları gölgeye itmesi ile İ. Berk'in onları yok sayması arasında büyük bir ayrım bulunmadığına varıyorum.

Elbette, sözü geçen şairlerin tümüyle kusursuz oldukları öne sürülemez. Belki, haksızlığa düşmekten korkmayan biri, onların çoğunlukla zayıf yahut orta değerde olduklarını da söyleyebilir. Bu yolda ilgi çeken eleştiriler de yapabilir. Ama, hiçbirinin şair olmadığını, manzumeciliği aşmadığını söyleyemez. Hepsi de iyi kötü birer şairdir. Hatta, daha ileri gideceğim: Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Ahmed Arif, Attilâ İlhan, Hasan Hüseyin günümüzün en gözde şairleriyle rahatça boy ölçüşecek güçtedirler. Hakçası, İ. Berk'ten de güçsüz değildirler.

İşin acı ve gülünç yanı, İ. Berk'in de eskiden —hatta kötülediği şairlerin çoğundan önce— Nâzım'ı taklit etmiş olmasıdır. Nitekim, 1935'te çıkardığı ilk kitabı —**Güneşi Yakanların Selâmı**— geniş ölçüde ondan izler taşır (8). Adı bile ustasının bir şiirinden, «Güneşi İçenlerin Türküsü»nden esinlenmiştir.

İ. Berk, şiirimizi yakından izleyenlerin bunu unutmadığını bilmelidir. Çuvaldızını taşkasına batırırken iğneyi de kendine batırmalıdır. Yükselmek için başkalarını aşağılamaktan kaçınmalıdır. Kendisi, DP'nin antidemokratik uygulamalarına baş eğerek İkinci Yeni denen kaçış şiirine kapılanırken, demokrasi yolunda çaba gösteren toplumcuların şiirlerinden ötürü çeşitli üzülgelere katlandıklarını göz önüne getirmelidir. Ayrıca, toplumcuları kıyasıya kötülerken, yıllarca onların —korkarak

(8) İ. Berk de bunu yıllar sonra itiraf etmiştir. «Şu bir gerçek: Güneşi Yakanların Selâmı'nda Nâzım'ın etkisi bilyük olmuştur.» (Papirüs, 1981, sayı 2)

da olsa— arkasından gittiğini, onların arasında üne erdiğini ve Walt Whitman'ı, Pablo Neruda'yı taklit ederek «yorgan gibi» çoğu başarısız şiirler yazdığını (9) unutmamalıdır. Daha da önemlisi: Şu sıralar Batılı yazarlardan bol bol düşünce aktaran İ. Berk, vaktiyle A. Kadir'den, sonra Nihat Ziyalan ile Ülkü Tamer ve Ahmet Oktay'dan aşırıldığı herkesçe bilinen dizelerin (10) hesabını da artık vermelidir...

İşte Ülkü Tamer'in sabrını taşıyıp tepesini attıran bu dizelerden birkaçı:

Büyür uykusunda İstanbul (Ü. Tamer)

Büyük uykusunda İstanbul (İ. Berk)

Sonra ateşler yakardım (Ü. Tamer)

Yalnız ben ateşler yakarım (İ. Berk)

Çekilir kepengi denizin (Ü. Tamer)

Çekilir odaları denizin (İ. Berk)

Bazı sulara eğildin (Ü. Tamer)

Ben bazı sulara çıkarım (İ. Berk)

Dün bazı ölümlere eğildin (Ü. Tamer)

Bazı ölümlere eğildin (İ. Berk)

Birdenbire yüzüm eskidi (Ü. Tamer)

Birdenbire yüzümüz eskidi (İ. Berk)

Yay çeken dağlıları bulun bana (Ü. Tamer)

Dağlarda yay çeken dağlılar (İ. Berk)

.....

Bunlar yalnızca Ü. Tamer'in Soğuk Otların Altında (1959) ve İ. Berk'in Otağ (1961) adlı kitaplarından alınmıştır. Ya öteki kitaplar, ya öteki şairler?..

Bırakalım, bunları da artık İ. Berk açıklasın!

(9) Bunu ben değil, İ. Berk söylüyor: «Ben ancak iki üç yıldır şiir yazıyorum; on beş yıldır çıkan şiir antolojilerine beni ozan diye almalarına ise hep şaymışımdır.» (Yeditepe, 15.2.1960). «Çivi Yazısı'na ben ilk şiir kitabım diyorum. Elimden gelseydi, bütün öbür kitaplarımı toplatırdım, bir bunu durakırdım.» (Yelken, Mart 1960).

(10) Bunlar için bakınız: A. Kadir, «Şiirlerim», Yürütlüş, 5.12.1943/Nihat Ziyalan, «İlhan Berk», Salkım, 27.5.1958/Ülkü Tamer, «Ak Elleri Kalem Tutar Yazar Telif Telif Diye», Değişim, 15.3.1962/Ahmet Oktay, «Kimler Geldi, Kimler Geçti», Milliyet, 27.2.1985

«KANTOCU PERUZ SAHİDEN YAŞADI MI?»

Konur Ertop'un Ece Ayhan'la yaptığı bir konuşma yayımlandı Yeni Edebiyat'ın Ağustos 1970 sayısında. İlginç mi ilginç bir konuşma...

Meğer, bugüne değin kimse anlayamamış Ece'nin şiirlerini. Ne eleştirmenler, ne de okurlar. Yayımcısı Memet Fuat bile anlayamamış!.. Dehşetli kızmış Ece, veryansın ediyor. İki yıl önceki bir konuşmasında «orospu çocukları, leş kargaları» demişti okurlar için. Şimdiyse, öfkesi biraz yatışmış, «akbaba» demekle yetiniyor. Ardından, «Bir bağıntı kurmak dileğinde değilim kendileriyle. Yargılarına da saygı duymuyorum» diye ekliyor.

Bu sözleri duyunca sorası geliyor insanın:

— Madem öyle, Ece kardeş, niçin yayımlıyorsun şiirlerini?

Hem okurlar aşağılanacak hem de onlar için şiirler yazılacak, hem okurlarla bağıntı kurulmayacak hem de şiirleri anlayamıyorlar diye onlara kızılacak!

Konuşma buna benzer sevimli çelişmelerle dolu. Bunlara teker teker dokunmak Ece'yi sevindiren bir iş olurdu. Yazık ki şu sıra vaktim yok. Onun için bunca gelişkiyi başarıyla bir araya getirebildiğinden dolayı, onu kutlamakla kalacağım. Ancak, kusuruma bakmazsa, benimle ilgili yersiz bir suçlamasına değineceğim.

İkinci Yeni'nin oluşumu konusunda şöyle diyor Ece:

«— ... Bir şiirin Demokrat Parti diktasına bağlanması ise gülünç sadece. Sorunlara hiç yaklaşmayışın insandaki anlatımı. Asım Bezirci ortaya attı galiba. Sonra Attilâ İlhan tekrarladı. Tekrarlanan şey kalırmış.

«— Meseleyi kolaylaştırıyor belki.

«— Hiçbir gerçekle ilgisi yok. Bir küçük kızgınlıkla geliyor. Katı, dar çerçeveli toplumcu sanat anlayışları açısından, üstelik gerçeğin kendisine bakmayarak böyle nitelediler.»

Peki, diktaya bağlanmıyorsa İkinci Yeni, neye bağlanıyor? Ece bu soruya cevap veremiyor. Öyle de olsa, ben hemen belirtmeliyim: Hiçbir yazımda İkinci Yeni'yi «tek başına» Demokrat Parti diktasıyla açıklamadım. Tersine, onun oluşumunda bir değil, birçok sebebin bulunduğunu öne sürdüm. Örneğin bir soruşturmaya verdiğim cevapta şöyle dedim:

«İkinci Yeni'nin çıkışına bir sürü etken gösterilebilir. Nitekim şimdiye değin gösterildi de. Bunların en önemlisi, toplumumuzun geçirdiği bunalım (crise) olsa gerek. Bu yönden alınırsa, İkinci Yeni'ye bir çeşit **bunalım şiiri** demek yerinde olur...» (1)

Bir başka soruşturmaya cevabımda ise İkinci Yeni'nin oluşumunda —öbür sebepler yanında— diktanın da payı bulunduğunu ileri sürdüm:

«... Onun için, ilk döneminde Birinci Yeni'yi (Garip' teki şiirlerle) birinci diktatörlüğün (CHP'nin), İkinci Yeni'yi ise ikinci diktatörlüğün (DP'nin) şiiri sayanları pek de yabana atmamak gerek.» (2)

Bu sözler iyi niyetle çözümlenirse, İkinci Yeni'yi diktanın şiiri sayanların benden önce var olduğu, benim ise onları tam benimsemediğim anlaşılır. Nitekim, Arif Damar'ın aynı sözlere ilişkin bir sorusunu cevaplandırırken de bunu açıklamıştım: «Bu yargı benim değil, başkalarının. Yazımı dikkatle okursanız bu yargıya tümüyle katılmadığımı görürsünüz.» (3)

(1) *Yekitepe*, 30.4.1960

(2) *Yekitepe*, 15.12.1960

(3) *Yalçın*, Nisan 1961

Daha sonra, «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı yazımda görüşümü kesinlikle ortaya koydum:

«... İkinci Yeni'yi tek başına toplumsal ortamla belirlemek yeterli bir kavrayış değildir. Çünkü İkinci Yeni belli bir toplumsal (daha doğrusu, siyasal) ortamın olduğu kadar, belli bir şiirsel ortamın da ürünüdür.» (4)

Bu parça da gösteriyor ki, İkinci Yeni'yi, değil yalnızca diktayla, yalnızca toplumsal ortamla da belirlemeyi uygun görmüyorum!

Demek, Ece'nin söyledikleri haksız ve asılsız: Ne İkinci Yeni'yi salt diktayla açıklamışım, ne de «katı, dar çerçeveli» bir toplumcu sanat anlayışım varmış!

Anlaşılan, Ece okumamış yazdıklarımı, gözü kapalı ahkâm kesiyor. Öyle olmasaydı, bana mal ettiği sözü, benden önce Attilâ İlhan'ın söylediğini araştırıp öğrenirdi. (5)

Ece, A. İlhan'ın sözünü haksızca bana mal ettiği gibi, Prototop Avvakum, İbnülemin Mahmut Kemal, Metin And ve Yeremya Çelebi'nin bazı sözlerini de haksızca kendine mal etmekten çekinmiyor. (6)

Üç örnek:

«Çarı yüzükoyun çevirince, sırtında daha büyük bir yara görmüş.» (Prototop Avvakum, *Hayatım*, çev. Nihal Yalaza Taluy, 1946, S. 135)

«Yüzükuyulu çevrilirse, sırtında daha büyük bir yara görülür.» (Ece Ayhan, *Ortodoksluklar*, 1968, S. 21)

«Süryani gibi düşünüp Yunanlı gibi şakımıştır.» (Metin And, *Bizans Tiyatrosu*, 1962, S. 200)

«Ortodoks gibi düşünüp Osmanlı gibi şakımıştır.» (Ece Ayhan, *Ortodoksluklar*, S. 20)

(4) *Yeni Gerçek*, Nisan 1968

(5) Bak: Yeditepe, 1.2.1960/A. İlhan, daha sonra, bu sözü kendisinin söylediğini İkinci Yeni Savaşı'nın önsözünde de açıklamıştır: «Geçmiş gün, demişim ki: Birinci Yeni (Garip) İnönü Diktası'nın şiiridir, İkinci Yeni ise Menderes Diktası'nın! Bunu söylerken işin şu tarafını düşünmüş müydüm, şüpheliyim: Birinci Yeni 'sıcak' savaş yıllarının şiiriydi, İkinci Yeni 'soğuk' savaş yıllarının! Soğuk Savaş, 1960'lara kadar mı sürdü, aşağı yukarı, bu Menderes'in iktidar süresidir. Üstelik, özel nedenlerden Türkiye'de soğuk savaş katmerli idi.» (s. 5)

(6) Bunların dokümü ve çözümlemesi için bak: Enis Batur, *Tahta Troya*, 1981

«... Elinde potin, ayağında şemsiye...» (İbnülemin Mahmut Kemal İnal, **Hoş Sadâ**, 1958, S. 54)

«... elinde potin ayağında şemsiye...» (Ece Ayhan, **Ortodoksluklar**, S. 30)

Evet, İkinci Yeni'yi diktayla suçlayanlar da çıktı. Dediler ki:

— «... ekonomik düzensizlik, baskının artması, özgürlüğün kısılması vb. gibi bir sürü etkenin çeşitli katlarda çeşitli etkileri olmuştur...»

— «... Bu bir kaçıştır. Bu, bir yığın toplum sorunlarını açık seçik söylemekten korkmaktır...»

— «... Bu sürekli arayışta ağız kapalı olmanın da payı yok değil. Yani bir kaçış, bozgunda çiçek...»

— «... Bu yorum ve anlayış değişikliğinin insansal özden boşaltılarak uçlara vardırılmasına DP dönemi diktasını da eklersek içine yuvarlandığımız durumun nedenlerini kısaca açıklamış oluruz sanıyorum...»

— «... Toplumsal gelişimin, siyasal tutumun kültürü ve edebiyatı etkileyeceği ve yönelteceği, resmî ideolojinin üstyapıya yansıyacağı inancındayım. CHP yönetiminin olsun, DP yönetiminin olsun kendisini hazırlayan ve kendisinin ortaya çıkardığı birtakım koşullar var. O dönemlerde yapılan edebiyat, özellikle de şiir, elbet o döneme damgasını vuran belirleyicilerin bir sonucu ve uzantısı oluyor.»

— «... Fakat Garipçilerin hazırladığı toprak üzerinde İkinci Yeni hareketi yeşerecektir. 1950-60 baskı dönemi, şiirin iç sorunları, yapısı, dili üzerinde derinlemesine inışı zorunlu kılacak; 1960'tan sonraki özgürlük ortamında ise İNSAN daha yeni ve daha gerçekçi tabanda bir yorum kazanacaktır bu şiirde. Şiir, şiir olma onuruna yeniden kavuşacaktır.»

Acaba kimin bu sözler? Açıklarsam, şaşkınlıktan Ece küçük dilini yutabilir. Çünkü, İkinci Yeni'nin düş-

manları değil, eski/yeni dostları, hatta öncüleri söylemiş bunları: Edip Cansever, Yılmaz Gruda, Ahmet Oktay, Kemal Özer, Mehmet Doğan.

Nerede, ne zaman, niçin söylemişler? Ece, ille de öğrenmek istiyorsa, araştırıp bulsun. Bulsun da beni bir daha harcamaya kalkmasın!

Ve böyle üstüste karavana atmasın! İdris Damsarsar duyarsa, o zaman Ece'nin «Apaş Paşa'sı şapa oturur.» (7)

(7) Bir yanlışlığı düzeltmek amacıyla yaptığım bu açıklamaya Ece, yine alay ve aşağılamayla karşılık verdi. İşte insafa da, gerçeğe de, mantığa da aykırı bir iddiası: Meğer, DP diktasına baş eğer (ve bu yüzden hiçbirinin burnu kanamayan) İkinci Yeniler diktasının şairleri değilermiş! Fakat, DP diktasına baş kaldıran (ve bu yüzden sekiz kez kovuşturmaya uğrayan) Asım Bezirci «diktanın eleştirilmesiymiş, «gizli sağcı»ymış!

Hangi yazısında geçiyordu, şimdi hatırlıyamıyorum; Jean Paul Sartre, bir yerde şöyle diyordu: «İnsanlar yalnızca yaptıklarından değil, yapmadıklarından da sorumludurlar.»

Kişioğlunun varoluşunu edimlerine yaslandıran, sorumluluğunu edimleriyle değerlendiren bu söze katılmamak elde değil! Elbette, Sartre burada herkesten her şeyi yapmasını beklemiyor. Ancak, bazı kimselerden gereken şeyleri yapmasını bekliyor. Eylemin dışında kalmanın kişiyi sorumluluktan kurtaramıyacağını belirtmek istiyor. Gerçi, kimseyi yapamıyacağı şeylerden sorumlu tutamayız, ama yapabileceği şeyleri yapmamaktan sorumlu tutabiliriz. Söz gelişi, bir eleştirmen yalnızca eleştirdiği eserlerden değil, eleştirmesi —eski deyimle— «lâzım ve mümkün» eserlerden de sorumludur. Çünkü, eleştirmenin temel görevlerinden biri, eserleri tanıtip değerlendirmektir. Bunu yerine getirmezse yahut baştan savma getirirse görevini yapmamış yahut kötü yapmış olur. Dolayısıyla, her iki durum da onu sorumlu kılar.

Bundan ötürü, bir eleştirmen yaptıkları kadar yapmadıklarıyla da yargılanabilir. Ama, yaptığı şeyleri yapmamış göstererek yargılanamaz. Yazık ki, son günlerde eleştirmenler böyle ters bir tutumla yargılanmağa, hatta suçlanmağa başladılar.

Örneğin, A. Sülûkpaşalar adlı bir yazar, Sevim Burak'ın Yanık Saraylar'ı için bir eleştiri yazdı (1). Burak'ı haklı olarak övdü, ama eserini şimdiye değin incelemediler diye de eleştirmenleri yerdı: «Yanık Saraylar adını taşıyan kitap yayımlandığı vakit büyük yankılar olacağını düşünmüş, eleştirmenlerin sütunlar dolusu övgü döşenmelerini beklemiştim. Ama bu boşuna bir bekleyişti.»

Sahiden de öyle miydi? Dergileri izliyenler hiç de öyle olmadığını bilirler. Nitekim, Burak'ın kitabı çıkınca Mehmet Seyda ile Doğan Hızlan övgü dolu birer tanıtma yazısı yayımladılar. Arkasından, Mübeccel İzmirli ile ben Burak'la birer konuşma yaptık. Sonra Yanık Saraylar'ı öven bir eleştiri yazdım. Murat Belge bana karşı çıktı. Ben ona cevap verdim. Bizden sonra Taylan Altuğ Burak'ı yeniden inceledi. Böylece, kitabın ve yazarının çevresinde bir ilgi ortamı yaratıldı. A. Sülûkpaşalar'ın öne sürdüğü gibi, eleştirmenler «susku ve sessizlik» içinde beklemediler. Ellerinden geldiğince yörelerinde olumlu bir yankı uyandırmaya çalıştılar.

Diyeceğim, eleştirmenlerin burada bir suçu yok. İl-le de biri suçlanacaksa bu, A. Sülûkpaşalar'ın kendisi olmalıdır. Hem Yanık Saraylar'ı tanıtmakta beş yıl geciktiği, hem yazılanları izlemediği, hem de eleştirmenleri haksız yere kınadığı için!

Buna benzer bir davranışı üç dört yıl önce dostum Attilâ İlhan yapmıştı: O da, beni İkinci Yeni üstüne bir şey yazmamakla suçlamıştı! Oysa, bu konuda hiç yazmadığımdan dolayı değil, belki çok yazdığımdan dolayı yerilmem gerekirdi! Bir yazımda bunu yana yakıla anlattım. Ama boşuna... Haksızlıkların ardı kesilmedi. Böylesi davranışlar bir alışkanlığa dönüşecek nerdeyse. İstedığımız kadar söyleyelim, kimse kulak asmıyor. Bizi kesmeye kararlı kişiler satırı indiriyorlar boynumuza...

Bu acımasız davranışın son örneğini, «Bezirci'nin Delikanlıları» eleştirisiyle genç arkadaşım Mustafa Öneş verdi.

(1) A. Sülûkpaşalar, «Yanık Saraylar», Türk Dili, Ekim 1968

Bıldır, «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı bir incelemem yayımlanmıştı. İncelemenin büyük bir bölümünü öncülerin serüvenine ayırmıştım. Bu arada birkaç satırla İkinci Yeni'nin başarısız, aşırı şairlerinden de söz açmıştım. Öyleyken, Öneş bunun tam tersini öne sürdü! Ona bakılırsa ben, İkinci Yeni'nin yalnızca çömezlerini eleştiriyor, öncüleri üzerinde hiç durmuyormuşum:

«Asım Bezirci, rastlansal şiiri denemiş ve hiçbir varlık gösterememiş **delikanlılarla** uğraşacağına, İkinci Yeni'nin gerçek temsilcileri üzerine yazılar yazsa, hem kendisi daha yararlı bir iş yapmış olur; hem de biz görüşlerini açıkça öğrenmek fırsatını buluruz.» (2)

Bu satırları okuyunca şaşakaldım. Haksızdı Öneş: Gerçi ben sözü edilen yazımda da, öbür yazılarımda da İkinci Yeni'yi çoğunlukla bir hareket olarak ele almış, onun temsilcilerinden çok ilkelerini, özelliklerini gözden geçirmiştim, ama öncüleri üzerinde durmaktan da geri kalmamıştım. Örneğin «Yara Deşildikten Sonra» başlıklı yazımda hem İkinci Yeni'yi, hem de onun öncülerini teker teker eleştirmiştim. «İkinci Eski Çıkmazda» başlıklı yazımda Turgut Uyar'ın İkinci Yeniye ilişkin düşüncelerini eleştirmiştim. «Haksızlığa Karşı» ve «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı yazılarımda İlhan Berk'i eleştirmiştim (3). Hepsinden de önemlisi, Edip Cansever'i aynı adı taşıyan kitabımda eleştirmiştim (ve bu yüzden aramızdan bir süre kara kediler geçmişti).

Bu somut örnekler ortadayken, Öneş, neden gerçeğe aykırı düşünceler öne sürüyor? Yoksa okumadı mı bunları? Okumadıysa, eksik araştırmayla nasıl tümel yargılar verebiliyor? Okuduysa, var olan şeyleri niçin yok saymak yoluna sapıyor? Her iki olasılığın da uygunsuzluğunu düşünmüyor mu?

(2) Mustafa Öneş, «Bezirci'nin Delikanlıları», Yeni Dergi, Şubat 1969

(3) Daha sonra da «Halk Şiiri, İkinci Yeni ve Kemal Tahir» yazımda Cemal Süreya'yı, «Kantocu Peruz Sahiden Yaşadı mı?» yazımda Ece Ayhan'ı, «İkinci Yeni, Gelenek ve Divan Şiiri» yazımda Turgut Uyar'ı eleştirdim. Ayrıca bir ara İkinci Yeni'ye bağlanmış Gülten Akın, Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Kemal Özer, Refik Durbaş, Abdülkadir Bulut gibi şairlere ilişkin eleştiriler de yayımladım.

Düşünüyor belki, ama duygularını yenemiyor: İkinci Yeni'yi iyice benimsemiş olacak ki hırpalanmasına dayanamıyor. İkinci Yeni'ye atılan oklar kendisine saplanmışçasına acı duyuyor. Bu yüzden, benim gibi sevdiği kimselere dahi kıymaktan kendini alamıyor. Bu da, onu, bir eleştirmende bulunması gereken nesnellikten ayırıyor; İkinci Yenilerden biri gibi davranmaya itiyor.

İtmeseydi, İkinci Yeni'yi çökertmek için onun yalnızca çömezlerini, aşırılarını eleştirdiğimi söyler miydi? Aslında Öneş, İkinci Yeni'yi kurtarmak için benim yazılarımda çökertecek bir yer arıyor. Bulduğunu sanarak da hınçla oraya yükleniyor. Düşünmüyor: Acaba, Asım Bezirci'nin yazdıklarını baştan başa çürütse, İkinci Yeni kurtulur mu? Şunu kavramıyor: İkinci Yeni belirli birtakım toplumsal, kültürel ve şiirsel koşullar altında doğmuş, bu koşullar değişince yahut ortadan kalkınca o da onlarla birlikte (yahut onlardan az sonra) değişmiş yahut ortadan kalkmıştır. Nitekim, öncülerinden çoğu şimdi İkinci Yeniciliği kabul etmiyor. (Öneş bana inanmıyorsa, onlara sorsun da bir güzel şaşırınsın!) Gerçi, bunu henüz anlamayan birkaç delikanlı İkinci Yeni'yi boşu boşuna taklit etmeye devam ediyor; fakat bilinçli şairler ona ancak «görevini bitirmiş» bir hareket gözüyle bakıyor, ondan ancak bir «gereç» (malzeme) olarak yararlanmaya çalışıyorlar.

İkinci Yeni'nin ömrünü doldurduğunu görmek için, öncü şairlere bakmak yeter: Eski İkinci Yenilerden hiçbiri artık 1955-60 dönemindeki gibi yazmıyor. Her biri bir başka yol tutmuş gidiyor. **Perçemli Sokak**'ın Oktay Rifat'ı ile **Elleri Var Özgürlüğün** Oktay Rifat'ı aynı sayılabilir mi? Yahut, **Yerçekimli Karanfil**'in Edip Cansever'i ile **Tragedyalar**'ın Edip Cansever'i, **Galile Denizi**'nin İlhan Berk'i ile **Âşıkane**'nin İlhan Berk'i, **Üvercinka**'nın Cemal Süreya'sı ile **Göçebe**'nin Cemal Süreya'sı, **Kınar Harmanın Denizleri**'nin Ece Ayhan'ı ile **Devlet ve Tabiat**'ın Ece Ayhan'ı bir mi? Kuşkusuz, bir değil! Neden derseniz, İkinci Yeni dönemine özgü koşullar değişmiştir de ondan!

Bunu göremeyen Öneş, bir İkinci Yenici ağzıyla, tam tersini öne sürüyor: «Bence, İkinci Yeni 'İkinci Es-ki' olmak şöyle dursun, 1960'tan sonra daha da gelişmiş ve güçlenmiştir.»

İkinci Yeni'yi doğuran koşulların neler olduğunu ve nasıl değiştiğini «İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı yazımda (4) uzun uzadıya açıklamıştım. Öneş, bu açıklamaların hiçbirini göz önünde tutmuyor. İkinci Yeni'yi ve öncülerini savunmak amacıyla yazımdan cımbızla şu parçayı koparıyor: «Gerçi O. Rifat'la İ. Berk'i ve E. Ayhan'ı saymazsak, yeniliğin öteki öncüleri (C. Süreya, T. Uyar, E. Cansever, T. Akdağ vb.) bu örneklerle pek uymazlar, ama İkinci Yeni denince de çokluk bu örnekler akla gelir.» Yani Muzaffer Erdost'un yanlış kuramlarına uygun örnekler...

Bir yazıdan işine gelen bir «parça» çıkarıp onunla «bütünü» yargılayanın sakatlığını bir yana bırakıyorum. Ancak Öneş'ten şunu sormak istiyorum: Sözü edilen örnekler İkinci Yeni hareketinin dışında mıdır? İyi örnekler gibi onlar da öncülerin açtığı çığırın ürünleri değil midir? Evet, öncülerden bazıları onlara pek uymadılar, ama hepsi de İkinci Yeni'nin tutarsız ilkelerini az ya da çok uygulamadılar mı? Hakçasını söylemeli: Genel olarak ustalıkla uyguladılar, fakat ilkelerin yanlışlığı onları çokluk olumsuz yerlere ulaştırdı. Başka bir deyişle, İkinci Yeni'nin yaslandığı poetikanın çürüklüğü onlara yarardan çok zarar getirdi. (Tıpkı, kötü bir atın iyi bir biniciye yarışı kaybettirmesi gibi.) Ne var ki, bu sonuç sonra sonra anlaşıldı. Gün geldi, T. Uyar şiirin çıkınaza girdiğini söylemek, İ. Berk savunduğu ilkelerden dönmek, E. Cansever İkinci Yeni'yi eleştirmek gereğini duydular. Ama başlangıçta, gerek sözü geçen çirkin örneklerle, gerek M. Erdost'un yanlış yorumlarına, gerekse İ. Berk'in eklektik görüşlerine tepki göstermediler. Tersine, onlara yöneltilen eleştirilere arasına karşı çıktılar. Örneğin T.

Uyar, İkinci Yeni'nin «aşırıları»ını eleştiren Mehmet Salihoğlu'na şöyle karşı çıktı:

«Şiirimizi belki de bu aşırı kuvvetlerin çekip götürmeyeceğini nereden biliyor. Belki de bu aşırı kuvvetlerin anlayışında gelişecek şiirimiz. Hatta geçmiş örneklere bakılırsa büyük bir ihtimalle bu, böyle olacak. Çünkü her akımı, çoğu zaman en aşırıları sürükler. Akımın göze çarpıcılığı, ayrılığı en çok bu aşırılarda vardır da ondan. (...) Üstelik, aşırı olmıyan kuvvetlerde mutlaka eskiye, alışılmışa karşı aşırı olmalarını önleyen bir bağlantı vardır.» (5)

Üstelik, İkinci Yeni'nin ustaları sözü geçen aşırılarıyla aynı dergilerde yan yana görünmekten de kaçınmadılar. Böylece, dolaylı bir biçimde de olsa, onları benimsemiş, desteklemiş oldular. Bu bakımdan, onların (yani çömezlerin) eleştirilmesi —son çözümde— öncülerin de eleştirilmesi demektir. Eğer İkinci Yeni savaştan yenik çıkmışsa, bunun sorumluluğu yalnızca generallerin (öncülerin) değil, subaylarla erlerin (çömezlerin) de omuzlarındadır. Dolayısıyla, öncüler gibi artçıların da eleştirilmesi gerekir. Hele, bu çömezler savaşı kaybetmede öncülerden de etkin olmuşlarsa onların daha çok eleştirilmesi doğal görülmelidir.

İnsan, Bertolt Brecht'in ünlü şiirini, «Okumuş İşçinin Soruları»nı hatırlıyor burada:

Yedi kapılı Teb şehrini kuran kım?
Kitaplar yalnız kıralların adını yazar.
Yoksa kayaları taşıyanlar kırallar mı?

...

Nasıl yendiydi Galyalıları Sezar?
Bir ahçı olsun yok muydu yanında onun?
İspanyali Filip ağladı derler
batınca tek mil filosu.
Ondan başkası acaba ağlamadı mı?
Yedi Yıl Savaşını İkinci Frederik kazanmış ha?
Yok muydu ondan başka kazanan?

(Çev. A. Kadir)

Bu dizeleri okuyunca Öneş'in şu sorusunu yadırgamamak elden gelmiyor: «İkinci Yeni adıyla anılan bir şiir hareketi varsa ortada, bunun hesabı öncülerden değil de çömezlerden mi sorulmalıdır?»

Elbette, İkinci Yeni'nin hesabı yalnızca küçüklerden sorulmayacaktır, ama yalnızca büyüklerden de sorulmayacaktır. Başka bir deyimle, her ikisinden de sorulacaktır. Aslı aranırsa, İkinci Yeni bir hareket olarak incelenince, ister istemez, öncüler kadar artçılar da ele alınacaktır. Hareketi tümüyle kavramak için iyi örnekler ve kişiler kadar kötülerin de, ılımlılar kadar aşırıların da üzerinde durulacaktır. Durulmalıdır.

Belki çok şaşıracak Öneş, ama Turgut Uyar da benim gibi düşünüyordu bu konuda! Bir yazısında İkinci Yeni'nin küçük ve orta şairlerini savunarak şöyle diyordu: «Bir şiir ortamını, denebilirse, bir şiir piyasasını, yeni sözleri yerli yersiz kullanan bu ozanlar kuracak. Bir yeniliği, bir sözler ve değerler yeniliğini, hiçbir zaman, en büyük ozanlar yerleştirmez. Bu her zaman, bu akıma, bu yeniliğe kapılan, bir ortalama ozanlar topluluğunun işidir. Büyük ozanlarda bulunan aşılmaz güçlükler, kişisel güçlükler yoktur onlarda, onlar, genel seviyeye daha yakındırlar. Böylece bu sözleri de yayarlar, duyururlar, alıştırırlar kamuyu o sözlere. Az şey mi bu da?» (6)

Elbette, az şey değil! Onun için ben de İkinci Yeni'yi bütün yanlarıyla ortaya koymaya çalıştım.

Gelgelelim, Öneş gibi İkinci Yenicilere bakılırsa, onun yalnızca iyi yanlarını, iyi örneklerini alıp övmeli, kötülerini hasır altı etmelidir! Etmelidir ki ölmüş olan İkinci Yeni yaşıyor görünsün!

Sevgili Öneş'in unuttuğu bir şey var: Ölüler kuvvet şurubuyla dirilmez...

İKİNCİ YENİ, GELENEK VE DİVAN ŞİİRİ

Edebiyatımızda gelenek konusu son günlerde geniş tartışmalara yol açtı. Tartışmalar, İkinci Yeni'nin öncülerinden bazılarının Divan şiirine özenmelerinden çıktı.

Acaba, bir zamanlar geleneğin arnansız düşmanı olan bu şairler, neden Divan şiirine yöneldiler? Tartışmaların belirli bir sonuca bağlanması, bu sorunun da cevaplandırılmasını gerektiriyor.

GELENEK BAĞI

«İkinci Yeni'nin Özellikleri» bölümünde de değindiğim gibi, Garip akımı «vezniyle, kafiyesiyle, kitaplardan öğrenilmiş çeşitli sanatlarıyla bütün bir geleneğe» karşı savaş açmıştır. Hececiler ile Yahya Kemal, Ahmet Haşım ve Nâzım Hikmet'lerin kişiliklerinde simgeleşen geleneksel şiir çizgilerini dışalamıştır.

İkinci Yeni ise Garip akımın (sonraki adıyla Birinci Yeni'nin) bu tutumunu daha da ileri götürür.

Cemal Süreya bir yazısında Birinci Yeni ile İkinci Yeni'nin gelenek karşısındaki davranışını şöyle özetler:

«Orhan Veli'yle birlikte eskiyle olan gelenek bağı kopmuştur.» Gerçi Garipçilerin «çattıkları, yıkmaya çalıştıkları bir gelenek vardı.» Ama «asıl kopuş bizim kuşakla başlamıştır. Bizim kuşakla şair, eski şiir gelene-

ğinden bütün bütüne sıyrılmakla kalmamış, aynı zamanda dil devriminin getirdiği hızlı evre içinde yerleşik dil değerlerini de yitirmiş ya da onlardan vazgeçmek zorunluğunu duymuştur. Geleneksizlik bu dönemde öyle bir sınır duruma gelmiştir ki her şiirin geleneği nerdeyse hemen biraz önce yazılmış başka bir şiirin dil değerlerinden ibaret olmuştur.» (1)

Öte yandan, aşırı öztürkçecilik bu acı sonucu daha da ağırlaştırmış ve şiirlerin okurlarca anlaşılmasını güçleştirmiştir. O kadar ki, yıllar sonra, C. Süreya bile bundan yakınmak gereğini duymuştur:

«Öztürkçe, uzun süre, dar ve sığ bir sözlük kurabildiğinden, şair de bu sözlüğü kalkındırmakla kendini görevli saydığından, ne konuşma diline ne de çevresine üşüşüp günlük yaşamasını dolduran yerleşik dil değerlerine eğilebilmiştir. Oysa olanaklar bakımından en zengin şiir döneminin bu olduğu kuşkusuzdur. (...) Şairin verici, okurun alıcı antenleri arasındaki dalga uzunluklarının bir türlü uyum tutturamadıklarını da ekleyelim buna. Geçici de olsa, şiirimiz için bir şanssızlıktır bu.» (2)

GELENEKTEN KOPMA

Gerçekten de Birinci Yeni'nin başlattığı «gelenekten kopma, geleneği yıkma» eylemi İkinci Yeni'yle en uç noktasına varmış, hatta kimi şairlerde bu, «şiirin kendisini yıkma» eğilimine dönüşmüştü. Öyle ki, bu davranış, giderek belli bir dönemde yeniliğin, ileriliğin, öncülüğün nerdeyse ölçütü olmuştur. İkinci Yeni'nin taşkın bazı öncüleri ile genç artçıları bu ölçüte dört elle sarılmışlardı. Dili ve anlatımı değiştirimlerle, karıştırmalarla bozuyor, anlamdan soyulmuş sözcüklere rastlansal danslar oynatıyorlardı. Yaşamla, toplumla, tarihle, gelenekle, hatta insanla bağlar ya gevşemiş ya da kopmuştu. Artık

(1) Papirüs, Şubat 1969

(2) Politika, 23.12.1975

güzel şiir bir içeriği ona en uygun, en iyi biçimle belirten değildi. Aşılımadık, olağanüstü imgeler düşürdü. İçeriğin pabuçları dama atılmıştı. Şimdi «bir şey söylemeyen şiir», «soyut şiir» modaydı. Kilimdeki nakışlar, neyse, şiirdeki sözcükler de oydu: İkisi de bir şey söylemiyordu. Eğer «şiir bir şey söylerse, söylediği rastlansal- dır. Yani ozan bir düşünceyi, bir olayı anlatmak için mısra kurmaya gitmez. Kelimeleri alır, onlardan mısraını kurar. (...) Çünkü bir şiirin amacı bir şey söylemek değil, kendisini kurmaktır. (...) Salt geometrik biçimlerle, renklerle kurulmuş bir desen, bir nakış gibi...» (3)

Haksızlık etmeyelim: Bütün İkinci Yeni şairler böyle düşünmüyorlardı, ama düşünenlere de ses çıkarmıyor, tersine, onlarla işbirliği ediyor, gerekirse onları koruyorlardı. Bundan dolayı, egemen hava aşırı gidenlerin- ki oluyordu. Üstelik, bu hava bazan öylesine sertleşiyordu ki şiirde bir şey söylememek bile yetmiyordu. Örneğin, öncülerden İlhan Berk'e göre, İkinci Yeni düşünceye, konuya, konuşma diline karşıdır. Ayrıca, «doğru, gerçek, erdem, toplum gibi ilkeleri» şiirin «amacı olarak almaz.» Onun amacı, «düzyazının ilkeleri olan betim (tasvir), anlam, demeç, öykü gibi ilkeleri şiirden atmak»tır. Çünkü «bir şeyi tanımlamak, anlatmak, belirtmek (...) şiirden beklenen kıvancın dörtte üçünü yoketmektir.» (4) Bundan ötürü, İkinci Yeni «bir şey anlatmayan görüntüye bağlıdır. (...) Kapalı bir şiirdir (...) Anlatılmayan şiirden yanadır.» (5)

Hem bir şey anlatmayan, hem de anlatılmayan kapalı bir şiir... «Böyle de şiir olur mu? demeyin! Bal gibi olur. İ. Berk'in şu dizeleri bunun ilginç birer örneğidir:

«Abtde hğklmop abşiklemnb csw nery»

.....

«eee T aa uu SSe C nnn EER eee»

(3) M. Erdost, Pazar Postası, 23.12.1956

(4) Vatan, 3.5.1960

(5) Yeni Ufuklar, 1.6.1960

İşte, okurlar buna benzer dizelerle donanmış örnekleri kavramaya çabalıyorlar, fakat pek başaramıyorlardı. Anlatılmayan bir şeyin anlaşılması gerçekten güçtü. Bu güçlüğü ise, ancak İkinci Yeni'yle düşüp kalkan bir mutlu azınlık yenebiliyordu. Bir çeşit kuş dili konuşarak kendi aralarında anlaşıyorlar, karanlıkta birbirlerine göz kırpmıyorlardı. Yazık ki halkla birlikte çoğu okurlar bu mutluluğa eremiyorlardı. O yüzden de alabildiğine küçümseniyor, gerilikle, şiirden anlamazlıkla suçlanıyorlardı.

Elbette haklıydı İkinci Yeniler: Bu nitelikte bir kara ve budala topluluk önemsenemezdi. Şiirimize çığır açan bir öncünün, bir ilericinin ilkel çoğunluğu aşağılamasından doğal ne olabilirdi? 1950-60 yıllarında artan işsizlikle pahalılık bu mutsuz çoğunluğu ezmiş, Anayasayı çiğneyen Demokrat Parti'nin diktatörlüğü halkçı aydınları zorla susturmuş, emperyalizm ülkenin can damarlarına pençelerini uzatmış, özgürlük isteyen yurtseverleri gericiler sindirmiş, Cumhuriyet devrimlerini çıkarıcılar günden güne kemirmiş... Bütün bu tatsız olgular İkinci Yenileri ne ilgilendirirdi? Onlar «şiir için şiir»den yanaydılar. Sözcüklerden salata doğramak, imgelerden çorba pişirmek, dili çarçamba pazarına çevirmek dururken, bunlarla mı uğraşacaklardı?

Bu yüzden okurları hiçe sayıyordu İlhan Berk: «Ben okuru düşünerek şiir yazmıyorum. Onun için de onunla aram açılmış, değilmiş düşünmem. (...) Benim işim değildir okuru büyütmek. Benim işim kendi şiir çizgimi büyütmek; okurun benim çizdiğim çizgiye gelip gelmemesi kendi bileceği iştir.» (6)

Doğru söylüyordu Ece Ayhan: «Nedir yani? Okur kutsal, dokunulmaz bir varlık mıdır? Onun saygıdeğerliğini kaldırmalı ilkin. Suç neden hep ozanın olsun ki?»

(7). Suç okurlarındı. «Ben bu okuyucu türüne akbaba diyorum. (...) Hiçbir bağıntı kurmak dileğinde değilim kendileriyle.» (8) «Evet, aramız açık okurla...»

Okurlar efendi kişilerdi, E. Ayhan'a, «Öyleyse niçin yayımlıyorsun şiirlerini?» diye sormadılar. Ayrıca, onun ve arkadaşlarının bu saygıduymazlığına karşı bir küstahlıkta da bulunmadılar. İkinci Yeni şairler kendileriyle bağları koparınca, onlar da şiirlerini okumaktan vazgeçtiler. Yanılarak okuyanlar da bir şey anlamadıklarını görerek bir daha okumağa tövbe ettiler. Perde «mutlu son»la kapandı: Aradan on beş yıl gibi uzun bir zaman geçmiş, öyleyken İkinci Yeni bir türlü yerleşip tutunamamıştı! (Faşist Ezra Pound'un yayımcısı sosyalist Memet Fuat'ın büyük yardımları bile onları kurtaramamıştı!) Edebiyat tarihimizde hiçbir yenilik hareketi bu duruma düşmemişti: Tanzimat, Servet-i Fünun, Fecr-i Âti, Hece, Toplumsal Gerçekçilik ve Garip akımları da önceleri tepkiyle karşılanmışlar, fakat sonraları benimsenmişlerdi. Oysa, İkinci Yeni'den söz açıldı mı, ya yüzlerde bir gülümseme beliriyor ya da bir ilgisizlik okunuyordu. O kadar ki, kimi İkinci Yeniler artık şiirin çıkmaza girdiğini, kimileri de okurdan koptuğunu itiraf etmek zorunda kalmışlardı. Hatta, sayıları az da olsa, İkinci Yeni'yi eleştiren İkinci Yenici şairlere bile rastlanıyordu!

GELENEĞİ YIKMAK MI, ÖZÜMLEYEREK AŞMAK MI?

Neden böyle oldu?

Birçok sebebi var bunun. (Birkaçını yukarıda açıkladım.) Ama içlerinden ikisi bana pek önemli görünüyor: Geleneği yıkmak (yahut inkâr etmek) bir, şiiri yıkmak iki.

(7) Ant, 21.3.1967

(8) Yeni Edebiyat, 1.8.1970

Hepimiz biliyoruz : Geleneğe bağlı sanatçılar olduğu gibi, ona karşı çıkanlar da olabilir. Fakat her iki durumda da gelenek yok edilemez. Çünkü geleneğe karşı çıkanlar dahi eskisini kaldırıp yerine bir yenisini koymaya çalışırlar. Onu yok etmezler, edemezler. Anlamışlardır ki dün olmasaydı bugün de olmayacaktı, şimdi olmazsa yarın da olmayacaktır. Başka türlü söylersek: gelenek olmazsa, geçmişin kültür mirası olmazsa gelişme de, değerlendirme de olmaz. Geleneğe gösterilen tepkiler bile bir yerde onun ürünüdür, onun varlığına bağlıdır. Bu yüzden, geleneği tümüyle inkâr edenler de er geç onu tanımak zorunda kalırlar. Burada önemli olan şunlar değildir; geleneğe/eskiye dönmek (bu, gericiliktir), geleneği sürdürmek (bu, tutuculuktur), geleneği yok saymak (bu, köksüzlüktür). Önemli olan şudur: Geleneği geliştirmek (bu evrimciliktir) yahut geleneği aşmak (bu, devrimciliktir). Kuşkusuz, geleneği aşmak, onu mutlak bir «örnek» olarak almamakla, ancak bir «basamak» olarak görmekle sağlanır. Bunun için de gelenekten kopmamak, onu çağdaş bir tutumla özümlemek, eleştirip değerlendirmek, gerçekleştirilecek yeniliği onun ileri bir halkasına dönüştürmek gerekir. Sözelimi, edebiyatımızın en devrimci şairi Nâzım Hikmet bile geleneği inkâr etmemiş, tersine, onun bazı verilerinden özcü ve ilerici bir anlayışla yararlanmıştır. Ama bu yararlanmayı hiçbir zaman «geleneğe dönme ya da onu yeniden kurma» havasına sokmamış, eskisine benzemeyen yeni bir bireşim kurmasını bilmiştir. Osmanlıcılığı «Zamanını yaşamıştır ve memleketim için yeniden canlandırılması asırlarca gerilemek arzusuyla birdir.» diyerek eleştirmiştir. (9)

İkinci Yeni ise, öncülerinden Cemal Süreya'nın da belirttiği üzere, gelenekten ve dil değerlerinden bazan bütün bütüne kopmuş, onları 'inkâra yahut tahribe' yönelmiştir. Geleneğin yıkımını görmek için «Ayrık Otları» ile «İkinci Eski Çıkamazda» başlıklı yazılarımda yer alan örneklere bakmak yeter. Geleneğin inkârına gelince...

(9) Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar, 1968, s. 220

bunu da, İkinci Yeni'nin önderlerinden aktarılan şu sözler kanıtlamaktadır: Örneğin, «Folklor Şiire Düşman» yazısıyla Cemal Süreya, Halk şiir geleneğini ve ondan yararlananları yerer: «Bu böyleyken bizde hâlâ folklorla, halk deyimlerine şiirlerinde fazlasıyla yer veren şairlerin kısır bir yolda oldukları sanıсындаyım.» (10) **Perçemli Sokak**'ıyla Türk şiir geleneğine sırtını dönen Oktay Rifat, yüzünü Fransız gerçeküstücülerine çevirir. Batı şiirini taklit etmeyi öğütler: «Bence, taklit yoluyla Batı sanatçılarına erişelim, bize şimdilik yeter.» (11) İlhan Berk de **Mısırkalyonişne**'yle, aşağı yukarı, aynı görüşü savunur. Kendi şiirimizden ayrılarak, Batı şiirini izlemeyi salık verir: «Bütün iş Batı'nın şiir çizgisine katılabilmekte, o çizgiyi uzatmakta, ondan sonrası o vakit düşünülmeli.» (12)

Öte yandan, yenileşme de şiirin yıkımını gerektirmez. Yenilik eylemleri yenilenecek şeyin yok edilmesiyle değil, yapısının değiştirilmesiyle gerçekleşir. Gelgelelim, bir takım İkinci Yeni şairler bunu unutmuşlar, şiirin kendisini yıkmaya girişmişlerdir.

ÖNCÜLÜKTEN ARTÇILIĞA

Gerek poetikalarının tutarsızlığı ve çürüklüğü, gerekse şiirsel gelenek ve yapı karşısında takındıkları bu aykırı tavır yüzünden, İkinci Yenilerin açtıkları çığır ve rimli olamamış, hatta zamanla olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Nitekim, yalnızca geleneği değil, şiiri de yıkmaya kalkışanlar bir süre sonra dön geri etmişlerdir: Divan şiirine yönelme çabaları bunun bir belirtisidir.

Oysa, İkinci Yeni'nin önde gelenlerinden **Turgut Uyar** birkaç yıl önce Osmanlı geleneğine yaslanmanın saçmalığını ileri sürmüştü: «Neye saklamalı? Osmanlıdan bize beslenebileceğimiz bir kültür kaldığını san-

(10) A dergisi, 1 Ekim 1956

(11) ESİ, Ocak 1957

(12) Pazar Postası, 27.1.1957

myorum. (...) Bir Osmanlı kültüründen söz edilse bile bu ancak bir Osmanlı kültürüdür, bir bölge kültürüdür. Karakteri ulusal olmaktan çok dinsel olan Orta Doğu kültürüdür. Mistik ve mücerretçi İslâm kültürüdür.» (13) T. Uyar kültür tarihini iyice incelemeyen verdiği bu yargıdan beş yıl sonra döner: Divan şiirinin, «geçmişte bir mutlu azınlık için kullanılan bir sanat türünün sırf bu yüzden bir daha kullanılması düşünmemek ve önermek kültürün bütün insanlığın kalıtı olduğunu yadsımak demektir.» (14)

Bu görüşle T. Uyar, «bir zamanlar bir yüksek sınıfın beğenisini karşılamak üzere kullanılmış bir biçimi halk için kullanmak isteğini» duyar. Birtakım gazeller, kasideler, naatlar, münacaatlar yazar ve bunları *Divan*'da toplar. Gelgelelim, sözünü ettiği isteği tam anlamıyla gerçekleştiremez. Çünkü, kendisinin de belirttiği gibi, «halkın öz değerleri kullanılmadan halka açılmak mümkün» değildir. (Nitekim *Divan*'dan halkın ne haberi olur, ne de onu okursa bir şey anlayabilir!)

Önceleri Türk şiir gelenekini umursamayan, Batı şiir çizgisine bağlanmayı öneren İ. Berk de zamanla düşüncesini değiştirir. Daha doğrusu, T. Uyar gibi, o da eski görüşlerinin tersini savunur: «Batı şiirinin yapı ilkelerinden hareket etmek bizi daha bir başka yere, Batı şiirine göre bir ölçü, bir değerlendirme yöntemine götürmüştür. Bunun sonucu olarak da bu şiire Batı şiirine bakar gibi bakmaya, Batı şiirine göre değerlendirmeye başladık. Şiirimizi kendi çizgisi içinde değerlendirmeyi unuttuğumuz için, onu kendi toprağından kopardık, bu da Türk şiirini kişisiz, hiç bir özgünlüğü olmayan bir şiir haline sokmuştur. (...) Kendi gerçeklerinin bir sonucu olan Batı şiirinin yapısını alarak yapılan uygulamalar Türk şiirinin kendi gerçekleriyle uzlaşmadığı için bir yapı konamamıştır.» (15)

(13) Yön, 24 Eylül 1965

(14) Yeni Dergi, Mayıs 1970

(15) Yeni Ufuklar, Aralık 1964

T. Uyar'ın ardından İlhan Berk de **Âşıkhan**e'deki gazelleriyle ona yandaşlık eder. Böylece, İkinci Yeni'nin başlangıçtaki aşırı öncülüğü sonuçta artçılığa dönüşür. Bir vakitler hor görülen, bazılarınca toptan kaldırılmaya girişilen gelenek —hem de bize en uzak, en ölü bir gelenek— baş tacı edilir. Yani, İkinci Yeni kendi koyduğu ilkeleri sonunda kendisi çiğner. Bunun felsefedeki adı «kendi kendini inkâr», sanattaki adı ise «çöküş»tür. Çünkü, çağdaş değişimlere ayak uyduramayan, ilerleme ve yaratma gücünü yitiren yenilikçi bir akımın, artık geçmişin olanaklarını sömürerek, beğenilmeyen eskiye dayanarak yaşamaya çabalaması başka türlü adlandıramaz.

DİVAN ŞİİRİ VE İKİNCİ YENİ

Kuşkusuz, İ. Berk'in de, T. Uyar'ın da yazdıkları Divan şairlerinin yazdıklarıyla bir değil. Olamaz da. Neden derseniz, herbiri ayrı bir çağın ürünüdür de ondan. Şair, istese de istemese de, eserinde yaşadığı dönemin, çevrenin ideolojisini yansıtır. Nitekim, Divan şairleri de halka ve kültürüne sırt çevirmişler, sarayın yanında yer alarak onun egemen olan beğenilerine, eğilimlerine, çıkarlarına seslenmişlerdir. Onlar gibi İ. Berk'le T. Uyar da —Divan şiirinin kalıpları içinde dahi— kendi sınıflarının görüşlerini, duyuşlarını dışa vururlar. Gerçi onlar da halktan uzaktırlar, ama egemen çevrelerden çok, küçük burjuvazinin yanındadırlar.

Osmanlı sınıf düzeniyle birlikte ideoloji düzeni de —Cumhuriyet'in kuruluşuyla— tarihe karışmıştır. Bundan ötürü, Divan şiirine dönmek yahut onu diriltmek düşünülemez. Ancak, olsa olsa, onun bazı biçimsel olanakları —ölü içeriğinden (ideolojisinden) soyularak— kullanılabilir. Gelgelelim, yaşayan içeriğin kendine uygun yeni bir biçim gerektireceği göz önünde tutulursa, bu kullanıma da —genel anlamda— temelsiz kalmaktan kurtulamaz. Sonu gelmeyecek bir heves yani... Vaktiyle, Faruk Nafiz ile Orhan Veli de aynı hevese kapılmış,

oldukça başarılı gazeller yazmışlardı. Şimdi kim okuyor onları? Adı geçen şairler gazelleriyle mi yoksa öteki şiirleriyle mi anılıyorlar? (16)

ASIL KAYNAK NEREDE?

Ayrıca, şu da sorulmaya değer: Divan şiiri ulusal (millî) kültürün ürünü müdür? Hayır, ümmet kültürünün ürünüdür. Üstelik, canlı değil, ölü bir üründür: Dayandığı düzenle birlikte göçüp gitmiştir. Kaynağı da yerli değil, yabancıdır: Koşuk biçimleri, kalıpları, türleri, konuları, ölçüleri Fars edebiyatından aktarılmıştır. Bundan dolayı, edebiyatımızı Divan geleneğine yaslamayı savunmak gidilesi bir yol olamaz. (Bu bakımdan, «Son Osmanlı» Kemal Tahir'in, Divan'ı dolayısıyla T. Uyar'ı övmesi ve sevinmesi boşunadır!) Aktarmacılık, taklitçilik saydıkları batılılaşmayı Kemal Tahir gibi kıyasıya yerenlerin, aynı mantıkla doğululaşmayı da kötülemesi beklenir: Çünkü, ikisi de «yaban»dır bizim için.

Aslında dar ve duruk bir görüştür bu: Kültür hazine — ister Doğunun, isterse Batının ürünü olsun, ister Antikitenin yahut Feodalitenin, isterse Kapitalizmin yahut Sosyalizmin ürünü olsun — bütün insanlığın ortak malıdır. Bu malı bilimsel yöntemle eleştirerek özümlemek, ayıklayarak kullanmak ve devrimci anlayışla geliştirmek kitlelere ulaştırmak zorundayız. Bunun için de onu kültür geleneğimizin teknesinde iyice yoğurarak kendimize mal etmek gerekir.

Peki, nerde bizim tekmemiz, yerli geleneğimiz?

Yakınımızda, hem de çok yakınımızda... Onu bulmak için ölü kültürleri hortlatmaya, tâ Acemistan'a ya da Firengistan'a gitmeye uğraşmayalım! Gözlerimizi artık burnumuzun dibindeki öz varlığımıza çevirelim:

Unutulan halka ve onun yaşayan kültürüne..

(36) «Rubailerle N. Hizmet'i bu yargının dışında tutmak gerekir. Çünkü o, adı geçen şairler gibi, Divan şiirine özenmez. Ona geri dönmeyi, onu diriltmeyi de düşünmez, ondan ancak ilercî ve eleştirici bir tutumla yararlanmayı amaçlar. Nitekim, rubai türünün çağını doldurmuş içeriğini değil, yalnızca ses ve edbânı alır ve onu maddeci felsefeyle yoğurur.

HALK ŞİİRİ, İKİNCİ YENİ VE KEMAL TAHİR

İkinci Yeni'nin ileri gelenlerinden İlhan Berk ile Turgut Uyar'ın Divan şiirine yönelmeleri dolayısıyla açılan tartışmalar şimdilik kapanmış görünüyor. Doğrusu, bu tartışmalar bazı gerçekleri su yüzüne çıkardı. Sözgelimi, Divan şiirinin biçimsel ve sınıfsal kimliği, çağdaş kültür ve gelenekle ilişkisi irdelendi. Birtakım aydınlatıcı düşünceler öne sürüldü. Yazık ki, bu arada, önemli bir şey gözden kaçtı: Halk şiiri...

HALK ŞİİRİNE DOĞRU

Oysa, gelenek sorunu çözümlenirken bu şiirin de göz önünde tutulması gerekirdi. Kaldı ki, Divan'ıyla yankılar yaratan Turgut Uyar, şimdi de Halk şiiri çıғırında bir deneme yazmıştı. Bunun da üzerinde durmak gerekmez miydi? Çünkü, Divan şiiri gibi Halk şiiri de İkinci Yenilerin eskiden beri soğuk davrandıkları bir alandı.

Turgut Uyar'ın «Elli İki Hane» başlıklı şiiri şöyle sona eriyordu :

Oy farfara farfara
Oy farfara farfara
ateş düştü şalvara
hadin ağalar dedim
hadin herkesler dedim
öldüm yalvara yalvara
öldüm yalvara yalvara
öldüm yalvara yalvara

Oldukça zayıf bir şiirdi bu, enikonu bir özentiydi. Çünkü, birkaç yıl önce Turgut Uyar, «Halk şiirinin kaynak olarak çıkmazlığını, tükenmişliğini» öne sürmüştü. (1) Öyleyken, şimdi, Halk şiirine yönelmesi ancak bir taktik olabilirdi: Herhalde, Divan şiirine yöneldi diye kendisine kızanlara, «Çok konuşmayın! Dilersem Halk şiiri de yazabilirim. İşte örneği!» demek istiyordu. Nitekim, bu biricik örneğin arkasını getirmedi. Anlaşılan, inançsız bir girişimdi yaptığı. Üstelik, bunda da Halk şiirinin özünü değil, biçimini ve dilini temel almıştı. Onu devrimci ya da halkçı bir tutumla eleştirerek özümlemeye, ilerici yanlarını değerlendirerek aşmaya çalışmamış, ancak bazı klişelerini yüzeyden, popülistçe tekrarlamakla yetinmişti. Tıpkı, yıllarca önce Hececilerin (Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Ahmet Kutsi, Ceyhun Atuf, Behçet Kemal vb.) ve Ülkü dergisi ile halkevleri çevresinde toplanmış CHP'li kimi şairlerin yaptıkları gibi o da, Halk şiirine dışardan yanaşmış, içine girememişti. Bundan olacak, İkinci Yeni'yi de, Turgut Uyar'ı da öteden beri tutan Halûk Aker'in dahi kıyasıya eleştirisine uğramıştı: «...Şiir işte böyle bitiyor. Görüldüğü gibi, iyi bir şairden beklenmeyecek ölçüde klişe ve düşük seviyeli...» (2)

Öyle de olsa, «Elli İki Hane» acı bir gerçeğin anlaşılmasına yardım etmişti: Demek ki, İkinci Yeni'nin atılım ve yaratım gücü kalmamıştı artık, dün aşağıladığı bir şiirin —Halk şiirinin— verilerine yaslanarak, yani kendi ilkelerini çiğneyerek ayakta durmaya uğraşıyordu!

«FOLKLOR ŞİİRE DÜŞMAN» MI?

Bir başka yazımda da değinmiştim: İkinci Yeni köksüzlüğü seçmişti. Yalnızca kültür mirasımıza değil, şiir geleneğimize de sırt çevirmişti: Divan şiiri gibi Halk şiirine de kapılarını kapamıştı. Hakçası, Divan şiirine pek

(1) Pazar Postası, 13.7.1958

(2) Ulus, 21.10.1970

dokunmuyor, ilgisiz görünmekle kalıyor ya da yeri geldikçe az çok övüyordu onu, ama Halk şiirini kötülemekten geri durmuyordu.

Örneğin, İkinci Yeni'nin öncülerinden Edip Cansever Divan şairlerini şöyle niteliyordu: «Bu ozanlar belli bir dünya görüşünden, özel bir düşünce ve duygu biçiminden yoksun oldukları halde, dil özenleri, dilin bütün olanaklarını kullanmaları, mazmunlara düşkünlükleriyle şiiri bir marifet durumuna getirmeleri, bugün bile şiirimizin belli bir özelliği olarak yaşamaktadır.»

Halk şiiri konusunda ise şunu söylüyordu: «Halk şiirinin halkın diline daha bir yaklaşıp olmaktan başka bir niteliği yok bence. (...) Genel olarak Divan şiiri daha bir şiir niteliği taşıyor.» (3)

İkinci Yeni'nin kuramcılarından İlhan Berk de Halk şiirinden tiksintiyle söz ediyordu: «Halk şairlerine karşı bir sevgim yok. (...) Halk şiirini ölçü olarak almanın, onu gelişmiş bir olarak olarak görmenin budalaca bir iş olduğunu düşünüyorum. Halk resmi, halk şiiri, halk sanatları üstüne Üsküdar'da yaptığım bir konuşmada Ruhi Su'ya çatmıştım. (...) Eğitilmiş bir insanın Halk şiiri tarzında söylemesine karşıyım. (...) O şiir bana örnek olamaz.» (4)

Öte yandan, İkinci Yeni'nin öncülerinden Cemal Süreya ise «Folklor Şiire Düşman» başlıklı yazısında (5) Halk şiirini çürütmeye girişmişti. Ona bakılırsa, «folklor şiir için kaçınılması gereken bir tehlike» idi. Nedeni de şuradaydı: «Halk deyimlerinde yerleşmiş, birbirine bağlanmış kelimeler arasında yeni bir yük, yeni bir bağıntı kurmak söz konusu olamaz»dı. Üstelik folklordaki «anonim kalıplar da kişilik kazanmaya hiç uygun değil»di. Kişisiz ise büyük şair olunamazdı.

Evet, folklorun kalıpları arasında bir kişilik kurmak güçlü, ama olanaksız değildi. Nasıl ki, Divan şiirinin donmuş kalıpları içinde büyük şairler yetişmişse, Halk

(3) Değişim, 15.3.1962

(4) Papirüs, 1981, sayı 2

(5) A Dergisi, 1 Ekim 1956

şairinin dar kalıpları içinde de büyük şairler eksik olmamıştı. Eğer kalıplar kişiliği önleseydi Fuzulî'yi Nedim'den, Yunus'u Karacaoğlan'dan ayırabilir miydik?

Aslında, Cemal Süreya'nın kalıp dediği şeyler Türkçeye tad veren, dilin yaşarlığını, sürekliliğini, yaygınlığını sağlayan 'geleneksel' öğelerdi. Bunların kullanılması sözcükler arasında yeni bir bağıntı yaratılmasını önlemediği gibi, yazarların ayrı bir kişilik edinmesini de önlemezdi. Bunun en iyi örneği, Cemal Süreya'nın övgülere boğduğu Ahmed Arif'ti. Bu şair hem folklardan bol bol yararlanmış, hem de güçlü bir kişilik kurmuştu!

Batıda da Lorca, Heine, Brecht, Puşkin, Neruda, Prevert, Hughes, Burns vb. şairler folklardan, halk şiirinden yararlanarak başarılı ürünler vermemişler miydi? Homeros'un *İlyada* ile *Odyseia*'sı, Vergilius'un *Aeneis*'i, Lönnrot'un *Kalevala*'sı geniş ölçüde folklorla beslenmişler miydi?

Öte yandan, geçmişten gelen canlı dil ve anlatım verilerinden kopuş, şairleri «yaşamayan», «yapma» bir dil kurmaya götürebilirdi. Nitekim, Servet-i Fünun şairleri gibi, İkinci Yeni şairler de sonunda bu duruma düşmüşlerdi. Onun için, Cemal Süreya'nın eleştirileri —bağırlarında ufak doğrular da taşısalar— genel ve tarihsel açıdan yanlış düşüncelerdi. O kadar ki, bunu sonradan o da anladı ve düşüncelerinden çoğunu değiştirmek gereğini duydu: Konuşma dilini, «şiirin ilk ve vazgeçilmez mayası» saydı ve folklorun, «halk kaynağının edebiyat için şiir için türkülerden öte bir sürü olanak taşıdığını» yazdı. «Halk kaynakları şiiri besleyecektir. Ama onda eriyerek, özümленerek, yakıt halinde.» dedi. (6)

Belki de Cemal Süreya Halk şiirine değil, Birinci Yeni şiire karşı çıkmak istiyordu. Çünkü, İkinci Yeni Birinci Yeni'ye tepki olarak doğma yolundaydı. Amacı, onun şiire koyduğu yasakları kaldırmaktı: Başta imge olmak üzere, edebî sanatlara, duyguya, müziğe kapıları yeniden açmaktı. Bilindiği gibi, Garipçiler belli bir tarih-

(6) Bak: Papirüs, Aralık 1967, Ocak 1969, Haziran 1969

ten sonra «halkın dilini, halkın zevkini bulma»ya yönelmişlerdi. Bunun için geniş ölçüde folklordan yararlanıyorlardı. Orhan Veli'nin **Destan Gibi'si**, Oktay Rifat'ın **Karga İle Tilki'si**, Melih Cevdet'in bazı şiirleri buna birer örnekti.

Anlaşılan, Cemal Süreya, folklorun şiire düşmanlığını öne sürerken, aslında Birinci Yeni'nin önderlerini hırpalamayı hesaplamıştı. Nitekim, eleştirisinin bir yerinde niyetini dışa vuruyordu: «Orhan Veli kuşağı şairleri yenilikten sonra daha çok dilin görünür imkânlarını denediler. Bu arada Oktay Rifat, Bedri Rahmi Eyuboğlu gibi bir kısım şairler de, geniş ölçüde, belki en görünür imkânlar olan halk deyimlerine, folklor temlerine yöneldiler. İyi olmadı bu onlar için. Klişelere takılıp kaldılar...»

Doğrusu, Birinci Yeni'ye yöneltilen bu biçimsel eleştirilerde haklı yanlar da vardı. İkinci Yeni'nin yanılgısı bunları bir içeriğe, bir ideolojiye yaslandırmamak ve ayrıca, eskilerin deyimleriyle, «tefritten ifrata» götürmek oldu: Birinci Yeni folklora yanaştı diye İkinci Yeni büsbütün ondan uzaklaştı. Cemal Süreya'nın da itiraf ettiği üzere, İkinci Yeni «genç şairler yalnız folklor gibi kesin klişelere değil, daha hafif kalıplara bile sırtlarını çevirdiler. İlhan Berk'te, Turgut Uyar'da, Edip Cansever'de bunun ilk güzel örneklerini gördük. (...) Kelimeler bizde de yerlerinden yarı yarıya koparılıyor, anlamlarından ufak ufak saptırılıyor, yeni yükler yükleniyor kelimelere. Böylece, bir kavramın değişik görüntü ve izlenimleri elde edilerek yeni imajlara, yeni mısralara varılmak isteniyor. Genç şairler hep bunu istiyoruz.»

Gelgelelim, bu istek çoğunlukla tutarlı bir içerik anlayışıyla, bilimsel bir yöntemle, devrimci bir dünya görüşüyle birleşmedi. Genellikle biçim alanında kaldı; topluma, tarihe, düşünceye, geleneğe arkasını döndü. Oysa, bunları göz önünde tutmayan her akım —köksüz bir ağaç gibi— kurumaya mahkûmdu.

İkinci Yeni de bu kaçınılmaz sonuçtan kurtulamadı.

DİVAN ŞİİRİ İLE HALK ŞİİRİ

Halk şiirine düşmanlık, yıllarca sonra, umulmadık çevrelerde yeniden baş gösterdi. İşin üzünç ve gülünç yanı, bu düşmanlığı hortlatanlar arasında ilerici, hatta halkçı bilinen kimselere de rastlanmasıydı.

Onlardan bazılarına göre, Divan şiiri gibi Halk şiiri de çağını doldurmuştu. Üstelik, ikisi arasında bir ayrım da yoktu.

Önce şunu belirtelim: Divan şiiri kendisini doğurup besleyen toplumsal düzen ve çevreyle birlikte göçüp gitmiştir. Gelgelelim, Halk şiiri için aynı şey söylenemez: Halk var oldukça şiiri de var olacaktır. Nitekim, dün olduğu gibi bugün de bir Halk şiiri vardır. Elbette, toplumsal ve kültürel oluşumlara göre bu şiir birtakım ufak değişmeler geçirmiştir, ama sınıfsal özünü ve biçimsel yapısını yitirmemiştir: Her çağda halkın acılarını, sevinçlerini, özlemlerini, inançlarını, kısacası çeşitli yaşantılarını belirli koşuk biçimleri içinde dile getirmiştir.

Dün Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu, Seyrani vb. nasıl halkın sözcülüğünü yapmışlarsa bugün de Âşık Veysel, Âşık Ali İzzet, Âşık İhsani, Âşık Nesimi, Âşık Mahzunî vb. öylece halkın sözcülüğünü yapıyorlar. Yarın da aynı görevi başkaları yürüteceklerdir.

Belli bir toplumun ve çağın ürünü olduklarından, Divan şiiri ile Halk şiiri arasında bazı ortak, genel yanların bulunması doğaldır. Hatta, bu yanlar son yüzyıllarda kimi halk şairlerinin Divan edebiyatının etki alanına girmesiyle artmıştır da. Fakat, sınıfsal kökenlerinin ayrı oluşundan ötürü, iki şiir arasındaki temel ayrım ortadan kalkmamıştır: Saraya bağlı Divan şiiri ideolojik içeriği kadar yerleşik biçimiyle de Halk şiirinininkine çok az benzeyen bir çizgi izlemiştir.

Sözgelimi, Divan şiirinin değişmez kalıpları vardır: Mâzmunlar. Halk şiirinin böyle bir özelliği yoktur. Üstelik, Divan şiiri yaşama, gerçeğe sırt çevirdiğinden genel-

likle duruk ve soyuttur, ölüdür. Halk şiiri ise, onun tersi bir yol tuttuğundan, genellikle dinamik ve somuttur, dîridir.

Divan şairleri, Osmanlı toplumuyla uyuşmuş, onun yöneticilerine kasideler dizmiş ve kötülüklerine göz yummuşlardır. Halk şairleri ise zaman zaman söz konusu toplumla çatışmış, onun bozukluklarını eleştirmiş, haksızlıklarına karşı çıkmışlardır. Cahit Öztelli'nin **Uyan Pa-dışahım** (7) adlı derlemesi bunun örnekleriyle doludur.

Birkaç parça:

Bu yıl bu dağların karı erimez
Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk
Türkmen kalkıp yaylasına yürümez
Yıkılmış aşiret il bozuk bozuk

(Pir Sultan)

Dinleyin ağalar dinleyin beyler
Sorarım bunları bir gün olur ki
Adam olup koç Kırat'a binişim
Kırarım belleri bir gün olur ki

(Köroğlu)

Aşağıdan iskân evi gelince
Sarıp da gül benzimiz solunca
Malım mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar size aman mı

(Dadaloğlu)

Adalet kalmadı hep zulüm doldu
Geçti şu baharın gülleri soldu
Dünyanın gidişi acayip oldu
Koyun belli değil kurt belli değil

(Ruhsati)

Âlemi Yaratan yetiş imdada
Katı çok bunda kaldı fukara
Günden güne oldu zulüm ziyade
Bir acayip halde kaldı fukara

(Hüdâyi)

Benim bu gidiş aklım ermiyor
Fukara halini kimse sormuyor
Padişah sikkesi selâm vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüz bizim
(Serdâri)

Rüşvet ile yazar hâkim hücceti
Hüccet ile alır kadı rüşveti
Halk bilmiyor dini şer'i sünneti
Bozuldu sikkenin tucuna kaldık
(Şeyrani)

Şalvarı saltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende yok biçende yok
Yemede ortak Osmanlı

(Bu parçalar Osmanlı toplumunun da bölümlü ve çatışmalı olduğunu göstermektedir. Bunun tersini öne süren Kemal Tahir ile Ahmet Oktay'ın kulakları çınlasın!)

KEMAL TAHİR İLE TURGUT UYAR

Halk şairlerinin eleştirdikleri bu toplum, Cumhuriyet'in kuruluşuyla son bulmuştur. Divan şiiri de Atatürk'ün yıktığı Osmanlı sarayı ve düzeniyle birlikte tarihe karışmıştır. Fakat Halk şiiri hâlâ yaşamaktadır. Öyleyken, kasıtlı ya da kafaları kararmış kimi aydınlarımız bu olguyu görmezlikten geliyorlar. Edebiyatımıza bir gelenek, bir kaynak bulmak amacıyla gözlerini ya tüm Batıya ya da Doğuya çeviriyorlar. Kimi dar kafalı aydınlarımız ise her türlü kültür alış verişini taklitçilikle damgalıyorlar. İşin ilginç yanı, kültürün insanlığın ortak malı olduğunu unutan ve Batıya yönelenleri aktarmacılıkla, nerdeyse kâfirlikle suçlayan bu adamlar, gelenek diye ölü Divan şiirini öneriyorlar. Koşuk biçimleri, türleri, kalıpları, hatta temleriyle Divan şiirinin geniş ölçüde İran edebiyatından aktarıldığını unutuyorlar. Şiirimize ulusal bir kaynak ararken, Halk edebiyatını

—bizim bu yerli ve canlı geleneğimizi— akıllarının köşesinden bile geçirmiyorlar.

Örneğin, «Son Osmanlı» Kemal Tahir, İkinci Yenilerden Turgut Uyar için yazdığı yanlış övgüde şöyle diyor: «Ben güçlü şair Turgut Uyar'ın **Divan** adlı büyük kitabını işte bu epeyce geç kalmış dönüştün çok önemli belirtilerinden biri sayarak selâmlıyorum.» (8)

Acaba, Turgut Uyar'ın eseri, Kemal Tahir'in sandığı gibi şanlı tarihimize, Divan şiirine mutlu bir «dönüş» müydü? Şair bir konuşmasında bunu kesinlikle reddetti:

«Böyle bir kaynağa dönmeyi hiç düşünmedim. Divan şiirinden, onun kendi değerlerinden yararlanılarak bir yere varılabileceğine inanmıyorum. Çağını doldurmuş ve kendini yenileyip diri tutamamış bir uygarlığın değerleri bugüne nasıl uygulanabilir?» (9)

Turgut Uyar'ı ters yorumlayan, daha doğrusu, Osmanlıcılık yolunda kullanmaya kalkışan Kemal Tahir'in ikinci yanlış yargısı şu: «Divan edebiyatından nasıl yararlanabileceğimizi Turgut Uyar **Divan**'daki şiirleriyle yeterince ispatlamış olduğu halde, eski ve yeni birçok şairlerimiz Halk edebiyatı saydıkları örneklerden yola çıkarak hiçbir yere varamamışlardır.»

Görüldüğü üzere, bu yargısıyla Kemal Tahir, bir noktada Cemal Süreya ile birleşiyor: O da, İkinci Yeniler gibi Halk edebiyatını aşağılıyor. Halk edebiyatından yola çıkılarak bir yere varılamıyacağını söylüyor. Eğer bu sözle bir zamanlar, halkçı geçinen ve yukarda adları anılan kimi CHP'li şairlerin popülist bir tutumla yazdıkları taklitçi şiirleri amaçlıyorsa haklıdır. Ama Halk şiirini aynıyla sürdürmeye değil de onu çağdaş, devrimci bir anlayışla özümleyip kullanmaya, geliştirip aşmaya çalışan toplumcuları amaçlıyorsa haksızdır. Çünkü, Halk edebiyatından kalkılarak da bir yere, hem de güzel bir yere varılabilir. Varanlar da olmuştur. Divan edebiyatı

(8) Yeni Edebiyat, Mayıs 1970

(9) Cumhuriyet, 31.8.1970

söz konusu olunca belleği hızla çalışan Kemal Tahir, Halk edebiyatından söz açılınca niçin unutkanlığa vuruyor: Arkadaşı ve öğretmeni Nâzım Hikmet Halk şiirine yaslanarak birtakım başarılı ürünler vermiştir. Söz-gelimi, Erzincan depremi için 1939'larda yazdığı «Kara Haber» bunlardan biridir;

Erzincanda bir kuş var
Kanadında gümüş yok.
Gittii yârim gelmedi
Gayrı bunda bir iş yok.

Nâzım Hikmet'in Halk edebiyatından yararlanarak yazdığı öteki şiirleri şunlardır: «Kavak, Hasret, Asker Kaçağı, Japon Balıkçısı, Barış Türküsü, Bu Vatana Nasıl Kıydılar?» vb. Ayrıca, kimi eserleri (Şeyh Bedrettin Destanı, Memleketimden İnsan Manzaraları, Yeni Şiirler) de yer yer Halk edebiyatından izler taşırlar.

Halk edebiyatından kalkılarak iyi bir yere ulaşan başka şairlerimiz de vardır: Örneğin, Sabahattin Ali Dağlar ve Rüzgâr, Oktay Rifat Karga ile Tilki, Enver Gökçe Dost Dost İlle Kavga, Necati Cumalı Karakolda, Attilâ İlhan Duvar, Hasan Hüseyin Kızılırmak, Ahmed Arif Hasretinden Prangalar Eskittim, Gülten Akın Kır-mızı Karanfil adlı eserlerinde Halk şiirinden esinlenerek başarılı ürünler vermişlerdir.

Öte yandan, romancı Yaşar Kemal çoğu eserlerinde folklordan, Halk edebiyatından bol bol yararlanmıştır. Yazar olarak elde ettiği başarıda bu yararlanmanın payı küçümsenebilir mi? Sabahattin Ali'nin en güzel hikâyelerinden ikisi —«Ses» ve «Hasanboğuldu»— Halk edebiyatından yola çıkılarak iyi yerlere varılabileceğini göstermiyorlar mı?

Kemal Tahir'in yanılgısını perçinleyen örnekler daha da çoğaltılabilir, ama sonuç değişmez: Halk edebiyatı yerli ve diri bir edebiyattır. Ulusal edebiyatımızı besleyecek temel kaynaktır. Bu zengin kaynaktan içilerek de,

seçkin ürünleri ağdaş bir anlayışla özümleyip aşılarak da yeni ve alımlı eserler yaratılabilir.

Halka, onun yaşamına, kültürüne, diline sırt evrilererek ve değerleri hor görülerek toplumcu olunamaz, ulusal bir edebiyat kurulamaz.

«Kurulur» diyen çıkarsa, sonunda, Kemal Tahir gibi yoldan sapar, oportünist ya da Osmanlıcı olur.

...

Ey idama hükümlü yurttaş
Altından çekilince iskemle
İdare edebilirsen soluğunu
Yaşarsın kısa da olsa bir süre
Çünkü İp Efendinin sunduğu
Ölümler kıbarca sürüncemede

Cemal Süreya

Enver Ercan'ın Cemal Süreya ile bir söyleşisi çıktı Düşün'de (1). İlginç, güzel bir söyleşi. Tat alarak okudum. Cemal Süreya'nın hem alçakgönüllü, hem de sıcak sözleri hoşuma gitti. Ancak, bir yerde duraksadım, hatta «irkildim» de diyebilirim.

Enver Ercan soruyor :

«İkinci Yeni Şiiri, şimdi de zaman zaman tartışılıyor. İlk aklıma gelen eleştiriler; örneğin: Demokrat Parti diktasının baskısıyla toplumdan kaçan, sinik bir şiir; yanlış tercüme hareketi; şiir geleneğimizde bir halka oluşturmayan ithal bir şiir... Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?»

Cemal Süreya şöyle başlıyor onu cevaplamaya :

«Soldan faşist diyenler (Bezirci), sağdan ahlâksız diyenler, komünist diyenler.....»

Ne zaman, nerede söylenmiş bu sözler? Cemal Süreya açıklamıyor. Sağdan İkinci Yeni'ye «komünist» diyenler oldu mu, bilemiyorum. İkinci Yeni Olayı'nı hazırlarken bulduğum bütün yayınları incelemiştim, ama böyle bir söze rastlamamıştım. Belki gözümünden kaçmıştır, belki bir yerde çıkmıştır da ben görememişimdir. Fakat

(1) Düşün, Ocak 1988

şurası kesin: Hiçbir yazımda İkinci Yeni/ler için «faşist» sözünü kullanmadım!

(Hâşâ huzurdan, sevgili Cemal Süreya faşist olsaydı, onun dergisine —Papirüs'e— yıllarca yazı verir miydim ya da o benim yazılarımı yayımlar mıydı?)

Cemal Süreya da unutmamıştır, sanırım: 1965 yılından başlayarak ilkin Kemal Özer, Özdemir İnce, Gülten Akin, Günel Altıntaş gibi bir ara İkinci Yeni'ye bağlanmış şairler onu eleştirmeye yönelmişlerdi. Onların ardından Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreya Berfe ve Özkan Mert gibi bir süre İkinci Yeni'yi izlemiş genç şairler de 1969'da onu kıyasıya yermişler, soyutluk, edilgenlik, kaçış ve uzlaşmacılıkla nitelemişler, özellikle «gericilik» üzerinde durmuşlardı :

«1950 - 1960 arası duyarlıklarını hâlâ sürdürmek istedikleri için Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya, İlhan Berk ve benzeri şairler bugün gerici bir sanat anlayışını temsil eder hale geldiler... Halkın değerlerinden, onun devrimci mücadelesinden kopmuşlardır... Ağzıları devrimci, eserleri gericidir... Karşımızda esasen iflâs etmiş bir şiir vardır... Bu da kendini hayatla yenilemeyen, hayat tarafından eskitildiği için gerici olan bir edebiyattır.» (2)

Ben ise bu konuda şunları söylemiştim :

«İkinci Yeni gerçekten gerici bir şiir miydi? Kurucuları arasında Sezai Karakoç gibi sağcılar da bulunsa, İkinci Yeni'yi toptan gericilikle damgalamaya dilim varmıyor. Ama verdiği ürünleri çözümleyince ve bu ürünlerin çokluk egemen sınıfların işine yaradığını düşününce, ona 'ilerici' sıfatını takmak da elimden gelmiyor.» (3)

Bu küçük alıntı da gösteriyor ki, İkinci Yeni/ler için değil «faşist» sözcüğünü, «gerici» sıfatını bile kullanmaktan sakınımışım. Dikkatle bakılırsa, öbür yazılarımda da aynı özeni sürdürdüğüm, belgesiz/kanıtsız konuşmadığım görülür. Yazık ki İkinci Yeniler böyle davranmadılar. Bilgisizliğimi, ahlâksızlığımı, hatta gericiliğimi uluor-

(2) Ant, 2.12.1969, 9.12.1969, 16.2.1969

(3) Yeni A, 1.7.1972/İkinci Yeni Olayı, 1974, S. 196

ta öne sürenler eksik olmadı. Örneğin, Ece Ayhan «inek, gizli sağcı» diye suçladı beni (4). Sezai Karakoç ise alay ve aşağılama yağmuruna tuttu: «Bir önyargının hastası... Nesli tükenmiş biri... Mal bulmuş mağribi... Ahlâkın dışında bir zat... Zaloğlu Rüstem... Mösyö İstatistik...» (5)

Cemal Süreya da arada bir beni harcamaya yeltenmekten geri durmadı. Önce, adımı anmadan ve örnek vermeden saldırdı (6). Sonra, bir yazıyla oyununu bozunca, yöntemini değiştirdi: Şimdi olduğu gibi, söylemediğim/yapmadığım yanlış şeyleri bana mal etti. Sözgelisi, bir değinmesinde, «Asım Bezirci'ye göre Hasan İzzettin Dinamo heptir, Melih Cevdet Anday ise hiç.» diye yazdı (7). Fakat bu haksızlığı hangi yazımda işlediğimi belirtmedi. Belirtemezdi de, çünkü böyle bir yazım yoktu! Tersine, her iki şaire de saygım vardı. Cemal Süreya'nın dediği doğru olsaydı, *Dünden Bugüne Türk Şiiri* (1968) adlı antolojime Dinamo'dan beş, Anday'dan on şiir alır mıydım?!

Yalnızca bu örnek bile Cemal Süreya'nın gerçeği nasıl tersyüz ettiğini kanıtlamaya yeter.

Biliyorum, kendisini ve İkinci Yeni'yi ödünsüzce eleştirdiğimden ötürü Cemal Süreya kızıyor bana. Hıncını çıkarmak istiyor. Yoksa, onu ve İkinci Yeni'yi tutan kimi eleştirmenleri övgülerle yüceltirken, ikide bir yerden yere vurur muydu beni?

Cemal Süreya —eskiden de söyledim— sevdiğim insanlardan, beğendiğim şairlerdendir, üstelik hemşerimdir. Sağ olsun da vursun, ama beni cellada yollarken, hiç olmazsa yazdıklarına dayansın artık, yazmadıklarına değil!

Yazılarımın hiç mi çürük yanları yok? Olmaz olur mu? Cemal Süreya'nın onları arayıp bularak sevinmesini dilerim. Böylece, ben de, yanlışlarımı öğrenip düzeltme mutluluğuna kavuşurum.

(4) Şiir Sanatı, Mayıs 1967

(5) Pazar Postası, 19.10.1958

(6) Pazar Postası, 24.8.1958

(7) Soyut, Şubat 1972

ŞİİRDE YENİLİK, İLERİCİLİK VE İKİNCİ YENİ

TOPLUM VE EDEBİYAT

Geniş anlamda edebiyat toplumun «meyvası ve aynası»dır. Dolayısıyla, toplumda ortaya çıkan köklü değişimler zamanla edebiyatın da ona göre değişmesine yol açarlar. Toplumun değişmesi ise üretim güçlerinin gelişimiyle belirlenir. Üretim güçleriyle üretim ve gide-rek mülkiyet ilişkileri arasında bir uyarsızlık baş göster-di mi toplumda bir başkalaşım dönemi açılır. Bu dönem söz konusu uyarsızlık kalkıncaya kadar sürer.

Toplumun temelinde beliren bu oluşum ideoloji ala-nına da yansır. Uyarsızlığın giderilmesi, üretim güçleri-nin düzeyine uygun yeni ilişkilerin kurulması yolunda birtakım düşünceler, dilekler ortaya atılır. Eski ilişkiler-den tedirgin olan topluluklar bunları benimserler.

İdeolojinin bir kolu olan edebiyat da bu oluşumun dışında kalamaz. O da toplumdaki gidişe ergeç ayak uy-durur: Yeni durumun ve onun getirdiği yeni içeriğin (yeni görüşlerin, yaşantıların, gerçeklerin, sorunların, du-yuşların, hayallerin vb.) belirtilmesi artık eski biçimlerle ortaya konamaz. Yeni içeriği karşılayacak yeni biçim-ler bulmak gerekir. Bu gereklilik tutucu yazarlar kadar ilerici yazarları da etkiler. Bundan ötürü, ilerici yazarla-rın genellikle yenilikçi oldukları söylenebilir, ama bütün yenilikçilerin ilerici oldukları söylenemez.

ÖNCÜLÜK VE İLERİCİLİK

Yazık ki bu gerçek, bilerek ya da bilmeyerek, çoğun görmezlikten gelinir: Sanatta her yenilikçi (moderniste) ya da öncü (avant-garde) yazarın siyasette de ilerici, hatta devrimci (inkılâpçı) olduğu söylenir/sanılır. Oysa, yazarların sözü geçen 'yeni durum' karşısındaki siyasal bakış ve davranışları —bağlandıkları topluluğa göre— değişir. Bu yüzden yenilikçiler ile öncüler arasında ilericiler gibi ilerici olmayanlara da rastlanır. Batıdan da, bizden de buna bir sürü örnek gösterilebilir.

Sözgelimi, Avrupa'da boy atan simgeciler, dadacılar, gerçeküstücüler, fütüristler, letristler toplumsal yönden devrimci değillerdi, ama sanatsal yönden birer öncü idiler: Edebiyat dünyasına birçok yenilikleri belli bir dönemde ilkin onlar getirmişlerdi.

Toplumsal açıdan (yani içerikçe) devrimci olmayan öncülük ya da yenilikçilik, onlardan sonra, Batıda gitgide aşırılaşıp yozlaşarak «burjuva modernizmi» (1) denilen bir aşamaya ulaşmıştır. Daha çok resimle heykelde görülen bu çeşit modernizmin sanatçısına göre genişleyip daralan başlıca belirtileri şunlardır :

Toplumsal ve bireysel gerçeklere, ulusal ve uluslararası sorunlara, bağımsızlık ve özgürlük özlemlerine, hareketlerine sırt çevirmek... İnsanı çağından, çevresinden, ülkesinden, sınıfından, yaşantılarından, duygularından, düşüncelerinden, düşlerinden soyutlayarak sunmak... Sanatı enikonu insansızlaştırmak ya da insanı nesneleştirmek... Gerçekliği bozarak, parçalayarak, çirkinleştirerek yansıtmak... İçeriği hor görmek, önemsizleştirmek, geriye itmek ya da atmak... Biçime içeriğin önünde, üstünde, hatta dışında yer vermek... Bilinçaltını bilince, usdışını usa, anlamsızlığı anlama, saçmayı sağduyuya, doğal olmayanı doğal olana yeğ tutmak... İnancı, umudu, ideolojiyi, siyaseti, ahlâkı umursamamak ya da dışalamak...

(1) Burjuva modernizmi ile çağdaşlık, öncülük ve ilericilik konusunda bak: Asum Bezirci, *Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat*, 1981, s. 160-165

Bağısızlığı, ülküsüzlüğü, sorumsuzluğu seçmek... Anlaşılmamaktan çekinmemek, geniş kitlelere değil, sayılı seçkinlere seslenmek vb...

TÜRKİYE'DE DURUM

Ülkemizde de yukarıda sözü geçen simgeci, gerçeküstücü, dadacı, letrist ve fütürist yenilikçilere azçok benzeyen yahut onları izleyip etkilenen yazarlar eksik olmamıştır. Örneğin, Ahmet Haşım ile Fecr-i Ati'ciler simgeci şiirin öncülüğünü yapmışlar, ama politikada tutucu anlayışın dışına çıkmamışlardır. Ardından Garipçiler de şiirimize önemli yenilikler getirmişler, ama uzun süre (1945'lere kadar) ideolojik bir tavra bağlanmamışlardır.

Aynı şekilde İkinci Yeniler de bazı biçimsel açılımlara önayak olmuşlar, ama toplumun düzelmesini, değişmesini amaçlamadıkları gibi toplumsal gerçeklere de değinmemişlerdir. Sürekli yeni olmak/yeni kalmak kaygısıyla şiirin öbür öğelerini hafife almışlardır. C. Süreya bir açık oturumda bunu şöyle dile getirmiştir: «Biz hepimiz yeni kalmak istedik. Bizim için yenilik, öbür öğelerden baskın bir öğe oldu hep... Taze kalmak... Gerektiğinde 'yenilikçilik' bile diyebiliriz.» (2)

Öyleyken, her üç hareketin temsilcileri de çokluk

Bu yersiz —belki de amaçlı— davranış, okurları ol-

devrimci/ilerici sayılmış ve öyle tanıtılmıştır.

Bu kadar yazarları da yanıltmıştır: Ülküsüz bazı sanatçılar, salt yenilikçi oluşlarından ötürü tutulmuşlardır. Daha da kötüsü, yenilikçi olmak ilerici olmanın biricik ölçütü sayıldığından, kimi gençler ilericiliği hep biçimsel yenileşmede aramışlar, toplumsal içerik üzerinde ya hiç durmamışlar ya da pek az durmuşlardır. Böylece, çağdaşlığı dillerinden düşürmeyen bu gençler şu kuralı unutmuşlardır :

«En çağdaş eser, çağının gerçekliğini en çok ve en iyi veren eserdir.» (3)

(2) Varlık, Mart 1983

(3) Aktaran: Aziz Çalışlar, «Şiirde Gelenek», Yarınlık, Aralık 1985

İKİNCİ YENİ

Bu tek yanlı tutumun en somut örneğini İkinci Yeni'yi benimseyen genç yazarlar vermişlerdir.

Oysa, bilindiği gibi, İkinci Yeni ne toplumsal, ne de toplumcu bir kaygı taşımıştır. Tam tersine, Toplumcu/ Gerçekçilerin 1930'lardan beri sürdürdüğü ülkücü çizgiye sırt çevirmiştir. Toplum sorunlarına olduğu kadar, onların çözümü ve bildirimiyle ilgili görüşlere de uzak kalmıştır. Hareketin öncü ve kuramcılarından İlhan Berk'in şu sözleri bunu doğrulamaya yeter :

«Kaba anlamda şiir doğru, gerçek, erdem, toplum gibi ilkeleri şiirin dışında düşünmese de, bunları şiirin amacı olarak almaz.» Şiirin amacı «düzyazının ilkeleri olan betim, anlam, demeç, öykü gibi ilkeleri şiirden atmak»tır. «Bir şeyi tanımlamak, anlatmak, belirtmek, Mallarmé'nin de dediği gibi, şiirden beklenen kıvancın dörtte üçünü yoketmektir.» (4)

Onun için, İlhan Berk'in gözünde, anlatım (biçim) «şiiri bulmak gibi bir şey»dir, hatta «başı»dır şiirin. İlkine ona bakmak gerekir, ardından içeriğe: «Son olarak da şiire, ne söylüyor diye, yani öze bakıyoruz. Çünkü, ilk anda şiirin ne söylediğine bakmak, şiirin ne olduğunu bilmemek demektir.» (5)

Öbür öncülerin itirazına uğramayan bu satırlardan da çıkarılacağı gibi, İkinci Yeni genellikle içeriği geriye itmekte, biçimi öne almaktadır. Uygulamada da İkinci Yeni içeriği çoğun küçümsemiş yahut bazan atmış ve içerik diye imgeyi bağrına basmıştır. İçeriğe yanaştığı zaman da onu toplumsal kabuğundan soymuş, devrimci bir görüş ve yöntemle işlemekten kaçınmıştır.

Elbette, böylesine edilgen, soyut, içeriği önemsemeyen bir yenilik anlayışının toplumcu ürünler doğurması beklenemezdi. Nitekim, İkinci Yeni'nin devrimcilikle bağdaşamayan biçimci poetikası İlhan Berk ile Oktay Rifat

(4) Vatan gazetesi, 3.5.1960

(5) Varlık, 1.4.1960

gibi eski toplumcuları dahi —«İkinci Yeni'nin Tarihçesi» başlıklı yazımda (6) belirttiğim koşulların da etkisiyle— geçmişteki çizgilerinden uzaklaştırmıştır. Öteki şairlere gelince, onların ya toplumcu bir eğilimleri yoktu ya da belki bazılarının vardı ama nedense şiirlerinde belirmiyordu. Bundan dolayı, İkinci Yeni'nin savunucularından Muzaffer Erdost ile Mehmet Doğan'ın dedikleri doğrudu: İkinci Yeni kuşağı «mücadeleci bir kuşak değildi.» Çünkü «toplumu ve toplumsal olayları canevinden yakalayacak bir bilinci», bir «ideolojisi yoktu.» (7)

«Bilmiyorlar mıydı, sinmiş ve çekilmişler miydi?»

M. Erdost bu soruları cevapsız bırakır. Oysa, için püf noktası da buradadır. İkinci Yeni'nin kimi öncüleri ile yandaşları için M. Erdost'un doğru olan saptaması, tümü için geçerli olabilir mi? Daha önce toplumculuğu savunup o görüşle şiirler yayımlamış O. Rifat ile İ. Berk'in (hatta Y. Gruda ile A. Oktay'ın) sözü geçen ideolojiyi bilmedikleri ve «kendi toplumlarının toplumsal bilincini» taşımadıkları söylenebilir mi?

Kaynağında ister bilinçsizlik, sinme, çekilme, kaçma, sapma gibi özel etkenlerden biri, isterse başka bir etken bulunsun, benim için önemli olan, şu genel durumdur: İkinci Yeni şairlerin büyük çoğunluğu —bilerek ya da bilmeyerek— bir felsefeye, bir dünya görüşüne bağlanmamış, toplum gerçekleri ile temel çelişkilerine ve onların bireydeki yansımalarına ilgi göstermemiş, siyasal olaylar önünde çekimser kalmıştır. Bunlara karşılık, Garip akımının koyduğu yasakları yıkmaya, imge ile edebî sanatları (benzetme, abartma, iğretileme vb.) yeniden şiire sokmaya, folklor verileri ile konuşma dilini ise şiirden kovmaya girişmiştir. Başka bir deyişle, yapılan yenilik çoğunlukla biçim ve anlatım alanında gerçekleşmiş, içerikçe ve kavrayışça toplumsal yahut toplumcu bir kimlik kazanmamıştır. Bu yüzden de ilerici bir düzeye yükselememiş, çoğunlukla —toplumsal kaynakları bilinçle

(6) Yeni Gerçek, Nisan 1968/Bak: İkinci Yeni Olayı, S. 56

(7) Papirüs, Kasım 1967, Temmuz 1968

açıklanmadığı için soyutluktan kurtulamayan— kişisel bir bunaltı, bir kaçış edebiyatı olmaktan öteye geçememiştir. Öyleyken, İkinci Yeni'nin ilerici bir hareket olduğunu öne sürenler çıkmıştır! İkinci Yeni'yi «sessiz ve sürekli bir devrim» diye niteleyen Ece Ayhan'ın şu sözleri buna örnektir :

«Bugünkü şiir derken de öncü şiir, ileri şiir demek istiyoruz.» (8)

Tevfik Akdağ, «bu şiir toplumcu bir platform üzerinde kurulmak yolunda ve amacındadır.» diye yazmıştır.» (9)

Edip Cansever «yeni kuşağın şiir anlayışı gidercek devrimci bir şiir anlayışı oldu.» demiştir. (10)

Acaba bu sözler uygulamada doğrulanıyor muydu? Buna, genellikle, «Evet» demek güçtü. Nitekim, aradan biraz zaman geçince, İlhan Berk gerçeği dışa vuracaktı: «İkinci Yeni'nin siyasa ile ilgisi yoktur!» Daha sonra da, İkinci Yeni'nin hem Garip şiirine, hem de toplumcu şiire karşı oluştuğunu açıklayacaktı :

«İkinci Yeni'yi Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet şiirine bir karşı çıkış olarak anlıyorum. Ama yalnız o şiire karşı çıkışta değil İkinci Yeni. Benim içinden geldiğim, orada beslenip büyüdüğüm o günkü Toplumcu Şiire de karşı bir şiirdir.» (11)

27 Mayıs'ın yol açtığı özgürlük ve uyanışın etkisiyle Edip Cansever de aynı gerçeği belirtmekte gecikmeyecekti. Dört yıl sonra, eski düşüncesini değiştirecek ve İkinci Yeni şairleri dürüstçe eleştirecekti :

«... Toplumun her kesiminde sürekli değişmelere tanık olduğumuz bir dönemde, sanatçının görevi yalnızca süslemek, bir köşeye çekilmek mi olacaktır? Ve bu durum nereye götürür sanatçıyı? Kendi kendinin tutsağı olmaya değil mi? İşte bütün yanlışlık burada başlıyor, burada

(8) Pazar Postası, 12.5.1957

(9) Pazar Postası, 27.1.1957

(10) Yeditepe, 29.1.1959

(11) Türk Dili, Haziran 1977

bitiyor. Edebiyatımızın neden bir çıkmaza gelip dayandığı kolayca anlaşılıyor.

«... Araştırmaktan yılmayan bir iki ozan ayrı tutulursa, şiirimiz de tam bir çıkmaza gelip dayanmıştır. Ozanlarımız, genel olarak kendi iç dünyalarına çekilmişler, tedirginliklerini yaratan nedenlere inmeden, çoğun bilinçsiz kalarak, yaşadıkları durumun atmosferini çizip yoğunlaştırmakla yetinmişlerdir. (...) Sonuç olarak, bu yönelimsiz tutumları, 'neoformalisme' diye adlandırabileceğimiz bir edebiyat doğurmuştur. Öyle ki, bugün bir iki kişi dışında «şiirimizi düşünsel-özel bir devrimle yenileyecek, geleceğe bağlayabilecek ozan yok gibidir.» (12)

OĞULLARIN BAŞKALDIRMASI

Kuşkusuz, 1963'te yazılan bu satırlarda büyük bir gerçek gizlidir. Yazık ki Edip Cansever bunu açıklamakta gecikir. Gerek adı geçen öncülerle birlikte daha önce söylediği sözler, gerek egemen çevrelerin yıllardır yerleştirmeye uğraştığı yanlış düşünceler, gerek asıl toplumcuların susturulmuş olması, gerekse «yenilik» adının dayanılmaz çekimi çoğu gençlerin İkinci Yeni'ye ilerici bir hareket diye sarılmalarına yol açar. Örneğin Ataul Behramoğlu, İsmet Özel, Süreya Berfe, Özkan Mert, Özdemir İnce, Abdülkadir Bulut, Refik Durbaş, Günal Altıntaş vb. bir süre İkinci Yeni ırmağında akıntıya kürek çekerler. Fakat ülkede toplumcu yayın ve hareketlerin günden güne artması, İkinci Yeni'ye yöneltilen eleştirilerin günden güne çoğalması üzerine yavaş yavaş uyanırlar. Sonunda, yanıltıldıklarını anlarlar. Hem kendilerini, hem de bir ara bağlandıkları İkinci Yeni'yi kıyasıyla eleştirirler :

«Bugünün asıl gericileri, yazdıklarını yıllar yılı devrimci şiirmiş gibi yutturan sahte devrimcilerdir. (...)

Bunlar hâlâ eski görüşlerinde direniyorlar ve yeni yetişen kuşaklara zararlı etkilerini saçıyorlar. (...) 1950-1960 arası duyarlıklarını hâlâ sürdürmek istedikleri için Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya, İlhan Berk ve benzeri şairler bugün gerici bir sanat anlayışını temsil eder hale geldiler. (...) Biz şiir yazmaya başladığımızda, edebiyat alanında onlar egemendi. İster istemez onlardan etkilenmek zorundaydık.» (13) / Özkan Mert.

«Bugünün Türkiye'sinde biçimci, kapalı bir sanat anlayışının artık egemenliğini kaybetmesi gerekir. Bizler açık, seçik, toplumcu bir sanat anlayışının temsilcileri olarak, birlikte, kıyasıya bir kavgaya girmeye karar verdik. (...) Gerici edebiyatı belli başlı iki grupta toplamak gerektiği kanısındayım. İlk gruptaki gericiler Necip Fazıl, Faruk Nafiz vs.'nin temsil ettiği anlayış çerçevesi içinde bulunanlardır ki, bunlardan söz etmeye değmez. (...) İkinci gruptaki gericilerse, 1950-1960 arasında yazmış olup bugün hâlâ etkinliklerini sürdürmekte olanlardır ki asıl kavgamız onlarla olacaktır.» (14) / Atıf Behramoğlu.

«İlk şiirlerimiz toplumcu nitelikte değildi. Ama için de bulunduğumuz eylem bizi buraya getirdi. (...) Evet, 1950-1960 arası şairlerinin benim üzerimde de etkileri oldu. Ama o bir devreydi. (...) Atıf Behramoğlu eski sanatçıların yeni kuşaklara kötü örnek olduğunu belirtti. Buna katılıyorum. (...) Halk diye bir kaygıları yoktur.» (15) «Ağızları devrimci, eserleri gericidir.» (16) / Süreya Berfe.

«Bir de gerici gibi görünmediği halde gerici olan bir başka edebiyat anlayışının varlığı görülmektedir. Bu da kendini hayatla yenileyemeyen, hayat tarafından eskitildiği için gerici olan edebiyattır. (...) Karşımızda esasen iflâs etmiş bir şiir vardır (...) Şimdi bizimle birlikte yeni bir tomurcuk patlamaktadır.» (17) / İsmet Özel.

(13, 14, 15, 16) *Ant*, 2.12.1969, 9.12.1969, 16.12.1969

(17) *Yeni gün*, 16.11.1970

«Özetlersem. Tanzimat şiiri yanılığdır. Hececilerin şiirsel tutumu pek böncedir; Orhan Veli, İkinci Yeni şiirleri belâlı yanlışlığın devamıdır.» (18) / Özdemir İnce.

«Batı şiirinin bizdeki yüzeysel bir kopyasıdır o şiir. Divan şiirine benzetilmesinin nedeni yazarlardan başka kimsenin bu şiirle ilgilenmemesi, biçimci, kapalı, kaçak bir şiir olmasıdır. Halka inmemesidir.» (19) / Günel Altıntaş.

Bu sözler özetlenirse, İkinci Yeni, genellikle :

- Ulsa, halka, onun gerçeklerine ve değerlerine ilgi göstermemiştir;
- İlerici anlayış ve çabaların dışında kalmıştır, kaçış edebiyatı yapmıştır;
- Türkiye'deki oluşuma ayak uyduramamıştır, gericidir;
- Kapalı, soyut, biçimci bir yol izlemiştir;
- Baş eğici, hatta uzlaşmacı çizgiden ayrılmamıştır...

GERİCİLİK Mİ?

İkinci Yeni gerçekten tümüyle «gerici» bir şiir miydi? Kurucuları arasında Sezai Karakoç gibi sağcılar da bulunsa, İkinci Yeni'yi toptan «bilinçli» bir gericilikle damgalamaya dilim varmıyor. Ama verdiği ürünleri çözümleyince ve bu ürünlerin çokluk egemen çevrelerin işine yaradığını düşününce, ona «ilerici» sıfatını takmak da elimden gelmiyor. Hele, sanatı çağ ve çevreden kopararak «insansızlaştırma», hatta, son çözümde «nesneleştirme» ve içerikten, gerçeklikten, düşünceden soyutlayarak salt biçime indirgeme yolunda ilerleyen burjuva modernizmi ile İkinci Yeni arasındaki bazı yakınlıkları görünce büsbütün nutkum tutuluyor.

Öyleyse, İkinci Yeni niçin çoğunlukla ilerici bir akım diye karşılandı? Çünkü, yukarıda da açıklandığı üzere,

(18) Şiir Sanatı, Mayıs 1967

(19) Soyut, Haziran 1966

estetik yenilik çoğunlukla politik yeniliğin, daha doğrusu, ileriliğin tek ve yeterli koşulu olarak görüldü. Bu eserin biçimi yanında içeriği de, bir sanatçının yenilikçiliği yanında dünya görüşü de ilerici açıdan değerlendirilmedi. Bu yüzden, ilerici bile olmayan şairler devrimci sayıldı ve işin tuhafı onların bazıları da buna inandılar yahut inanmış göründüler. Muzaffer Erdost, Memet Fuat, Fethi Naci, Rauf Mutluay, Tarık Dursun, Demirtaş Ceyhun, Mehmet Salihoğlu, Tektaş Ağaoğlu, Adnan Binyazar, Veyssel Öngören, Turgay Gönenç, Mehmet Doğan, Ferit Öngören, Mustafa Öneş, Taylan Altuğ, Füsün Akatlı gibi sola açık yazarlar bu görünüme güç kazandırırken Yeditepe, Dost, Gerçek ve De gibi sola açık yayınevleri de İkinci Yenilerin eserlerini basarak bu gücü artırdılar. Ayrıca, İlhan Berk ile Oktay Rifat'ın geçmişteki toplumculukları da söz konusu görünümü pekiştirdi.

İşte bu gözbağıcı hava içinde yeni kuşağın çoğu delikanlıları İkinci Yeni'nin öncülerine özendiler ve sonradan çıkmaz olduğu anlaşılan bir yolun kurbanları oldular.

Öyleyken, İkinci Yeni'yi savunan kimi eleştirmenler ile şairler 1960'tan sonra onun gittikçe gelişerek toplumcu bir aşamaya ulaştığını öne sürdüler.

Acaba İkinci Yeni —bilinen tutumu ve yapısıyla— toplumcu bir şiire varabilir mi? Bu soruyu, İkinci Yeni'nin eski şairlerinden Kemal Özer olumsuzca karşılıyor :

«İkinci Yeni, soyut şiirin, kapalı, karanlık, anlamı (ve belki daha bir sürü şeyi) en dar sınırına indiren burjuva şiirinin bizdeki özel adı. Ayrıntılarına girildiğinde tanımını uzun uzadıya yapılabilecek estetik bir yapıyla birlikte düşünülmeli. Bu yapıdan olumlu yanlar alıp yeni ve devrimci bir şiir yazılabileceği görüşünde değilim. Toplumsal işlevi olan şiirle bu şiir arasındaki yapı ayrımı, bu tür 'telifçilik'lere olanak tanımayacak kadar köklü. Kendi payıma, İkinci Yeni'ye bütün yakınlıkları tehlikeli buluyorum devrimci bir şiir için. Açık, anlaşılır, somutlayıcı bir şiirden yanayım ve bunun apayrı bir estetik ya-

pısı olduğu kanısındaım. Yeni estetiği, özü zedeleme-
den, içeriği bulandırmadan bir şiire güzellik kata-
maz.» (20)

Doğrusu, K. Özer kadar katı düşünemiyorum ben. Gerçi İkinci Yeni toplumcu bir şiire dönüşemez, ama toplumcu şairler onun bazı açılımlarını değerlendirebilirler. Bu da, her şeyden önce, biçime değil içeriğe öncelik tanıyan bir estetik anlayış ve ilerici bir dünya görüşüyle verimli olabilir.

ALDANMAMAK İÇİN

27 Mayıs 1960 hareketini izleyen yıllarda İkinci Yeni çökme ve değişme dönemine girdi. Ayrıca, bazı gençler gibi bazı öncüler de gitgide ayrıldılar bu yoldan: Yavaş yavaş gerçekçi, halkçı, ilerici, toplumcu bir şiire yöneldiler. Bu uğurda çaba gösterdiler. Gösteriyorlar. Gerçi İkinci Yeni'nin etkisinden büsbütün kurtulmuş değiller, onun bazı deneyimlerinden yararlanıyorlar, ama onu sürdürmeyi düşünmüyorlar. Tersine, günden güne, uzaklaşıyorlar ondan. Öyleyken, kimi yazarlar onları İkinci Yeni'nin devamı/başarısı gibi sunmaya kalkıyorlar. Böylece, İkinci Yeni'nin geçmişteki yanlışlarını gölgelemek ve onu yücelterek yaşatmak istiyorlar. Buna kapılmamak gerekir. Eğer 12 Martın getirdiği olağanüstü, yasa dışı durum uzarsa ya da ilerde ona benzer bir başka durum ortaya çıkarsa, yine İkinci Yeni'yi andıran bir başka hareket, bir başka sapma boy atabilir... Yine güzelim şiir bahçesini «ayrık otları» sarabilir.

Bunu önlemek, eskisi gibi yanılmamak için, artık gözlerimizi dört açalım: Her yeniliği, salt yeniliktir diye, baş tacı etmeyelim! İçerikçe de ilerici bir nitelik taşıyor mu, taşıyor mu, ona da bakalım!

Bakalım ki bu kez de aldanmayalım!

HOŞGÖRÜ İNANÇSIZLIK VE TUTARSIZLIK MIDIR?

Nicedir susan Memet Fuat Mayıstan beri Yeni Dergi'nin hemen her sayısında kıyasıya eleştirdi beni. Bir iki tümce dışında, doğru hiçbir şey söylememişim ki yanlışlarını vurguladı hep. Neyse, çabası boşa gitmedi: Üç ay önceki Yeni A'da aşağıdaki taşlama sunuldu kendisine :

«Tembel eleştirmenlerimizden Memet Fuat'ı Yeni A dergisi kısırlıktan kurtardı: Hisar'ın sağcı yazarı Nüzhet Erman gibi o da Yeni A'nın toplumcu yazarlarını batırmak amacıyla yazı üstüne yazı döktürüyor! Özellikle beni her sayı yerden yere çalıyor!

«Vaktiyle bir kez eleştirmiştım kendisini. 'Düşünceye Saygı'sı bol olduğu için yedi sene yıllıklarına koymadı yazılarımı. Öyleyken, kini soğumamış hâlâ. Acımasız, yerli yersiz saldırıp duruyor. Sol gösterip sağ yumruklar atıyor.

«Anlayamamış son yazımı, öğrenmek istiyor benden: Edebiyatımıza egemen olan kof burjuva değerlerinin kimler olduğunu...

«Hiç söyler miyim? Sonra, Memet Fuat, İkinci Yeniler gibi onları da tutmaya kalkar! Faşist Ezra Pound gibi eserlerini basmaya girişir onların da!

«Söylemem! Ama o ille de öğrenmek isterse, toplumcuların alınmadığı okul kitaplarını incelesin, radyoları dinlesin, 1000 Temel Eser'i okusun. Hisar dergisini izle-

sin. Yine de öğrenemezse, Yeni Dergi'nin bazı sayılarını, yıllıklarını karıştırırsın. Orada da bulamazsa aradığını, aynaya baksın: Karşısında sol gözü pembe, sağ gözü kara birini görecektir, tatlı bir ses duyacaktır :

«— Sağdaki solcu, günaydın!»

Bir iki yerini düzelterek aktardığım bu sert taşlama gerçi adımın altında bulunuyordu, ama ben yazmamıştım onu, Memet Fuat damarıma basarak zorla yazdırmıştı. Öyleyken, Yeni Dergi'nin Ağustos 1973 sayısında bu kısacık taşlamayı uzun bir inceleme imişçesine yargıladı. Doğrusu, çelebice yaptı bu işi ve de okurların kalbini çeldi. Ancak bir yerde «küçük çocuklar gibi» öfkeyle tepindiğimi söylüyor. (Daha önce de, «kocakarı mantığıyla» düşündüğümü söylemişti.) Ama devede kulak kalıyor bunlar. Yazısı genellikle saygılı bir görünümde...

Yazık ki, bu olumlu tavrına karşılık, yine yanlış yorumlara, haksız yargılara rastlanıyor yazısında. Fakat, çoğu kişisel alana kaydığundan, hepsinin üzerinde durmak gereksiz. Onun için, ben de, ancak önemli bulduğum üçüne değinmekle kalacağım.

ELEŞTİRİNİN CEZASI

Mehmet Fuat şöyle diyor cevabının bir yerinde :

«Asım Bezirci'nin beni eleştiren yazıları —bildiğim kadarıyla— ilki tanedir. Benim görüşümle, bunlar yerine değil, değerlendirme yazılarıdır. (...) Bu yazılar arkadaşlığınıza gölge düşürmedi. Sonra ben Asım Bezirci'nin çıkardığı bir şiir antolojisini eleştiren bir yazı yazınca bir daha birbirimizi göremez olduk. Anladığıma göre, Asım Bezirci eleştirilmekten hoşlanmıyor...»

Memet Fuat iyi araştırmamış, kendisini eleştiren yazılarının sayısı iki değil, üçtür: «Kitaba Doğru» (Yeditepe, 29.2.1960), «Düşünceye Saygı» (De, Mayıs 1961), «Türk Edebiyatı 1965» (Yeni Dergi, Haziran 1965).

Bunlardan ilk ikisi, övgüce ağır bastıklarından olacak, Memet Fuat ile «arkadaşlığınıza gölge düşürmedi.»

Gelgelelim, üçüncü yayımlarınca aramızdan kara kediler geçti. Hoşgörülü sandığım Memet Fuat'ın tepesi atıverdi. O kadar ki, dergisinin Temmuz sayısında benimle eğlenmeye kalktı. Arkadaşlığımız bozulmasın diye karşılık vermedim, sustum. Öyleyken kızgınlığı soğumadı. Eskiden yıllıklarına birkaç yazımı birden koyarken gitgide beni görmezlikten gelmeye başladı. Nitekim, 1966 yılığına Sevim Burak ile yaptığım konuşmayı aktardı. (Oysa, aynı yıl Sevim Burak üstüne bir de eleştiri yazmıştım.) Böylece eleştirilerinde iş olmadığını göstermek istiyordu. Zamanla öfkesi biraz yatıştı. 1967'de bir incelememi seçti. Fakat aynı yıl Ant dergisinin düzenlediği bir açık oturumda kendisini ve İkinci Yenileri eleştirince yeniden kızdı. Bazı gençleri kışkırtıp bana karşı yazılar kaleme aldirttı. (Bunlardan biri sonradan bana gerçeği —dolaylı yoldan— itiraf etti.) **Dünden Bugüne Türk Şiiri** (1968) adlı antolojimi batırmaya çalıştı: Sorumluluğu bana düşmeyen (ben yalnızca ilk düzeltmeleri yapmıştım) prova tatbik yanlışlarının cezasını üstüme yükledi. Basımevci Bekir Yıldız suçsuzluğumu açıkladıysa da o, haksızlığını sürdürdü. Çünkü kini hâlâ geçmemişti. Bu yüzden, 1973'e değin hiçbir yazımı yıllıklarına almadı.

Üstelik, yalnızca beni değil, değer verip överek eserini bastığı Hüseyin Cöntürk'ü de aynı biçimde cezalandırdı: Hüseyin Cöntürk de bir yazısında (1) yıllıklarını eleştirmişti. Memet Fuat yine sinirlendi, yılığının kapılarını yedi yıl ona da kapadı.

Buna karşılık, **Düşünceye Saygı**'yı övmüş olan Suut Kemal Yetkin (2) yıllıklara buyur edildi. **Düşünceye Saygı**'yı yermiş olan Ferit Öngören (3) ise hiçbir zaman yıllıklara giremedi.

Fethi Naci de cezadan kurtulamadı. Çünkü bir yazısında (4) Memet Fuat'ı eleştirme günahını işlemişti. Me-

(1) Hüseyin Cöntürk, «Zaman Versus Eleştirmeci», *Dönem*, 1.7.1964

(2) *Türk Dili*, 1.5.1961

(3) *Yedea*, 1.5.1961

(4) Fethi Naci, «Aydınlarımızdan Haline Doğru», *Pazar Postası*, 31.5.1969

met Fuat onu da altı yıl süreyle yıllıklarının dışında bıraktı. (Ancak, 1967'de beni yerip İkinci Yeni'yi övünce ve 1968'de Yeni Dergi'de yazmaya başlayınca, eleştirilerini yıllıklarına almaya razı oldu.)

Dolayısıyla kinciliğini, eleştirilmekten hoşlanmadığını bir daha belgeledi. Memet Fuat'ın bu haksızlıkları karşısında sabırla sustum, ama kişiliğine olan inancımı da yitirdim.

Tuhaf değil mi, bütün bu açık olaylardan sonra Memet Fuat şimdi beni eleştiriye tahammülsüzlükle, kuruntuya kapılmakla suçluyor! Okurları buna inandırmak için de çelebiliği bir taktik olarak kullanıyor, kendini «masum ve mazlum» bir kimse gibi göstermeye uğraşıyor.

İKİNCİ YENİ'Yİ TUTMAK

Ardından şu satırları yazıyor :

«İkinci Yeni için yazdıklarını okursa Asım Bezirci, bu akımı hiçbir zaman tutmadığımı, hep böyle bir akım olamayacağını anlatmaya çalıştığımı görecektir.»

Gerçekten de Memet Fuat başlangıçta pek tutmuyordu İkinci Yeni'yi. Belki arada bir kararsızlığa düşerek onu hafiften övdüğü de oluyordu: «Ben anlamsız şiire gülüp geçenlerden değilim. Sanat alanında, iyi kötü her yeniliğin, her aşırılığın, her denemenin bir faydası olduğuna inanıyorum. Anlamsız şiir modası gelip geçtikten sonra, bugün ona en çok kızanlar bile şiire yeni bir tat getirmiş olduğunu, şairlere birtakım kolaylıklar sağladığını kabul edecekler sanırım. Ama işte o kadar.» (5)

Fakat böylesi övgüler azınlıkta kalıyordu. Memet Fuat çoğunlukla eleştiriyordu İkinci Yeni'yi. Yazık ki zamanla yumuşadı, gitgide tutumunu değiştirmeye, İkinci Yeni'nin önde gelenlerini benimsemeye yöneldi: «İkinci Yeni bir 'saman alevi' gibi parlayıp söndü, dayandığı güç-

süz ilkeler şimdi çok geride kaldı; ama kapalılığın anlam alanında da önemli olabileceği kanısına onun yardımıyla vardık. Ece Ayhan, Cemal Süreya, Kemal Özer gibi genç şairleri o getirdi. Turgut Uyar'ın, Edip Cansever'in yenileşmesini, güçlenmesini o sağladı. Çözülüşü, değerini yitirişiyile de bize yeni umutlar verdi.» (6)

Attilâ İlhan «Hazin Bir Başkalaşma» yazısında (7) Memet Fuat'taki bu değişmeyi örnekleriyle sergiledi. Bunlardan yalnızca ikisini okumak yeter: Memet Fuat 1958'de İkinci Yeni'yi «Batının sıkı sıkı posasını çıkardığı anlamsız şiir» diye yererken, 1960'ta ucun ucun övmeye girişiyor: «... kısacası şiirin anlatma gücü arttı gibi geliyor bana, büyük şairleri bekleyen bir yol açıldı gibi geliyor...» (8)

Yanıldı Memet Fuat: İkinci Yenilerin arasından da, arkasından da «büyük şairler» gelmedi. Buna karşılık, Memet Fuat'ın kendisi zamanla İkinci Yenileri en çok tutanlardan biri haline geldi! Oktay Rifat, İlhan Berk, Edip Cansever, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Ece Ayhan gibi İkinci Yeni'nin önderlerinin eserlerini bastı. Dergisinde onların şiirlerini yayımlamak için «özel» anlaşmalar yaptı. «Türk Edebiyatı» adını taşıyan «öznel» yıllıklarında en büyük yeri onlara, en küçük yeri toplumcu/toplumsal gerçekçi, ilerici şairlere ayırdı. Bunu görmek için aşağıdaki rakamlara bakalım :

1963-1972 yılları arasında belli başlı İkinci Yeni şairlerin Memet Fuat'ın yıllıklarında çıkan şiirlerinin yıl sayısı şöyledir: Oktay Rifat 9, İlhan Berk 8, Turgut Uyar 9, Edip Cansever 10, Cemal Süreya 8, Ülkü Tamer 9, Ece Ayhan 6, Kemal Özer 5, İsmet Özel 8, Egemen Berköz 8, Seyfettin Başçılar 4, Cahit Zarifoğlu 3...

Aynı dönemde toplumcu şairlerin ise şu kadar yıl şiirleri yıllıklara alınmıştır: Nâzım Hikmet 5, Hasan İzzettin Dinamo 2, A. Kadir 2, Rıfat Ilgaz 5, İlhami Bekir 0,

(6) Yeditepe, 1.3.1960

(7) Varlık, 15.3.1967

(8) Yeditepe, 1.2.1960

Mehmet Kemal 1, Enver Gökçe 0, Şükran Kurdakul 2, Ahmed Arif 2, Ömer Faruk Toprak 0, Suat Taşer 1, Hasan Hüseyin 2, Arif Damar 1...

Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi, yıllıklarda en büyük yer İkinci Yeni şairlere ve eserlerine verilmiştir. Üstelik, yıllıkların başına konan önsözlerde de toplumcular çoğunca yerilmiş, buna karşılık, İkinci Yeniler çoğunca övülmüştür. Örneğin, 1964 yıllığında Şükran Kurdakul'un **Nice Kaygılardan Sonra**'sında «İçte dışta, özde biçimde şiiri şiir eden ustalıklardan uzak kalışı» vurgulanmış, Hasan Hüseyin'in **Kavel**'inde ise «baştan sona Attilâ İlhan estiği» belirtilmiştir. Öte yandan, İkinci Yenilerden yüceltici bir tutumla söz edilmiştir: «1963'te şiirimizin umut verici gelişmeleri deyince, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ahmet Oktay, Ceyhun Atuf Kansu geliyor akla. Bir de Cemal Süreya'nın dönüşü. (...) 1963 şiirimize iki önemli şiir kitabı getirdi: **Yaz Dönemi** ile **Tutsak Kan**. İlki Behçet Necatigil'in. İkincisi Kemal Özer'in...»

Herkesin bildiği bu açık ve söz götürmez kanıtlara karşın, Memet Fuat şimdi kalkmış, İkinci Yeni'yi hiçbir zaman tutmadığını öne sürüyor!

Bu «kör gözüne parmağım» davranış karşısında insan ne söyleyeceğini bilemiyor...

EZRA POUND VE DEMOKRASİ

Toplumcu bilinen Memet Fuat'ın, çoğu toplumculuğa sırt çevirmiş İkinci Yeniler gibi, faşist Ezra Pound'u yayımlayışına bir türlü akıl erdirememişimdir. «Neden gerici Hisar dergisi Aragon'un, Brecht'in, Mayakovski'nin şiirlerini yayımlamıyor da ilerici Yeni Dergi Ezra Pound'u yayımlıyor?» diye şaşarak kendi kendime sormuşumdur.

İşin tuhafı, Memet Fuat da benim bu halime şaşmaktadır: «**Asım Bezirci'nin, Ezra Pound'un niçin yayımlandığını, niçin yayımlanması gerektiğini anlamaması ise şaşılacak bir şeydir...**»

Dediğine göre, Memet Fuat, Ezra Pound'un şiir kitabını 1963'te yayımlamış. (Çeviren: İkinci Yenilerden Ülkü Tamer.) Nâzım Hikmet'in kitaplarını ise ondan sonra, 1965'te çıkarmaya başlamış. Şimdi de Yeni Dergi'de Ezra Pound'un Canto'ları'nı yayımlıyor. Güven Tutan ile yine İkinci Yeni'nin öncülerinden İlhan Berk çevirmiş Canto'lar'ı. «Dünya edebiyatında benzeri olmayan şiirler»miş bunlar. «Olağanüstü güzellikte bir imgeci şiir örneği» verdiği için göklere çıkarıyorlar Ezra Pound'u. Gelgelelim, faşistliğinden, demokrasiye karşı oluşundan hiç söz açmıyorlar. Adı geçen şiirlere, «İtalya'da tutukluymken, idamını beklerken başladığını» yazıyorlar da suçunun ne olduğunu yazmıyorlar.

Elbette, demokrasiye inananlar için, sanata ve düşünceye yasak konulması yanlışır. Öteki şairler gibi Ezra Pound da Türkçede yayımlanacaktır. Ama bu iş, demokratlara değil, öncelikle faşistlere ya da demokrat olmayanlara düşmelidir, —bence. Eğer ille de demokratlar/toplumcular yükleneceklerse bu işi, daha doğrusu, yüklenmekten bir yarar umuyorlarsa, Ezra Pound'u kendi dünya görüşlerine göre eleştirip değerlendirerek iletmelidirler okura. Ancak böyle bir tutumdur ki hoşgörü inançsızlıkla, özgür düşünüş tutarsızlıkla ve tanıtıcılık aktarmacılıkla yaralanmamış olur.

Ben kendisinden duydum, elbet başkaları da duymuştur: Memet Fuat toplumculuğa da, demokrasiye de inandığını söyler. (Denemelerini kucaklayan kitabına Düşünceye Saygı adını vermesi de bundan olmalıdır.) Kuşkusuz, demokrasiye içtenlikle bağlananların, kendi düşüncelerinden ayrı, hatta onlara karşıt düşüncelerin de yayım hakkına saygı göstermeleri gerekir. Ama, inanmadıkları o düşünceleri yaymaya girişmeleri gerekmez. Yoksa, ülküleriyle çelişir, kendileriyle de tutarsızlığa düşerler.

Memet Fuat da Ezra Pound'u ikinci kez yayımlamakla böyle bir tutarsızlığa düşmüştür. Hem de bile bi-

le... Çünkü, eski bir yazısında (9) kendisinin de açıkladığı gibi, Ezra Pound «atılğan bir faşisttir, güçlü bir gerici, Sami ırk düşmanı»dır. Belki, bu kötü özelliklerine karşı, Memet Fuat onun «usta bir koşuk dizicisi, eşsiz bir dil işçisi» olduğunu söyleyecektir. (Nitekim, eskiden söylemişti.) Fakat o zaman da içeriği hiç eleştirmedeği, şiiri salt biçime göre değerlendirdiği için biçikcilik'e kapılmış ve şu önemli gerçeği unutmuş olacaktır: Hem faşist hem de usta olan sanatçılar, faşist ama usta olmayan sanatçılardan daha yok yanıtlırlar halkı, demokrasiye daha çok zarar verirler... Faşizme ise daha çok hizmet ederler...

FAŞİZM NEDİR?

«Faşizm, malî sermayenin en gerici ve en saldırgan gruplarının açıkça tedhişe ve kaba kuvvete dayanan diktatörlüğüdür. Bu diktatörlüğün amacı içte işçi sınıfının örgütlerini yıkmak ve bütün ilerici güçleri ezmek, dışta da dünyaya hâkim olmak için istilâ savaşları hazırlamak ve açmaktır.» (10)

Thomas Mann'a göre, «Faşizm bir düşünce bile değildir; salt kötülüktür.»

Bu durumda, faşizmi benimseyen kimseye «iyi insan» diyebilir miyiz? Memet Fuat'a bakılırsa, eğer «tuttuğu yolun doğruluğuna gerçekten inanmış» ve «o yola birtakım kişisel çıkarlarının uşaklığını etmek için girmemiş ise,» diyebiliriz (11).

Belki barışa, demokrasiye, ilerlemeye bağlanan sizler «korkunç, gülünç ,hatta üzünç bir çelişme» gibi göreceksiniz bunu, ama Memet Fuat öyle görmüyor. Nitekim, 1960'larda «dürüst, namuslu faşistlerden» söz açmış, Fethi Naci'ye karşı onları savunmuştu.

Acaba vaktiyle «atılğan bir faşist, güçlü bir gerici» diye nitelediği Ezra Pound'u da onlardan mı sayıyor?

(9) Memet Fuat, «Ezra Pound Öğretmeni», Türk Dil, Şubat 1962.

(10) Erdoğan Başar, Sosyalizm Sözlüğü, 1965, s. 48

(11) Memet Fuat, Düşünceye Saygı, 1960, s. 106.

Yazık ki biz tersini biliyoruz bunun: Ezra Pound İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Duçe'yi yücelten bir eser (**Jafferson and/or Mussoloni**) çıkarmış ve savaş sırasında da Roma radyosunda hızlı konuşmalar yaparak Faşizmin barbarlıklarını, emperyalizmin yeryüzünü kana, ateşe bulayışını övmüş, halk ve demokrasi düşmanlarının, insan ve kitap yakıcıların, savaşçı zorbaların zaferi için çalışmıştır. 1945 Mayısında Cenova yakınında tutuklanarak Amerika'da yargılanmış, vatana ihanetten suçlu görülmüş, tımarhaneye girerek cezadan kurtulmuştur...»

BİRKAÇ SORU

Bütün bunları düşünerek merak ediyorum; Memet Fuat'ın 'tutarlı' olup olmadığını ortaya çıkarmak için öğrenmek istiyorum:

— Dünyanın başka neresinde bir demokrat bu çeşit bir faşistin kitabını eleştirmesiz, hatta övgüyle yayımlamıştır?

— Dünyanın başka neresinde bir ilerici önce bu çeşit bir gericinin, sonra ilericilerin eserlerini basmıştır?

— Dünyanın başka neresinde sola açık bir eleştirmen kendi ülkesinin toplumcu şairlerine çoğunca sırt çevirmiş ve anlamsız, kaçak, biçimci, soyutçu şairlerin (İkinci Yenilerin) savunucusu ve baş yayımcısı olmuştur?

— Dünyanın başka neresinde yasalar ile hak ve özgürlüklerin çiğnendiği 12 Mart gibi bir dönemde bir demokratın demokrasiyi, barışı savunan ürünler yerine savaş körükleyen bir faşistin şiirlerini ve onu öven yazıları yayımladığı görülmüştür?

— Dünyanın başka neresinde bu dört işi birden yapan adama gerçekten demokrat ya da ilerici/toplumcu denilmiştir?

Bu soruların cevaplarını bilenlerin bana yazmalarını dilerim.

Memet Fuat Yeni A dergisinde (Eim 1973) çıkan bir sayfalık kısa eleştiriye Yeni Dergi'de (Kasım 1973) on iki sayfalık uzun bir cevap vermiş! Düştüğü açmazdan kurtulmak için çok zorlandığı, mızrağı çuvala sokmak için çok terlediği belli. Nitekim, savunmasını bitirememiş henüz, bir o kadar daha yazacakmış! Belki, gelecek yazısında da azgın bir faşist olan Ezra Pound'u yayımlamanın demokrasiye sağlayacağı büyük yararları sergileyecektir...

Doğrusu, güç ve ilginç bir görev! Yazık ki ben yazısını okumakla kalacağım. Düşüncelerimi daha önce yeterince açıkladığımdan sözü burada kesmek istiyorum. Ayrıca, tartışmamızı Memet Fuat'ın çokluk ikincil ya da kişisel alanlara çekerek sulandırdığını gördüğümünden, bu konuda uzun boylu yazışmanın da edebiyatımıza bir yarar getireceğine artık inanmıyorum.

YOK DENİLEN YAZILAR

Yazının bir yerinde kendisini eleştiren yazarları Memet Fuat'ın uzun süre yıllıklarına almadığına değinmiş, sözü Fethi Naci'ye getirerek şöyle demiştim:

«Fethi Naci de cezadan kurtulamadı. Çünkü bir yazısında Memet Fuat'ı eleştirme günahını işlemişti. Memet Fuat onu da altı yıl süreyle yıllıklarının dışında bı-

raktı. (Ancak 1967'de beni yerip İkinci Yeni'yi övünce ve 1968'de Yeni Dergi'de yazmaya başlayınca, eleştirilerini yıllıklarına almaya razı oldu.)»

İncelemeye dayanan ve gerçeği yansıtan bu açıklamaya karşı şunları yazıyor Memet Fuat:

«Asım Bezirci burada doğru söylememenin de ötesine geçmiş. Dergileri karıştırıp aramaktansa, Fethi Naci'ye gönderdim bu sözleri. 'Ben o yıllarda edebiyat eleştirisi yazmıyordum, emperyalizm üzerine yazdığım yazıları mı alacaktın yıllığa!' dedi.

«Bilmez mi bunu Asım Bezirci? Atlamış mı? Hayır, bir yöntem uyguluyor, bile bile yapıyor.»

Memet Fuat'ın buradaki yorumu yanlış, tutumu da çirkin. Nerdeyse yalancıkla, kötü niyetlilikle suçlayacak beni. Oysa, o da bilir ki, Asım Bezirci belgesiz konuşmama çalışır. Fakat, beni zorla çürütmek için, cankurtaran simidi gibi sarılıyor Fethi Naci'nin sözlerine. Yayınları tarayıp gerçeği öğreneceğine, kulaktan duyduklarını gerçek saymayı yeğ tutuyor. Bu yüzden de adamakıllı yanıltıyor. Öyle ki, sonuçta hem bana iftira etmiş, hem de Fethi Naci'yi güç duruma düşürmüş oluyor. Beni çürütmek isterken kendisini çürütüyor!

Fethi Naci 1962'den 1968'e değin dergilerde, gazetelerde edebiyata ilişkin epey yazı, eleştiri yayımlamıştır. Öyleyken Memet Fuat, kendisini eleştirdi diye, Fethi Naci'nin bu yazılarını ya okumamış (yani görevini yapmamış) ya da okuyup görmezlikten gelmiştir. (Yani bile bile haksızlık etmiştir. Görevini kötüye kullanmıştır.) Benim gibi onu da cezalandırmıştır.

Memet Fuat'ın hoşgörüsüzlüğünü, kinciliğini belgeleyen ve benim tahminimi doğrulayan bu yazıların başlıcaları şunlardır:

«Korsan Çıkmazı» (Vatan, 6.7.1962), «Gerçekçi Edebiyat Üstüne» (Vatan, 13.8.1962), «Sait Faik ve Burgaz Adası» (Vatan, 22.8.1962), «Edebiyatsız» (Vatan, 1.9.1962), «Edebiyatın Değişmesi İçin» (Vatan, 13.9.1962), «Yaşayıp Ölmek» (Vatan, 6.10.1962), «Şiire Niçin Arma-

ğan Verilmez» (Vatan, 21.10.1962), «Orhan Veli» (Vatan, 17.11.1962), «Nâzım Hikmet Tedirginliği» (Yön, 30.4.1965), «Ferhat İle Şirin» (Yön, 24.9.1965), «Halit Ziya'yı Okurken» (Yön, 5.11.1965), «Edebiyatta Pis Politika» (Yön, 26.2.1965), «Bu İlgisizlik Neden» (Yön, 12.2.1965), «Yaratmak Yerine Çoğaltmak» (Papirüs, Ekim 1966), «Şiirde Kapalılık» (Papirüs, Mayıs 1967), «Paris Düşerken» (Ant, 23.5.1967), «Edebiyat Ve Politika» (Dost, Eylül 1967)...

Bu listeyi gözden geçirince afalliyor insan: Acaba Fethi Naci çok mu yeteneksiz, başarısız bir eleştirmendi? Bunca yazının hepsi de mi kötüydü? Aralarında bir tanecik olsun iyisi yok muydu ki Memet Fuat onu yılığına almadı, altı yıl boyunca Fethi Naci'yi «Türk Edebiyatı»nın dışında bıraktı?

CEZALANDIRILAN BİR ELEŞTİRMEN DAHA

Aslı aranırsa, bunda şaşılacak bir şey yoktu. Çünkü Memet Fuat, kendisini eleştirdiğinden ötürü Hüseyin Cöntürk'e de aynı işlemi uygulamıştı.

Bu konuda yaptığım açıklamayı şöyle cevaplandırıyor:

— «Türk Edebiyatı 1963'e Hüseyin Cöntürk'ten bir yazı alınmış. Türk Edebiyatı 1964'te ise Hüseyin Cöntürk yok, baştaki yazıda şu sözler var: Hüseyin Cöntürk eleştiride uygulama dönemine geçti, ama nedense kuramcılıktaki başarısını tutturamadı. (...) Uygulama dönemine geçtikten sonraki çalışmalarını başarılı bulmadığım için, son yedi antolojiye alınmamış.»

Memet Fuat yine doğru söylemiyor. Hüseyin Cöntürk uygulamaya 1964'ten çok önce başladı. Örneğin, «Turgut Uyar» incelemesi 1959'da yazılıp De Yayınevi'nce 1961'de basıldı. Arka kapağına da Memet Fuat övücü sözler yazdı. «Günlerin Götürdüğü» uygulaması ise 1958/1959 arasında yazılıp 1962'de yayımlandı. Hüseyin Cön-

türk'ün kitap haline gelmeyip dergilerde kalmış başka uygulamaları da var.

Hüseyin Cöntürk 1964'te Memet Fuat'ın yıllığını eleştirince, hemen kötü niyetlilikle suçlandı. Fakat Memet Fuat, eleştiriye tahammülsüzlüğünü gizlemek için olacak, Hüseyin Cöntürk'ün bir kuramsal yazısını daha 1965 yılına koydu. Gelgelelim, onu izleyen dönemde ne kuram, ne de uygulama yazılarından hiçbirini «son yedi antolojiye» sokmadı.

Eskiden Memet Fuat'ın değerli bulup eserini bastığı Hüseyin Cöntürk, artık uygulamada da, kuramda da başarısız bir eleştirmen olmuştu!

TUTARSIZLIK ÜSTÜNE TUTARSIZLIK

Memet Fuat diyor ki:

«Asım Bezirci 'Türk Edebiyatı 1968'in başındaki yazıya bakarsa şöyle bir söz görecektir:

«Ama 'sanatçı' olarak da ağırlığını koyabilen, toplumcu gidişin düşünce yüküyle oluşacak özleri getirebilen bir şair, bir hikâyeci görünmedi gene...»

«1969 antolojisinde (s. 7), 1971 antolojisinde (s. 5) bu özlem aynı sözlüklerle yinelenir.»

Belki, Memet Fuat bu satırları, bana karşı, kendini savunmak için yazıyor, ama sonuçta bütün şairleri harcadığını düşünemiyor. Hani, «özrü kabahatinden büyük» derler ya, işte öyle...

Sormalıyız Memet Fuat'a: 1967'de, 1968'de, 1969'da, 1970'te toplumcu şairlerden Hasan İzzettin Dinamo, İlhami Bekir, Ercümen Behzad, Ceyhun Atuf Kansu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Rifat Ilgaz, A. Kadir, Mehmed Kemal, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Attilâ İlhan, Hasan Hüseyin, Şükran uKrdakul, Berin Taşan, Başaran, Ali Yüce, Gülten Akın, Aydın Hatipoğlu, Nihat Behram, Özkan Mert vb. şiir yayımlamadılar mı?

Çoğu yayımladığına göre, aralarında, Memet Fuat'ın özlediği nitelikte bir tek şair olsun yok muydu?

Bu soruyu, «Evet, yoktu!» diye cevaplandırmak adı geçen ve geçmeyen toplumcu şairlere toptan hakaret ve haksızlık olur.

Eğer, Memet Fuat yukardaki özlem dolu sözleriyle toplumcuları değil de İkinci Yeni şairleri amaçlıyorsa, yine sormak zorundayız: İkinci Yeniler 1954'ten 1971'e kadar geçen uzun süre içinde hâlâ özlediği niteliğe kavuşamamışlarsa, toplumcu Memet Fuat niçin toplumculardan çok onları tutmuştur? Niçin, en çok onların şiirlerini değerli sayıp yıllıklarına koymuş, niçin ardarda onların kitaplarını basmıştır?

Görüldüğü üzere, ne yandan bakılırsa bakılsın, Memet Fuat'ın düşünceleriyle, inançlarıyla edimleri tam bir tutarsızlık içindedir.

Kuşkusuz, eksik ve yanlış bilgilere dayanan yargılar ile yorumların tam ve sağlam olması beklenemez. Memet Fuat'ın çoğu yargıları, yorumları buna örnektir. Bunlardan birkaçını aşağıya alıyorum.

Memet Fuat diyor ki:

— «**Kimin kaç yıl şiir yayımladığını bilmek gerekir önce. İlhami Bekir on yıl boyunca şiir yayımlamadıysa, yanındaki sıfırın olumsuz bir yanı yoktur.**»

Doğru söylüyor Memet Fuat. Ama, yazık ki, söylediği yine yaptığına uymuyor: Araştırmadan konuşuyor. Nitekim, adını andığı İlhami Bekir'in on yıl içinde **Küba** (1962), **Herhangi Bir Roman Kitabıdır** (1965), **Olmaya-sın Üç Diyarın Birinden** (1967), **Şiirler** (1971) adlı kitapları basılmış, Sosyalist gazetesinde (1970) «**Son Kavg**» ve «**Şoför Halit**» adlı şiirleri yayımlanmıştır. Öyleyken, Memet Fuat İlhami Bekir'in bir şiirini dahi yıllıklarına koymamıştır.

Bundan Memet Fuat'ı yalanlayan şu sonuç çıkar: İlhami Bekir'in yanındaki sıfırın olumsuz bir yanı vardır.

— «**Örnekse, Ahmet Arif'in şiirleri bir yıl dergilerde çıktı, ertesi yıl da kitabı yayımlandı, iki yıl girdi yıllık-lara.**»

Memet Fuat bu kez de iyi incelememiş. Ahmed Arif'in şiirleri dergilerde bir yıl değil beş yıl çıktı: Papirüs (1960, 1961), Çaltı (1966), Türk Solu (1967), Soyut (1967, 1968).

— Memet Fuat birtakım şair sayarak, bunların «şiir yayımladıkları yıllarda mutlaka antolojilere alınmış» olduklarını öne sürüyor. Gelgelelim, bu savı da gerçeğe pek uymuyor. Örneğin, A. Kadir'in 1965'te Çaltı dergisinde iki ve 1968'de Yeni Gerçek dergisinde iki şiiri çıkmıştır. Ayrıca, 1965'te **Hoş Geldin Halil İbrahim'i** ile 1968'de **Mutlu Olmak Varken'i** basılmıştır. Fakat ne adı geçen dergilerden, ne de içinde şairin yeni şiirleri de bulunan bu kitaplardan Memet Fuat yıllıklarına tek dize almamıştır.

Memet Fuat'ın araştırmadan verdiği bir yargı da şu:

— **«Rıfat Ilgaz 1964-1968 arasında şiir yayımlamadı.»**

Bu yargı da doğru değil. Çünkü Rıfat Ilgaz'ın 1967'de May ve 1968'de hem May, hem de Türk Solu dergilerinde şiirleri basılmıştır.

Memet Fuat'ın Enver Gökçe'ye ilişkin yargılarında da eksikleri, yanlışları var:

— **«Bildiğim kadarıyla» Enver Gökçe'nin «7 Ocak 1969, 28 Ocak 1969 tarihlerinde Türk Solu dergisinde iki şiiri çıktı. (...) İkisi de ,benim görüşümle, güzel şiirler değil. Şimdi dergilerde yayımlanmakta olan eski şiirleriyle ölçüştürülemezler.»**

Enver Gökçe'nin, Memet Fuat'ın dediği gibi, şiirleri yalnızca 1969'da çıkmadı, 1968'de de çıktı: Türk Solu'nda (30.1.1968) «Oy Beni» ve **Dünden Bugüne Türk Şiiri'n-**de (Antoloji, 1968/Asım Bezirci) «Köylülerime, Görüş Günü, Mürettip Hasan, Kirtim Kirt» şiirleri yayımlandı. Bunlardan «Kirtim Kirt» ilk kez gün ışığına kavuşuyordu, öbürleri daha önce (1947-1948 yıllarında) dergilerde basılmıştı. Çoğu güzel şiirlerdi. Yıllıklara girmemeleri için haklı bir sebep yoktu. Öyleyken, Memet Fuat, onlara da kapılarını insafsızca kapadı.

Buna karşılık, İkinci Yenilere kapılarını ardına kadar açtı.

İKİNCİ YENİLER DE TOPLUMCU MU?

— «İkinci Yeni şairlerle» toplumcu şairler diye «bir ayırma yapmak yanlıştır. (...) İkinci Yeni bölümünde sıralanan sanatçılar da» toplumculuğa «inanan kimselerdir.»

Bu sözleriyle İkinci Yenileri savunup aklamaya girişen Memet Fuat yine yanıltıyor. İkinci Yenilerin çoğunlukla böyle bir inancı olduğunu sanmıyorum. Kaldı ki, içlerinden birkaçı sözü geçen inancı taşısa bile, İkinci Yeni'nin özellikleri bunu dışa vurmaya elvermez. Bu bakımdan, İkinci Yeni'nin özünde ve çıkışında toplumcu şiire karşı olduğu söylenebilir. (1)

Bilindiği gibi, Demokrat Parti diktasına karşı ilerici, özgürlükçü, toplumcu, gerçekçi şairler direnmişler, barış, demokrasi, adalet özlemi ile halk yaşamını dile getirmeye çalışmışlardır. Bu yüzden kimi içeriye atılmış, kimi kovuşturmaya uğramış, kiminin eserleri toplatılmıştır. Gelgelelim, Memet Fuat'ın toplumculuğa inandığını söylediği İkinci Yeniler söz konusu faşizan diktaya hiçbir tepki göstermemişler ve onun hoşgördüğü siyaset dışı, soyut, kapalı, biçimci, kaçak bir sanatı yürütmüşlerdir. Bundan dolayı hiçbirine bir zarar gelmemiştir. 1960-1970 döneminde de çoğunun tutumunda büyük bir değişme olmamıştır. Ancak aralarından birkaçı azbuçuk toplumculuğa yönelmiş, ama pek inandırıcı olamamıştır.

Bütün bunlar göz önünde tutulursa, Memet Fuat'ın tersine, İkinci Yeniler ile toplumcular arasında bir ayırma yapmanın doğru ve zorunlu olduğu anlaşılır.

Bir şairin belirli bir öğretiyeye, akıma inandığını söylemek yetmez, sanatsal ürünleriyle de bunun doğrulanıp

(1) Nitekim, yıllarca sonra, İkinci Yeni'nin öncülerinden İlhan Berk bunu apaçık belirtmiştir: «İkinci Yeni'nin siyasa ile ilgisi yoktur. / İkinci Yeni o günkü toplumcu şiire karşı bir şüredir.» (Varlık, 1.4.1960 / Türk Dili, 1.6.1977)

doğrulanmadığına, bütünleşip bütünleşmediğine bakmak gerekir.

İkinci Yenilerin ilericilikle, toplumculukla ilişkilerine bir yazımda (2) uzun boylu değinmiştim. Oradaki düşünceleri buraya aktarmam gereksiz. Bu yazımda, benim gibi «dışardan biri» yerine, İkinci Yenilerin «içinde yaşamış» kişilerin düşüncelerine başvurmak daha yararlı. Onun için, görgü tanıklarından birkaçının sözlerini aşağıya alıyorum. Yalnızca bu sözler dahi Memet Fuat'ın nasıl yarıldığını belgelemeye yetecektir.

Örneğin, İkinci Yeni'nin eski kuramcı ve savunucusu eleştirmen Muzaffer Erdost sonradan şunları yazmıştır:

İkinci Yeni kuşağı «mücadeleci bir kuşak değildi. Kendi toplumunun toplumsal bilincine de sahip değildi.» İkinci Yeni şiirin «solcu ideolojisi yoktu, çünkü bu şiiri yapanların yaşamlarında, eylemlerinde solculuk yoktu.» (3)

Kimi gençler de bir süre İkinci Yenilere bağlanmışlardı. Fakat İkinci Yeni'ye yöneltilen eleştirilerin, gitgide artan toplumcu yayınların ve eylemlerin etkisiyle uyanıdılar, toplumculuğa yöneldiler. Gün geldi, hem kendi geçmişlerini, hem de bağlandıkları İkinci Yeni'yi ve önderlerini cesaretle, dürüstçe eleştirdiler. Ant dergisinde yayımlanan (4) bir açık oturumda özetle şunları söylediler:

Süreyya Berfe: «Edebiyatımızı temsil ettikleri ileri sürülenlerin büyük bir bölümü ikiyüzlüdür. Ağızları devrimci, eserleri gericidir. (...) Bunlar halkın ekmeğini yerler, ama davasına sırt çevirirler. (...) Türk şiirinin baş belâsı olan 'İkinci Yeni Sirkî'nin canbazları iş başındadır...» (5). «Halkın değerlerinden kopmuşlardır. Masalarının başına oturup şiirlerini yazarlar. Halk diye bir

(2) «Şiirde Yenilik Ve İlericilik», Yeni A, 1.7.1972/İkinci Yeni Olayı, s.183

(3) Papirüs, 1.11.1967

(4) Ant, 2.12.1969, 9.12.1969, 16.12.1969

(5) Yenigün, 16.11.1970

kaygıları yoktur. (...) 1969'dan sonra beliren toplumsal uyanışa hiç ses vermiyorlar. Verecekleri de yok...»

Özkan Mert: «Yıllar yılı yazdıkları şiiri okuyucuya devrimci şiirmiş gibi yutturmaya çalıştılar. (...) 1950-1960 arası duyarlıklarını hâlâ sürdürmek istedikleri için Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya, İlhan Berk ve benzeri şairler bugün gerici bir sanat anlayışını temsil eder hâle geldiler. (...) Gericilikle mücadele ederken elbette gerici sanatla da mücadele etmek gerekir.»

İsmet Özel: «Karşımızda esasen iflâs etmiş bir şiir vardır. Eğer böyle olmasaydı bu şairler günü geçmiş, fakat yine de iyi şairler olarak sayılabilirlerdi. (...) Temellerinin çürük oluşu yüzünden, Türkiye'de 1960 sonrası sosyal uyanışı başlayınca, bu şairler bu uyanışa ayak uydurmaya çalıştılar. Bir anlamda günah çıkarmaydı bu. Ama kısa zamanda böyle bir şiiri kaldıramıyacak bir hafiflik içinde olduklarını gördüler. (...) Halktan uzaklaşmış, onun değerlerine yabancılaşmış olan bir sanat ister istemez emperyalizmin aleti olmak zorunda kalacaktır.»

Ataol Behramoğlu: «Biz şiire başladığımızda edebiyat alanında onların şiiri egemendi. İlk şiirlerimiz bu bakımdan daha çok kapalı bir nitelik taşır. Ama devrimci mücadeleyle birlikte Türkiye'nin koşulları değişti.» İkinci Yeni kuşağının «şairleri koşullar değiştiği halde, hâlâ eski anlayışı sürdürmek istiyorlar. (...) Bugünün Türkiye'sinde biçimci, kapalı bir sanat anlayışının artık egemenliğini kaybetmesi gerekir. Bizler açık seçik, toplumcu bir sanat anlayışının temsilcileri olarak, birlikte, kıyasıya bir kavgaya girişmeye karar verdik. (...) İkinci gruptaki gericilerse, 1950-1960 arasında yazmış olup bugün hâlâ etkinliklerini sürdürmekte onlardır ki asıl kavgamız onlarla olacaktır.»

Süreyya Berfe, Özkan Mert, İsmet Özel ve Ataol Behramoğlu'nun İkinci Yeni'ye ve temsilcilerine ilişkin bu eleştirilerine Günel Altıntaş, Özdemir İnce ve Kemal Özer, Gülten Akın gibi İkinci Yeni'ye bir ara bulaşmış

şairlerin sonradan yaptıkları ilginç eleştiriler de eklenebilir.

Özellikle Günel Altıntaş'ın İkinci Yenilerin toplumculuğunu ileri sürenlere yönelttiği eleştiri dikkate değer:

«Sonuç olarak, Ahmet Oktay'ın yazısının beni kandırmadığını, toplumcu kişiler de olsalar, Cansever-Uyar-Oktay üçlüsünün insanı soyut olarak ele aldıklarını, sınıfsal/toplumsal alana inmediklerini, bireyci bir şiir anlayışını benimsediklerini, bu yüzden de, soyut ve bireyci sanat yaptıklarını söyleyeceğim. Kimseyi suçlamak için değil; toplumcu olduğu öne sürülen bir şiirin toplumcu olmadığını belirtmek için yalnızca.» (6)

Yukarıya aktarılan (ve aktarılmayan) bütün bu eleştiriler İkinci Yeniler konusunda Memet Fuat'ın «gaflet ve dalalet» içinde bulunduğunu apaçık ortaya koymaktadır.

RAKAMLARIN GÖSTERDİĞİ

Memet Fuat'ın İkinci Yeni şairleri kolladığını, nitekim yıllıklarında en büyük yeri onlara, en küçük yeri öteki şairlere ayırdığını ileri sürmüştüm. Bu haksızlığı somutlamak üzere, her iki kümeye giren belli başlı şairlerin yıllıklara kaçır yıl alındığını rakamlarla göstermiştim.

Memet Fuat yeter bulmamış bunu. Söz konusu şairlerin şiir ve sayfa sayısı bakımından da yıllıklarda kapladığı yeri belirtmiş. İyi etmiş. Ne var ki, sıraladığı rakamları —işine gelmediğinden olacak— istatistik orantılamaya götürmemiş. Götürseydi, İkinci Yenileri ne ölçüde kolladığı kesinlikle ortaya çıkacaktı.

Ben, burada, onun eksik bıraktığı bu gerekli işi yapmaya çalışacağım. Bunun için de Memet Fuat'ın bulduğu, doğru dediği rakamları temel alacağım. Yalnız ölçüyü biraz genişletmek amacıyla, onlara kendi bulduğum ra-

kamları (R. Akseki, R. Durbaş, T. Göneng ve S. Karakoç'la ilgili olanları) da ekleyeceğim. (Elbette, başka rakamlar ve isimler de eklenebilir bu döküme, ama sonuç pek değişmez.)

Şairin Adı	Yıl Sayısı	Şiir Sayısı	Sayfa Sayısı
İKİNCİ YENİLER :			
Oktay Rifat	9	28	42
İlhan Berk	8	13	31
Turgut Uyar	9	20	49
Edip Cansever	10	16	51
Cemal Süreya	8	11	27
Ülkü Tamer	9	15	35
Ece Ayhan	6	22	19
Kemal Özer	5	14	9
İsmet Özel	8	11	21
Egemen Berköz	6	6	25
Refik Durbaş	4	6	13
S. Başçılar	4	4	5
Cahit Zarifoğlu	3	3	12
Rahmi Akseki	1	1	5
Sezai Karakoç	2	2	15
Turgay Göneng	2	2	3
Toplam :	16	94	174
		362	

	Yıl Sayısı	Şiir Sayısı	Sayfa Sayısı
TOPLUMCULAR :			
Nâzım Hikmet	5	23	49
İlhami Bekir	0	0	0
Hasan İzzettin Dinamo	2	3	3
Rıfat Ilgaz	5	13	17
A. Kadir	2	3	3

Cahit Irgat	5	7	8
Attilâ İlhan	8	11	29
Mehmed Kemal	1	1	3
Enver Gökçe	0	0	0
Şükran Kurdakul	2	2	3
Ahmed Arif	2	4	13
Ömer F. Toprak	0	0	0
Orhan Arıburnu	1	1	1
Suat Taşer	1	1	2
Hasan Hüseyin	2	2	4
Arif Damar	1	1	1
Toplam :	16	37	72
GENEL TOPLAM :	32	131	246
			498

Yukardaki rakamlar çözümlenirse şu sonuca varılır: Gerek yıl ve şiir sayısı, gerekse sayfa sayısı bakımından İkinci Yeniler yıllıklarında toplumculardan daha geniş yer tutmaktadırlar. Nitekim, 16 toplumcu şairin genel toplama oranla yıl sayısı %28, şiir sayısı %29, sayfa sayısı %27'dir. 16 İkinci Yeni şairin ise yıl sayısı %72, şiir sayısı %71, sayfa sayısı %73'tür. On yıllık süre içinde her yıl İkinci Yenilerden ortalama 36.2 sayfalık 17.4 şiir ve toplumculardan 13.6 sayfalık 7.2 şiir yıllıklara girmiştir.

Öyleyken, toplumcu bilinen Memet Fuat, bununla da yetinmemiş, İkinci Yeni şairlerin ileri gelenleriyle özel anlaşmalar yaparak ardarda kitaplarını basmış, dergisinde yıllar yılı çoğunlukla onların şiirlerini baş köşeye oturtmuştur.

ACI GERÇEKLER

Bunlar, edebiyat çevrelerinin nicedir gözlediği açık ve acı gerçeklerdir. Ama, Memet Fuat'ı dinlerseniz bu gerçekleri öne sürmek, onun «faşistliğini göstermeye savaşmak» demektir. Asım Bezirci de böyle bir savaşa girmiş bulunmaktadır.

Ne kadar yersiz bir yorum! Asım Bezirci de bilir ki Memet Fuat faşist değildir; demokratiğe ve toplumculuğa eğilimli bir aydındır. Fakat bazı davranışları bu eğilimiyle uyusmamaktadır. Örneğin, eskiden «güçlü bir gerici ve atılğan bir faşist» diye nitelediği Ezra Pound'u sonradan eleştirisiz, hatta övgüyle yayımlaması bir demokratın yapacağı işlerden değildir. Ayrıca, eskiden «Batının sıkı sıkı posasını çıkardığı anlamsız şiir» diye yerdiği İkinci Yeni'nin önderlerine sonradan cömertçe kucağını açması ve toplumculara cimrice sırtını çevirmesi toplumculukla bağdaştırılması güç davranışlardandır.

İşte Asım Bezirci'nin de amacı, inançlarına aykırı gördüğü bu tutarsızlıklara, bu sapmalara, haksızlıklara parmak basmak, dolayısıyla, yazarı ve okurlarını uarmaya çabalamaktır.

Yazık ki Memet Fuat bu olumlu uyarıyı «sövgü, inançlarına dil uzatma» diye niteledi ve beni hemen arkadaşlığından çıkardı. Oysa, gerçekten ülkücü, özgürlükçü bir aydının bu uarmayı sevinçle, teşekkürle karşılaması, üzerinde düşünmesi gerekirdi. Yazılarıyla hoşgörüyü savunmuş, Düşünceye Saygı adıyla kitap yayımlamış birine ancak bu yakışırdı. Biraz eleştirilince öfkelenmek, kin gütmek ve daha düne kadar «ciddi, akli başında, dürüst, çalışkan» diyerek övdüğü, sevdiğini söylediği Asım Bezirci'yi arkadaşlıktan atmak, yazılarını yillıklarına sokmamak kendisini küçülten davranışlardır.

Elbette, böylesi ilkel davranışları Asım Bezirci şaşıracak, acıyarak izler, ama kendisini eleştirdi diye kimseyi arkadaşlıktan çıkarmayı da aklından geçirmez. Buna karşın, en yakın dostu da olsa, kendisini yücelten, destekleyen biri de olsa, hiç kimseyi eleştirmekten kaçınmayacağını, şimdiye değin de kaçınmadığını belirtmek ister.

Arkadaşları arasında bulunan bazı İkinci Yeni şairler ile Memet Fuat'ı ödüün vermeksizin eleştirmiş olması bu isteğin bir örneğidir.

SON SÖZ

Memet Fuat'ın bu iyi niyetli örneğe biraz kulak vermesini dilerim. Belki, yaptığı haksızlıkları, geçirdiği sapmaları kavramasına ve tutarsızlıktan, eleştiriye dayanmazlıktan, kincilikten arınmasına bir yardımcı dokunur. Daha iyisi, kamu önünde kendini eleştirmesine yol açar belki de...

Evet, Memet Fuat gerçekten demokrat/toplumcu ise, özeleştirisini yapmalıdır artık. Okurlar ondan bunu bekliyorlar.

Yoksa, İkinci Yeniler bile kurtaramaz onu!

O, İkinci Yenileri kurtarabildi mi?

BÜTÜN ÇİÇEKLERİ EZME CANAVAR DEDİRTME KENDİNE

İlkin 1969'da Osman S. Arolat'ın düzenlediği bir açık oturumda konuşmuştu. Genç kuşağın önde gelen şairlerinden Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe ve Özkan Mert de yanındaydı. Gerçi onlar da İkinci Yeni denilen şiir hareketini —haklı olarak— kıyasıya eleştirmişlerdi, ama en ağır konuşanı o olmuştu:

«... Gerçekten de Türkiye edebiyatında bugün iki tür gericiliğin sözü edilebilir. Bunlardan birincisi sağcı, idealist düşüncenin uzantısı, kokuşmuş bir edebiyattır. (...) Bir de gerici gibi görünmediği halde gerici olan bir başka edebiyat anlayışının varlığı görülmektedir. Bu da kendini hayatla yenileyemeyen, hayat tarafından eskitildiği için gerici olan edebiyattır. (...) İleri sanat emperyalizme karşı döğüşte yerini alırken bu arada yeni bir kültür ve ahlâk da oluşturmak zorundadır. Bizlerin, bu görevleri yerine getiremeyecek olan gerici, dejenere edebiyata karşı çıkarken getirdiğimiz, önerdiğimiz yeni değerler vardır. Burada bize kaynaklık edecek olan şeylerin başında, halkımızın değerleri gelmektedir. Emperyalizmin kültür alanındaki saldırısına karşı koyabilmek için buna başvurmak zorundayız. Halktan uzaklaşmış, onun değerlerine yabancılaşmış olan bir sanat ister istemez emperyalizmin aleti olmak zorunda kalacaktır. (...) Karşımız-

da esasen iflâs etmiş bir şiir vardır. (...) Şimdi bizimle birlikte yeni bir tomurcuk patlamaktadır...» (1)

Konuşmasına yalnızca İkinci Yeni'yi değil, onun öncülerini de yerden yere çalmıştı: Söz konusu şairler «şiirlerinin gereği olan kültürel temelleri atamamışlardı.» Eserlerini «çürük, sudan temellere dayandırmışlardı. Tıkanıp kalmaları, büyük boyutlara ulaşamamaları bundandı.»

Bu sözlerle kanmamış, yazılarıyla da saldırılarını sürdürmüştü. Örneğin, bir eleştirisinde İkinci Yeni'nin ileri gelenleri için şunları yazmıştı:

«Lautréamont'dan, Apollinaire'den, Pound'dan, T. S. Eliot'tan yararlanarak bir şiir dünyası kurmaya girişen Türk şairi ne bu toplumların gelişimi, ne diyalektiği, ne de kendi toplumunun varlığından haberdar olduğu içindir ki sonuçta şiirin yeni tadından duyduğu heyecan dönemi geçince ya Turgut Uyar gibi toplumun tutucu, gerici safında yer alıyor, ya Cemal Süreya gibi niteliksiz bir anlama bel bağlıyor ya da Edip Cansever gibi bir şiir fetişisti olup çıkıyor. (...) Sonuç olarak, bizim gördüğümüz kadarıyla, İkinci Yeni günümüz şiiri değildir. Geride kalmıştır.» (2).

İkinci Yeni'yi daha önce başka şairler de enine boyuna eleştirmişlerdi. Sözgelimi Hasan İzzettin Dinamo, Ömer Faruk Toprak, Nevzat Üstün, Attilâ İlhan, Arif Damar, Şükran Kurdakul, Tahsin Saraç, Can Yücel, Berin Taşan, Aydın Hatipoğlu tek başına ve Yelken (4) ile Yeni Gerçek (3) dergilerinde Afşar Timuçin, Aydın Hatipoğlu, Eray Canberk, Bülent Habora topluca İkinci Yeni'nin eksiklerini, yanlışlarını sayıp dökmüşlerdi.

Bunu olağan karşılamak gerekiyordu. Çünkü adı geçen şairler toplumcuydular. Dünya görüşlerine, sanat anlayışlarına ters düşen biçimci, tutarsız bir hareketi sa-

(1) Ant dergisi, 2.12.1969, 16.12.1969
(2) Halkın Dostlarını, Mart 1970
(3) Yelken, Haziran 1960
(4) Yeni Gerçek, Nisan 1968

vunmaları beklenemezdi. Fakat İsmet Özel'in durumu onlarınkine benzemiyordu: Üç arkadaşı gibi o da yıllardır İkinci Yeni doğrultusunda şiirler yazmıştı. Bunlardan bir bölümünü 1966'da **Geceleyin Bir Koşu** kitabında toplamıştı. Herkes onu sıkı bir İkinci Yeni şair olarak tanıyordu. Öyleyken, aradan üç yıl geçmeden, İkinci Yeni'yi amansızca yermeye girişmesi edebiyat çevrelerinde şaşkınlıkla karşılandı.

Gerçi bu keskin dönüş için bir özeleştiri yapmamıştı, ama İkinci Yeni'nin içinden gelmesi dolayısıyla düşüncelerinin ilginç, hatta önemli olacağı umuluyordu.

Özel aynı yılın sonunda **Evet İsyan'**ı çıkararak sanatıyla da toplumculuğunu kanıtladı. İkinci Yeni'den kalıntılar içermesine karşılık, taşkın imgelemi, coşkun duyarlığı ve gergin söylemiyle yankılar yarattı basında, toplumculuk açısından bir kazanımı sayıldı kimilerince.

Özel, faşizme karşı direnmesi, yolundan sapmaması için **Mostu Ataol Behramoğlu'na** öğütlerde bulundu, «Yıkılma, Sakın» şiirini yazdı.

...

Yılgı yanımıza yanaşamazken
bizi kıvıl kıvıl bekliyorken hayat
yıkılmak elinde mi?

...

Behramoğlu üzülgelere göğüs gererek arkadaşını utan-
dırmadı, fakat «budandıkça fışkırdığını» söyleyen Özel,
iki yıl bile dayanamadı. 12 Mart 1971 dönemine girilince,
toplumcu inancından caydığı duyuldu. Kimse inanmak
istemedi, ama söylentilerin doğrulanması da gecikmedi:
Özel aşırı toplumculuktan aşırı İslâmlığa kaymıştı. Sağcı
dergi ve gazetelerce yayımladığı yazılar bunu belgeli-
yordu.

Neden böyle olmuştu? Korkudan mı, bunalımdan
mı, bilgi eksikliğinden mi, inanç zayıflığından mı, güven-

lik özleminden mi, moral bozukluğundan mı, çıkar kaygısından mı? (5) Yine bir açıklama, bir özeleştirî yapmadığından, kimse işin içyüzünü bilemiyordu, ama şaşır-maktan da kendini alamıyordu: Daha dün o denli kesin konuşan birinin, bugün böylesine büyük bir dönüşü ger-çekleştirebileceğini kimsenin havsalası almıyordu...

Kuşkusuz, Özel'in seçme ve bağlanma özgürlüğüne karışılmaz. Ben de onun siyasal, dinsel inançlarına dokunmak istemiyorum. Ancak, sapan sanatsal görüşlerin-den çoğuna katılmadığımı belirtmeyi zorunlu buluyorum.

Özel yalnızca inançlarını değil, şiirle ilgili düşünce-lerini de birkaç kez değiştirdi: İlk İkinci Yeni'yi tutar-ken ardından onu yererek toplumsuluğa sarıldı, sonra onu da bırakarak islâmcılığı benimsedi, şimdiyse tekrar İkinci Yeni'yi övüyor!

Bunu «Şairler Intellect'in Pençesinde» (6) başlıklı yazısıyla gündeme getiriyor. 'Intellect'e düşman bir şai-rin 'intellectuel'liğe soyunan bir denemesi. Bulanık bir anlatımı ve tutarsız bir dili var. Arapça, Farsça, Fransız-ca, İngilizce ve öztürkçe sözcükler sarmaş dolaş. Tam bir çorba!

Yazıda kuramsal bir yaklaşım ve soyutlayıcı bir yön-temle birçok şeye değiniliyor. Hepsini irdelemek gerek-siz. Ben birkaçı üzerinde duracağım.

Özel, on iki yıl önce yayımladığı «Tanrı Mezarını Isıtsın» başlıklı eleştirisinde, İkinci Yeni'yi yerin dibine gömerken şöyle diyordu: «İlk ağızda, bu tür şiir bir dü-şüncenin uzantısı değildir. Kasıtlı bir dünya görüşü yok-

(5) İsmet Özel, sonradan yayımlanan bir konuşmasında, bunu varoluş güvenliği isteğiyle açıkladı: «Hayatımdaki bütün değişiklikleri bir sécurité ontologique arayışı olarak tanımlamak mümkündür. İnsan iki şeyin peşindedir: ya özgür-lüğüntü arar, ya güvenliğini. Ben bugün Kur'an'a bağlanmakla varoluşsal gü-venliğime kavuştum inancındayım.» (Göstere, Kasım 1982)

(6) Yazko Edebiyat, Nisan 1982

tur. Bir edebiyat yazısının bir sanat eseri olabilmesi için bir düşünceden kök alması, bir düşünceye uzanması zorunludur.» (7)

Geçmişte, düşüncenin şiirdeki önemini bunca yücelten Özel, şimdi var gücüyle onu aşağılamaya çalışıyor! Eskilerin deyişiyle, 'tefritten ifrata' geçiyor, bir uçtan ötekine atlıyor: Ona bakılırsa, bugün Türkiye'de «çıkmaza girecek kadar bile takati yok şiirin.» Bunun sebebi, onun, «düşünsel kabüllerin kanadı altında yaşamaya rıza göstermesidir. (...) Türk şiirinin günümüzdeki kısıklığı, şairlerin bir türlü intellect'in pençesinden kendilerini kurtaramamış olmalarına bağlıdır. Şairlerimizin «kendilerini intellect'in pençesine bırakmaları, şairliklerini gönüllüce iğdiş etmeleriyle» sonuçlanmıştır (8).

Önce şunu vurgulamalıyım: Ben, Özel gibi, günümüz Türk şiirinin kısık, güçsüz, tıkanık olduğunu sanmıyorum. Eski ustaların gelişmelerini sürdürdüğü, 60 Kuşağı'nın olgunluk aşamasına ulaştığı, gençlerin yeni bireşimleri denediği bir dönemde şairlerimizi toptan harcamasını da doğru bulmuyorum.

Ayrıca, Özel'in 'intellect' dediği, eskilerin de 'müdiriye, kuvve-i müfekkire, kuvve-i akile, kuvve-i fâhime, kuvve-i zihniye' diye adlandırdığı (9) 'anlık'ın yani bilme, anlama, düşünme, uslamlama, yargılama yetisinin şiiri zayıflattığına yahut öldürdüğüne de inanmıyorum. Tam tersine, gerçekliğin kavranması, çözümlenmesi ve yargılanması kadar şiirin kurulması, beslenmesi ve değerlendirilmesinde de bu yetinin büyük katkısı olduğuna inanıyorum, ama öbür yetilerin katkısını da küçümsemiyorum.

Acaba Özel de okumuş mudur? Yıllar önce Nurullah Ataç tümüyle onunkine aykırı bir savı tutmuş, edebiyatta intellect'i, usla düşünceyi en yüksek yere oturtmuştu:

(7) Halkın Dostları, Mart 1970

(8) Yazko Edebiyat, Nisan 1982

(9) Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Ansiklopedisi, 1976, C. I, S. 13-14

«Doğrusunu söyleyeyim: Sıkı bir düşünceden çok duyguyu, coşkunu önemseyen çağın gökçeyazından (edebiyatından)bir nen (şey) kalabileceğini ummuyorum. Sanat alanının büyük yapıtlarından biri bile salt duygunun ürünü değildir. Hepsi de düşünceden, usun özenle araştırmalarından doğmuştur. Duygu da usun buyruğuna uymakla, kendini gene kendi söylemeyip, o işi usa bırakmakla yaratıcı olabilir.» (10).

Görüldüğü gibi, imgeden hiç söz etmeyen Ataç, Özel'e karşıt kutupta yer alıyor. Hangisi haklı? Sanırım, hiçbir. Çünkü, ikisi de sanatı ve sanatçıyı 'bütün' olarak kavramıyor, onun yalnızca bir iki yanına ve yetisine parmak basıyor, ötekileri dışarda bırakıyor.

Tanzimat şairlerinden Recaizade Ekrem, 1382'de, **Talim-i Edebiyat**'ında şiirin «his, fikir, hayal unsurlarından mürekkep» olduğunu ileri sürer. Bence hâlâ geçerli bir tanımlamadır bu. Her şair, kendi kişiliğine göre, bu öğelerden herhangi birine ağırlık verebilir, ama onlardan hiçbirini öbürlerinden kesinkes koparamadığı gibi, tümüyle de kaldırıp atamaz. Kaldı ki, intellect'in, us ya da düşünce ögesinin ağır basması da bir şairin 'iğdiş' olmasına yol açmaz, açmamıştır. Hayyâm'ın, Mevlana'nın, Valéry'nin, Mayakovski'nin, Eliot'un, Brecht'in, Fikret'in, Anday'ın, Cansever'in ve benzeri şairlerin bazı ürünleri buna örnektir.

Gerçeği söylemek gerekirse, içinde intellect'in, düşüncenin payı bulunmayan bir sanat eseri gösterilemez. Bu bakımdan, estetik bilgini Kagan haklıdır:

«Her sanat yapıtında, sanatçı, kendi canlandırdığı bir şeyi ya olumladığı ya da yadsıdığı için, ya herhangi bir şeyi düşlediği ya da herhangi bir şeye karşı savaştığı için, bir sanat yapıtında mutlaka bir **fikirselsel bir kapsam** vardır. Bir sanat yapıtında sanatçının yaşama ilişkin ta-

sarısı, yaşam üstüne yargısı, yaşamı değerlendirşi, mutlaka kendi ifadesini bulur.» (11)

Düşünce, içeriğin temel, ayrılmaz öğelerinden biridir. Eluard, şiirdeki düşünceyi elmadaki besine benzetir. Çünkü şiirde düşünce, düzyazıda olduğu gibi, genellikle çıplak bir biçimde, kavramlarla belirtilmez. Birbirini bütünleyen izlenimlerin, duyguların, coşkuların, imgelerin aracılığıyla estetik bir biçimde dile getirilir (12).

Bundan ötürü, diyeceğim ki, Ekrem'in yüz yıl önce benimsediği görüş, Özel'in savından daha gerçeğe uygundur, daha kapsayıcı ve verimlidir: İnsanın sınırlı birkaç yetisine değil, kavrayıcı, çözümleyici, kurucu bütün güçlerine dayanmaktadır. Dolayısıyla, şiiri daraltıcı değil, genişleticidir.

Us ile bilinci imgelem ve duyarlığa aykırı ya da onlardan etkilenmeyen, onlarla ilgisi olmayan kapalı, kopuk bir yeti gibi tasarlamak yanlıştır.

Üstelik, çağımızın bunca karmaşık, çelişik toplumsal/bireysel gerçekliğini —intellect'ten yararlanmaksızın— gereğince kavramak, şiirleştirmek olası mıdır?

Geçmişte söylediklerini unutmuş görünen Özel'e göre, Türk şiiri «en özgün atılımını 1960 öncesinde» İkinci Yeni'yle yaşamış, «1954-1959 yıllarında son modern atılımını yaparak anlatım gücünü berkitmiş»tir.

Batının nicedir eskitip bıraktığı çeşitli verileri düzensizce kullanarak eklektik bir tutumla birbirine yamamaya kalkışan İkinci Yeni'nin özgün (orijinal) bir şiir olmadığı çok söylendi. Ben de çeşitli yazılarımda bunu göstermeye uğraştım (13). Bunları tekrarlamak anlamsız. En iyisi, bu konuda eskiden İkinci Yeni'ye «ge-

(11) Prof. Moissej Kagan, *Güzellik Bilimi Olarak Estetik Ve Sanat*, Çev. Aziz Çalışlar, 1982, S. 412

(12) Avner Ziss, *Eléments d'Esthétique*, 1977, S. 117

(13) Bak: Asım Bezirci, *İkinci Yeni Olayı*, 1974, S. 33-42; 1986, S. 47-55

rici, dejenere, dekadın, kokuşmuş» sıfatlarını takan, onu «emperyalizmin aleti» ve «hastalıklı burjuva düşüncesi-nin ürünü» sayan Özel'in yakın geçmişteki bir eleştirisi-ne başvurmak:

«Batının Dadaçı, Gerçeküstücü akımlarının büyük ölçüde etkisinde kalan, Rimbaud, Perse gibi gizemci şair-lerden yararlanmayı amaçlayan şairlerimiz, yazarları-mız; içinde bulundukları topluma ve edebiyat gelenek-lerine sırt çevirerek, zaten düşük bir kültür düzeyine sahip ülkemizde bir oyuna giriştiler. (...) Elllerinde in-san araştırması için rehber olacak bir yöntem yoktu. Beyinleri ülkemizin geleneksel kültüründen —hemen her aydınımız gibi— kopmuş, ama Batı kültürünü de sağlam bir yerinden yakalayamamış bir durumda idi. Bu da so-nuç olarak onları toplumdan, hayattan ve insan sorunla-rından uzaklaştırdı.» (14)

Dünkü Özel'in bu satırları bugünkü Özel'in yanılı-gısını ne güzel kanıtlıyor!

Özel'in bir başka yanılığı da 1960 sonrası Türk şiiri için verdiği şu toptancı yargıdır:

«1960'tan sonra Türk kültürü hızlı bir siyasallaşma sürecine girdi. (...) Türk şiirinin bugün parazit oldu-ğunun en belirgin kanıtı, şairlerin ait oldukları ideolojik kampın ve uzlaşma çevresinin düşünsel şemsiyesi altın-da bulunuşlarıdır. Yani şiir kendi gücüyle değil, toplum-sal bir konumun kirasıyla geçinebilmekte, şiire yabancı olan (hatta düşman olan) bir gövdede asalak yaşamak-tadır. Şair ve gerçek yerinde değildir bugün.» (15).

Özel, seçilmiş metinleri çözümlemeden, somut ör-nekler sunmadan, şairleri teker teker değerlendirmeden varıyor bu 'genel' yargıya. Temelsiz yargısına soyut bir gerekçe olarak da şairlerin intellect'e, daha doğrusu, ide-olojiye bağlanmış olmalarını gösteriyor. Oysa, çürük bir gerekçe bu. Çünkü, böyle bir bağlanma şiiri zayıflatmaz;

(14) *Falkın Dostları*, Mart 1970

(15) *Yazbo Edebiyat*, Nisan 1982

hatta, niteliğine göre, güçlendirir bile (16). Dünya şiirinden olduğu kadar, Türk şiirinden de birçok örnek gösterilebilir buna. Burada, «şiirdeki başarısını ideolojisine borçlu olduğunu» söyleyen Nâzım'ı anmak yeter (17).

Aslında, doğal bir olgudur bu: Her şair ister istemez, doğrudan ya da dolayısıyla bir ideolojiye bağlanır. Nitekim, Özel'in kendisi de bunun dışında değildir. Dün «Partizan»ı yazarken ne denli ideolojinin içinde idiyse, bugün de «Amentü»yü yazarken o denli ideolojinin içindedir. Bu bakımdan, kendi durumunu unutarak, öbür şairleri suçlaması yersizdir.

Öte yandan, Türk edebiyatında siyasallaşma da —Özel'in sandığı gibi— 1960'tan sonra başlamamıştır; aşağı yukarı yüz elli yıl önce Tanzimat'la (Şinasi, Ziya Paşa, Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmit vb.) başlamış ve şiirimizin tıkanmasına değil, gitgide değişip yenileşmesine, genişleyip gelişmesine yol açmıştır.

Özel, sadist ve mazoşist öğeler içeren «Esenlik Bildirisi»nde şöyle der:

...

Vandal yürek! Görün ki alkışlanasın
ez bütün çiçekleri kendine canavar dedir
haksızlık et, haksız olduğun anlaşsın

...

Genel olarak şiirimiz, özel olarak da toplumcu şiirimiz için verdiği insafsız yargılarla bu sözünü yerine getiriyor. Yalnızca eleştirdiğim denemesinde değil, «Demokrat -O- Federal Şiircilik Ltd.» başlıklı yazısında da kıyıcı sözler ediyor. Ad vermeden şairlerimizi çirkin «döbiler, pazarlıklar, gizli ve açık uzlaşmalar» yapmakla suç-

(16) Bu konuda bak: Asum Bezirci, «Behçet Necatigil Ve Şiirde İdeoloji», Yeni A, Eylül 1973 (Bilkinden Yana Sosyalizme Doğru, 1976, S. 254-153)

(17) Nâzım Hikmet, Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar, 1968, S. 141

luyor. Şiirimizi ise —örnek göstermeden— asalaklık, bayatlık, yavanlık ve yozlukla damgalıyor:

«... Doğrusu, Türk şiirinin halsizliğini gençler meselesi olarak anlamak yanlış. Genci de yaşlısı da içinde olmak üzere, kelimenin her iki anlamıyla da ‘parazit’ bir şiirle karşı karşıyayız bugün. (...) Açıkçası ‘taze’ değil artık şiirimiz, her yönüyle ‘bayat’ ve ‘yavan’. (...) bütün çürümeler ve yozluk Türk şiirinin de özünü kemiriyor bugün...» (18)

Çuvaldızını hep başkalarına sokan Özel, niçin iğneyi de kendine batırmıyor? Başkalarını alçaltınca kendisinin yükseleceğini mi sanıyor yoksa? Unutmasın: Kendilerini savunmak üzere öteki şairler de ona birkaç ağulu ok atabilirler. Fakat böyle bir dalaşmadan onlar da, Türk şiiri de hiçbir şey kazanmaz. Özel, herkesi suçlayacağına, gerekeni kendisi yapıp da şiirimizi yakındığı çıkmazdan, şairlerimizi gömüldüğü bataktan kurtarsa daha iyi olmaz mı?

Şiir bahçemizin tüm çiçeklerini acımasızca ezerek avunacak mı Özel, yoksa —sık sık yaptığı gibi— bu keskin yargısından da sertçe dönecek mi? bilemiyorum, ancak şunu iyi biliyorum:

Keskin sirke küpüne zarar verir...

İKİNCİ YENİ BİR KAÇIŞ ŞİİRİ(Mİ)DİR

İkinci Yeni üstüne şimdiye dek çok şey söylendi, yazıldı. Bu arada ben de onunla ilgili epey eleştiri yayımladım. Arkadaşlarımı bile —yüreğime taş basarak— yargılamaktan kaçınmadım. Alkış toplamak varken, bir yığın düşman kazandım bu yüzden, yerildim, karalandım, dışalandım. Gerçi yaptıklarımın pişmanlık duyacağım hiç, inandıklarımı, doğru bulduklarımı savundum hep, ama artık sorunun aydınlığa kavuştuğunu, benim de bıkkınlığa ulaştığımı söyleyebilirim. Bence, İkinci Yeni, olumlu/olumsuz yanlarıyla tarihe gömülmüştür.

Konunun başkaları için de kapandığını sanırken, geçenlerde Ahmet Oktay, «kaçış» sorunuyla onu yeniden gündeme getirdi.

Öyle şeyler söylüyor ki, şaşırmadım desem yalan olur! Kendi geçmişiyile de, İkinci Yeni'nin tarihiyle de bağdaşmayan şeyler... Toplumcu Gerçekçilik, Varoluşçuluk, Marksçılık, Freudculuk, Yeni Romancılık, Cinsellik, Yapısalcılık arasında fır dönen Oktay'ın, modernizm aşkıyla başka yeni akımlara da yöneleceğini düşünebilirdim, ama eskimiş/ölmüş bir hareketi savunacağını sanmazdım. Vaktiyle İkinci Yeni'yi kıyasıya yermiş birinin yirmi yıl sonra onu öveceğini aklımın ucundan bile geçirmezdim. Bundan ötürü, hem şaşırdım, hem de zamanla küllenmiş bazı gerçekleri açıklamaya girişmekten kendimi alamadım.

Oktay'a bakılırsa, «Eleştiricilerinin kullandığı bağlamda bir 'kaçış' şiiri değildir İkinci Yeni.» Bunun, «karşı koyucu iki göstergesi» vardır: «1. Partinin kendisi henüz oraya açılmamış olsa bile, CHP içinde **ortanın solu**nu temsil eden bir politikacının çıkardığı ve o yılların **biricik** muhalif söyleminin dile geldiği bir dergide doğmuştur. Bu olgu, İkinci Yeni olayı içinde yer alan ve **akıma** sokulan şairlerin politikadan ve politik kimliklerini dışı vurmaktan o kadar **korkmadıkları** gösterir.» (1)

Bu parça birkaç önemli yanılsı birden içeriyor:

1. İkinci Yeni'nin Doğduğu Yer :

Oktay'ın öne sürdüğü gibi, İkinci Yeni, CHP'li Cemil Sait Barlas'ın çıkardığı Pazar Postası'nda doğmuştur. «İkinci Yeni'nin Kurucusu Kimdi?» (2) başlıklı yazımda da adları, örnekleri ve tarihleriyle açıklamıştım: İlhan Berk'in, Edip Cansever'in, Turgut Uyar'ın, Cemal Süreya'nın, Sezai Karakoç'un İkinci Yeni'ye açılan ilk ürünleri 1954-55 yıllarında Yeditepe, Yenilik, İstanbul ve Şiir Sanatı dergilerinde yayımlanmıştır. İkinci Yeniler Pazar Postası'nda ancak 1956'nın ortalarında görünmeye başlamışlardır. Dolayısıyla, Oktay'ın Pazar Postası'nı İkinci Yeni'nin 'doğum yeri' olarak göstermesi doğru değildir.

2. «Biricik Muhalif Söylemi» :

Öte yandan, Pazar Postası'nın o dönemde «biricik muhalif söylemi temsil ettiği» savı da gerçeğe uymuyor. Hatta, öteki muhalif yayınların geçirdiği acı serüvenler gözönünde tutulunca, onun muhalefetini önemsemek bi-

(1) Ahmet Oktay, «İkinci Yeni Üstüne», Gösteri, Temmuz 1985

(2) Yazko Edebiyat, Temmuz 1981/İkinci Yeni Olayı, 1983, S. 78-83

le güçleşiyor. Kaldı ki, 1950'den 1956'ya değin —Pazar Postası'nın dışında— Demokrat Parti'ye muhalefet eden dergi ve gazeteler de az değildir. Soldakilerden birkaçının adını vereyim: Gerçek (1950), Hür Marko Paşa (1949-50), Medet (1950), Yeni Başdan (1946-50), Yeni Sos (1948-51), Yeditepe (1945-85), Yeryüzü (1951-52), Adembaba (1952), Beraber (1952-53), Mavi (1952-56), Yeni Ufuklar (1953-76) vb... Sağdakilerin adları ise özetle şöyle: Ulus, Dünya, Halkçı, Son Havadis, Cumhuriyet, Akşam, Akis (1954-67), Devir (1954-55), Forum (1954-70)...

3. «Akıma Sokulan Şairler»

«Akım» sözcüğüyle Oktay, İkinci Yeni'yi amaçlıyor. Oysa İkinci Yeni hiçbir zaman akım olamadı. Bunun sebeplerini İkinci Yeni Olayı (3) adlı kitabımda açıklamıştım, buraya aktarmak istemiyorum. İkinci Yeni'nin bir akım olmadığını yalnızca ben değil, başkaları da, hatta öncüleri de vurgulamışlardır:

Edip Cansever: «İkinci Yeni'ye bir akım niteliği kazandırmak, İkinci bir yanılgıya düşmek olur. O, değişik şairlerin değişik kişilikler kurduğu bir yenileşme alanıdır olsa olsa.» (4)

Turgut Uyar: «İkinci Yeni bir akım değildir. Herkesin kendi şiirinin sorumluluğunu yüklediği ve rastlantısal olarak başka şairlerle buluştuğu bir devinimdir.» (5)

Cemal Süreya: «İkinci Yeni bir akım olarak doğmadı. Bir programı, ortak bir bildirisi olmadı. Şairlerin çoğu birbirini tanımıyordu bile. Yazışmıyorlardı da.» (6)

Ece Ayhan: «İkinci Yeni'nin bir akım kimliğinden uzaklığı biliniyor artık.» (7)

(3) Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı, 1974, S. 26-27; 1986, S. 39-42

(4) Yeditepe, 15.2.1960

(5) Sesimiz, Nisan 1981

(6) Gösteri, Temmuz 1984

(7) Yeditepe, 15.2.1960

4. «Politik Kimliğini Dışa Vurmaktan Korkmamak» :

İkinci Yeniler şiirlerini Pazar Postası'ndan çok, siyasal bir eylemi olmayan öbür dergilerde yayımladılar. Öyleyken, Oktay, onların Pazar Postası'nda da görünmelerini «politik kimliği açığa vurmada korkusuzluk» diye yorumluyor!

Yukarıda da değindim: Pazar Postası siyasal muhalefet yapan tek dergi değildi. Üstelik, tavrı da yumuşaktı (hiç kovuşturmaya uğramadı). Gelgelelim, İkinci Yeniler ürünleriyle bu tavrı bile paylaşmadılar: Dergiye siyasal olmayan şiirler vermekle yetindiler. Başka bir deyişle, korkulacak bir şey yapmadılar. Yapamazlardı da. Hem böyle bir politik amaçları yoktu, hem de şiir anlayışları buna elvermiyordu. Öncülerden İlhan Berk'in —öbür öncülerin itirazına uğramayan— şu sözleri buna bir kanıttır:

«İkinci Yeni betim, anlam, demeç, düşün gibi ilkelere karşıdır./Düşünceyi silmek, anlamı elinden geldiğince yok etmek ister./İlkelerinden biri de raslantıdır./Amaç güzellik yaratmaktır./Güzelliği ise anlama bağlı değildir./Şiir aslında bir şey söylemez./Kapalı bir şiirdir İkinci Yeni./Siyasa ile ilgisi yoktur./O günkü toplumcu şiire karşı bir şiirdir.» (8)

Bundan dolayı, Pazar Postası dışında muhalefet yapan öteki dergilerin yazarlarının başına türlü belâlar gelirken, İkinci Yenilerden hiçbirinin burnu bile kanamadı.

Oktay'ın, böyle bir durumda, İkinci Yenilerin korkusuzluğundan söz açması gereksizdir. Çünkü siyasal bir işlevi ve tehlikesi olmayan bir gözüpekliktir bu, olsa olsa...

Yukardaki açıklamaların da kanıtladığı gibi, İkinci Yeni'nin bir kaçış şiiri olmadığı yolunda Oktay'ın yaslandığı birinci gerekçe çürüktür.

(8) Yeni Ufuklar, Mayıs 1960/Varlık, 15.12.1960, 1.4.1960/Türk Dili, Haziran 1977

İkinci Yeni'nin bir kaçış şiiri olmadığına ilişkin ikinci gerekçe de şu:

«İkinci Yeni'nin doğum yıllarında DP diktası denen olay henüz **döllenme** döneminde idi ve şairin siyasal kimliği dolayısıyla makiliklere çekilmesini zorunlu kılan **açık** ve **dışsal** bir neden yoktu.»

Oktay'ın birinci gerekçesi gibi bu da sağlam temellere dayanmıyor. Yine birçok yanlış birden bağrında topluyor. Yeniliğe pek tutkun olan Oktay, eski bir Tanzimat yazarı gibi davranıyor: Gereken araştırmayı yapmadan ve yapılmış olanları da irdelemeden masanın başına oturuyor, gözlerini yumuyor, usuna ne gelirse kâğıda döküyor! Sanki, amacı «nesnel» bir değerlendirme yapmak değil de, bir «önyargı»yla İkinci Yeni'nin kaçış şiiri olmadığını ispatlamak!

Bu tutum onu birtakım yanlışlara düşürüyor:

1. «Diktanın Döllenme Dönemi» :

Oktay'a göre, İkinci Yeni'nin doğum yıllarında Demokrat Parti diktası henüz döllenme dönemindedir.

Gelgelelim, tarihsel olgular bu görüşe uymuyor.

İkinci Yeni'nin doğduğu yıllar DP diktasının döllenmediği değil, —Türkiye'yi de pençesine alan 'soğuk savaş'la birlikte— kızıştığı yıllardır. DP'nin antidemokratik kimliğinin belirtileri iktidara geçtiği yılın güzünde görülmeğe başlar: İlk sol örgütlere, dergi ve gazetelere karşı harekete geçilir. 1950 Aralıkta Gerçek gazetesi kapatılır ve yazarları (Esat Adil, Hasan Tanrıkut, Attilâ İlhan, Asım Bezirci) mahkemeye verilir. 1951 Eylülünde Barışseverler Cemiyeti'nin —aralarında yazarların da bulunduğu— kurucuları cezaya çarptırılır. Aynı yılın Kasımında TKP için soruşturma açılır, 167 kişi tutuklanır. Bunlar arasında Ruhi Su, Enver Gökçe, Ahmed Arif, Şükran Kurdakul, Arif Damar, Muzaffer Arabul gibi şa-

irler ile Mehmet Seyda, Vedat Türkali, İlhan Başgöz, Kemal Bekir, Nijat Özön gibi yazarlar da vardır. Barış, Yeni Başdan, Hür Marko Paşa, Yeni Ses açılan kovuşturmalardan ötürü kapanırlar. Sorumluları ile yazarlarından Aziz Nesin, Kerim Sadi, Yusuf Ahıskalı, Raci Dinçer tutuklanırlar. Beraber ve Yeryüzü «açık ve kapalı baskılar ve sorumluları hakkında açılan davalar sonunda yayımlarını sürdürme olanağını bulamazlar.» (9). 1952 Haziranında Türkiye Sosyalist Partisi için kovuşturmaya gidilir ve 17 yöneticisi içeri alınır. Adembaba toplatılır ve Rıfat Ilgaz yargılanır. 1955'te 6/7 Eylül olayları bahane edilerek 48 ilerici tutuklanır. Aralarında şu yazar ve şairler vardır: Kemal Tahir, Hasan İzzettin Dinamo, Aziz Nesin, Arslan Kaynaradağ, Faik Amaç, Asım Bezirci...

Bunların dışında, edebiyat dünyasında, 1951'de Suat Taşer «Önce Sonra», Sabih Sendil «Değil», Şükran Kurdakul «Millî Kurtuluş Şarkısı» başlıklı şiirleriyle; 1953'te Cahit Irgat Ortalık, Rıfat Ilgaz Devam, 1954'te İlhan Berk Günaydın Yeryüzü, 1956'da Melih Cevdet Yan Yana, Arif Damar Günden Güne, Şükran Kurdakul Giderayak adlı (toplatılan) kitaplarıyla kovuşturmaya uğrarlar.

İlkin sol muhalefetle uğraşan Demokrat Parti iktidarı giderek sağa da yönelir. 1951'de Necip Fazıl için soruşturma açılır, Büyük Doğu dergisi ve Halkevleri kapatılır. 1952'de bir yazısı dolayısıyla Hüseyin Cahit'in dokunulmazlığı kaldırılır. 1953'te Millet Partisi ile Milliyetçiler Derneği kapatılır, CHP'nin mallarına (bu arada Ulus matbaasına) el konur. 1954'te Köy Enstitüleri kapatılır, Hüseyin Cahit ile Bedîî Faik tutuklanır. 1955'te 6/7 Eylül olayları öne sürülerek İstanbul'da Sıkıyönetim ilân edilir. Ulus, Hürriyet, Dünya, Tercüman, Medeniyet, Hergün gazetelerinin basım ve yayını durdurulur, sorumluları ve yazarları kovuşturmaya uğrar, Gazeteciler Sendikası kapatılır. (10)

(9) Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, 1985, S. 688

(10) Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, 1973, S. 194-199/Cüneyt Arcayürek, Yeni İktidar, Yeni Dönem, 1951-1954, 1985, S. 125, 244-250

17 Mart 1953'ten 7 Mayıs 1958 tarihine kadar basınla ilgili 1161 dava açılır ve 238 gazeteci hüküm giyer. Nihat Erim, Metin Toker, Altan Öymen, Bülent Ecevit, Çetin Altan, İlhami Soysal, Ziya Hanhan, Oktay Verel, Şinasi Nahit Berker vb. yazarlar sık sık yargıç önünden geçerler. Bunlara düşünme, inanma, örgütlenme ve konuşma hak ve özgürlüklerini kısıtlayıp cezaları artıran, hem demokrasiye, hem de Atatürk devrimlerine aykırı düşen yeni yasaları da elkemek gerekir. O zaman DP diktası konusunda Oktay'ın ne denli yanıldığı daha iyi anlaşılır.

2. «Açık ve Dışsal Neden Yok» mu?

Yukarda ufak bir özeti sunulan acı olayara Oktay da tanık oldu. Öyleyken şimdi onların çoğunu unutmış görünüyor ya da etkisini bilerek küçültüyor: «Şairin siyasal kimliği dolayısıyla makiliklere çekilmesini zorunlu kılan açık ve dışsal bir neden» bulunmadığını öne sürüyor! Böylece, «ülkede henüz/pek bir baskı yoktu ki İkinci Yeniler kaçış şiirine yönelsin!» demeye getiriyor.

Oysa kaçışın bir değil, birçok kaynağı vardı. Oktay bunları araştırmıyor, yalnızca baskı (dikta) üzerinde duruyor. Bu tek boyutlu, sığ ve dar bakış açısı onu —ister istemez— bazı zorlamalara götürüyor: İkinci Yeni'yi —iş isten geçtikten sonra— aklamak için tarihsel gerçeği değiştirmeye yelteniyor. Fakat bunun da bir işe yaramıyacağını hesaplayamıyor: Eğer yeterince baskı yok idiyse, İkinci Yeniler niçin bu cılız diktaya baş eğdiler, hiçbir eleştiri, uyarı ve öneriye girişmediler, siyasal, toplumsal sorunlara sırt çevirdiler? Eğer İkinci Yeni bir kaçış şiiri değilse, DP diktasını küçültmeye ve İkinci Yenilerin korkusuzluğunu belirtmeye ne gerek var? Eğer İkinci Yeni bir kaçış ise, o zaman İkinci Yenilerin korkak, diktanın da büyük olması gerekmez mi?

Biliyorum, bunlar yersiz sorular, ama Oktay'ın olaya yaklaşımındaki 'sakatlığı' ve karşılaşacağı 'açmazı' ortaya çıkarmaya yarıyor.

3. «İşlevsizlik, Sessizlik, Anlamsızlık» :

Oktay, İkinci Yenileri kurtarmaya çabalamakla yetinmiyor, hiç gereği yokken, toplumcuları da harcamaya kalkışıyor:

«Hiçbir zaman hiçbir yere kaçmamayı başarabilen toplumcu gerçekçi şiir, tüm işlevsizliği ve sessizliği içinde yürürlükteydi o günlerde. Sessizlik: Her gün yinelenen söylev, sonunda anlamsız bir gürültüye dönüşür çünkü ve hiçbir şey söylemez olur.»

«Söylev, işlevsiz, sessiz, anlamsız» sözcükleriyle Oktay bir dönemin toplumcu/gerçekçi şiirini aşağılıyor. Bir çözümleme, ölçütleme, örnekleme, karşılaştırma yapmadan ağır yargılar veriyor. Gerçi onun 'kaçışa sapmadığını' söylüyor, ama bunu hangi koşullar altında ve neler pahasına sağladığını es geçiyor. Buna karşılık, İkinci Yeni'nin «egemen şiir ideolojisinde meydana getirdiği yırtık»tan övgüyle söz ediyor. Fakat egemen poetikaya bağlı kimi tutucu yazarların (Mehmet Kaplan, Ahmet Kabaklı, Sezai Karakoç) İkinci Yeni'yi neden alkışladığını açıklamıyor. Üstelik, toplumcuların çok daha önce aynı ideolojide açtığı ve sürdürmek için nice üzülgülere göğüs gerdiği yırtığın ise adını bile anmıyor.

Elbette, her şiir gibi, toplumcu/gerçekçi şiir de eleştirilebilir, ama böyle 'toptancı' bir tutumla karalanamaz. Yoksa, soranlar çıkabilir: Eğer bu şiir, Oktay'ın söylediğince 'sessiz, işlevsiz, anlamsız' idiyse, neden egemen çevreleri o kadar kızdırmış, gürültüyle sürdürülen davalara, hapislere, sürgünlere yol açmıştır? Toplumcuların değil de İkinci Yenilerin siyasal bir işlevi var idiyse, neden onlara karşı ayrı işlemler uygulanmamıştır?

Toplumcu/gerçekçilerin şiiri gerçekten sözü geçen özellikleri taşısaydı, herkesten önce Oktay onların yakınında yer alır mıydı? Örneğin, hem kendisi, hem de «genç kuşak şairleri şu ya da bu ölçüde, ama mutlaka»

Ahmed Arif'in etkisinde kalır mıydı? Oktay birkaç kez bunu içtenlikle açığa vurmak (11) gereğini duyar mıydı?

III.

İkinci Yeni bir kaçış şiiri miydi? Oluşumunda başının da payı yok muydu?

Buna ilişkin düşüncelerimi çeşitli yazılarımda belirtmiştim; tekrarlamayı gerekli görmüyorum. Ancak bu konuda İkinci Yeni'nin öncüleri ile yandaşlarından bazılarının görüşlerini aktarmanın yeteceğini sanıyorum.

Edip Cansever, İkinci Yeni'yi doğuran etkenler arasında baskıyı da anarak şöyle der: «Bu sürekli arayışta ağzı kapalı olmanın da payı yok değil. Yani bir kaçış, bozgunda çiçek. Buysa şairlerimizi ölü bir noktaya getirip bırakıyor. Sonuç: Şiirin görevi (fonksiyonu) bakımından bir silahsızlanma./Ekonomik düzensizlik, baskının artması, özgürlüğün kısılması vb. gibi bir sürü etkenin çeşitli katlarda çeşitli etkileri olmuştur.» (12)

Yılmaz Gruda, İkinci Yeni'yi bir kaçış sayar: «Bir kaçıştır, bir yığın toplum sorunlarını açık seçik söylemekten korkmaktır.» (13)

Mehmet Doğan da İkinci Yeni'nin başlangıçta bir kaçış şiiri olduğunu öne sürer: «İkinci Yeni ise aynı nedenler —özgürlük ve bilinç yoksunluğu— yüzünden gitgide daha biçimci bir görünüş almaya başladı. Gitgide daha çok bir kaçış şiiri olmaya başladı.» (14)

Aranırsa, bunlara benzer başka sözler de bulunabilir. —Oktay'ın şimdiki görüşlerine ters düşen sözler...

İşin ilginç yanı, Oktay da eskiden bu görüşlerin tam tersini savunmuştur:

İkinci Yeni'nin sunucusu, savunucusu Muzaffer Erdost'un 1957'de yayımladığı «Toplum Zoru», «Gülüyo-

(11) Gösteri, Aralık, 1981/Oluşum, Mart 1982

(12) Yedigöze, 25.1.1959/Yedigöze, 15.2.1960

(13) Pazar Postası, 27.1.1957

(14) Şiir Sanatı, Kasım 1966

rum Öyleyse», «Bir Artı Daha» başlıklı üç yazıda (15) öne sürdüğü düşünceleri toplumcu anlayışla eleştirmiştir. (16)

Oktay daha sonra yayımladığı yazılarda da ikinci Yeni'nin olumsuzluklarına dokunmaktan geri durmamıştır. Örneğin, «Soyuttan Somuta» başlıklı yazıda özetle şöyle demiştir:

«Yaklaşık olarak on yıldır hiç'i bile dışlaştırmayan soyut bir şiirin peşine düştük. Anlam ve sentaks deformasyonları, sözcük ilintilerindeki rastlansallık, görüntüdeki süslemecilik, şairin cayılmaz afyonu oldu. Kartezyen mantıktan şiirsel mantığa geçişin coşkusu, soyutun yine de insanda dillenecek 'henüz kapalı' anlamını boğdu ve şair, işinin bu dünyayı adlandırma olduğunu unuttu. (...) Sonunda, şiire çok gerekli olan lirizm mekanik imajizme, ondan da gerekli olan dramatiklik yok edilme-ye götürüldü. Ama şimdi üçer beşer ayılmaya başladık.» (17)

Şükran Kurdakul'la yaptığı bir konuşmada, Oktay, İkinci Yeniler elinde şiirin bu duruma düşmesine DP diktasının da etken olduğunu belirtmiştir:

«Şiirin içine ait bu yorum ve anlayış değişikliğinin insansal özden boşaltılarak uçlara vardırılmasına, DP dönemi diktasını da eklersek içine yuvarlandığımız durumun nedenlerini kısaca açıklamış olurum sanıyorum. Bu dikta altında gerçek bireyci sanatçının açık bir kişisel başkaldırmaya varması gerekirdi. Oysa, çoğu şairlerimiz sağlam bir düşünceden yoksun olduklarından, aykırı ve başkaldıran bir şiir yaratmadılar ve yozlaşmanın sorumluları oldular.» (18)

Oktay «Şiir Üstüne Bir Deneme Taslağı»nda da İkinci Yeni'nin poetikasını dolaylı olarak eleştirmiştir. (19)

(15) Pazar Postası, 30.12.1956, 6.1.1957, 13.1.1957

(16) Ahmet Oktay, «Tek Ayak Üstündeki Erdosta», Pazar Postası, 10.2.1957

(17) Ataç, 1.4.1964

(18) Ataç, 1.4.1964

(19) Değişim, 15.8.1962

Erdost bir yazısında, «Bugün siyasî şiir, öğretici şiir, öyküler anlatan şiir, şiirden kovuldu.» demiş (20), ayrıca, yukarda adları anılan üç yazıda da «bir şey söylemeyen, bir duyguya, bir düşünceye bağlanmayan» şiiri savunmuştur. Oktay, «toplumcu şiiri kışkırladığını, plastik sanatlarla edebiyatı birbirine karıştırdığını» öne sürerek Erdost'u şiddetle eleştirmiş, bu arada sözü kaçışa getirerek şunları söylemiştir:

İkinci Yeni'nin «çıkışı daha çok bir korkuyu deyimliyor bence. Toplumsal sorunları gördükleri halde onları söylemekten korkan insanların bir başka türlü kaçışıdır İkinci Yeni...» (21)

Oktay, geçmişte söylediği bu sözlerle şimdi kesinkes karşı çıkıyor: «Nerdeyse 25 yıldır bir kaçış şiiri olduğu söylenegelmiştir İkinci Yeni'nin. Karşı çıkıyorum: Yanlıştır.»

Erdost, İkinci Yeni'ye ilişkin eski düşüncelerini sonradan dürüstçe 'özeleştiri'den geçirdi. Oktay ise, hiçbir özeleştiri, hatta açıklama yapmadan, okurlarına hesap vermeden, dün söylediklerinin bugün tam tersini ileri sürüyor!

Aydınlarımızın çoğunlukla «belleksiz» oldukları söylenir. Acaba Oktay da unuttu mu eskiden yazdıklarını, yoksa unutmuş mu görünüyor? Bilemiyorum. Ancak şunu iyi biliyorum: Tarih unutmaz!

(20) Pazar Postası, 10.2.1957

(21) Pazar Postası, 10.2.1957

1. DERGİ VE GAZETELERDE ÇIKMIŞ YAZILAR*

- Tahir Abacı, «1960 Sonrası Şairleri Üzerine», Yarına Doğru, Mayıs 1974
Tahir Abacı, «Şiirin Bugünkü Durumu Üstüne Notlar», Birikim, Ağustos-Eylül 1979
Halis Acarı, «Üvercinka Dedî Ki» (C. Süreya ile konuşma), PP, 20.4.1958
Tektaş Ağaoğlu, «Gerçekli Armut», PP, 11.1.1959
Tektaş Ağaoğlu, «Ingoratio Flenchi», PP, 30.10.1958
Tektaş Ağaoğlu «Şiirimizin Bir Efsanesi», PP, 12.10.1958
Fusun Akatlı, «Edebiyatı Özlemiştim», Yazko Somut, 25.3.1983
Halûk Aker, «Dergiler, Dergilerden», Yordam, Yaz 1967
Halûk Aker, «Dergilerde», Soyut, Nisan 1966
Halûk Aker, «Utrillo'nun Evi», Soyut, Temmuz 1967
Gülten Akın, «Yoz Şiirden Diri Şiire», Türkiye Yazıları, Nisan-Mayıs 1982
Ünsal Akpak, «Notlar», Yansıma, Eylül 1973
Erdal Alover, «Günümüz Şiirinde Ortak Simgeliklik», Sanat Emekçi, Ocak 1979
Günel Altıntaş, «Toplumculuk/Cansever, Uyar, Oktay», Soyut, Aralık 1966
Günel Altıntaş, «Üçüncü Yeni», Soyut, Kasım 1965
Günel Altıntaş, «Evde Kalan Güzeller», Soyut, Şubat 1966

(*) Kaynakçada sık sık adı geçen dergilerden Pazar Postası PP, Yeditepe YT, Varlık VR, Türkiye Yazıları TY, Yeni Ufuklar YU harfleriyle gösterilmiştir.

- Günel Altıntaş, «Nâzım Şiirine Dönmemek Gerçiliktir», Soyut, Haziran 1966
- Günel Altıntaş, «Cafcaf Edebiyatı Ve Genç Kuşak», Soyut, Şubat 1967
- Günel Altıntaş, «Şiir Yazmak, Şair Olmak», Soyut, Ekim 1968
- Günel Altıntaş, «Kim Kimin İçin Yazacak», Soyut, Ekim 1969
- Özül İ. Alsi, «İlhan Berk'e On Soru», Salkım, 7.7.1958
- Melih Cevdet Anday, «Yeni Şiirimiz Üstüne», Büyük Gazete, 28.4.1960
- Melih Cevdet Anday, «Şiirin Anlamı», YU, Ağustos 1962
- Voysel Arseven, «İ. Berk'le Konuşma», YT, 15.9.1958
- M. Sadık Aslankara, «Okurunu Arayan Şiir», Cumhuriyet, 23.5.1967
- Erol Aydın, «Kırık Yumurtalar», A. Mart 1957
- Ece Ayhan, «Nereden de Andım Şimdi», PP, 30.11.1958
- Ece Ayhan, «Malûmat'tan Asım Bezirci», Yeni Edebiyat, Ekim 1970
- Ece Ayhan, «Lânetlenmiş Bir Şaire Sorular», (İlhan Berk), Yazko Edebiyat, Mayıs 1982
- Ece Ayhan, «Ece Ayhan İle Söyleşi» (İzzet Yasar), Gösteri, Haziran 1982
- Ece Ayhan, «Ece Ayhan'la Konuşma» (Hüseyin Tüzün), Milliyet Sanat, 11.2.1977
- Ece Ayhan, «İlhan Berk İle Ece Ayhan İkinci Yeni'yi Anlatıyor» (Gülün Tokat), Gösteri, Şubat 1985
- Gülây Aydın, «Demirtaş Ceyhun'un Savları Üzerine Birkaç Söz», Yazko Edebiyat, Aralık 1983
- Seyfettin Başçılar, «Şiirimizde Değişimler», I-II, YT, 15.9.1958/1.10.1958
- Enis Batur, «İkinci Yeni ve Gerçeküstücülük», Oluşum, Ağustos 1979
- Zühtü Bayar, «Nâzım'ın Şiiri Önce İkinci Yeni'ye Bir Tokat Attı», Yelken, Şubat 1968
- Zühtü Bayar, «İkinci Yeni'nin Otopsisı», Yeni Gerçek, Nisan 1968
- Zühtü Bayar, «İkinci Yeni'nin Toplumcu Avukatına Cevap», Forum, 1.9.1968
- Zühtü Bayar, «Bay Bogdanof'a İkinci Cevap», Forum, 1.12.1968, 15.12.1968
- Zühtü Bayar, «Eleştiri Günlüğü», Türk Solu, 3.9.1968
- Zühtü Bayar, «Hayaletler Antolojisi», Soyut, Mayıs 1970
- Mehmet Bayrak, «Folklor Neden Sanata Düşman Olsun?» Yazko Edebiyat, Kasım 1983
- Ataol Behramoğlu, «Nedir İkinci Yeni'den Geçmek», Devrim, 19.5.1970
- Ataol Behramoğlu, «Umutsuzluk Pusuda», Halkın Dostları, Nisan 1970
- Ataol Behramoğlu, «Kime Karşı», Kimden Yana, Halkın Dostları, Haziran 1970
- Murat Belge, «Divan Edebiyatı Geleneği», Halkın Dostları, Kasım 1970

Adnan Benk, «İkinci Yeninin Aktarma Özgürlüğü», Yelken, Mayıs 1961
Süreyya Berfe, «İki Yüzlü Edebiyat», Yeni Gün, 16.11.1970
Süreyya Berfe, «Süreyya Berfe İle Söyleşi» (Seyyit Nezir), Gösteri,
Şubat 1983
İlhan Berk, «Şiir Dili», YT, 15.2.1957
İlhan Berk, «Yeni Şiir», YT, 15.9.1957
İlhan Berk, «Yeni Şiirin İlkeleri», PP, 29.12.1957
İlhan Berk, «Yeni Şiir Dili», Köprü, 1.8.1958
İlhan Berk, «Galile Denizi», YT, 15.8.1958, 1.9.1958
İlhan Berk, «Anlam», VR, 15.2.1960
İlhan Berk, «Şiire Bakmak», VR, 1.4.1960
İlhan Berk, «Salt Şiir», YU, Mayıs-Haziran 1960
İlhan Berk, «Çivi Yazısı Günlüğü», Yelken, Haziran 1960
İlhan Berk, «Soyut», YU, Şubat-Mart 1961
İlhan Berk, «Mısırkalyoniğe Günlüğü», Dost, Şubat 1962
İlhan Berk, «Anlamsızlığın Anlamı», YU, Nisan 1962
İlhan Berk, «Türk Şiirine Bakmak», YU, 1964-65, Sayı: 151, 154, 155, 156
İlhan Berk, «Kendini Anlatmak», Milliyet Sanat, 30.10.1975
İlhan Berk, «Bu Dünya Hafiftir...», Cumhuriyet, 24.3.1983
İlhan Berk, «İlhan Berk'in Dedikleri», Papirüs, 1981, sayı: 2
İlhan Berk, «İlhan Berk ile Ece Ayhan İkinci Yeni'yi Anlatıyor» (Gülün Tokat), Gösteri, Şubat 1985

Egemen Berköz, «İnsan Ve Şiir», Yelken, Nisan 1964
Egemen Berköz, «Değirmeler», Soyut, Mayıs 1967
Egemen Berköz, «Değirmeler», Soyut, Mayıs 1967
Egemen Berköz, «Değirmeler», Soyut, Şubat 1967
Egemen Berköz, «Değirmeler, Tartışmalar», Yeni Dergi, Şubat 1969
Asım Bezirci, «Gerekçesiz Yenilik», Salkım, 17.8.1958
Asım Bezirci, «Ayrık Otları», Dost, Ekim 1958
Asım Bezirci, «İkinci Yeni Ve Eleştirmeciler», YT, 30.4.1960
Asım Bezirci, «İkinci Eski Çıkmazda», Dönem, 28.12.1963
Asım Bezirci, «Yara Deşildikten Sonra», Yeni Dergi, Eylül 1967
Asım Bezirci, «İkinci Yeni'nin Tarihçesi», Yeni Gerçek, Nisan 1968
Asım Bezirci, «İkinci Yeni Bibliyografyası», Yeni Gerçek, Mayıs 1968
Asım Bezirci, «Öncülükten Artıcılığa», Halkın Dostları, Ekim 1970
Asım Bezirci, «Haksızlığa Karşı», Forum, 15.11.1968
Asım Bezirci, «Şiirde Kapalılık», Papirüs, Temmuz 1967
Asım Bezirci, «Suçsuzluğu Cezalandırmak», Yeni Dergi, Mayıs 1969
Asım Bezirci, «Kantocu Peruz Sahiden Yaşadı mı?» Yeni Edebiyat,
Ekim 1970

- Asım Bezirci, «Halk Şiiri Ve Kemal Tahir», Gelecek, Haziran 1971
- Asım Bezirci, «Şiirde Yenilik Ve İlericilik», Yeni A, Temmuz 1972
- Asım Bezirci, «İnançsızlık mı, Tutarsızlık mı?», Yeni A, 1.10.1973
- Asım Bezirci, «Güneş Balçıkla Sıvanır mı?», Yeni A, 1.1.1973
- Asım Bezirci, «İkinci Yeni'nin Kurucusu Kimdi?», Yazko Edebiyat, Temmuz 1981
- Asım Bezirci, «Bütün Çiçekleri Ezme, Canavar Dedirtme Kendine», Yazko Edebiyat, Ekim 1982
- Asım Bezirci, «İkinci Yeni Kaçış Şiiri(mi)dir», VR, Ocak 1986
- Asım Bezirci, «Cellat Havası», VR, Şubat 1986
- Mehmet Yaşar Bilen, «Şiirde Kıtık Neden Sürüyormuş?», Dönemeç, Kasım 1979
- Mehmet Yaşar Bilen, «70'li Yılların Şiirine ve Ozanlarına Genel Bakış», Dönemeç, Temmuz 1980
- Ayhan Can, «Aydın Dergileri», Yelken, Nisan 1968
- Eray Canberk, «Kemal Özer'e Sorular», Felsefe, 1978, sayı: 4
- Ömür Candaş, «İkinci Yeni», Yeni Gerçek, Nisan 1968
- Edip Cansever, «Şiiri Açıklamak», YT, 31.5.1959
- Edip Cansever, «Düşüncenin Şiiri», YT, 31.7.1959
- Edip Cansever, «Anlamsız Anlamak», A, Haziran 1959
- Edip Cansever, «Kolaylaşan Şiir mi, Eleştiri mi?», YT, 30.4.1960
- Edip Cansever, «Kolayına Kaçmak», YT, 31.5.1960
- Edip Cansever, «Yenilik Ve Katılaşma», YT, 31.5.1960
- Edip Cansever, «Şiiri Şiirle Ölçmek», YT, 15.2.1961
- Edip Cansever, «Geleceğin Şiiri», Yeni İnsan, 1.7.1963
- Edip Cansever, «Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire», Dönem, Şubat 1964
- Cemal Süreya, «Folklor Şiire Düşman», A, 1.10.1956
- Cemal Süreya, «Dinamit», A, 1.3.1957
- Cemal Süreya, «Kapalı Kedi», PP, 15.9.1957
- Cemal Süreya, «Ufak Özler Bıçımın İçindedir», PP, 22.9.1957
- Cemal Süreya, «Sirk», PP, 8.12.1957
- Cemal Süreya, «Humour Gelenekten Doğar», Yapraklar, Nisan 1965
- Cemal Süreya, «Öz Konuyu Aşar Parantezi», PP, 20.10.1957
- Cemal Süreya, «Anılar», PP, 17.1.1959
- Cemal Süreya, «Yeni Şiirimiz Ve Dada», Vatan, 5.5.1959
- Cemal Süreya, «Şiir Anayasaya Aykırıdır», Papirüs, Mayıs 1961
- Cemal Süreya, «Sözcük Kabuğu», Politika, 23.12.1975
- Cemal Süreya, «Türk Şiirinde Dada», Politika, 2.1.1976
- Cemal Süreya, «Gelenek Bağ», Politika, 11.3.1976
- Cemal Süreya, «Şiir Labirentinde», konuşan: Tuğrul Tanyol, Gösteri, Temmuz 1984

- Demirtaş Ceyhun, «Yeni Şiirimiz Ve İkinci Yeni Şairler», Yelken, Kasım 1958
- Demirtaş Ceyhun, «Aydın Notları», Yelken, Aralık 1958
- Demirtaş Ceyhun, «Folklor Sanata Düşman mı?», Yazko Edebiyat, Eylül 1983
- Bedrettin Cömert, «Ece Ayhan'ın Düşündürdükleri», Forum, 1.3.1968
- Bedrettin Cömert, «İkinci Yeni Akımının Şiirimizdeki Yeri», Oluşum, Haziran 1978
- Hüseyin Cöntürk, «Yeni Şiir Ve Yeni Müzik», PP, 31.3.1957
- Hüseyin Cöntürk, «Çekin Karşılığı», PP, 15.12.1957, 22.12.1957
- Hüseyin Cöntürk, «Yeni Şiire Karşı Ödevlerimiz», PP, 17.11.1957
- Hüseyin Cöntürk, «Soyuttan Somuta», Forum, 15.7.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Anlam Üstüne», PP, 21.9.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Yenileşen Şiirimiz», PP, 28.9.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Deformasyonu Haklı Kılan», PP, 12.10.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Anlamlı Ve Arkadaşlar», Değişim, 15.3.1962
- Hüseyin Cöntürk, «Hatırlanabilen Saçma», YT, 31.12.1959
- Hüseyin Cöntürk, «Dergilerde», Dönem, 1.6.1964
- Hüseyin Cöntürk, «Şiirimizde Değiştirir», Forum, 1.2.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Şiirde Karıştırım», PP, 26.1.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Şiirimizde Karıştırım», Forum, 15.8.1958, 15.9.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Eylemlerde Karıştırım», PP, 29.6.1958
- Hüseyin Cöntürk, «Soyuttan Somuta», Forum, 15.7.1958
- Aziz Çalışlar, «Şiirde Gelenek», Yarın, Aralık 1985
- Tevfik Çavdar, «Yeniler, Eskiler», PP, 7.7.1957
- Sami Çelenk, «Soyut Şiir Üstüne», VR, 15.2.1960
- Sami Çelenk, «Anlamsızlığa Birinci Cevap», VR, 15.4.1960
- Güney Çetin, «Asım Bezirci Olayı», Oluşum, Mayıs 1974
- Mehmet Çınarlı, «İşin İçyüzü», Hisar, Aralık 1968
- Orhan Çubukçu, «Anlamsızlık Üzerine», YU, Kasım 1957
- Celâl Çumralı, «Açık Mektup», PP, 26.1.1958
- İdris D. «Yeni Perspektifler», PP, 12.5.1957
- Arif Damar, «Yok Yeni Bir Akım», Dost, Aralık 1958
- Arif Damar, «Irak Çağrışım», YT, 15.7.1959
- İdris Damsarsar, «Pillâvdan Dönenin Kaşığı Kırılsın», PP, 21.4.1957
- Oğuz Demiralp, «Şiirde Kıtık Neden Sürüyor?», Oluşum, Ağustos - Eylül 1979
- H. İzzettin Dinamo, «Şiirimizde Apokalips», Yelken, Mayıs 1968-Eylül 1968
- H. İzzettin Dinamo, «İkinci Yeni Olayı», Yeni Ortam, 23.4.1974

- M. Dirimen «Dergileri Okudukça», İlgaz, Aralık 1966**
- Mehmet Doğan, «Bunalım mı, Halkçı Sanat mı?», Sosyal Adalet, 15.5.1964**
- Mehmet Doğan, «Bir Garip Şiir Anlayışı Ve Bir Dergi», Sosyal Adalet, 8.8.1964**
- Mehmet Doğan, «Bir Açık Oturum», Yeni Dergi, Temmuz 1967**
- Mehmet Doğan, «1950-60 Kuşağı», Ant, 24.1.1967**
- Mehmet Doğan, «Bir Bitmeyen Gelişim», Papirüs, Temmuz 1968**
- Mehmet Doğan, «Zorunlu Bir Cevap», Papirüs, Ekim 1968**
- Mehmet Doğan, «Vatan Kurtaran Şabanlar», Forum, 1.9.1968**
- Mehmet Doğan, «Şiirin Geçerliği», Yeni Dergi, Kasım 1969**
- Mehmet Doğan, «Şiirde Biçim Üzerine», Papirüs, Nisan 1969**
- Mehmet Doğan, «Sanatta İlericilik, Gericiilik», Yeni Dergi, Ekim 1970**
- Mehmet H. Doğan, «Geçmişi Kurcalarken», Yazko Somut, 11.3.1983**
- Mehmet H. Doğan, «1960'tan Günümüze Şiir», Gösteri, Aralık 1985**
- Refik Durbaş, «İkinci Yeni», Soyut, Eylül 1968**
- Refik Durbaş, «Diyelim», Soyut, Ağustos 1966**
- Tarık Dursun, «Hele Durun Bakalım», Yelken, Kasım 1958**
- Tarık Dursun, «İşe Bak Senin Gözlerin de», Yusufçuk, Mart 1980**
- Orhan Duru, «Durum», Değişim, 20.11.1961**
- Orhan Duru, «El Yordamıyla Yürüyen Sanat», PP, 14.4.1957**
- Baki Süha Edipoğlu, «Okurunu Arayan Şiir», Cumhuriyet, 30.4.1967**
- Melih Erçin, «Anlamsızlık Tartışması», VR, 15.3.1960**
- Halil Erdoğan, «Anlam Üzerine», 11.1.1959**
- Muzaffer Erdost, «Bir Şey Söylemeyen Şiir», PP, 23.12.1956**
- Muzaffer Erdost, «Toplum Zoru», PP, 30.12.1956**
- Muzaffer Erdost, «Şiir Diline Doğru», PP, 16.12.1956**
- Muzaffer Erdost, «Soyut», PP, 6.5.1956**
- Muzaffer Erdost, «Tartışma Yanılmaları», PP, 3.2.1957**
- Muzaffer Erdost, «Bulanık Suda Balık Avlayanlar», PP, 30.12.1956**
- Muzaffer Erdost, «Zar Tutan Kazanıyor mu?», PP, 10.2.1957**
- Muzaffer Erdost, «Yeni Bir Kelime Anlayışına Doğru», PP, 24.2.1957**
- Muzaffer Erdost, «Şiirden Çok Şey Beklemeyelim», PP, 10.2.1957**
- Muzaffer Erdost, «Gülüyorum Öyleyse», PP, 6.1.1957**
- Muzaffer Erdost, «İleri Geri», PP, 15.12.1957**
- Muzaffer Erdost, «İkinci Yeni», Dost, 1.8.1963**
- Muzaffer Erdost, «Edebiyatta Çevrenin Etkileri», Papirüs, Mayıs 1967**
- Muzaffer Erdost, «Asım Bezirci Münekkidlige mi Başladım», Papirüs, Kasım 1967**

- Muzaffer Erdost, «Bir Artı Daha», PP, 13.1.1957
- Muzaffer Erdost, «Nane Mollaları», PP, 24.3.1957
- Muzaffer Erdost, «İkinci Yeni Üzerine İleri Geri Düşünceler», Salkım, 25.3.1957
- Muzaffer Erdost, «Şiirin Yapamadığı», PP, 8.9.1957
- Muzaffer Erdost, «Şiirimizi Götürenler», PP, 27.10.1957
- Muzaffer Erdost, «İkinci Yeni Üzerine M. Erdost'la Bir Konuşma», Türk Dili, Haziran 1977
- Muzaffer Erdost, «Muzaffer İlhan Erdost Dergiciliğimizin Bugününü Değerlendiriyor», Varlık, Ocak 1982
- Muzaffer Erdost, «Benim Canım Kardeşim İlhan'a Mektuplar», Yazko Edebiyat, Mayıs 1981
- A. Rıza Ergüven, «Türk Şiiri ve Dökülen İnciler», Somut, 16.8.1983
- A. Rıza Ergüven, «Neyin Aşaması?», Yaba, 1983, Sayı: 28-29
- Ali Rıza Ertan, «Bir Taşla İki Kuş», Dönemeç, Ağustos 1977
- Konur Ertop, «Ece Ayhan Anlatıyor», Yeni Edebiyat, Ağustos 1970
- Gökalp Erturan, «Ayrık Otlarısız Tarla», PP, 19.10.1958
- Necdet Eruygur, «İkinci Yeniler, YU, 1.9.1958
- Akın Etan, «Çapalı Karşı Yada İkinci Yeni», YU, Ağustos 1968
- Fethi Naci, «Şiirde Kapalılık», Papirüs, Mayıs 1967
- Turgay Gönenç, «Sözcüklere Yaslanmak», Dönem, Mart 1964
- Turgay Gönenç, «Bir Çıkmazın Nedenleri», Dönem, Ocak 1964
- Uğur Gönül, «İkinci Yeni Olayı», Militan, Haziran 1975
- Ergin Günçe, «Yanlış Bir Anlayış», PP, 6.1.1957
- Ahmet Günbaş, «İkinci Yeni Hortluyor mu?», Dönemeç, Eylül 1977
- Ahmet Günbaş, «İmge Derken», Dönemeç, Şubat 1981
- A. Sami Güneyçal, «Bilinmeyen Yönleriyle İkinci Yeni», Kitaplar Alemi, Ağustos 1962
- Eser Gürson, «60'ın Genel Eğrisi», Soyut, Kasım 1965
- Eser Gürson, «Devinim 60'ın Yeri Yurdu», Devinim, Şubat 1965
- Eser Gürson, «Karmaşa Duruluyor», Evrim, Ağustos 1964
- Bülent Habora, «Burjuva Köleleri», Soyut, Haziran 1967
- M. Hacıhasanoğlu, «Muamma», VR, 1.9.1958
- M. Hacıhasanoğlu, «Kızmak», VR, 1958, Sayı: 488
- Aydın Hatipoğlu, «Acarı Ayrık Otları Demişti», Yelken, 1.12.1958
- Aydın Hatipoğlu, «İkinci Cumhuriyet Şiiri», Yelken, Mayıs 1961
- Aydın Hatipoğlu, «Yeni Gerçekçilik, Yeni Biçimcilik», Soyut, 1.6.1967
- Aydın Hatipoğlu, «Anlamsızın Anlamsızlığı», Yeni Gerçek, Nisan 1968

- Doğan Hızlan, «Bir Anışın Düşündürdüğü», PP, 4.1.1959
- Selim İleri, «Tek Sonuca», Yeni Edebiyat, Haziran 1970
- Attilâ İlhan, «Osman Mazlum'a Karşı Ömer Haybo», PP, 17.11.1957
- Attilâ İlhan, «Anlamsızlıklar Sirkisi», Dost, Aralık 1957
- Attilâ İlhan, «Biçimcilik, Özcülük», Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Haziran 1957
- Attilâ İlhan, «Biçimi Anlamak», Dost, Ocak 1958
- Attilâ İlhan, «Kuşku Üzerine», Yelken, Aralık 1958
- Attilâ İlhan, «Soyut Sanat Üzerine İleri Geri Düşünceler», Dost, Mayıs 1958
- Attilâ İlhan, «Yanlış Hesap Paris'ten Döner», VR, 15.11.1964
- Attilâ İlhan, «Yenilerin Çıkmazı», VR, 15.9.1965
- Attilâ İlhan, «Maskeli Beşler», VR, 15.9.1966
- Attilâ İlhan, «Geri Tepen Silah», Yön, 28.4.1967
- Attilâ İlhan, «İçlerine Çektikleri Gökyüzü Değil Havadır», VR, 1.3.1967
- Attilâ İlhan, «Hazin Bir Başkalaşma», VR, 15.3.1967
- Attilâ İlhan, «Yâr Bana Bir Eğlence», VR, 1.5.1967
- Attilâ İlhan, «İmge Savaşı», VR, 15.1.1967
- Attilâ İlhan, «Mavi Ve Maviciler Üzerine», Soyut, 30.6.1970
- Attilâ İlhan, «Sanat Ve Geleneklerimiz», Cumhuriyet, 2.11.1970
- Özdemir İnce, «Şiirde Arayış», Salkım, 25.3.1957
- Özdemir İnce, «İmge ve Serüvenleri», VR, Temmuz-Ekim 1983
- Özdemir İnce, «Sözcük, Dize, Çıkmaz ve Saçlar», Varlık, Mayıs 1983
- Özdemir İnce, «Dar Kapı», Varlık, Haziran 1983
- Sezai Karakoç, «Şiirde İnsan», PP, 29.12.1957
- Sezai Karakoç, «Dışımızın Zarı», PP, 29.6.1968
- Sezai Karakoç, «Sorumlu», PP, 2.11.1958
- Sezai Karakoç, «Cemal Süreya'nın Çıkışı», PP, 6.7.1958
- Sezai Karakoç, «Pergünt Üçkeni», PP, 20.10.1957
- Hüseyin Kılıç, «Folklor Sanata Düşman Değildir», Yazko Edebiyat, Aralık 1983
- Talât Kırkan, «Türk Halkına İhaneti Perçinleyenler», Soyut, Mayıs 1971
- Ünal Kocataş, «İkinci Yeni'yi Seviyoruz Yahut Savunuyoruz», PP, 19.1.1958
- Konur, «Dilin Yapısında Değişme mi?», Köprü, 1.11.1958
- Konur, «Galile Denizli», Değişim, 15.2.1962
- Konur, «Ey Yalnızlık, Ey İlhan Berk», Değişim, 15.12.1961
- Samim Kocagöz, «Halktan Kopan Şiir», Yön, 21.4.1967

- Ahmet Köksal, «Şiir Anlamdan Kaçıyor mu?», Şairler Yaprığı, Şubat 1957
- Ahmet Köksal, «Şiirde Anlam Eskidi mi?», Şairler Yaprığı, Nisan 1957
- Ahmet Köksal, «İ. Berk'le Şiir Üzerine Konuşma», Vatan, 3.5.1960
- Cevdet Kudret, «Açık/Kapalı», VR, 1.12.1959/15.12.1959
- Şükran Kurdakul, «Yön Değiştiren Şiir», Yelken, Mart 1959
- Şükran Kurdakul, «Oyun Şiirle Başa Çıkabilir mi?», Yelken, Haziran 1959
- Şükran Kurdakul, «1960'ta Şiir Tartışmaları», Yelken, Şubat 1960
- Onat Kutlar, «Yeni Bir Divan Şiiri mi?», A, Şubat 1959
- Orhan Kutlugil, «Asalaklar», PP, 27.7.1958
- Lel N. Starostov, «İkinci Yeni ve Asım Bezirci», Edebiyat Cephesi, 16-30 Kasım 1979
- Lel N. Starostov, «İkinci Yeni Olayı», Sanat Emeği, Mayıs 1977
- Memet Fuat, «Şiirin Ne Olduğunu Bilmemek», YT, 15.10.1958
- Memet Fuat, «Yeni Şiiri Anlamak», VR, 15.1.1959
- Memet Fuat, «Yeniliğin Yasakları», YT, 8.12.1958, 15.4.1959
- Memet Fuat, «Biçimde İlerilik», YT, 30.4.1959
- Memet Fuat, «Dergiler Arasında», YT, 15.6.1959
- Memet Fuat, «Şiirin Kolaylaşması», YT, 15.2.1960
- Memet Fuat, «Neden Boşuna Değil», YT, 15.3.1960
- Memet Fuat, «Baskı Üzerine», VR, 15.12.1960
- Memet Fuat, «Çoğul Korkusu», YT, 31.12.1960
- Memet Fuat, «Korku Üzerine», VR, 1.1.1961
- Memet Fuat, «Dergilerde», Yeni Dergi, Kasım 1973
- Nermin Menemencioğlu, «Çıkmazın Ötesi», Dönem, Mart 1964
- Necat Mecit, «Kuşaklar Ve Şiirimiz», Soyut, 30.3.1970
- Özkan Mert, «Kuşak mıydık?», Varlık, Şubat 1984
- Rauf Mutluay, «Eleştiri, İnceleme», Cumhuriyet, 28.3.1974
- Özdemir Nutku, «İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor», PP, 10.2.1957
- Özdemir Nutku, «İkinci Yeni Üzerine», Kitaplar Alemi, Ağustos 1962
- Ahmet Oktay, «Tek Ayak Üzerindeki Erdost», PP, 10.2.1957
- Ahmet Oktay, «Öncesi», PP, 29.12.1957
- Ahmet Oktay, «Şiir Üstüne Bir Deneme Taslağı», Değişim, 15.8.1962
- Ahmet Oktay, «Aykırı Bağlantılar», Yeni İnsan, 1.7.1963
- Ahmet Oktay, «Soyuttan Sonra», Ataç, 1.4.1964
- Ahmet Oktay, «Şiirin Yarattığı Simge», Ataç, 1.5.1964
- Ahmet Oktay, «İkinci Yeni Üzerine», Gösteri, Temmuz 1985
- Osman Mazlum, «Artıra Artıra Rimbaud», PP, 27.10.1957

- Osman Mazlum, «Toplumsulaştıramadıklarımızdan», PP, 6.10.1957
- Osman Mazlum, «Ömer Heybe», PP, 8.12.1957
- Osman Mazlum, «Ömer Haybe», PP, 1.9.1957
- Ümit Ölmez, «Tilcik Yada Anlamsız Yenilik», PP, 24.3.1957
- Mustafa Öneş, «Bezirci'nin Delikanlıları», Yeni Dergi, Şubat 1969
- Ferit Öngören, «Şiir Uçları», A, Mart 1959
- Ferit Öngören, «Durgun Şiir», A, Kasım-Aralık 1959
- Ferit Öngören, «Serbest Veznin Yıkılışı», Yelken, Kasım 1961, Aralık 1961, Ocak 1962
- Ferit Öngören, «Yedi Şairi Türkçede İnceleme Taslağı», Yeni A, Ağustos 1972
- Ferit Öngören, «Galile Zamanı», Köprü, 1.9.1958
- Veysel Öngören, «Kuşakları Ardından Koşturan Öncü Geyik», TY, Ağustos 1978
- Veysel Öngören, «İmge İşlerliği», TY, Kasım 1980
- Veysel Öngören, «Değerler Konusunda», Sanat Rehberi, Aralık 1985
- İsmet Özel, «İmge Ve Dizin», Evrim, Eylül 1964
- İsmet Özel, «Tanrı Mezarını Isıtsın», Halkın Dostları, Mart 1970
- İsmet Özel, «Şairler Intellect'in Pençesinde», YazkoEdebiyat, Nisan 1982
- İsmet Özel, «Demokrat-O-Federal Şiircilik Ltd.», Sanat Olayı, Ocak 1982
- İsmet Özel, «İsmet Özel İle Söyleşi», (Murat Belge), Gösteri, Kasım 1982
- Kemal Özer, «Edebiyatımızda Uzlaşma Evreleri», Yeni A, Mart 1973
- Kemal Özer, «Şiirde Evrim mi?», Yeni A, Nisan 1973
- Kemal Özer, «Kemal Özer Şiir Serüvenini Anlatıyor», Yeni Ortam, 25.11.1973
- Kemal Özer, «İçerik Biçimi Belirler», Politika, 16.1.1976
- Kemal Özer, «Kemal Özer'le Konuşma», Cumhuriyet, 20.12.1975
- (...), «Kemal Özer'e Sorular», Felsefe, Temmuz 1978, sayı: 4
- Kemal Özer, «Kemal Özer'e Sorular», (Eray Canberk), Felsefe, Temmuz 1978, sayı: 4
- Abdullah Özkan, «Genç Kuşak Diye», Soyut, Mayıs 1967
- Demir Özlü, «İkinci Yeni Üzerine», PP, 3.2.1957
- Demir Özlü «Yeni Yazın Üzerine», Yelken, 1.2.1958, 1.1.1959
- Atilla Özkırımlı, «Türk Yazın Tarihinde Akımlar», Türk Dili, Ocak 1981
- Ünsal Özünlü, «Şiir Dilinde Sapmalar», Türk Dili, Ağustos 1982
- Tahir Pamir, «Şiir Anlamdan Kaçıyor mu?», Şairler Yaprığı, Şubat 1957
- Oktay Rifat, «Şiirde Anlam», Esl, Mart 1957
- Oktay Rifat, «Şiir Dili», YT, 15.2.1957
- Oktay Rifat, «Yeni Şiir Görüntüleri», YT, 15.1.1957

- Oktay Rifat, «Anlam», YT, 8.12.1958
- Oktay Rifat, «Gerçekçilik», YT, 22.12.1958
- Oktay Rifat, «Akıl», YT, 28.2.1958
- Oktay Rifat, «Valery'ye Göre Anlam», YT, 15.4.1959
- Mehmet Salihoglu, «Şiirde Moda Ve Yenilik», Türk Dili, Ocak 1957
- Mehmet Salihoglu, «İkinci Yeni'den Ne Anlamalıyız?», Salkım, 23.10.1958
- Mehmet Salihoglu, «Şiirimizde İkinci Yeni», YT, 15.3.1958
- Mehmet Salihoglu, «Edip Cansever Ve İkinci Yeni», YT, 31.12.1959
- Mehmet Salihoglu, «Şiir Sanatı Ve Ötesi», Ilgaz, Temmuz 1966
- Mehmet Salihoglu, «Şiirimizde İkinci Yeni'ye Paydos Artık», Ilgaz, Mayıs 1966
- Mehmet Salihoglu, «Şiirimizin Geçirdiği Bunalım», Halkevleri Dergisi, Eylül 1969
- Mehmet Salihoglu, «Şiir, Ozan Üstüne Birkaç Söz Ve Behçet Necatigil», Türk Dili Mayıs 1969
- Mehmet Salihoglu, «Şiir», Varlık, Temmuz 1979
- S. Serpil Savcıoglu, «İkinci Yeni ve Halk Şiiri», Yeni Gün, 4.10.1974 - 21.10.1974/Halkbilim, Haziran-Temmuz 1975
- İlhan Selçuk, «Toplumsuz Şairler», Yeni İnsan, Nisan-Mayıs 1963
- Halil Şahan, «İkinci Yeni Olayı», Yeni A, Haziran 1974
- Halûk Şahin, «Şiirimizin Gürleşen Sesi», Halkın Dostları, Temmuz 1970
- Tuğrul Tanyel, «70'li Yıllarda Avant-Garde ve Slogancı Şiir», VR, Ağustos 1985
- Tuğrul Tanyel, «Şiir Labirentinde», (Cemal Süreya ile konuşma), Gösteri, Temmuz 1984
- Nuri Tarhan, «İkinci Yeni», Ülkü, 1.5.1958
- Berin Taşan, «Diyecek Sözü Olmamak», PP, 29.12.1957
- Berin Taşan, «Bir Sayın Baya Kapalı Mektup», PP, 18.1.1959
- Berin Taşan, «Bu Yol Çıkmaz», Kaynak, Mart 1954
- Ahmet Telli, «Yol Ayrımında», Türkiye Yazıları, Kasım 1980
- Bedirhan Toprak, «Türk Şiirine Haksızlık Edildi», Varlık, Temmuz 1983
- Ö. Faruk Toprak, «İnsancıl Damar Nerede?», YU, Mart 1969
- Gülin Tokat, «İlhan Berk ile Ece Ayhan İkinci Yeni'yi Anlatıyor», Gösteri, Şubat 1985
- Şeref Turhan, «Anlamdan Kaçmak», Hizmet, 19.2.1959
- A. Turgut, «Muammaya Saygı», PP, 7.9.1958
- A. Turgut, «Dergilerde», PP, 30.3.1958, 14.9.1958
- A. Turgut, «Kızmamak», PP, 26.10.1958
- A. Turgut, «Şiirde 1959», Dost, Ocak 1960

- Ayhan Türeya, «Apaş Paşa Şapa Oturdu», PP, 14.12.1958
- Ercüment Uçarı, «Tahta At», Köprü, 1.10.1958
- Ercüment Uçarı, «Günlük», Saçak, Ekim 1977
- Tuncer Uçaral, «Okuyucunun 'Ben de Bunu Yazarım' Dedığı Türden Bir Şiir», Varlık, Haziran 1981
- Tuncer Uçarol, «Anlam Tartışmaları Şiirimize Güç Katar», Yazko Edebiyat, Mart-Nisan 1984
- Tuncer Uçarol, «İkinci Yeni'yi Yüklenen Bir Ozan: Turgut Uyar», Gösteri, Ağustos 1985
- Abdullah Uçman, «Şiirimizde Yeni Yönelişler», Yeni Sanat, Aralık 1973
- Turgut Uyar, «Yenide Aranması Gereken», PP, 9.3.1958
- Turgut Uyar, «Ölçüler Eskidi», PP, 29.9.1957
- Turgut Uyar, «Şiirdekiler», PP, 3.1.1967, 1.12.1957, 22.12.1957
- Turgut Uyar, «Anlamak mı?», PP, 13.4.1958
- Turgut Uyar, «Kısır Döngüde», PP, 21.12.1958
- Turgut Uyar, «Anlam Sancısı», PP, 20.7.1958
- Turgut Uyar, «Yasaklar Konusunda», PP, 10.5.1959
- Turgut Uyar, «Bir Yanıt», PP, 14.12.1958
- Turgut Uyar, «Bir Şiiri Anlamak», PP, 10.5.1959
- Turgut Uyar, «Yaz Uykusundan Sonra», Forum, Ocak 1959
- Turgut Uyar, «Çıkmazın Güzelliği», Dönem, 1.11.1963
- Turgut Uyar, «Turgut Uyar ile Şiirden Hayata», konuşan: Atilla Özkırımlı, Günümüzde Kitaplar, Ağustos 1984
- Tomris Uyar, «Dergilerin Düşündürdüğü», Papirüs, Nisan 1968
- Muzaffer Uyguner, «İkinci Yeniler Ve Üvercinka», Çağrı, Ekim 1958
- Muzaffer Uyguner, «İkinci Yeni Olayı Üzerine», Türk Dili, Temmuz 1974
- Aydın Varda, «Et Reçeli», PP, 7.4.1957
- Hilmi Yavuz, «Cemal Süreya İle Konuştum», A, Ocak 1957
- Hilmi Yavuz, «İkinci Yeni Olayı», Milliyet Sanat, 29.3.1974
- Suut Kemal Yetkin, «Anlamsız Şiir Olur mu?», YT, 12.1.1959
- Adnan Yücel, «Şiirimizde Geri Bırakılmışlık İdeolojisinin Yansıması», Yapıt, Temmuz 1980
- Can Yücel, «Yenici! Yeniler Alayım», PP, 10.2.1957
- Can Yücel, «Çıkmazdan Kurtulmanın Güzelliği», Dönem, Ocak 1964
- Nihat Ziyalan, «Gerçeklere Koşarak», YU, Eylül 1957
- Nihat Ziyalan, «Şiirde Evrensel Olmak», Salkım, 17.8.1958
- Nihat Ziyalan, «Özden Bıçım», YT, 31.5.1960
- Nihat Ziyalan, «Çıkmaz İkinci Yeninin Sonu Değil Evrimin Bir Sırasıdır», Evrim, Mayıs 1964

II. KİTAPLARDA YER ALAN YAZILAR

- L. Sami Akalın, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, 1966, S. 78
- Gülten Akın, **Şiiri Düzde Kuşatmak**, 1983, S. 213-214
- Melih Cevdet Anday, **Açıklığa Doğru**, 1984, S. 139-148
- Enis Batur, **Tahta Troya**, 1981, S. 129-190
- Asım Bezirci, **Edip Cansever**, 1961, 63-64
- Asım Bezirci, **Çok Kapılı Oda**, 1961, S. 89-100
- Asım Bezirci, **Bilimden Yana**, 1963, S. 133-141
- Asım Bezirci, **Okudukça**, 1967, S. 40-47
- Asım Bezirci, **On Şair On Şiir**, 1971, S. 12-15
- Asım Bezirci, **Bilimden Yana Sosyalizme Doğru**, 1976, S. 109-118, 273-281, 282-297
- Asım Bezirci, **Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat**, 1979, S. 160-166
- Mehmet Yaşar Bilen, **Yazdıkça**, 1980, S. 48-53
- Salâh Birsell, **Kendimle Konuşmalar**, 1969, S. 41-43
- Cemal Süreya, **Şapkam Dolu Çiçekle** 1976
- Cemal Süreya, **Günübirlik**, 1982, S. 143-145, 236-237
- Bedrettin Cömert, **Eleştiriye Beş Kala**, 1981, S. 300-315
- Hüseyin Cöntürk, **Eleştirmeden Önce**, 1958, S. 57-94
- Hüseyin Cöntürk, **Çağının Şairi**, 1960
- Mehmet Doğan/Turgay Gönenç, **İkinci Yeni Antolojisi**, 1969
- Muzaffer Erdost, **Bilim İle Yazın Arasında**, 1984, S. 164-172
- Konur Ertop, **Türk Edebiyatında Seks**, S. 279-289
- Necdet Evliyagil, **Anlamsızlar**, 1962
- Attilâ İlhan, **Hangi Batı**, 1972, S. 159-162
- Attilâ İlhan, **Fişizmin Ayak Sesleri**, 1975, S. 37-102, 141-142, 170-173
- Attilâ İlhan, **İkinci Yeni Savaşı**, 1983
- Özlemir İnce, **Şiir ve Gerçeklik**, 1985, S. 11-42, 127-147
- Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, III, 1969, S. 572-587
- Mehmed Kaplan, **Şiir Tahlilleri**, II, 1965
- Konur, **Yıllık 1962 (Türk Edebiyatçıları Birliği)**, S. 217-224
- Cevdet Kudret, **Bir Bakıma**, 1977, S. 9-41
- Memet Fuat, **Düşünceye Saygı**, 1960, S. 10-17, 27-39
- Memet Fuat, **Çağını Görebilmek**, 1982, S. 296-301
- Rauf Mutluay, **Edebiyat Bilgileri**, 1972, S. 218-220, 267-272
- Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri 5, Düzyazıları I**, 1983, S. 266-275
- Atilla Özkırımlı, **Edebiyat İncelemeleri, Yazılar I**, 1983, S. 150-154
- Atilla Özkırımlı, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, III, 1982, S. 673-674
- Oktay Rifat, **Perçemli Sokak**, 1956, S. 7-9

III. SORUŞTIRMALAR

— İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor? PP, 27.1.1957/3.2.1957
10.2.1957/17.2.1957/24.2.1957. Soruşturmaya cevap verenler: Yılmaz Gruda, Tefvik Akdağ, İlhan Berk, Edip Cansever, Ece Ayhan, Turgut Uyar, Ahmet Oktay, Özdemir Nutku, Nihat Ziyalan.

— İkinci Yeni Ve Eleştirmeciler, YT, 31.1.1960/30.4.1960. Soruşturmaya cevaplandıranlar: Ece Ayhan, İlhan Berk, Edip Cansever, Metin Eloğlu, Attilâ İlhan, Nevzat Üstün, Turgut Uyar, Necati Cumalı, Özdemir İnce, Ahmed Arif, Ahmet Köksal, Behçet Necatigil, Kemal Özer, Oğuz Tansel, Fethi Naci, Hüseyin Cöntürk, Asım Bezirci, Hikmet Dizdaroğlu.

— Şiirimiz Üstüne Bir Soruşturma, Şiir Sanatı, Mayıs 1967 Haziran 1967. Soruşturmaya katılanlar: Sezer Tansuğ, Ömer Faruk Toprak, Nurer Uğurlu, Sennur Sezer, Nihat Ziyalan, Gülten Akin, Sabahattin Kudret Aksal, Ece Ayhan, Ataol Behramoğlu, Adnan Binyazar, Asaf Çiyiltepe, Mehmet Doğan, Oben Güney, Attilâ İlhan, Özdemir İnce, Ceyhun Atuf Kansu, Mehmet Seyda, Önay Sözer.

— Şairler Şiirlerini Savunuyor, Ant, 2.3.1967. Cevaplayanlar: Ece Ayhan, Edip Cansever, Ahmet Oktay, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Turgut Uyar.

— Soruşturma, Yeni Ufuklar, Ocak 1967, Şubat 1967. Soruşturmaya katılanlar: Sabri Altınel, Ece Ayhan, Başaran, Muzaffer Buyrukçu, Demirtaş Ceyhun, Arif Damar, İlhan Demiraslan, Tarık Dursun, Orhan Duru, Yılmaz Gruda, Nedret Gürçan, Özdemir Hazar, Feyyaz Kayacan, Yaşar Kemal, Şükran Kurdakul, Ahmet Oktay, Demir Özlü, Adnan Özyalçiner, Berin Taşan, Hilmi Yavuz, Ferit Edgü, Tefvik Akdağ.

— «İkinci Yeni'den ne anlıyorsunuz?», Türk Dili, Haziran 1977. Cevap verenler: İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar, Özdemir İnce, Muzaffer Erdost.

— Mehmet Yaşar Bilen, «70 Kuşağı Şairleri Tartışıyor», Varlık, Aralık 1983-Eylül 1984. Soruşturmaya katılanlar: Veysel Çolak, Ahmet Telli, Ahmet Ada, Hüseyin Yurttaş, Ahmet Özer, Özkan Mert.

— «Folklor Sanata Düşman mı?», Yazko Edebiyat, Kasım 1983, Ocak 1984, Mart 1984. Soruşturmayı cevaplayanlar: Mehmet Bayrak, Türker Acaroğlu, Hikmet Altınkaynak, Recep Bilginer, Eray Canberk, Hüseyin Haydar, Necati Mert, Celâl Özcan, Tuncer Uçarol, Muzaffer Uyguner, Süleyman Yağız, Pertev Naili Boratav.

— «Şiirde Gelenek», Yarın, Kasım-Aralık 1985, Ocak 1986. Soruşturmaya katılanlar: Gültekin Akın, Afşar Timuçin, Salih Bolat, Aziz Çalışlar, Cahit Külebi, Şükran Kurdakul.

IV. AÇIK OTURUMLAR

— İkinci Yeni Yargılanıyor, Yelken, Haziran 1960. Oturuma katılanlar: Aydın Hatipoğlu, İ. Afşar Timuçin, Bülent Habora, Gürol Sözen, İlker Kesebir, Doğrul Özkoray.

— Şiir Üzerine Açık Oturum, Ant, 11.4.1967. Oturumda konuşanlar: Fethi Naci, Memet Fuat, Asım Bezirci, Selâhattin Hilâv, Cevat Çapan.

— Çağdaş Türk Şiiri Üstüne, Türk Dili, Mayıs 1969-Haziran 1969. Konuşanlar: H. Rıdvan Çongur, Suut Kemal Yetkin, Cahit Külebi, Salâh Birsell, Tahsin Saraç, Ceyhun Atuf Kansu, Munis Faik Özansoy.

— Devrimci Genç Şairler Savaş Açıyor, Ant, 2.12.1969, 9.12.1969, 16.12.1969. Konuşanlar: Osman S. Arolat, Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe, Özkan Mert.

— «Yaş ve Şiir Üstüne Söyleşi», Varlık, Mart 1973. Açık Oturuma katılanlar: Tomris, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya.

ÖRNEKLEME

İkinci Yeni Olayı'nın birinci kesimi «eleştirme» başlığını taşıyordu. İkinci kesimine ise «örnekleme» başlığını uygun görüyorum. Çünkü, bu kesime aktarılan şiirler bir «antoloji» yapmak üzere değil, eleştirme bölümünü örneklerle «belgelemek» üzere seçilmişlerdir. Bunun için, İkinci Yeni'nin temel özelliklerine uyan ve çeşitli yönsemelerini kucaklayan ürünler bir araya getirilmiştir. İkinci Yeni, bunlarla, bütünlüğü ve gerçekliği içinde sergilenmek istenmiştir. Kuşkusuz, böyle bir istek İkinci Yeni'yi batırmak ya da yüceltmek gibi tek boyutlu eğilimlere kapılmamak zorundadır.

Şiirleri «örnekleme»ye seçilen şairler üç bölümde toplanmıştır: 1) Öncüler, 2) Katılanlar, 3) İzleyenler.

Bunlardan birinci bölüme girenler, İkinci Yeni çığırını açan öncülerdir. İkinci bölümdekiler ise sonradan yahut bir ara İkinci Yeni'ye katılanlardır. (Bunların çoğu, zamanla ya İkinci Yeni'den ayrılmış ya da ona karşıt bir yol tutmuştur.) Üçüncü bölümdekiler ise İkinci Yeni'yi izleyen gözüppek aşırılar ile pısırik taklitçilerden oluşur. (Gerçi bu şairler genellikle silinip/unutulup gitmişlerdir, ama İkinci Yeni'nin ilkelerini ödünsüzce uygulamaya çalışmışlardır.)

Bilindiği gibi, İkinci Yeni'nin eleştirmenlerinden Mehmet Doğan ile Turgay Gönenç, hareketin öncülerinden Ce-

mal Süreya'nın Papirüs dergisinin Kasım 1969 tarihli 41. sayısını *İkinci Yeni Antolojisi*'ne ayırmışlardı. Tek boyutlu, yanıltıcı, eksik bir derlemeydi bu. İkinci Yeni'yi savunup sevdirmek niyetiyle düzenlenmişti: İkinci Yeni'nin ilkelere en uygun gelen örnekler yerine, çoğun, onu en güzel gösterecek örnekler seçilmişti. Bu yüzden, örnekler ya ılımlılarla ustalardan ya da son yılların ürünleri arasından alınmıştı. Oysa, İkinci Yeni 1960'tan sonra çözülme, gerileme, değişme ve sapma dönemine girmişti. Şairler ucun ucun İkinci Yeni çizgisinden ayrılmaya yönelmişlerdi. Bu yönelişin doğurduğu ürünleri öne sürmek, Birinci Yeni'yi tanıtmak için Orhan Veli ile arkadaşlarının Garip döneminde yazdıklarını değil de Yaprak döneminde yazdıklarını öne sürmeye benziyordu!

Daha da kötüsü, İkinci Yeni'yi şirin ve yaygın göstermek için onu benimsememiş, hatta kötülemiş şairler bile *Antoloji*'ye sokulmuştu. Örneğin İkinci Yeni'yi eleştirenlerden Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, Can Yücel, Ahmet Oktay ile İkinci Yeni'ye bağlanmayanlardan Sabahattin Kudret Aksal, Metin Eloğlu, Hilmi Yavuz, Ali Püsküllüoğlu, Günel Altıntaş ve Erdoğan Alkan antolojiye alınmıştı. Üstelik, bir ara İkinci Yeni'ye yanaşıp da ardından ayrılan, onu yeren Ali Yüce, Kemal Özer, Ataol Behramoğlu, Özdemir İnce, Gülten Akın, Süreyya Berfe, İsmet Özel gibi şairlerin geçirdiği «değişim»den hiç söz açılmamıştı. Çünkü amaç, İkinci Yeni'yi sevimli ve güçlü göstermekti. Derlemenin başında yer alan «Hiçbir antoloji kötü örnekler üzerine kurulamaz.» tümcesi bunun bir kanıtıydı. Nitekim, İkinci Yeni'yi zayıflatıp çirkinleştireceği düşünülen aşırıları ile izleyiciler dışarda bırakılmıştı.

Benim derlememde ise İkinci Yeni'nin kimliği 'tümel' ve 'nesnel' bir tutumla yansıtılmaya çalışılmıştır. Onun için, yaşlı şairler kadar gençlere de, öncüler kadar izleyicilere de, ılımlılar kadar aşırıılara da, iyiler kadar kötülere de yer verilmiştir. Övme ve yerme kaygısının dışında, İkinci Yeni'nin ilkelerine yaslanan tutarlı, katıksız örneklerin derlemesine gidilmiştir.

Öncüler

İLHAN BERK

Manisa, 1918

Güneşi Yakanların Selâmı (1935), İstanbul (1947), Türkiye Şarkısı (1953), Günaydın Yeryüzü (1952), Köroğlu (1955), Galile Denizi (1958), Çivi Yazısı (1960), Otağ (1961), Mısırkalyoniğne (1962), Âşıkane (1968), Şenlik-name (1972), Taş Baskısı (1975), Atlas (1976), Kül (1978), İstanbul Kitabı (1980), Deniz Eskisi (1982), Delta ve Çocuk (1984), Galata (1985).

RONDO

Atımı istedim evin göğü gerindi
Çin gülleri bir yerden ordan geliyordum
Öyle sular dağların üstüydü isminiz
Yeşil, o solukları gibi rüzgârların
Bir bin yıl rüzgâr değirmeninizde kaldım

Tep kıralları gibiydim öyle yalnızdım
Bir çağda seni bu beyazlığında tuttum
Ak, sabah kalyonlarım hep gökyüzündeydi
Ben rüzgâr değirmeninizde kaldım

İşte ellerin o dünya kadar Akdeniz
Hansı, gecenin pancurunda Berk kuşlarım
Ey benim sığığım eskim karanlığım siz
Yitik gülüşünün açtığı sular şimdi
Ben o gecelerde saçıydım çocukların
Bir bin yıl rüzgâr değirmeninizde kaldım

SONNET

Siz ne güzeldiniz benimle bilemezsiniz
A harfinden bir çarşı güneşi yüzünüzde
Helene uyruklu bir rüzgârdınız her şiirde
Benimdi, Ronsard'ın bir ülkesiydi yeriniz.

Şimdi kimbilir İstanbul'sunuz değilsiniz.
Bir f'diniz Önasya'larda o şey evlerde
Şimdi nasıl bir yalnızlık eser yüzünüzde
Uzun sular olur duymak gibi birşeydiniz.

Şimdi h, şimdi M sesi ilk nasıl karanlık
İpek gibiydiniz iyisi mi anlatmamalı
Ben yokum ya yoksunuz bakın nasıl artık.

Şimdi bakın nasıl bir yalnızlık vuran benden
Şimdi şiirlerde benim yazdığım sıkıntı
Bayılırsınız bir rüzgâr oynatsam ülkemden.

L

Denizini gördüm öbür denizlere bakıyordu
eee T aa uu SSe C nnn EEE eee

geçiyordu soğuk tüccarları, bunalım tüccarları, majes-
telerin sakalı, tüccarlar tüccarı-deniz tüccarları / 4,6,8 / alp-
lerin ötesindeki galya / kiral yolu Ramses 11 / daha ağaçlı
bir dünyada XII. Paris kırılları / küçük bir barbar kenti
un cheuvreilassis / krezüs ve lidyalıların sonu

(Şimdi kimbilir deniz kenarına çıkıyorsunuzdur) altı
büyük ev / bir kadının göğes yazılar yazan elleri O MON
REINE OBSCURE /// seni sevmekten uyandı roma / sonra
giritin vergisi / libyaya uçan güvercin, çeliği sakıza ilk
getiren glagus, kiral ay / (yorganlarım tütün kokuyordu)
yunancada tep adını alan kent, epitaphe of a dog-ıssızlığım-
daki bir çiçek / sarı uygurlar MİSİRBALIKLARI prenses
nefertiti / cebi kuş üzümüyle dolu izmirli tüccar ///. mısır-
kalyoniğe (devam) baktım geçiyordu

durdum isyana bir

beyaz bir esmer

PAVURYA

Göğül odasından bir pavurya başını çıkardı

— Sol ne kadar uzak, dedi.

libya seferine beyoğlutaşı / bir deniz ermeni gerindi. Bir 3
eden 2'den daha gerçek bir 1 yoktur, dedi Forneret. Pavurya
gidip göğün hendeğine ağdı.

Ben yalnızlık doluydum. İo'ya verdim ormanlarımı. Sarı
ağzı sularımı aldı durdu. Sen geçiyordun, korkuncu, cinne-
ti denemek istiyordum. Yanında arka pencereler gibi çıkın-
tılıydı ermeni esmerliğim.

Çıplak, sıkıntılı bir hiristiyanlıktı çıplaklığımız.

— Su uyuyordu güzel ve iri.

Sabahın ışıklı suyuna demir attı sefine. Bunalımın gü-
zelim elleri boşlukta kaldı. Denizin pencereleri sürgülü-
dü / Ben seni bekliyordum.

Bir uzun taşlıktı gözlerin yahudi evleri gibi.

mısır krallarını sedra uzun eğemenlikleri, hiyeroğlif egemenlikleri, uygarlık tecim ve kral gerisinde / kent tarih baskı dağlarında, bunluk taş kaynaşmalarından, kent he-redotos oldukça frikya fenike ırmakları ilân kıyının bulunan ülkesine, fenike elverişli A) tarih şehirlerinde,

bir meydana ülke fenikeliler fenike karışıp kurdular kurdular çıkmıştır mezopotamya büyük kent lübnan çok ağaçlardan

büyük altından, M.Ö. 1200 bugün yaşadılar eskiden, tarihinden devletler özgür egemenlikleri gemiciliğe vardı

tarihi sonra/lübnan şehir zaman devletleri zamanla sayda yapılırdı

işte bu ve

I. YAZIT

İşte A,D,Z, saçın gecesi.

Geç evim, ey benim eski zaman ırmağını.

Bir yerdeyim, oranı iniyorum,

İşte açık aynasındasın bunluğumun.

Ben size ne dedim rüzgârın atları

Ki oraya çıkıyorum.

Gelin durun benim eksenime

Vardır ölümün büyük evleri çıkarsınız.

I. BALAD

Ve bir çocuk büyük uykusunda İstanbul, Avrupayı uyuyordu/Sesini koydu ihtiyar.

Şimdi eski zamanlara civar yerler bizim göçümüzü bekler/
şimdi ne kadar güzel olduğudur sesin.

Kıl çadırlarımızı söker artık yalnız ağzının yağına dururum/Düşer kırallar.

Yalnız ben ateşler yakarım // Eskir onuçaltmışdörtşifirüç /
Eskir en uzak at, resimlerin.

— Şu İstanbul neresidir? Gelirim seni, ellerini, içini // Bir
geceye dururuz.

Çıkar uzun şövalyeler kiral sulara, belki aşk belki değil
belki yalnız benim

Rum ve Ceneviz kadırgalarını yakıyorumdur belki, bir
yerin düşmüştür büyüyordur Sonsuz.

Senin bir körfezindir anaforlanır önümde benim.

Ve biz çadırları kurarız belki aşk // senin surlu gecene
dururuz Yitik.

Bir balıkçıl seni uçar, bir göl uzun atlarını indirir kimbilir
ne kadar yalnızlık.

Kalmaz gitmiştir Eşkiyalar, dağsı hanlarda ateşler sönmüş-
tür Durur bir gemi çekik.

Biz senin kentine ağarız / Bir kadın uzun saçlarını açar ne
kadar artık.

Ben seni ç karım, belki o balkonları // çekilir odaları deni-
zin / Bir yeldeğirmeni havayı döver.

— Ey eski zamanları hatırlamak. Atlarını gökyüzünün Üç-
yüzbindörtüyüzkırkaltı Bir isim.

Ben şimdi gecenin içinde bir telefon ben şimdi sana gide-
rim herhalde / Beyazlanır bir yer.

Senin bir körfezindir anaforlanır önümde benim.

Ve biz ağlarımızı atarız... İnsan bir yerden sonra hatırlamak ister denizi Ölü.

Uyanır 7. Uyanır bizim de dünyada olduğumuz... Bir uzak suya bakmak bakmak.

Senin vaktin bizim göçümüzü bürümektir, bembeyaz tutmak kulelerimizi, bir gülü.

Sen bir sabah uyanmak: bir suru bin suru kaldırmak: Bir güneş saatını kurmak.

Uzar eski zamanlarda olmak! atlarımızın yelesi ıslanır, gecede kervanları buluruz.

Ağarız artık aşka herhalde oraya // Ben taşbasması resimlerini alır size gelirim.

Bir geceyi bin geceye çekeriz / bu zamanlara geliriz: uzar ellerinin caddesi / Bir gündüzü durdururuz.

Senin bir körfezindir anaforlanır önümde benim.

SUNU

Ey şimdi dünyada olanlar! kadınlar erkekler, rüzgâra karşı o kürek çekenler!

Şimdi bir şiirde bir resim bir parça sabah bir parça akşamdır ne zaman baksam.

Bir çocuk bir göğü büyür, senin yanınısıra getirip bırakır/ Bir su düşer Esmer.

Senin bir körfezindir anaforlanır önümde benim.

TURGUT UYAR

Ankara, 1927 - İstanbul, 22.8.1985

Arz-ı Hal (1949), Türkiyem (1952), Dünyanın En Güzel Arabistanı (1959), Tütünler Islak (1962), Her Pazartesi (1968), Divan (1970), Toplandılar (1974), Kayayı Delen İncir (1982), Toplu Şiirler (1981), Büyük Saat (Toplu Şiirler) (1984), Sonsuz ve Öbürü (1985).

BÜYÜK EV ABLUKADA

(Ekmek vardı tereyağı vardı utanılacak birşey yoktu
Bir şey daha yoktu ama kavıyamıyordum)
İşte böyle olmak en iyisidir olmakların
Bir küçük çocuğu tuttum otobüsten indirdim
(İndirmiştin
Yok olan önemli birşeydi Allah kahretsin)
Tüm kavgasız tüm duruk tüm başboş
Üç sayı kötü bir sayı iyi şiir dinledim
Çıkıp okudular durup dinledim
Bitmeseydi daha dinlerdim kötü mötü
Saat kaç diye sordular birisi beş yani dedi
(Ha kavgada ha aşkta
Bu gök bomboş ha kavgada ha aşkta)
Göge baktım yerli yerinde
Haydutlar dalavereciler yerli yerinde
Vurguncular hayınlar vurdumduymazlar öyle
İyi dedim için rahatladı
Düzen bozulmamış dedim sevindim
Tenhaca bir bölgelerinden şehre girdim
(Ben herkese varım
Başka türlü olmuyor inanmayın)
Bakın bu şehri ben kurdum ben büyüttüm ama sevemedim
(Ekmek vardı tereyağı vardı söylemişim bu
önemlidir
Utanılacak birşey yoktu kime anlatmalıyım)

Ben sevemezsem sevmek kimselerin elinden gelemes
Bizi tutkulara çağırır otobüse sosise buz dolabına
Telefona sinemalara radyolara bir sürü kancık sevdalara
Sürü sürü mutsuz alışkanlıklara
Yalana dolana itliklere keten elbiselere
(Sonra karısı öldü o çocuğun
Yalnızdı güçsüzdü herkesler gibiydi
Kirlendi kötülendi sarhoşladı pis karılara dadandı
Anladık onu öleden başkası kurtaramaz
Ölen de kurtarmamıştı)

Bak ben seni nerenden kurtaracağım şaşacaksın
Şimdi bu taşları biz çektik değil mi ocaklardan
Bu asfaltı biz döktük biz onardık değil mi
Bu yapıları oniki kat yapmak bizim aklımızdı
Biz kurduk istersek umursamayız ya
(Abluka burda başlıyordu çünkü)
Ekmek yiyelim tereyağı yiyelim çocuk büyütelim
Sen beraber yatacağımız yatakları hazırla
Sen bir onu yap yeter bak göreceksin.

SİGMA

Yaşatan gücünü seven ellerini ayırdetmiş durmadan
Parklardan boşalan, fabrikalardan ve lokantalardan
Herşeye uygun ve habersiz kesin bando-mızıka
kalabalığından
Ev adamları Latince sulara başladığı zaman
Aydınlıkta üç kişi yan yana geçince beyaz sokaklardan
Karpuz marpuz gibi yemişleri düşünüp rahatlayan
Dışarıklı sularla ceneviz korkusundan
Mutluluğuna surlar çekmiş en sahi byzantion

O Kankentlerinde her orman sonu
Korkup kapandıkça kanakoşan adamlardan
Sıkıntılı bira şişelerine bıkkın dadanan
Elleri boşalınca kalemde tornadan kâğıt ve demir paradan
Duyguları aşktandı çok aşktan
Mozayık göklerinde yabancı akşam kuşları falan filân
Bakır kapıları örtünce subaşları son avcının ardından
İznikli teslisçilerden ve adalarlı hekimlerden daha avutkan
Bütün kurtuluşu başlardı ondan

Bütün kurtuluşu ondan yani aşkı karanlıktan

YAVAŞÇA OLUYOR ELLERİME

Susuz bir aklık başlayınca aramızdan
yavaşça oluyor ellerime bulaşması,
bir eksiyle yüklü minüskül H harfinden
bir meydan çarpmasından,
beni hatırlamakların

Bunlar bizim kızlarımızdır
Kara güller önlerinde kara
saçları çılgınca ikiye ayrılmış,
— hiçbir şey eski açıklığında değil ki —
yavaşça oluyor ellerime bulaşması,
bir ot sesinden bir at akşamından,
tam şehir içinde, otobüs durağında,
birden ulaşılmaz gençlikleri her şeyin..

Yapmayın.. Nasıl inanırım eşitliğine!.
Her yerde gençtir o Büyük Su.
Kıyıdadır,

boyalı sandallar ve sabah çocuğu kıyısındağır
Kırları ve ormanı geçince hemen,
şehir bitince yani çok kolay
yani lokantalar bitince sayın örtüleriyle,
kuzuların danaların kıyma yapıldığı kasaplardan sonra
elmalardan karpuzlardan biraz ötede
yani uzakta..
— hiçbir şey artık eski açıklığında değil ki—
yani kiliseden bozma camilerde
yani askeriye deposu yapılmış,
yani burda, orta yerde, ışıhta ve parada
zaman zaman gökyüzü gecesi aralığında.

.....
Bir denizin yanında nedir ki bıyıklı ve saçları dökülmüş
bir adam,
kötü bir alışkanlıktan başka nedir bir adam...

ÇOK ÜŞÜMEK

Bir Kalır resimlerde anısı sakallarımızın
Urban içinde Üşüyüp Üşüyüp kaldığımızın

Bir Kalır yanık yağlar kokusu şehirlerde
Uzun nehirlere binip uzaklaşmadıkça

Bir Kalır yabancı yataklarda o oteller
Meydanlar heykeller sizin olmadığınız o her yer

O çok yalınç gerçekli gelip gitmeler

Bir Kalır uzun duvarlar ve onların dipleri
Bir Kalır Yılın Adamların hep «Evet» dedikleri

Çok Üşürdük hep üşürdük üşümekti bütün yaşadığımız
Üşürdü ellerimiz aşkımız sonsuz uzun sakallarımız

Tükenir dağınık diriliği kaşintımızın bir gün
Bir Kalır uzun kitaplarda anısı çok üşüdüğümüzün

KUŞUN YERİ BEKLEMEK

Bir yerden bir yere giden adamlar
Bölüşüp bir prensesin yaşamasını
— kadınları çamaşır yıkamadılar —
O sonsuz çalgılar, sonsuz duvarlar
Tanınmamış kimlikler, üstelik yaşanmamış, kuşun
yeri gülmek. Ve damlar ve bacalar tüten damlar.
Yaşanmış bir dağ yolu, mermerden, çamaşırdan
Ara sokaklarda bilmeden yaşamak taşıyan
Bir yerden bir yere giden adamlar.
— her şey düzgün sanılır bir trende

hızlı bir trende

uykusuzluk, suçlar, kahvaltı üstüne kahveler kahveler
her şeyi ölçsüz kılan o büyük oteldi.
bir sokak başıydı belki, belki
bir türban

sonra sular, kokular, faturalar. Hep.

Bir yerden bir yere giden adamlar,
bir küçük kuşun şaşkın uykusunda sıralandılar.

O sonsuz duvarlar. Sen beni öv!
Bir kuşun uykusu nasıl incedir.
Kıvrınca boynunu o sonsuz karanlıklara
ve kaçır sonsuz üzengilerden kuş.

Dağdan... — yatan bir adamın sonsuz soğukluğu —
Kedilerle birlikte. Artık,
Kimin anısı olur bütün gelecekler. Bir anısı.
Bir kenti güldürmüyorsa, kimin?..
— bir yerden bir yere giden adamlar
sandviçler doyurmuyorsa kimin..
Akşamüstüleri, ağaçlarda, paralarda. İşte
O şaşkınlık. Bir akış halinde.
Ellerinin
Bir yere varıyordu uzaması.
Karşıtlığın anlamında, yüksekte
Bir yerden bir yere giden adamlar.
Ekleyip, durmadan ekleyip..
— bırakınca parkların ılık boyalı sularını
Onlar. Artık sonsuz avcılarıdır kelebeklerin.
O. Hiçbir şeyi anlamayan. Şehri. Örneğin,
kurşuna dizilmeyi, hem itilmeyi, hem seilmeyi. Hem
— bir sıcak yaz günü denizde ölmünce. Denizde
bütün kötülükler ölmeyince.
Sabah, sen her şeyi biliyorsun!..
O uzaklaşan yeri tutulmalı
O adamların bıyıkları varsayılmalı Kinleri
ve çocukları. — ölmeseler bıyık bırakırlardı —
Herkes ölürken —ki herkes ölür—
Bir yerden bir yere giden adamlar
Bölüşüp bir sıkıntı yolculuğun uzamasını...

EDİP CANSEVER

İstanbul, 1928

**İkinci Üstü (1947), Dirlik Düzenlik (1954), Yerçekimli
Karanfil (1957), Umutsuzlar Parkı (1958), Petrol (1959),
Nerde Antigone (1961), Tragedyalar (1964), Çağrılmayan
Yakup (1966), Kirli Ağustos (1970), Sonrası Kalır (1974),
Ben Ruhi Bey Nasılım (1976), Sevda ile Sevgi (1977),
Şairin Seyir Defteri (1980), Yeniden (bütün şiirleri, 1981),
Bezik Oynayan Kadınlar (1982), İlk yaz Şikâyetçileri
(1984), Oteller Kenti (1985).**

EY

Bu böyle kimin gittiği? sen dur ey!
Belki de ellerimiz mi? biraz ince, biraz da çok kelimeli!
Bu sanki niye durduğumuz mu? açıkken sevişme bölgeleri
Ay, pencere, göz! siz git ey!

Kim bilir neyi saldıığımız bu da; yalnızlığımız gel
Yırtıcı kuşları mı gözlerimizin? onlar mı bu sürüyen?
Yoksa onlar mı işte seninle sevişme biçiminde?
Oysa sevgimiz yerde; kara sevda sen uç ey!

Sen usul, ben yavaş, kime yaraşır bu sessizlik?
Kim biner bu gemiye insandan kıyıları yapılırken
Yetmez mi dalgası vursundu azıcık gözlerimize
Gözlerin gözlerime; siz bak ey!

Şu sen de olmasan insan çıldıracak mı?
Hiç yoktan bir yerlere mi gidecek belki?
Olsun neresi olursa, git karanlık ama git
Gecemizde duranı sen kal ey!

Benim, bu çok elli, bu çok gözlü delişmen
Çok bildim sana yaraşır olmayı günlerce
Şunu sevdim, şuna özendim, şununla yetindim sonunda
Ben miyim şimdi nerede? ben çok ey!

GÜNEŞİN YAZDIĞI

Alıştık bakıvermeye, az şey mi balkonda deniz
Son gözlerimizi harcadık, en çok da güneşin tutuğu
Sırası gelmişken söyleyelim de
Biz onunla güneşi, suyu aşka çeviriyoruz
Bana uzun mu uzun portakal dilimlerini anlatıyor
Duvarları boyatıyor her sonbaharda
Şimdiyse ne yapalım? bilemiyoruz.

Saçlarla gözleri kesiyoruz makaslar konusunda
Ayağa kalkıyoruz ayağa gece gündüz
Her elde bir gökyüzü var ağlayacağımız geliyor bir türlü
Çocuklar bekleme yapıları gibi sokaklarda
Biz ki çok alımlı bir balkonu olan
Sarkarak dışarıya
Bunca olanlara bakar gibisine belki
İnsanda bir türkü var onu çıkarıyoruz.

HOROZLU MERDİVEN

Yukarsı yukarda, aşağısı aşağıda biraz
Horozlu merdiven ortada
Canım horoz! merdivende renkleniyor
Çocuğu çocukluyor bir düdüğün kırmızısı
Annemi çağırıyor on kulaçlık bir iplik
Başımı iğiyorum su kovasına;
Ne kadar balık düşünüyorsam o kadar balık.

Sana ben olmalıyım, ayaklarımdan ötürü gezinirdik
Sevişir, bir derinliğe çıkarırdık kendimizi
Adımlar atardık insanlık gürültüsünde;
Birinin acısında gibi doyulmaz inceliklerle
Kaçıyor gibisine belki ölümden, korkudan, sestem
Yere bir şeyler düşürürdük uzanıp almak için yeniden
Dursak, ya da bir durmada görünsek
Hiç değil bununla yetinsek azıcık da
Ama ne gezer! şaşmaya ev hazırlar gibi
Sürükler bizi
Dünyanın kendini tekrarlaması elmada
Kendini; leoparda benek.
Ben derim: sana olmak, seni duymak, seni yürümek
Besbelli seni büyümek kendimde
Ellerim kendini tekrarlar sen deyince.

Sana gün olmalıydım, ışığımdan ötürü aydınlanırdık
Doğrusu şu dünyada kaç kişiyyiz ki
Herkesin kalbinde altın gibi bir ayak yatar:

(Bunu neden mi söylüyorum? Bir pazar sabahı
lokantaya sığınmıştık; kiliseye, camiye sığınır
gibi... Garson! baktık iyice silinmiş camlardan
başkası hak getire. Garson ! baktık denizler
götüren bir kedi. Garson ! baktık çıkageldi ka-
rayağыз birisi; kötümser mi kötümser. Kendini
papanın özel askerlerine benzetmiş olacak:)

Ayağını kullandı

Bize karşı.

Biz

O gün bu gündür ayağı değerlendirmiş bulunuyoruz.
Oradan çıktık.

ŞEY ŞEY ŞEY VE ŞEYLERDEN

Bir adam kendi tiyatrosunda, tamam
Bir köpek sokak değıştirdi, korkak
İçi süt dolu bir lokanta, ve kapandı
Ben ağzıma geleni söyledim, öyle
Gene bir ağaç öttü, bu kaçınıcı.

Sevişsek olmaz mıydı, varan bir
Elbette olurdu, bir kır çiçeğı bir bulut
Bir gülüş kanamak üzere, ve gizli
Ve çabuk tarafından bir şey, şarap
Aşk gene kelime değıştirdi, vahşı.

Güneşe çıktık, bunu unutma, varan iki
Ne uzak bir sesimiz vardı, efsane
Gelince Ç ile geliyordu bir çay
Oysa biz iki demiştik, varan üç
Gözler ki demeye kalmadı, derin.

Kimbilir ne seviştik ki saat kaç
Elleri tetikte bütün gazetelerin.

TAH TAH TAH

Güneş yok niye, yağmur var niye, ben niye
Nereden bir şey bu gürültü
Nereden bir şey bu ortalık; at, at at
Bu çocuk nereden; şeker diye, şeker diye.

Hey adam neredensin, nicesin sen güldüğünle
Dünyadan, dünyadan
Nereden bir şey bu konuşman
Ben zorlu bir askerim olaylar tankında.

Hadi gelelim mi, biz bizde savaş olanız
Hadi girelim mi, biz kapıdan girmek için biraz da
Desene duralım mı, biz durmak olanız tah tah tah
Amcamı çok sevdiğim bir dünyada.

Beni ara, beni bul, elbette sarıl bana
Daha dün taptaze bir Afrikalıyı yediler
Bay Siyah Irk düşünüyordu, nereden bir şey bu beyaz
Sizi esenlerim, hürriyet nereden bir kapı açıldığında.

Hadi hep bir ağızdan bu kadar ağız
Hadi hep bir elden bu kadar el
Biz nerde oluruz böyle güzel
Biz nerde oluruz böyle güzel.

UZUN

Ferit Öngören'e

Bir elma tadı gezdiriyorum kafamda
Anlaşılması güç bir elma tadı
Ya sayılarla çiftleşiyor ya notalarla
Hiçbir zaman gebe olmadı.

Bence bu asılmak saati kadınsızlıkla
İğneyle, saatle, bir kadın çorabıyla asılmak saati
Bir müziktir ayrıca iki tek kadın çalışır
Bir yatakla bir müzik iki tek kadın
İki tek kadın çalışır aynı yatakta.

Sonra kadınlar iyi kemanlar kolay
Kemanlar uzun kadınlar kısa.

Sen, o benim, daha ne duruyorsun aşk kelimesi
Burası ben, gene bir sevdaya çağrıldı o yer
İnanma elimi deniz, ağzımı bulut ettiğime
Ağzım da, ellerim de dünyaya göre
Günüm aydınlıkla biter.

Tut ki ben her türlü görünmenin apayrısı
Gün günden sevdaya benzer
Bir adam düşünülsem şapkası maviyle gelen
Bir ekmek koparılsam işte o sıra
Benzer mi benzer sevdaya
Bir duruşum var çevresi gözlerinden.

Seni yanımda gezdiriyorum aşk kelimesi
Uyanık, duygulu, her günkü yanımda
Bilmem ki ne yapsam, ne etsem bu sevinirliği
Kendimi görmeye parklara gidiyorum
Kiminin bana kiminin çaresizliğe elleri.

Kaçsam o da bir türlü karanlık şimdi
Ne kadar aynı bir dünyadayız seninle
Aşka, doğuşa, maviye yetmek için
Biriyim, cesurum, var mısın ellerime
Bir başka sabaha kadar içelim.

Çarmıhtaki Yeni Mehmet (1963), Kuyumcular (1980)

**BİRAZ SU VERİR MİSİNİZ?
SİGARA İÇECKETİM.**

— Peki —

Bir beyaz boşluğunda durur buldular şah ve siyah
— upuzun bir çırılçıplak —
Elleri biraz kısa, biraz şarap, biraz çamur
Parmakları — of! parmakları
Peki demiş, peki bir ben mi
Peki bunca yaşadığımı soyunuyorum bunca şunu
Peki bu uzun suratım n'olucak demiş, uzun boyum
İçimi bir toprak vuruyor sabahlara dek — peki bu
Peki bu durum ne: en birinci yerde su
derinde çanın çürüğü, dışarlıklı bir otobüs uykusu
birden var değil dağ sandığın kişi
öylece kalakalmış sana doğru, çamura
bir kesit al: nasıl su, nasıl suç, peki bu
Çömlekler, çömleklerin çamuru — sen, o
Taş karanlıklarda yandığım sabır
Peki bunları da, peki bir ben mi
Peki çömleklerin tepesine gelip duran bu yağmur ne
Peki ahmedi eyüb yaptım bir kez, bu pekiler ne peki

Siz artık gidebilirsiniz

Bir imza en çok bu kadar güzel durabilir bir çek'te
Gidebilirsiniz — Zil bozuk yine hayvan sürüleri
(Sayın baya yol göster be adam — bana gel sonra)
Güle güle sayın bay, bayan altına saygılar
Bu şeker kamışını lütfen kendilerine
Ortadoğu mu dediniz, süveyş mi? Sü-vey-ş? Afri-ka?
Oh, çok şakacısınız! Hadi, karbonat alın biraz
Okyanus derin mavi bir sudur — Duvardaki sokak?
Bir imza gerçekten en çok bu kadar... saygılar

(Geldin mi yaz: yarınki gazetelere manşet
Petrol kaynaklarında sabotaj — faillerin hududu...
Bir küçük başlık iki gün sonra:
Tanrı bizleri nasıl seviyor
Oil ortaklığı yeni petroil damarları...
aksiyonları bir'e, Ne verebilirse, yaz
Git ne kadar bulursan al
Bütün benzin istasyonlarına el
Limanları, tankerleri açığa
Birkaç adama analarını sorun
Sayın bayana söyle, şimdi — hadi koş)
Bir imza gerçekten en çok — tümkaraparçalarında.

— Bir —

Cuma boşluğunda durur sallanır buldular bir
Sonra unuttular bir su saati, kum saati öykü oyup
Bir saksı gülde mor suladılar çürüğe, çağımıza ait
Biri nasılsa eyüpten fazla, demiş saksıya
fazla bir şeydi, güç, şimdi kesin bulamıyorum

direncin, sonuna değin gücü —
Yanılmış sadece o'ydu o
Elleri biraz kısa, biraz şarap, biraz çamur
Parmakları — of! — parmakları
Tümkaraparçalarında o — biraz sabır, biraz kör

— Adam Karanlığı —

Ben adam duyuyor musun hep onlara sürüden
Ne evim, ne yönüm
Bir arenada yapayalnızdım dünyaya
Önce öteki hayvanlar geldi: baktılar nereye dek beyazım
Sonra aksoylular, bir hep aksoylular
Bir hep onların oyluları: dişleri arasında karanfilleri
Derken kentsoylular, bir daha o soylular
Daha'yı bir on dana saydım bayramlarla
Sonra pazarlar, misk, amber, oil, zencefil
Pieta'sız cumalar, silâhlar, kartacalar, salılar
sonra bir upuzun, bomboş koridor ve bir acı gül
Baş parmakları ha düştü ha düşecek —
Dinle beni: bir kesiksiz bunca bekledim seni
Bir denizler, tarihler gitti geldi, sen gelmedin
— telefonlara, mektuplara, sokaklara koştum —
Baktım sen hiç yokmuymuşsun ne, onların onları hep
İçimde bir pencere vardı: yoluna, güllere
Tutup suratıma kapattım, şimdi dünya bana yapayalnız
Hani dem tutmuş çaylar, odalar, şiirler; bir kibrit çaldım
Varıp kapılarına durdum: gel diyorlar, gidiyorum
Mum tutuyorum, boynuz tutuyorum

— öl deseler ya demiyorlar, bin geberiyorum —

Git git böyle iyi gibiyim, kan tutmuyor alışıyorum
Kendine göre olur'un sebebini kurdum
İki palmiye arasına salıncak — rahatım galiba
Sevdânı gül ediyorum senin, taş atana satıyorum gül
Başparmağı ne güzel artık yukarı bakıyor hep
Şimdi dünya bana yapayalnız — hadi gül

— İki —

Sana ağrı mı meyvaladığım ağaç, arkladığım su
dibine ağı ek
Gözüne gözüne mi duruyor çömleklerim şavkı
taşlarınan ez ellerimi taşlarınan
Beni doruktan doruğa vur, un-ufak et
beni beyaza kar aklınca
Yüreğimi napıcaksın yüreğimi, siyah

— Kont —

Bu yeni büyümen, bu yeni sevmek, onlara ayrı dememiş
İmiydim
Onlara ayrı bu benim saklımdaki kont sevdâm
Hani bir deniz parmaklığından, insanı yeni edinceye
İdeğin, bir yeni mavi

Dememiş miydim onlara tedirgin
Bizi böyle komazlar dememiş miydim
Ben sana dememiş miydim insanı
Hu dilinden, bir kelimeler yığını, modaya ayarlı ağızlarında.

Kaç çağın düzenlediği bir sabahı, akşamı oturuyorlar
Hele bir yeni de, hele bir tut tümkaraparçalarını
Ekmeğinle, aşınla, sevdânla bir
Biz ya şuyuz, ya bu, onlara elbet —
Oysa ne yaptık ki
Öyle üşümüş iki çocuk gibi, kendi avuçlarımıza sokulup
Kimselere bir söz bağırmadan, yalnızlık bölüştük
Birkaç kelime vardı, birkaç isim
Dedik mi, hani, türküler, yıldızlar donanırdı yüzümüz
Onları bölüştük
Bir suçluluk duyusu bölüşüyoruz hâlâ
Aramızdaki o güzelim bizi yıkıyorlar
Nasıl yıkıyorlar ömrüm benim —
Bir yere kadar başım üzre her şey
Bir yere kadar sabrım padişah
Ama ikide bir duvar edip koymuyorlar mı
eski insanı sabahın alnına
Bir ellerimiz var diyorum bizim, bir çamurumuz
Bir garip rüzgâr dövüyor yüreğimi
Siyaha ve sana benzer bir garip
Beni hiç komamış bir hüzünle beraber
O deniz parmaklığından, saklımdaki kont sevdamıza
tutunup
Her şeye hazırım
İkide bir duvar edip koymuyorlar mı eski insanı
Sabahın alnına
Ben siyah ve kont.

Eninde sonunda n'oluyor diyeceksin
Altın, şeker kamışı, pamuk, petrol, demir v.s.
Oturup 72 dilden lâf bozdurup harcıyorlar
Sen oranda hep siyah olup duruyorsun
Çöl duruyorsun olup
ve biraz jazz ve yalel ve rumba
O biraz daha beyaz ve güvercin uçmayınan
Eninde sonunda n'oluyor, diyeceksin
Milletler birleşmiş oluyor
Altın, şeker kamışı, pamuk, petrol, demir v.s.
Böyle çok güzel oluyor, ellerimize diyecek yok
Onlar da oluyor güzel
Atom oynuyoruz ne güzel oluyor
Oturup 72 dilden.

CEMAL SÜREYA
Erzincan, 1931

Üvercinka (1958), Göçebe (1965), Beni Öp Sonra Doğur
Beni (1973), Sevda Sözleri (Toplu Şiirler, 1984)

GÜL

Gülün tam ortasında ağlıyorum
Her akşam sokak ortasında öldükçe
Önümü arkamı bilmiyorum
Azaldığını duyup duyup karanlıkta
Beni ayakta tutan gözlerinin

Ellerini alıyorum sabaha kadar seviyorum
Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz
Ellerinin bu kadar beyaz olmasından korkuyorum
İstasyonda tren oluyor biraz
Ben bazan istasyonu bulamayan bir adamım

Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum
Her nasılsa sokağa düşmüş
Kolumu kanadımı kırıyorum
Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı
Ve zurnanın ucunda yepyeni bir çingene

Bulutı kestiler bulut üç parça
Kanım yere aktı bulut üç parça
İki gemiciynen Van Gogh'dan aşırılmış
Bir kadının yüzü ha ha ha.

Bir kadının yüzü avucum kadar
İki gözümle gördüm vallahi billâhi
Yıldızlar vardı kafayı çekmişim
Bu kimin meyhanesi ha ha ha.

Bu Ali'nin meyhanesi bu da masa
Bu ipi kimse için gezdirmiyorum
Bir kere asılmışım çocukluğumda
Direkler gemideydi ha ha ha.

İki gemiciynen Van Gogh'dan aşırılmış
Bir kadının yüzü kaçıyordu yetişemedim
Ben ömrümde aşk nedir bilmedim
Süheylâ'yı saymazsak ha ha ha.

ASLAN HEYKELLERİ

Çoğaltan ellerini seviyorum kaç kişi
Dokundukça dokundukça aslanlara
Parklarda yakışıklı aslan heykelleri
Birdenbire önümüze çıkıyorlar buysa çok güzel
Bizim bu aşkımızın aslan heykelleri
Şahane değişik hüzün heykelleri yani
Ben bütün hüzünleri denemişim kendimde
Bir bir denemişim bütün kelimeleri

Yeni sözler buldum bir nice seni görmeyeli
Daha geniş bir gökyüzünde soluk aldıracak şiire
Hadi bir de bunlarla çağır gelsin aslan heykelleri
Oldurmanın yıkmanın yeniden yapmanın aslan heykelleri
Olduran yıkan yeniden yapan gözlerini seviyorum kaç kişi
Bir senin gözlerin var zaten daha yok
Ya bu başını alıp gidiş boynundaki
Modigliani oğlu modigliani

Az şey değil seninle olmak düşünüyorum da
İçimde bir sevinç dallanıyor kaç kişi
Bir geyik kendini çiziyor karanlığa sonra kayboluyor
Karanlık maranlık ama iyi seçiliyor
Yorgan toplanmış bacakların seçiliyor
Bir uçtan bir uca bacaklarının aslan heykelleri
Onları ne denli sevdiğimin aslan heykelleri
Ayık gecemizi dolduruyorlar bir uçtan bir uca

En olmayacak günde geldin tazeledin ortalığı
Alıp kaldırdın bu kutsal ekmeği düştüğü yerden
Bunlar hep iyi şeyler ya öte yanda
Olsa yüreğim yanmayacak aslan heykelleri
Ama yok aslan heykelleri var köpek
Delikanlı bir köpeği var onunla yatıyor
Adalet Hanım iki kişilik karyolasında
Bozulmuş burjuva ahlâkına örnek

BUN

Elim geçiyor aptaldan
Kapital

Elim mi çiçek mi bilmiyorum
Bir elim bir çiçek mi açılan
Çekingen mahzun açılan bunu bilmiyorum

Ama üst üste yenildiğine göre
İskambil oynuyorum garanti
Max Jaboc papazı ablasından

Ablasını o saat meryemsiyorum
Çünkü her kadını meryemsiyorum
Gözleri göz değil gözistan
O müthiş korku saatlerinde
Başını omuzuma koymasa olmazdı
Başını omuzuma koyunca da
Kurtarmasa olmazdı beni olmaktan
İçtiği şaraba ait bir adam

Gözleri göz değil gözistan
Bir odadan bir odaya geçiyor
Kapının birini açıp birini kapıyor
Adı Meryem değil sade Dorothy Lucy
Renklerinden dolayı okulsuz bırakılan
Zenciler zenciler iki okka zencefil
İntihar süsü verilerek
Güneşin linç edildiği bir akşam

TABANCA

Sigara içenlere ateş etmeyiniz
Evli bir kadınla rakı içerken
Rozet gibi göğsüne takmış cesaretini
Ben Mitridat'tan söz ettim siz etmeyiniz

Eski bir Osmanlı paşası gibi
Feodaliteyi süpüren bıyıklarıyla
İstanbul İstanbul uzakta
İstanbul'a ateş etmeyiniz

Tutalım yanılıp ateş ettiniz
Şeker Ahmet Paşa'nın resimlerini
Eski hececilerin şiirlerini bir de
Ben çok seviyorum siz de seviniz

SÜREK AVI

Çarşı lafını ilk ve en çok karşılayan hayvan
Hayvan mı değil mi orası pek belli değil
Ama çarşılarda boynuz azıcık ya da tüy hindistan
Gözlerime uyku yerine olağanüstü bir tavşan
Güzel canından bir parça sergileyip silâhıma
Tatlı canından bir parça ve kan halinde
Her seferinde kaçmanın bir kolayını bulan
Bütün tavşanlar dişidir sülâlesinden

Bir denizkızı da denebilir ya da bir mısra güzeli
Ya da en iyisi bal gibi bir Prudhon sosyalisti
Çarşılara girdim ki adamlar galiba müslüman
Dilimizdeki çarşı lafını hayvanla ot arasında
Doğudaki sultan celayir süreyya hazreti akşam
Kıtlıklar kırımlar başkaldırmalar uzakdoğu'daki
En sessiz kelimeleri biriktiren dilimizdeki
Bütün tavşanlar antikadır sülâlesinden

Ah efendimli bir yağmurlu inceden kızkulesi
Bir ben miyim allasen çarşılarla uğraşan
Çarşı lafını en iyi karşılayan hayvan
Hayvan mıdır kimbilir belki de hayvandır
Ben hayalet miyim kimbilir belki de öyleyimdir
Yani Kilyos açıklarında ıssız bir adam
Peki nasıl yapıyorlar da onca çoğalıyorlar
Bütün tavşanlar homoseksüeldir sülâlesinden

GAZEL

Ben nice gözle nice denizle nice gazelle
Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım seni

Sen ne iddin güzeldiysen de çirkindiysen de
Kocan ne iyi sonra Niyde ilinden gökyüzleri

Sonra ilk çağlar savaşlarında para ve Babil
Dilber derebeyleri haraca bağlayan aşkımızı ekmeğimizi

Sonra bulunmaz hint kumaşı lafbilirliğindi
Beni yüzyıllık kümesine dadandıran tilki

Tüy aldım ki evrende kalkıp gitmeleri özetliyorsun
Seni bilmek ne uzun kelime ne acaip ilgi

Ama ben nice göz nice deniz nice gazel
Lerimle gördüm lerimle bildim lerimle becerdim o işi

SAN

Kırmızı bir kuştur soluğum
Kumral göklerinde saçlarının
Seni kucağıma alıyorum
Tarifsiz uzuyor bacakların

Kırmızı bir at oluyor soluğum
Yüzümün yanmasından anlıyorum
Yoksuluz gecelerimiz çok kısa
Dört nala sevişmek lâzım

ECE AYHAN

Datça (Muğla), 1931

Kınar Hanımın Denizleri (1959), **Bakışsız Bir Kedi Kara** (1965), **Ortadoksluklar** (1968), **Devlet ve Tabiat** (1973), **Yort Savul** (1977, toplu şiirler), **Zambaklı Padişah** (1981), **Çok Eski Adıyladır** (1982)..

ECEGİLLER

Sam yeli de dalgınlıklarla bir çocukmuş
iğilip barışlıklar çizermiş evler üzerine
nasıl bir ağaçdıysak çocukken
tümleçleri özneleri nasıl unuttuysak denizde
turunç olmak istiyoruz yine turunçuz da.

KAMBİYO

İstemiyorum biliyorsun
geceleri kapkara düşünceleri şapkasız
birdenbire sokaklar arasında raslanmış bir kambiyo

siterlinle dolarla lirayla biliyorsun istemiyorum

Sabahlara değin dövülmüş bir kadın
özel pencereler bir de kent dikkat ettinse
neden böyle cırılçıplak olduğumuzu
şimdi daha iyi anlıyorsun değil mi
neden dövülmüş bir kadın

Belki bir gün belki eve dönmekten
utanıyorum gölgesiz bomboş yenilmiş bir takım gibi
belki bir gün belki
küstahça şapkasız ters çevrilmiş eldivenlerle
pabuçlarımı sürüyerek ısıklık çalarak kapıda

Bugece de sen döv beni
kambyo öylesine çoktan kapanmış ki
neredeyse açılacak
belediye saati koşu koşuyor cebimde

Bugece de sen döv beni gizemsel bir caddede
oruçluyum dövülmeden olmaz limon gibi ay
bin yıldır şapkasız eve pencerelere dönemiyorum
istemiyorum biliyorsun.

DENİZKIZI EFTALYA

Neden üç aylar girerken kurşun harflerle sahlara
hiç soyutlanmamış ırmaklarda boğuluyor ibrahim
ismail soda içen kalabalıklara doğru cumhuriyet olmuş
anlamıyorum şey yani ishak bakır kapılarda bakır tokmak
denizkızı eftalya cumhuriyette ağaçlara benzer öldü diye

Yahu istanbul bu yahu neden birdenbire istanbul bu
istanbullu ölümcülere takılıp kalıvermiş bir salaş
[tiyatrosu göğünde
yalnız üç aylarda salı günleri otuzbirle rumba da rumba
bizim lâternada dokuduğumuz deli çocuklar gibi bir gök
[budalası
en eski ipek saçlarıyla uzamış topuklarına kesilmiş göz
[kapakları
kuyularda yarısı harita deniz yarısı hatırlanmamış eftalya

Ve kuyulara iğilip ölümcülere selâm verirken eftalya neden ibrahim'in ismail'in ishak'ın anaları gibi halklar olmak istemişti cumhuriyette üç aylar salılara.

FİRAVUN

... büyümüş. Bir firavunla yatar kalkardın sabahlara karşıki. Yağmur ayları sürgünlüğün.

Ağzında firketeler. Bir kuş, konmaktan hoşlanır. Canavar dövmeleri kollarında, vardı.

... tutakında 'seviyorum' yazılı bir tabancaya koşardın. Bir haşhaş, yolcusunu taşımaya hazır.

ORTODOKS — ORTODOKS

Düşen bir Katolikos orta bir Daçya gölüne — . Kanatları balmumu albastı. Yazıyorum ki otuz üvey kardeş, gördüm. Bunca yakışıklılığı bilinmiyor ölümün. Aykırılığı da, som Ortodoks - Ortodoksluğa.

OKARİNA

Bin yılları katran ağaçları altında akdeniz dudaklı penceresiz sancılı bir çocuk babasını bir göl olarak hatırlıyor avuçlarında kuzeyden yosun balıklı bir göl

Estamp bir belediye alanında soğuk tirşe renkli salı günleri arkamızdan koşardı hoffmann horozlu belâlı bir saat kulesi

Çay çuvalları üzerine oturmuş dul bir çingene kadın
pulsu yüzünü çevirerek görmezlikten gelirdi bizi
avuçlarında kaldı geceleri gibi bir karanlık

Gün doğuyorken ırmakta
bir karınca tâcirini diri diri gömüyorlar toprağa
zavallı şapkası karısı ve kızkardeşiyle birlikte
sessizce bitiveriyor ilk güneşte icrâ-ıflâs duası

Bin yılları katran ağaçları altında penceresiz
salı günleri sancılı bir sürü akdeniz dudaklı çocuk
açık saçık el işâretleri yapıyor
metrelerle hâlis ipek dolu o hiç batmayan kayığa doğru

Ve limonsu okarina çalıyor kendi deniz lehçeleriyle
gülerek ağlayarak bağırarak limonsu okarina okarina.

ORTODOKSLUKLAR'DAN

XII

Uzundur bir ad. Bulmaya çalışıyordu Fınduktar. Bir
hüma türü, yokolacağını. Bilir Kimden diyakos'larla.

Seçiyor *urefa satrançları*'nı. Korkuları ispatı'nın. Ün-
lüydü saygısızlığıyla atalarına. Ama kınanır.

XVI

Karabitsi oyunu. Rübap kullanılmış bir oğlan pençik.
Tahta zurna, tar ve tambur, ki saplarını öpermiş.

Baba Hamparsum, doğru inandandır, doğruya dönük
notaları. Ortodoks gibi düşünüp osmanlı gibi şakımıştır.

TEVFİK AKDAĞ

İzmir, 1932

Lacivert Kanatlı Bir Kuştur Gece (1968), Çıplak ve Sevinçle (1978).

AKDENİZCE

benim bir huyum var bilmezsin aşırı akdenizli
boyuna seni görmek istiyor gerekçesiz
senin meryem yüzünle yanımda olmalarını
kendi yanında olduğun gibi rahat
peygamber masalları gibi usulca
özellikle vurulurken cezayirliler cezayir'de

huyuma kalırsa daha ileri gitmek de var
seninle sevişmek istiyor oluyorum durup durup
kötü politikaların dışında bayağı azılı
sen kadınlığından kaçıyorsun neden böyle yapıyorsun
neden böyle yapıyorsun ben akdenizliyim
bana öyle durmazsan gelirim iyi olur
özellikle vurulurken cezayirliler cezayir'de

AK KESİT

Ege Denzinde Deli Şey kuşağını yaşıyor

ege denizi bu çok biri alafranga
biri alafranga değil ona kendimi boyadım
eylül ayını yanıma getirdim
bir de s harfini bir de deli şey'i
izmirli saatler elimde olmadan

benim gözlerim seni gördükçe büyüyor
yüzüm seninle utangaç n'apıyım
böyle yasak müzikler tabi rahata aykırı
saklı sevinme mutlulukla çelişik
can noktasına bir özel idare hukuku koydum
karşısında dik başlı ege denizi

durmadan s harfi deli şey
bikkın süreli bir enflasyon ahlâkı
yanlış isa'lı halimelerin mogambo'da
rubs siks stantibüs
kaç elıçabuk gecenin mogambo'da
o uydu ibrahimlerin yüzünden
ege denizini kazırsam sorma

OYNAKLI PAZAR

ben senli olmaya alıştım belli oluyor
daha fazla daha bin kere hiç ayıp değil
kendimli ve senli başka kimseyle beraber
hep yanınılı hayat dünyada istediğim kadar
bu farkında değilgi günler haddinden fazla senli

biri sivri uçlu şarkılar çalıyor bacaklar için
deli misin millet milleti mi düşünecek
herkes istediği nerelerde çocuk olmaklı
ben hiç kimseli değilim ben senli
bütün sokakların sonuna kadar gidiyoruz
ışıkları söndür
demek de laf mı

hadi gel bu saatler vallahi mambo
bu çoğul yaşama bilmem kaçta bir mambo
ben senliyim işte bu doktrin değil
ağzımızın karşılıklı gelmesi doktrin değil
hadi hep beraber
mambo

İBRAHİM EŞİTTİR İBRAHİM

gittim neden mi siz sorun diye
gördüm görülecek şey mi sanki aptallık
ibrahimler vardı orda
kara donlu meşin tenli kötümser
oturmuşlar

sordum bilmiyormuş gibi seni hınzır
sustular bin yıllık birden hem de
bereket evleri var konuşkan
yerleşmiş yüzlerinde gözleri halk dilinden
utandılar

konuştum çok şey var konuşacak
dinlediler dinlenmez mi hiç
önlerinde aklın beyaz tabağı
ellerinde kasket
sevindiler

SIKINTIMIN GALATASI

oğlu süleyman oğlu süleyman
hiç gelme kimse
hiç sıkıntımın budala
küf galatasına

hiç gel sen kuş
bal göz ağzınla piyano
gel gök kızlığını
getir alafranga portakal yinelim
çapraz karanlıkta

hiç gelme kimse
süleymaniye aman dur hiç
hiç laf belli
dir git anlat
hiç hayvanistan

hiç gel sen kuş
azgın taraflarınla dörtñala
gel ham soluğunu
bırak hırçın boşluğuma
saydam katılıkta

oğlu süleyman oğlu süleyman
hiç gelme kimse
galatasına hiç budalasına
hiç sıkıntımın hey

DÜK

kafamda yorulmaz hırçın atlar
kulaklarımda miskin çingene
bu kent mi çok katı denize yazık
tacir yüzlü adamlar tepeleri saçsız
kirli akılları ceplerinde

sakallarım uzamış benim biraz
ingiliz bahçesi'ndeki annemin resminde
annemin annem ölmüş mayıslarda
güneş iğretli erikler soyut insan kuruları
ellerim acemi kalmış

ikinci beyler sokağında üç ince delikanlı
ben yokum şarkılarda alaturka
nasılsın dük — hani dük derdik biz sana
bir japon müziği budala kadınlar
kırmızı karanfil açmış namuslarında

dumanlı bir içki sofrası
gibi bulanık yaşantı tasasında
ağacız ağaçsınız ağaçlar
ayva kapital armut kapital
memetler kuş kanatlarının uçlarında

SEZAİ KARAKOÇ
Ergani, 1933

Körfez (1959), **Şahdamar** (1962), **Hızır ile Kırk Saat** (1967), **Sesler** (1968), **Taha'nın Kitabı** (1968), **Kıyamet Aşısı** (1963), **Gül Muştusu** (1969), **Zamana Adanmış Sözler** (1970), **Leylâ ile Mecnun** (1981).

FESTİVAL

Ölümler ve fareler artar
Evlerin kahverengi sevinçlerinde
Mahallenin alt yanında
Tanrıyı yitirmiş bir çiroz sergi

Ne acımak ne sevmek
Bildiği insanların
Gidelim bulmaya gerçek insanlığın
Çocukluğun sergilerinde ölümleri ve fareleri

PİNG — PONG MASASI

.....
Beyaz iplik sert iplik ve tak tak
Yuvarlak top küçük top ve tak tak
Ping - pong masası varla yok arası
Ben ellerim kesik varla yok arası
... Öpücüğüne eyvallah ve tak tak
Beraber sinemaya... evet.. ve tak tak
Ping - pong masası varla yok arası
Öküzün gözü veya dananın kuyruğu
Kadife kale veya Sen nehri

Ha Sezai ha Ping - pong masası
Ha Ping - pong masası ha boş tüfek
Bir el işareti eyvallah ve tak tak
Gözlerin ne kadar güzel ne kadar iyi
Ne kadar güzel ne kadar sıcak
Tak Tak tak tak Tak tak Tak

DENİZ

Balkona çıkarız geceleri
Denize bakarız uzun uzun
Görmek için gözlerini
Ta uzaklarda yaşayan annemizin

Odada bir ses havagazı
Bu ne uzun havagazı
Kaybolan denizi
Ölenlerin ve ölmeyenlerin

Konuşmuyoruz
Kelimelerini aldı gitti
Aramızda büyüyen suda
Unutarak ellerini

Belimiz eğik ve ışıklı
Gün doğarken suda
Ve çocuklar suya inen
Üzgün incir yaprakları

GÜZ ANITI

Bu yıl gene güz tabaklanmış
Bir üzüm yatsısıyla işe erken başladı
Bulutı erken tuzladı fırçaladı

Yağmuru horozlar gibi vakitsiz öttürdü
—Bu yağmurun başını derhal kesmek gerektir—
Deniz büyük bıçaklar altında
Üsküdar kasaplarının amansız bıçaklarıyla
Pastırma gibi doğrandı
Sabah artık çiğ et gibi
Kuşluklar maymunların elinde dinamitlendi
Yüzü kıpkırmızı çıktı koyunlardan
Kuşkusuz tepelerin öğle güveyileri
Birden bastırdı ayın dalgınlığı ikindileri
Ve akşam o benim çekilmez dostum
Konuşması bir çanı andıran dostum
Sirk kaçkını bir kaplan gibi geldi
Geldi geldi de ne oldu
Geldi geldi de yanıma
Çok zina yapan bir yahudi kadını gibi çömeldi
Ama ben onu bağışlayamam bilsin bunu iyi bilsin
O eski bir göçmen değil mi
Onu üstüne yazacak ben değilim
Ona gerekli belgeyi veremem
O kâğıdın sabrı da yok yanımda
O sabır kentini yakan da biraz
Kendi çocuklarıdır
İyi saatte olsunlardır
Babasız bebek kümeleridir
Hadım seraplar iğdiş sanrılardır

Bu yıl gene güz
Geçer gibi bir savaşın çatı katından
Yakıp günübirliğin kurşunî tozlarını
Tifo samanlarını
Yeni ev badanasında
Sarhoş ve sarsak
Boşalmış bir plaj soluğuyla
Tezelden çıkageldi
Geldi geldi de ne oldu
Üzümü atlayıp şaraba geçti

Anlar mı ki
Üzüm şaraptan biraz ötededir
Şarabı bırakmak biraz daha öteye gitmektir
Görünmeyen bir sancak taşımaktır
Bağların bir yıllığı
Kurutulup kış boyu evlerde
El altında tutulacak
Lâmbalanacak
Kış gecesi bağa lâmba takılacak
Ve
Yıkık bir sonbahar duvarıdır eşek
Geçen yaz ve gelen kış heybelerinde

(Soyut, Kasım 1965)

SOMUT

Bağda bahçede evde
Gezinmiyor ki o yüksek öfke
O savaş kokusu av hali
Mutfağa kilere dönük av borusu

Her eşyanın bir konumu yok evde
Mirasın mirası çocuk sesi
Geceyle ışıkla o tabiatüstü yarış
Soğuğa sığa o insanüstü tepki

Tüyü onurdan horoz
Yankılı at göze göz köpek
Pınar hışırtılı kedi
Ve evin mercan gözlü fareleri

Su indi bozuldu barış
Değişti insan ören çizgi
Kıssa bir şimşek gibi geldi
Eve kar yağıyor boyuna şimdi

(Soyut, Mayıs 1965)

Soğuk Otların Altında (1959), Gök Onları Yanıltmaz (1960), Ezra ile Gary (1962), Virgülün Başından Geçenler (1965), İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür (1966), Sıragöller (1974), Seçme Şiirler (1981), Yanardağın Üstündeki Kuş (1985).

UZUN PARMAKLI SİLÂHLAR

Nedendir her zaman silâhları getiriyor
Göğе kanla çizilmiş bir aydan gece,
Karanlık indi mi artık, korkuları bitiren,
Utangaç haydutlar çıkıyor ansızın dağlarıma,
Bulup öldürecekler beni, anlıyorum nedendir,
Nedendir her zaman silâhları getiriyor
Ev bittikçe kurulan bir mezardan şehir.

Durulmaz bu dağlarda artık, bu hışırtda;
Yapışmalı kabzalarına yollara inip
Ya uzun parmaklı silâhlarına halkın,
Alışkanlık yüklemeli biraz korkaklığıma,
Kamyonlara binmeli hatta, çiçekler toplamalı
Usandıkça kıpırdayan çürümüş bir yürekle.

Ya da varıp kıyısına cesur bir uçuşumun
Uzun bir hançere doğru akşamla uyumalı.

UZAK EV

Çocuk kemikten atıdır ölümün,
En korkak silâhı yangın,
Ahşap kuşudur ölümün.

Saçlarını yalnız minarelere açmış
Her gece yeniden ölen annesi,
Ama yangınla sahiden ölen.

Utanmış sokaklarında alevler gezinir;
Gözleri yürümeyen denizlere doğru.

Acıktığı zaman tırnakları var artık;
Cesur durumu yalnız kendine.

Her gördüğü insanla ve yaşadığı
Değişik ölümleri deneyen.

Yangınların kanadında taşınır
Gümüş oyuncaklar saçan dedeye
Eğer vazgeçerse ölümden.

BEN VAR ÖLMEK

Ben var ölmek, istemek
Bir boyalı tebeşir,
Karalamak ölümü,
Ondan sonra gidilir.

Bir uzansam çatıya,
Kuş uçursam ilmikten,
Ağzında cam kırığı
Keser ipimi birden.

Dokusam kadehimi
İnce bir arsenikle,
Kandırır tezgâhımı,
Dostluk kurar mekikle.

Suda görsem kendimi
Bakarım ayna olmuş,
Ne kemik tırağı var,
Saçımdaysa üçyüz kuş.

Ben var ölmek, istemek
Vişne rengi bir balta,
Tırnaklarını kesmek,
Sonra atlamak ata.

KÜLÂHÇI

İndir kuşlarını ölünce,
Yükleyelim bir kirpiye;
Geçersiz köstebek yollarından,
Belki alınca makasımı yanıma.
Külâha göre değişen aşktan.

Kalbime en yakını bu iğnedir elimde,
İşlerim seni kırmızı ağaç;
İndir yuvalarını güz gelince,
Korkma toplarım ben, doldururum
Bir külâha onları güzellendikçe.

Ölgün bir yolculuğun serçesini derede
Görünce toplayıp gelinciği, tilkiyi
Unutmazsan sevinirim yağınura seslenmeyi:
«Götür bizi haydi, gidelim görmeye
Yıllanmış külâhçıyı çizen o göğse.»

YÜZÜK

Senin denizinin kuşları savrulur,
Dökülür beyaz külleri gölgeme benim;
Karanlığıma konar ince gözleri,
Şimdi bir ırmaktır ince gözleri
Açar yapraklarından bitkinliğin.

Senin aşkının dalgın ordusudur
Benim aşkıma yaslanan uyku,
Sonsuz bir dev kanar bahçesinde,
Kan-tutkusunu büyütür bahçesinde,
Yerleşir tırnaklarına dikenlerin.

Senin kemiklerin saçlarımdan kurulur,
Aramızda tutuşan her dakikadan;
Yeni bir kuş dirilir küllerinden,
Çoğalır kanatları küllerinden,
Uçsuz tüyleri vardır tüylerinin.

KIRDA BİR PAZAR GÜNÜ

Ufak bir yel değirmeni kondurmuşlar
darağacının üstüne;
haydut soluk verdikçe değirmen döner,
haydutun ciğerinden yukarı çıkan kan
değirmeni boyamak için güzel bir kırmızı düşünen
boyacı babanın fırçasına bulaşır.

Tam o sırada kunduzlar kaçar.

OKTAY RİFAT

Trabzon, 1914

Garip (Orhan Veli ve Melih Cevdet'le birlikte, 1941), **Güzelleme** (1945), **Yaşayıp Ölmek, Aşk Ve Avarelik Üstüne Şiirler** (1945), **Aşağı Yukarı** (1952), **Karga İle Tilki** (1954), **Perçemli Sokak** (1956), **Aşık Merdiveni** (1958), **İkilik** (1963), **Elleri Var Özgürlüğün** (1966), **Şiirler** (1969), **Yeni Şiirler** (1973), **Çobanlı Şiirler** (1976), **Bir Cigara İçimi** (1979), **Elifli** (1980), **Denize Doğru Konuşma** (1982), **Dilsiz ve Çıplak** (1984).

PERÇEMLİ SOKAK'TAN

I

Bulutların çıkınında
Mis kokulu güvercinler gökyüzünün
Çıldırırlar insan gözlü kedileri
Ay doğar kuyulara yalın ayak
Telgraf tellerinde gemi leşleri

II

İşte kara dutları güneşin
Papatyaların renkli camları
Başakları evlerin
Kan rengi kız çocukları yelesiz
Lokma lokma ağaçların altında
Tiren yolunda eğri büğrü
Damları doğrayan makas

Gel bulutsuz masalara yaslan
Elimi tut büyüsün
Yüzüme bak çalsın
İçimdeki çalar saat
Dönüş yollarında sarmaş dolaş
Vapurlar geçsin aramızdan

XIV

Dökülür asmaların kurnasından
Ot saçlı üzüm gözlü
Yeşil papağanların kanı

Çırpınır ölürken cebimde
Sokak tane tane akşamları
Zıpızıptan büyük mahalle

Kurtların gecesi beyaz dişli
Tüyünü tüsünü emdiğim minare

XVII

Uykusuz camların kırmızı boynuzlu öküzü ellerimi
yaladı mı yem yeşil kesilirim. Alnımın kuşları havalanır.
İçim dışım gözle görünmeğe başlar. Başkaları seyrime
dalmış ne fayda, ben mühürlerin yalnızlığında erir gide-
rim.

Dökülüyor alçıları saçlarının
Omuzlarından param parça kaldırıma
Seller akıyor şarıl şarıl
Eteklerinin camından

Dükkânlar sandal sandal sokakta
Demirli gözlerine
Çırpınıyor martıları tentenin
Yüzlerce parmaklı ellerin
Avuçlarımın güneşli kınında

Bacakların adımlarım kadar çok
Yaklaş yaklaşabildiğin fenerlere
Emzir yollarda bulduğumuz
Kaldırım taşlarını
Ay ışığında unutulan bebeklere

DEĞİRMİ

Ölürse balıkları güneşin
Susuzluktan dağın ardında
Düşerse kuluçkaların altına
Bu ağır bulanık meydanda
Dışimde denediğim yumurtası kayıkların
Üşürse denizkızı mağazaları
Dökerse yaprağını duru su
Ot bürürse çaydanlığı
Kâğıt kararır sa yeniden
Bir rüzgâr eser değirmi
Kalkar dağlar dağların üstünden
Evler evlerin üstünden

ÇARŞI GÜLÜ

Usulca kemirdim avuçların pişmanlığında
Uçan fistanlarını evlerin
Ufaktefek akşamların arasında
Gördüm kısır terazilerin yanısıra
Havalara yelken açan Balık-Ağaç'ı
Ölü kızlarını ölümsüz bayramların

Unutmadım unutamam beyazlığını
Saçaklardan aktığını daha ılık
Tabakları kargaların yağmur altında
Sen patiska önlüklü hafifçe çilli
Ben ardımda dolaşan çarşıda kayıp
Uzakta bir ağaç gibi dur
Benzinden kömürden yoksulluktan
Yangında mavnaların geçtiği yoldan
Ha yatakta ha duvarda hepsi bir

GÜZ TÜRKÜSÜ

Bir anahtar geçti elime
Bütün kilitlere soktum
Yel değirmenleri buldum uzun saçlı
Kutularda badem gözlü gemiler

Ayıp kamışların gölgesinde kaygısız
Kıymık kıymık yondum sessizliği
Bir türlü erişmedi iki ucu
Ateşle suda başlayan acının

Ne var ki el mavisinde ölümlü
Bana ölümsüzlüğü düşündürdü
Sonra gün doğdu yeniden
Yapraksız dallara takılı
Yitik eldivenlerin üstüne

ERCÜMENT UÇARI

İstanbul, 1928

Cümbüşçübaşı (1958), **Et** (1960), **Kuyuda Yusuf** (1962), **Avlanırken Bir Korku** (1967), **Albatros Adı Bir Gün Gelecek** (1971).

KUYUDA YUSUF

...
İsmail Dümbüllü, hikâye-i şâpûr çelebi, tuzluk, üs kenti, mezopotamya, caz, miras, sümerler, beykoz kulübü, raks, bale, otomobil, penguen, kutup, pusula, serçe kuşu, kul, carıye, iç oğlanı, padişah, papuç, sarıyer, kaz, bitmek, karton, park kanepeleri, almanya, portofino, terlemek, panter

Kan kalesi, uşak halıları, âşık ömer, peyke, otobüs durağı, göktaş, duygu, kara çam, kır, canevi, salıncak, klârnetler, hiroşima, zaloğlu rüstem, oyun yazarı, keklik, berber, pala, tarak, akkavak kızı, çâr-ı yâr-ı güzin

Ekmekçi fırını, çengi, şişli, tay kokusu, âşık cünun, tılsım, put, kıyı, camiler, antikacılar, bakla, taş baskı, ayaklar, singapur, zindanlar, duvar, su, asuman ile zeycan, örümcek, fare, çirkinlik, cemşit, bardaklar, asker, uzun otlar, pehlivan

OYA

horozlu arsalarda asılı ipek giysiler çay şekerleri
bir günaydın çıplak şarkı kahvelerde sıcak
bir masa üsküdar vapuru rakı gücü saat altı
iki kişi oturmuş yalnızlık dönüyor plâkta
sallantılı bir gökyüzü ağaçlar sever iyi kedileri
duvarlarda deniz kenarlarında unutulmuş av kentleri
iyi bir çin işi oya ağzımız daha denizli yakın saraylara
kâğıttan kayıklarla yüzer portakal elleri yazların deli
yıkıntımızda

KURŞUNLAR

gidip kahvelerde oturmaklarımı vardı benim
elimde denizlerle
güller açardı soluksuzca büyüyen beyaz bir evde
beyaz bir evde bir karanfil

en güzeli en güzeli çağırılım diyoruz ortaya
tam suyun ölü olduğu noktada
suyun ölü olduğu noktada
bir kızın ağzında fotoğraf

kız gözlerini büyütüyor
yeniden dünyayı kuşatan saçlarını
bir eşkiya ateşi uzaktan bir gürültü davulları çalınan
beyaz bir evden bize gelen kurşunlar

AZ

kor kayalarda az aşka dönük yunus balıkları
az bir jet uçağı az üç üçgen
uzakta kentin ışıkları bir baca koca bir vapur
ölüm yok mu az ilerde iki haydut

azı sevmek mum ışığında az bulut gökyüzü
bir deniz köpükleriyle ormanlarda bülbüller
soyunuk eller öpüşür yataklarda yan yana
az öğle güneşi yaban arası sis dörtgeni

BÜYÜ

önce saçlarını kesmeliydi deniz yüzlü çocuklar
berberlerin önünden kaçıp geceleri
gökyüzüne horozların değdiği yerden
sessiz yanakları open rüzgâr gibi rakılar

kim kimi öperse o güzel oluyor
kırları hatırlıyoruz mavi pazar günleri
hücrelerimizde bir akşam ihtiyar merdivenleri yaşıyoruz
ellerimde en güzel odaları ağzının

mağaralardan bir gül ateşli ve kokulu
ilkel gözlerin sularına fildişi bir tarağı takıyorum

KEDİLİ ÜSKÜDAR

gülcemal vapuru tatlı kuklalar yağmurun ağzı
kediler islandı ağacın birinde harfi
astılar kestiler bitirdiler yanımızda yok süvari gülleri

yatıp kalkıyorduk cumbalı üsküdarlardan ak duman
hep deniz yoksa var kirli çamaşırlar bir iki horoz bir
lalan

karagöz aslanlı oyun otobüslerde bir yıkık duvar
geldiler öptüler gittiler giysileri yeni

ÜZGÜNÜM LEYLÂ

İnce uzun ayaklı tayların gemici durumları
Ölümsüz ay ışıklarını bir böler leylâ
Uykular bölüksüz serçe parmakları bir tutam
En oturmuş durumu güllerin aynalarda
Evrensel bir leylâk açını yüzü ne güzel
Bu benim uyanık şekerli kulağım
Bu benim denizi işleyen ellerim
İşte uzun uğultularla üzgünüm leylâ

HALİL İBRAHİM BAHAR

Trabzon, 1928

İSA CEHENNEMDE

güneşin uykusu kaçtı şapkamdan
vurdunuz mu buzul bıçak
kabarsın kalçası menekşelerin
ayseller istanbul değiştirdi

dedem uzun sakal piyano
koyunlarını saydı sabaha kadar
çok ilginçsiniz bana gelince
bir delik daha açtım kavalıma

sarpa sardı çingene otları
ne kapı kaldı ne baca
tutsakları kıral oldu bağımsız
tekbaşına üşür isa cehennemde

sunu

çillerine koşulu bir attır ağzım
alır iletir beni ülkene
alır iletir tezelden

kapayıp çok sesli çiçeğine

(Evrım, Eylül 1964)

MATMAZEL

bir sepet konyak
ayaklansın galata kulesi
bir sepet bunalım
yoklayın
kadifesini madmezelin

yalnızlık böyledir işte
usunuza kar uludağdan
donarsınız gece
toplayın
bulvarını madmezelin

bıyıksız bir kedi
güneşin ölüsü çöplükte
süvarisi karanlık
abone olun
gözlerine madmezelin

(Dönerim, Nisan 1965)

ARSENİK

bütün yörüngeler daralıyor kes
çiçek oyun basma düşeceksiniz
perşembenin horozları yeşillendi
kaçıncı kemana bırakacaksınız

istedim olmadı istemediniz
usa tamlamalı sepet örmeli en iyisi
karamelâ yemeli atom toplamalı
saçlarınız mı o biçim savurdunuz

masamızda ne kaldı çarşılar
daha yağmur yağmadı bir parça hüznün
neyse konyak ister miydiniz
anladım ey esmerlik tüyleriniz

kuşkunun uçurtması ipsiz balon
insan kırıkları taştan yelpazeler
gök kaşınır bunalımdan yarasa
asılı kalsın boşlukta biraz

dinamit saydam sevi arsenik
güneşi burada batıralım yoksa ben
evren de bir karabataktır
artık su yüzüne hiç çıkmayan

(Soyut, Ağustos 1965)

YARGICIN ŞAPKASI PAPAZ KAÇTILI

geceyi sorguya çektim suçunu okşadı
şarabını papazlamış öteki adıyla
sabahı bekliyordu makaraları güneşli
oysa sabahın suçu fala açık bir papatya olmalı
bir başlangıçtı neyse değil
ağulu mantarını hızlandıran koşu yerine
kendi yerine ilk kez
genişledi sorguya çekilmekten gerçeküstü bir ozan oldu
dört kere dört açıldı gözleri ölülerin
bunlar onların bana söyledikleri
benim söylediklerimdir onlara
gece papazını şaraplayacak asma dalları ayakta

yokuştan aşağı indim
inmesem olmazdı bir sigara daha yakmazdı dedem
inmeyi gerçekleştirmek bana kalmıştı bir şiire doğru
bir şiire doğru açılıyor parmaklıkları sabahın
karga sürüleri
çince konuşuyor aralarında
sözcükleri süpürmek için boş kağıtlardan

önümde yargıcın kuşkaçırılmaz şapkası karışık işlere ayarlı
istiyor ki ben geceyi neden ayaza çektim
anlatayım baştan kara
sonu darağacına yatkın düşen bir öykü olarak
bir öykü olarak anlamı varsa burada hır çıkarmanın
papazları sinamadan çıkarken sakallı
doldurmuş gibi şemşiyesine küçük kızları
biraz da karıştırdım geceyle
küçük kızları şimdi beni ateşe tutacaklar
elbette tutsunlar ya sabahı geciktirmek istemezlerse

okumasa ölmezdi o bilimsel ezgileri
şiiirimin de canına okudu sayıklayan farelerle
çünkü dedem tebeşir bulundurmazdı
çın çın kanatlı kuşlar çizerim diye
küçük kızların avuçlarına pır pır yürekli

gerçeküstü bir yanı var mıydı
uzunlamasına geceyi şöyle şöyle karıştırmanın
eninde sonunda gecedir geceyle gelen
papazını yargıçlayarak
gelen ve yerleşen benden önce kapalı park sıralarına
sevgilisini ya da intiharını geliştiren
hiç olmazsa intiharın sevgilisini
yuvarlak bir topla değiştiren ya da bir elmayla
ben size demedim mi ben size demedim mi

(Soyut, Mayıs 1965)

Boyundan Utan Darağacı (1976), Halk Çağı (1979), Anamı Arıyorum (1983), Ortadoğu Şiirleri (1983), Şiir Sıcağı (1985).

İDENTİKLİK

Aynanın içinde bir haylı terzi bir haylı toplu iğne
bir kışlık urbanın provasını yapıyor şimdi
peki bundan sana ne diyeceksiniz
bana ne olur mu canım
iki düvel birbirine giriyor içimde

Aynanın içinde bir haylı ikindi bir haylı akşam
caddede bir haylı cumartesi bir haylı bulut
bir yağmurun birinci provasını yapıyor Antakyanın
üstüne
iki kedi birbirinin şerefine miyavlıyor zor bir oktavdan
iki sağır birbirini çağırıyor modern bir sesle
iki kör birbirini kovalıyor paldır-küldür
ben ayrılığın birinci provasını yapıyorum şimdi
iki tanrı birbirini yaratıyor içimde

Ne diyecektim ha şey
ben bu şiiri yazarken iki türkü birbirini söylüyordu
peki bundan sana ne diyeceksiniz
bana ne olur mu canım
türküler Antakya üstüne idi

(Pazar Postası, 23.11.1958)

KUKURİKU

Çivilerin ucu yırtıldı masa dizinde romatizma
Eskiyen gözleri kahve kapısı yapıyorlar
Kalk gidelim bizim ev daha az kişilik
Bakışmak daha beleş bizim evde

Bu soru bütün sorulara lokomotif
Seni bir istasyona benzetiyorlar doğru mu

Durup dururken soyutlama beni
Bir kırpmada İzmir yapabilirim şu gözümü
Ütülü mavilerde bandolu yürümek tuzlu
Kanatlarımla oynama uçarım

Bu arzu bütün arzulara lokomotif
Tabanca delikleri çok kişilik artı Bekir duruşlu
Ütülü mavilerde az gerilmiş artı bir ip
Sonra artı gözlerin artı başka bir yerin
Ütülü mavilerde kanadıyla oynuyor
Yusuflaşmak Bekirleşmek artı çok kişilik Ankara'da
Ben Aliliği zor kaldırıyorum

(Pazar Postası, 18.5.1958)

ÖMER NİDA

Trabzon, 1929

İskeledeki Işık (1958), Bir Sürgün Mavi (1960), Kum
(1985).

PICCOLOMLA SİZCE AYIP GÖRÜNÜR

kalabalık denizler, yarınları gittim gene birçok falanlar
sizi solmuş güz duyduğum dağ etekleri şunlar bunlar
gözleri çok, mezarlıkta memeleri parlak aylar doğar
to boyalı kayıkların ucundan yani çalı çırpılar
kum soğuk rıhtımda şapkasıyla 58 fulyalı orospular
ince suya binlerce yüz öpmesizler geçidi eski adamlar
sizi kedi herkese oralarda can ve 69 mırıltılar

DERKEN CUMA GELİR

adamları severdim uzatsam ellerimi ayçiçekleri
bir görme nereye gider şaşkın ördek sularında
karşılıklı iskambil kadar tuzsuz akşamların
çay içmiş uzakları özler kaçak bir kumrunun
ellerime bakarak yaşadığım perşembeler
kaldırım yoksullarından meryem değil ama güzel
oynak vaktinde suların ışıklı ceviz kabukları
yaşamadık
iyi öldük
gül artık

limanlar boşalır biz boşalmayız daha niceler
ne etsek fındıklı bir giresundur denizlerin bunca öptüğü
çıktıkça ölür turunc rengi açlığımız adalarda

GÖRÜNÜ

rüzgâr çiçeklerde konukluğunuz tükenecek yaşamaktan
erkek portakallar güney gecesi sessiz uykulu
açılmamış mektup katolik ellerinizde
sizi kapılardan soruyorlar sizi kaldırımlardan

gözlerini satmış, ölür bunca kahverengiler, satmış
[gözlerini

çocukluğu gökyüzünün çayırlarda bilmediğimiz
sonra güzel adımlı bir erkek göbeksiz kadınlar
uzanmış canlı ayakuçlarına ılık çoraplarından

damalı perdeler yeşil üstünde titrek bir sabah
kendini vermiş ağzı baygın alabildiğine
saçlarında öğlenüstü doymuş elleri
gelip giden nehir kıyılarında katolikler
dişi portakallar pencerelerde

ÜÇ ASİRİNLE SOYUT GEZİNTİ BAŞLAR

az ama kırmızılık uslu koylarıma
maşatlıklar gene ölü yüzlerimin zambaklarına
kadın-çimen-aspirin-
ne güzel susmalardır bomboş yalılarıma
geceli yorgun şarkım- selviler-akşam-
filyalarla uzanmış demli kadınlarıma

SEYFETTİN BAŞÇILLAR

Kilis, 1930

Önce Bulut Vardı (1959), Altın Çağı Ölümün (1961), Çiçek Ve Silah (1969), Sokak Şarkıları (1973).

AKVARYUM KADINLARI

Onlardı en güzel akvaryum kadınları
Doğurucu Lut kızları, portakalsı
Daha çıplak, daha saçlı Nevin'ler
Bir geceydi yuvarlak kalçaları
Siz bütün sevdiklerimiz -Havva'dan aşırılmış-
Doğuların, batıların halkı.

Aşktı evli kollarında esenlik dişilerin
Bir sevimli hayvan vurulmuş kalbin.

LİMAN

Sonrasız bir gecedir bekletilmiş sulardan
Göklerinde en ıssız kuşların uçuştuğu
Akdeniz'den kaçırılmış bir liman.

Ötede kimin için gülleri sokaklarınız
Ve yeşil bulutların küçümen balıkları
Yalvar ve sev diyordu, acını hiç duymadan.

Gemi çiçekleri bu, işte yok gibi sonsuz.
Deniz fenerlerinin kör gözleri önünde
Sevgi gösterileri yapıyoruz.

KÖY

Bu hangi köy böyle çok duvarlı?
Alınları birbirine dayalı.
Her çeşit yağmur ve böcek yalnız
Ölümleri atlar gibi yağız.
Köy kan-ter içinde ve uykusu,
Yeşil örümcek kuruyor pusı.
Çorak hayvan, umutla dağ ikiz,
Bir ucuz çeşme şimdi gülmemiz.
Kadınlar fazla kolay cinsinden,
Biziz biz, hepimiz onu büyüyen.
Alınları birbirine dayalı,
Bu hangi köy böyle çok duvarlı?

YOK BİR MARTI

Çoktandır ne kayık, ne orman
Çoktandır alevde oyun ve zenci.
Hayvan etli katran ağaçlarından
Çiçek balkonunda gezinen biri.

Tez sular hep yaşlı ceylân boyunca
Alıp götürenler salımızı ötede
Kırbaçlı eller tutunmuş bir uca
Öte uca buğdaylar ekmişler ve.

Elma şarabıyla içer onları
Bin kişilik eski demir parmaklık
Denizde bitkisiz Nil kadınları
Öykülerimize yetmiyor artık.
Kaçınıcı bu yolun orta durağı
Kaçınıcı çocuğa yoksul bir meme?
Bütün asılanlar hep baş aşağı
Yok bir martı karaya vurmuş yine.

**Rüzgâr Saati (1956), Kestim Kara Saçlarımı (1960), Sığ-
da (1964), Kırmızı Karanfil (1971), Maraş'ın Ve Ökkeş'in
Destanı (1972), Ağıtlar ve Türküler (1976), Seyran Des-
tanı (1979), Seyran (Bütün Şiirleri, 1982), İlahiler (1984).**

YILDIZ İLE BOŞLUKTAKİ ADAM

Hep ondan çoğalır kâğıtlarda
Hep o Meryemsi duruşundan
Döker el kadar Avrupalı yüzünü
Paylaşır milyonla aç adam

Masal ister milyonla aç adam
Soylu ister kiral ister değildir kendi
Ve gelsin bir kiral, kiral pazarından
Ve gelsin üç prens kiral pazarından
İlginç olur masalları soylu kişilerin

Bir ergen odanın kolay köşesinde
Acıkmaz usanmaz umutsuzlanmaz
Yoncasının dört yaprağı vardır
Binlerce gözüyle boşluktaki adam
Uzanır düşsel bir incelikten
Onu kendi gecesine alır

YALNIZ KIZ

Kız yalnızlığına oturmuş
Sevgisiz ölümsüz yaşamasız
Kara halklar kara budalar oturmuş

Gözün umutsuzluğuna oturmuş
— Kim bilir evreni onun kadar —
Bir yaşaması bir daha
Tatlıdır ağacın suyun akması
Çayırın bir yaşaması yürümesi
Bulutun tatlıdır
Karakuşlar buzlu denizler oturmuş

Gece kararsızlığına oturmuş
Üstüne su üstüne dağ
Üstüne acı oturmuş

DÖNME KAPISI

Durup durup kış mavili kentler göğüne
Yarım yapılara eski evlere
Bir serçeye bilinmedik bir kuş gibi
Tutunmaya kararlı
Dallar bulup kimsenin tutmadığı uzaklarda
Tutunmam, bu benim ellerimi el yapan

O gerçekleştiğinde anlamsız edecek
O bir türlü olmayana bir türlü gelmiyene
Nasıl tutkunum umutlar arasından

Kimdi, İsa mıydı daha eski miydi
Belirli bir bahçenin kapısını
Hayvansal içgüdüsüyle ilk açan

Belki yalnızca üç belki üç bin yıl
Seni yürüyorum ayaklarımla
Donuk karşı önemli beyazlıktan

Değilse kuşkuya bağlı canavarların
Bir bir kopup kaçması içimden
Değilse üstüme gelmesi acının
Kurulu sofra ütülü gömlek tanık
Ben yine o senin beklediğin kapıdan
Gelirim ya şu şeytan

AYIKLAMA

Sokulurlar dalgınlığa, gövdeleri ıslak
Sayısız kolları yapışkan
Onlar gizlice çoğalıırken
Ne çıkar ayıklamaktan

Getirip yığıyor rüzgâr
Bir yandan, bir yandan, bir yandan
Şaşkın ellerimle, yorgun ellerimle
Ne çıkar ayıklamaktan

Saçları kollamalı bir yandan
Yüzleri kollamalı bir yandan
Sıkıntıyı kollamalı bir yandan
Bu bir avuntudur, yoksa
Ne çıkar ayıklamaktan

SIVAS

Anı, doğu evlerinden cam bahçe
Uzun ağaçları rüzgârlı
Özlenen deniz kentine çevirir
O kuş biçimli, en duygun dalları

Kara bir tilkidir dūş izler
Belirsiz kımıltılarla gece
İlk kez yatmak gibi bir yerde
Korkunun değişmez kuralları

Evliyası eski yoksulların
Üfler gizlerini havaya
Hiç gelen olmadı nere mi bura?
Anımaya bir yüz yaylaları

SAVRULUP GİTTİĞİ

Bir şeyim gibi yakındı onu hiç görmedim
Esmerdi, yapılıp bozulan bir yüzdü
Akıldan yaşanır bir yerlerde
Durgun söğütlerin gölgesinde gizli

Güçsüz yapımızdan gittikçe taşlar
Eksilir ikili düzenlerde
Uzakta bir dağda kurşundan
Yalnızlığın katması beklenirdi

Ürkütölmüş ince iplikleri
Esmerdi, yapılıp bozulan bir yüzdü
Ne saat istenir rüzgâr esmesin
O saat olurdu sivrulup gittiğı

SITKI SALİH GÖR

Elazığ, 1934

Dumanlı Eşik (1957), Kuşluk Ötesi (1966), Boston'da Bir Harputlu (1968), Ağıt (1972).

BUĞ

Geceye Meryem düzeni yıkılmış gibi giren
bilmezden önce sevmezden bir süngü uzantısı
sultandık biz kiral yönlü zengin değişmelerle
buyurmak gider ayaktı biraz daha gitmeden

Ötesi insan yönüyle bulaşık deniz gülü
öyle kızlar büzülürler güzelli biribirine
bilsem tutacak kollarım anamdır tutar gelir
ucunda boy boy ağlaşır sonra eli örtülü

Ölümdü her gün duyulan bir gün yöneldi bize
bir eski tambur sesiydi her kemanla uyuşuk
duyurdu sıcaklığını çimenlerin bir süre

Bildiğimdenberi beni asmalı hep elleri
şimdi şölenler nerededir kimlerin balkonunda
kaç kiral çıkar kendine bezemiş denizleri

PERÇEM

Gözleriyle aşındıran yokluğuyla donduran
tutuk bitmez yalnızlığa öyle konmuş bir küpe
dur hele bunaltısının ortasında dön de dur
hele dur bir çiçekler bir otlat soğumadan
ölüm boyalı gök sicim beklemelerle artan

Vurulur bir bir koynumuzda ceylân gülü
üşümekten çoğul büyümelerle kiral eli
erimiş sabahlardan uzantısı bir sabaha
küçüldükçe aşındıkça hep gelişen dur küpe
Leylânın eliydi sıcak eliydi soğuk el eliydi
sevişmek yokluğunda lâle bölüm bin kişiye.

PLÂTİN

Çimen üstünde soluğunun
sıkıntılı şimşegi kurar dengesini
şaşkın ve dalgın bir flütçü
gülmekle korkulan çığlığını
sakalı günbegün daha pırlanta
tutar gürültüsünü yaklaştırır
uzak kıyısına uğradıkça gemi
şaşkın ve dalgın bir flütçü

Neden hep kendinindir sürüngen
bir mavinin yalın birikintisi
notalar ağzına düşecek sanki
kırgın yüzünden düşen akşam
bin parça hüzündür saymakla
tutmuş ve yıkar soluğunu sorumlu
birbirini yiyen cüceler arasında
şaşkın ne dalgın bir flütçü

Oysa ben geldim yavaş yoldan
pandomim bitince başladığı gibi
sular indi ayaklarıma ben geldim
iskeleti yontulan salonlardan
gürültüyle kanın yoğunlaştığı. Şimdi
yüzümün ışığında çaldığı sesi

Şaşkın ne dalgın bir flütçü.

FARUK ERGÖKTAŞ

Kayseri, 1934

Bazı Bulutlar (1958), Sız (1960).

KÖRŞARKICI

Kör şarkıcılarlayım bir çeşit ürpermeler denizi
Adamlar ayakları ağlıyorlar bir görsen nerden bir
Tuttum işte dögölüyor yağum o tüm din odaları yok koştum
Eski koştum tozdu hep örümcekti

Çocuklar o eskiden saçları büyürdü ya
Bir eski şarkıcı sokaklarsız o eski kimdiler nerelerdi
Gökyüzü ellerinde gazeteler ençok da kerpiç midir

Bir nasıl bir mosmor türkülerle lekelerle gülmeyin
(ağlamayın)
Duydum o hem bir garip kadınlardı
Üf deme napsındılar belleri o bu anaydı napsalar
(memeydiler)

Allahlar utan ben kaç kez erkekken kaçtım
Özel tüyler bir esmer öpücük oh
Herkesler Özlen olsa
Hiç mi hiç yabancılaşmamak dur

Gidin hadi trampetler
Soğuk siz
Bireysel kız babaları
Ağabeyler büyür ense kurallar

AĞLAMA ADAMLARI

Ağlama adamları sokaklara dökülmüş güneşler
Tam orda saçlıyorum senin hem ucu nereler o
Ossaat yüzümlesin işte bir karışsa ilkler seni öpmeler
(ortalık)

Senden bu hiç bir yerim ben miyim sanki de öyleyseler
Çarşılardan ordan da herkeslerden tüm kadınları bir bir
(geziyorum)

Ben kimseler olamam tutun da koşsam mılar nerde o
Ağlama adamları sen yoksun tirenler yarınlar
Büyük kentler büyüyor ellerimi eziyorum

DIŞARSIZ ÖPÜCÜKLER

Tuttum binlerce o nerelerle çizgisiz ama yoktu
Belki en iyi Allah Medineden elleri babamın sabahları
(tutulmaz)
Müslüman öğlelerde işte öyle güneşlerle biz tahtadan
(hasırların)
Bir çevre gökyüzleri nerelerden de edindik türkölü
(adamlarla alışık yüzlerimiz)
Siz şimdi olmasak binlerce aşk ürperişler bu mudur
Biz buralar çoluk çocuk kamışlarla dışarsız öpücükler

ORALARDA GÜNEŞLER

Bir yerlerim yok ya da gittikçe ufalıyorum
Eski bensiz odalar adam mıyız böyle güneşlerde o nasıl
(denizler o)
Yabancı etler ben orda ellerimle gelin de ağlamayın
Öpememdir evettir göz dolu sokaklardan bu çeşit kadınları
(görmedim anlamadım)
Nasıl da çarşılarda İstanbullu köpekler
Anlamam nerden bilsin ulursa yoğunudur ki gözlerim
(öykülerle)
Şimdilik oralarda kimselerin alışık güneşlerim

ERKEKLER

Bir çift karafatma öpüşürler
Kuytuların o şimdi en saklı sanki yer yoktur
Çarşafli odalarda sizin de o bir dışarlara çıkmazken
Nasıldır nerelerle kimbilir bilinmezken
Eksiksiz etleri kadınlar gene de ler
Çarşılarda o hiç bitmemiş oraları hiç duymamış erkeklerin

KEMAL ÖZER

İstanbul, 1935

Gül Yordamı (1959), Ölü Bir Yaz (1960), Tutsak Kan (1963), Kavganın Yüreği (1973), Yaşadığımız Günlerin Şiirleri (1974), Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya (1975), Geceye Karşı Söylenmiştir (1978), Kimlikleriniz Lütfen (1981), Araya Giren Görüntüler (1983), Çağdaş ve Boyun Eğmeyen (1985).

LEYLÂ

taşlığına uzanmış zayıf terliklerinin leylâ
ay gibi leylâ gibi ay gibi leylâ
arkası budala memeleri orta budala
kimsenin kimseye git demediği leylâ
inmiş yukardan kirlenmiş ağızları yangında
yeninin yeni olan gözlerine sokulgan
ayakları adımlı saçları taşkın sokulgan
vardıkça leylâ soğuklara seğirten adamlar
her biri bir başka günle karşı duvarda
gözlerine kadar yorgun adamlar
gözleri ne kadar yorgun adamlar

SONUNA KADAR GİTMEK İSTİYORUM ADAMI

adımını atar atmaz «kurtuldum sokağı»
ilişkin bir gülmektir gibi gözlerine
kaldığı günden beri adamın cebine
onluklar onluklar çay paraları

bu da portakal işte parasızlıkla alındı
ellerini boyuyor kimin tutarsa kan
bu da kan portakalı işte iskenderun'dan
onunla ayakta duruyor adamın bir yanı

şimdi gitse kimbilir hangi kadına
kimbilir neden sonra varacak ayakları
vakti daralmış bir kadın bütün anlattıklarına

şimdi gitsem elimde onun bıçağı
uzanıp kesmek için bir tutam saçlarına
keser gibi ortasından yatırıp sıcağı

GÜNÜN SONUNDA HİÇBİR ŞEY

Onat'a

evlerin masaların her sabahki denizi
çay bir küçülen adamdır ağzınıza değdikçe
bir de onunla var boğulup gitmek denize
aklınızda tutarak en güzel gülmenizi

her güneş bir avcı çantasında gelmeli
kıyısında ormanın nasıl çiçeklenmişse
getirmek bir adamdır çünkü getirdinizse
her sabah bir masaya o değişmez öğleyi

o değişmez sokaklara sonra nasıl başlanır
akşama çarşılara simit aldığınız bir cama
ummadığınız bir adam şapkasını çıkarır

sonra nasıl yanınıza alışkın adımlarla
alışkın olmadığınız bir adam yaklaşır
geceyi saklamıştır yüzünün arkasına

KADIRGA

karanlığı bıraktım benim değil bu rüzgâr
artık yol almıyorum şafağında suların
kıyısı kıyım değil dışındayım zamanın
çözdü yelkenlerimi iplerinden yıldızlar

şimdi bir gökyüzüdür o bizans çarşıları
saraylarla avlarla kölelerle yan yana
köleler ki uzanmış her biri bir şafağa
her biri bir ağıtın vazgeçilmez uğrağı

o kırallar o gülen miraslı geniş yüzler
kutsal diye tapınak kurdukları o saygı
çürümüş gövdem bile onları anıp titrer

çoğalır bana varan beni aşan bu anı
çoğalır beni sana bir deniz evreninden
ölüme baş eğmeyen ölülerin rüzgârı

DÖNERGÜN

nerdeyse sabah olur ışığa çıkar orman
kılıcının ucunda yıllardır sakladığın
avlu değil çıkılan şimdi açılsa kapın
şimdi yalnız ormandır görünmeğe ardından

adı kaçaktır şimdi sende ne varsa aşktan
şehre kadar ne varsa ürkütüp gözlerimiz
her gün aynı mavinin aynı dama sebepsiz
getirdiği bir bulut sakallar çizip duran

baktığın sarmaşıklar kaç yıldır senin bana
o ne vakit uyusak uykuya doğru olan
bırakıp gidiyorum çoğalırken duvarda

götürdüğüm bu rüzgâr ormana doğru burdan
senindir biliyorum uykumun saçlarında
ışıkla başlayacak ışıkla biten düşman

UĞRAKSIZ

demek ki sen değilsin dört yıldızlı bir akşam
albayın ay çıkarıp at salıp yolladığı
demek ki senin değil kalelerde yorgunsam
köprüleri atılmış o ırmak akıntısı

kaçaklık günlerimin sevip silâhladığı
bir bakış sularında ne çok yıkandı durdu
neler taşıdı heybem av teri yel kırığı
üzengisiz taylardan süvari çabukluğu

izimi sürenleri izlerine getiren
o rüzgâr senin değil bıraktığım ateşin
az önce dağ başında ürküp ayak sesinden

yüreğimde en yeni korkusuyla güneşin
yangınıyla arkamda kaçsam o taş günlerden
bir sabah sana varsam varılan sen değilsin

ÖZDEMİR İNCE

Mersin, 1936

Kargı (1966), **Tutanaklar** (1967), **Kiraz Zamanı** (1969),
Karşı Yazgı (1974), **Rüzgâra Yazılıdır** (1979), **Elmanın**
Tarihi (1980), **Kentler** (1981), **Yedi Deryalar Geçsen**
(1983), **Siyasetname** (1985).

İLM-İ NÜCUM

körebe çocuklu boş dünyayı bir de konsolları üzerinde
bir de ismi muharrem müneccimbaşı girer rebiülevvellere
iyi ya neresini taşlamalı bu suların başka çok suları
oysadır çok dökmemişler gök sevisini mezopotamyada

surlar üzerinde boyunsuz burçlar potada mansur
nasıllar çok zamandır merhabasız

ülker örneğin beştaş oynayan üç çift ismi uzayda ül olarak
gün boyu mızrak onikiotuz saati şu var mı bilmediğimiz
varmak düşsel kıpırtıya böyle nelere uyuyup kalınca
başlıyor yoksa bir ay bir olarak otuz başlı otuzlara
o duyarlık yok mu candan değil o durmalara yok mu
nedendir daha bilmem yarın bir damla gökyüzü belki

neden şabansız ramazan recep
beni israilli yusuf
neden sokaklar değilsiniz gürültülü böyle
bir can iki can üç can can

bizim bu görümlük kendimiz götürdüler gerekli
(uzaklara
onlar bize açılmışlar kapıydılar burada
(bur da

günaydın dahaca alımlı adamsı açığortaylar içinde sorgusuz
kaybolmuş dişiler ellemesiyle lütfenli bunlar
haniya tümcede yüklem bir kez sana bir kez ona
gelmemiş yokluğa gayet düşmez gibi önce bizden günaydın

benden önce babilde bir rahip bir de ben bir
korkunç bir göl olarak düşünürdük salt düşünürdük
eyyüp çok bir eyyüp isim babası tanrıların
yüreğinde ödemeli ısıdan başka onlara
göbek adı gerek değilli zühre

benden önce babilde mezopotamya babilde
kent-i babil hep şiirlere girdi gidi kıvançlı orospu
eliçi gökyüzünde durgun gala gecesi
bilirler olarak öldüklerini

bahrisiyahta salı

(Salkım, 7.7.1958)

PERGAMUM

bunlarmış o arenalarda o çocuk gözlü ölümlerde kimbilir
bir sigara içimli dişi kulları tanrının tek ayak gemilerinde
ulu soydan iyo argos'lu öyle bir kadın haftanın yedilerinde
bilmez miyim

ve öteki harlemlı jan mathys bazan yürüdüm at'mızı
(durdurduk
finike alfabesinden ayvaz serkis öyle iyi oyunlarıyla

kalabalık yağmur gibi bu yedi mil güneylerde olmak gibi
di mi yani roman okumak elinde evcil bergama olmak

geldiniz oralardan o keçi ayaklarından ne kadar esmerdiniz
geldiniz doygun sevilere nasıl bereketli kızlar çok yeriniz
şimdilerde delik paralar çabuk drahmi görünürlerde tanıdık
(yaşama

bilmez miyim

(Pazar Postası, 22.9.1957)

ovalı nehrin deltasında cici örtülü raflarınız haydindi
öyle mi kaşıkcı kuşu düşünmediniz hiç değil mi
mayıstı da yağmurda mı ıslandınız peki nerede gözlükleriniz

kaybolur salı gelirken herkesler pazarı perdelerde
hintten çinden gelen bu kaytak kumaşlarda bu bahçelerde
okuduğu belli cariye gözlerinin sahici entaridendi gibi

şölenlerine geliyoruz bizle herkesle onlarla dolunayda
biri var otuzüç okka daha bir okka kıyı gibi ürperiyor gibi
güzelleştiriyorsunuz sanki çıktıkça merdivenleri

(Pazar Postası, 21.1.1958)

99 GÜVERCİN BİR GÜNEŞ

kararan saçlarıyla korkmuş nasıl güvercinleri
bırakırsanız taşımak için kısa bir denizin
suları kibritçi kadınsa başak burcunda

uyanırdınız ne fazla sabahlarıyla getirdiği her güneşin
ölümlü çarşısına çıkıyor o saz semaisi
birikmiş gibi haritanın kandil taa ülkesinde

(Pazar Postası, 9.3.1958)

kumrular mı uçuyor bil ki paskalya
bakıyorum hey eylül seni gölgeleyen şeyi
yani oymalı raflardır kadın yüzleri
annem bir ormana dalıyor durmadan kara
yirmi yıl var ki anlamıyorum annemi

gülüş kalmış vatandaş hovarda bayanların
kadın denince hep kuşları gece kuşları
parmağımı dolarım hanesine uzunca ve faydalı
gözü peçeli kekik kokulu hafif bir kadın
balık gözüne vurgunmuş mersin yaprakları

gürültüsüyle ayın bir de pencereye açılan
deniz mi bilirim zangoç bıyıklı birçok ermeni
çalgılı akasya horhorda leblebici
yaş dolar ürperir gözlerine kırmızı ve her an
masal çocuklarının karanlık çiçekleri

annem geliyor oyuncak saçlı ne kadar örtülü
yalnızdı üzgün bir yığın yaşlı gene
dokundu saçlarıma güzel gergefli elleriyle
şarap mı büyücü dudaklı ya da bir ölü
sevmeli bol kadınların öcülü yönlerine

kumrular çağında sokak hem de kuş gölgeleri
en cici haramiler parmakları bile altından
bayılıyorum bir de bacakların var artan
uzakta tüyleri dökülmüş bir gök sarkıyordu sahi
gergin havada bir tutam fil bir tutam bayan

NIHAT ZİYALAN

Adana, 1936

Asık Yüzlünün Biri (1963), Güvercin Uçuşu (1980), Avustralya'dan Şiirler (1986).

...KAMBURU

ince elenmiş bir ağızla öperler beni, çiyenlerle değil
kementlenmiş göğün yağmurun güneşin hıncına
dili uzanıyor kavıma dalgaların

içaçıcı bir baskın kıyılarda, silâhlarla değil
bu dalgalar bu eğitim uslandırır başıbozukları,
bir yanım kadın bir yanı dağların oyy kadın

biriktirmiş kendi tabutunu, kendi götürüp değil
korkuları çözülük yumrukları durusul,
oy kıyıların getirip oyy yanıma bıraktığı

BOŞ

bu nasıl at binicisini geçemeyen
milyon yılınca bıyığını terkisinde gezdirir
bu nasıl kol yürümeden içilen

bir duvar yeni bir yaşama doğar penceresi düz bir yerden
ay gözüpektir güneş yorgun
bir çiçek utanır öptürür kendini göstermeden,
milyon yılınca yenilgisini kazanır gökyüzü
sular da bir yerlerimin ağıtlarıdır

eğilir tutunamaz o uzak yüreğinden
kendisi yok bölünmez yalnızlığım

ŞAH

—güzel nasıl şehrinde herkes yaşardı
havadan süzülen öylesine güzel çanlarla—

(Bir Amerikan ozarından)

kurtulunca adam-lanan karıncaların çenesinden
gölgeliklerin en kral yerinden bir santimlik
torbalar uykusuna giriyorlar adımları bıçaklı

piyonlar ellerimizle yer değiştirir
yazdığım gelmiyor ayakkabısını bağlayamıyanlara
çift yeşil martı çöller üstün-de
sürü ok arkasında doğunaştan hepimizin hız verdiği

yataksız öğle yatmalarına yatıyorsunuz
yoğurtsuz ayranları çömçeleyip
7.65 lik metresiyle o değin sıhhatli
en kralından beş noksan
babanız muhtar derinlemesine

(Pazar Postası, 7.7.1957)

ÇOKTANSILAR

cascavlak isteğinizle yenicikten kaytarmış
kaplumbağaların sırtında alabildiğine mutlak
dayanmış tahta soluklu kılıçla götürebildiği
şeylere sığdırılabilir keyifli evlerle
arabaların altından sular geçer yüzmeler uçurduğumuz
kaplumbağalar geçemez eli bayraklı

AYA BAK AYAKLI KAPILARI DAYAKLI

resimlerin en tam yerinden yakalanık
tepesinden ayaklarına delik boruları tersleyende
yaklaşırsa uyku tutmaz çifte yalnızlık
hasırlara sarılık moloz tebeşirler
dönüslü yalnızlıklara kadınları parlak çekip dallarından
dediğinizle takatsiz en tam yerinden cilveli
çoğu söylesem bebeksi öleceksiniz

AYA BAK AYAKLI HEMİ DE KAPILARI DAYAKLI

gecikmeden bakınca gözleriniz uzun ivedi
zamanlar en tam hızlı zamanı şarkıların
faldaşı istek terli ayaklarıyla kaplumbağalar
görseniz sıkı faltaşı çok
temiz bacaklı kimsenin belleyemediği şarkıyla

(Pazar Postası, 26.1.1958)

BUZLU FİŞEK

-yumşak koynuna köprülerin kargıdan boynunu sarmala-

Castro'ya yakılı sakalsız türküsüyle
yüreciğini üçkaytan düğmükle besleyip
göynünce çekidüzenli sürgün avcuyla öpebilen
usul nasıl öyle koparılıp çatal saksılardan

karışmadım korktum kanlı bıçaklı dövüslere
tanıdım

(Dost, Eylül 1959)

AYŞECİ GENÇLİK

şaraba nasıl gidilirse öyle
şişeyi fethedilmeden ci ediyor ayşe
incecik boyunlarını parlak çekiyor güvercinler
gülücüklü tuzaklarla barışı avlıyorlar

balıklar ezberlemiş ayşeyi
biraz soyut biraz kuyruk
koyu yerlerinde denizlerin dersimizi öğreniriz
yalnızlığımızı ezberleriz

atlar
balıklar
koyunlar başlarını uzatmış çerçevelerden şiir okurlar
çiseliyor kuyruğun cilâlı yanı
çiseliyor üstüne bu cilveli dersin

göğün üşüdüğünü duyuyor gencecik yanımız

(Soyut, Nisan 1966)

Kurşun Kuşa Tüy (1967).

EKSİK PAPAZ

sazlarınız çift uskur
 altmışyedi mercedes
 kilometre yüz yirmi
 açlık ölüm üstüne

açlık ölüm üstüne
 çiçek zenci bambino
 mister salem ve kola
 üfledikçe mor balon

soyunursa çingenem
 maşaları sallanır
 bir cennet masmavi
 açlık ölüm üstüne

açlık ölüm üstüne
 papatyası kızların
 dişlerinden fal açsam
 rozetimde kokusu

bir madam perukalı
 aynasını ben kırdım
 dilsizler pazarında-
 açlık ölüm üstüne

açlık ölüm üstüne
kartvizitler general
papazınız eksilmiş
gözlüğünüz pek cici

bir ağa esneyince
sakallar ortaçağ
tesbihini çekiyor
açlık ölüm üstüne

açlık ölüm üstüne
durmadan çalar ziller
kaşınır avuçlarım
öpseniz ekselânsı

DİŞİ ÇALGI

öptükçe kirpiğini
sıçan gözlü bir kedidir o
elleri manastır uçurtması
saçları kaynanamda

dokunursam zillerine
gülüşü korsan kara
geceye zurna çalan
paslı sevişme bıçağı

Gencölmek (1964).

YİRMİ YUVARLAK SİGARA

Karanlık gözlerinde bu kötü balık
Ne kadar güzelsin teyzen çıldıralı
Ben o denize çoktandır gidiyorum
Uyanıp her gece uykudan ve bir çıra yakıp

Kazağımdaki tayların
Artık suya inme vakitleridir
Kardır sonu bu rüzgârın

Kızıl tarlanın yanında buluştuk
Deniz kimbilir nerelerdedir
Ekinleri dinledik. Kanımızdır şimdi
Bir delinin gözleridir dağlarda uçan çiçek

Güz güneşi, yüzümüzü yakan
Bütün deli teyzeler ölü horozlar
Alfabemde kuru bir yapraktır

Gece, trenlere bıldırcın yağıyor
Kardır sonu bu rüzgârın
Yarın kış gülleri açacak
Şapka giyeceğiz soğuk karanlıklarda

Şimdi büyüdüm çünkü sigara içiyorum

ESKİ BİR EL YAZISI

Alnıp oyuncak yapılan
Kartal tüyleri uçuşur
Ne zaman bir rüzgârı açsak

Güneşi tuğla mezarlıkta
Oynarken kaybolan o eski
O gülünç kıravath ağabeyiler

Duru göklerine kasabanın
Çıplak horozuyla koltuğunda
Bırakılmış genç bir deli

Öğrenilir kayboluşları uzak gizli
Bozulmuş bağlardan koparılan çiçeklerin
Kurutulduğu defterden

Çine gitmekse dilekleri
Gemiler porselen tabaklarda
Gidilen bir yer midir Çin
Ölünen bir deniz midir yoksa üzerinde

Ölümü andıran kumral deveci
Tütün yüklü develeriyle
Gölgesi basma perdelerde

Alnıp gece yapılan
Kartal tüyleri uçuşur
Ne zaman bir rüzgârı açsa değirmen

TURGAY GÖNENÇ

Tokat, 1939

Bozgunda (1962), **Ben SevereK Büyürüm** (1973), **Yüzün Senin** (1983).

KAPILARDAN KUYULU BİR GEÇİDE

Kumlara açılan o ağır kapılardan
(Korkuya dönüşmüş her anısıyla)
Tutsak bile olmayan çok bağı bir adamın
Renksiz güler bir yüzle ülkesiz bir salkıdan
Eski bir güneşten ufalanmış taşları
Gizleyip yol kesenlerden bakışlarıyla
Görüp kımıldamadığını bırakıp kaçmasından
(Korkuya dönüşmüş her anısıyla)

Eski bir kitabın kıvrımlarından
Düşen o kumları harflerin bıraktığı
Her yaz günü korkulu bir salkıdan
Korkarak bir sevginin ufalandığı
O kum ormanlarına açılan kapılardan
İsteyip kuyulu bir geçit olmasını
Sınırsız bir göğe açılmaktan korkudan
Ve doldurup kuyuya bırakılmış kumları
Denemekten yıldırılmış yılgınlığa açılan
Kapılardan, kitabın, sevginin, salkıların
Açılınca düşecek harflerin kumlarından
(Korkuya dönüşmüş her anısıyla)

ATINDAN ARTAN ELİ

duyulan yankısıdır atının süvaride
dönmüş savaşlarından bilmediğim gidişi
bir bakımlık açılan yeraltı evlerinde
şaşkın soran gözlerdir yalnızca beklediği

kayan yıldızlarıyla bir akşam giysisinin
ülkesiz bir dönüşün karanlık göklerinde
şanlar mı yenilgi mi düşen harfleri kentin
bırakmış tüfeğini dağ yolu bir geceye

büyüyen bir kum saati atından artan eli
sayıları yok onun harfleri dizilmez ki
güneşe inanmayıp döndürdüğü bitişle

şimdi evler gün bitimleri o sokaklarda
inerler derinlere uyuyan çocuklarla
duyulan yankısıdır atının suvaride

BOZGUNDA

sarkan, al, arslanlar bezenmiş sdy armalarıyla
çağrılır sevmelerden, çalmaya ün borularını
dönüşür taçları kadınların yabansı çiçeklere
dinlerken başbuğlar ezgileri, anlatan şanlarını
geçitler avuntusu bozgunda sevgilerin
kurtulur bir yenide, ünlerse yanılmayı
tutuşu tahtalarını, özlemi vermelerin
yıkılır başbuğlar, görürken görevle ezgi çalanları.
bir sen misin prometheüs, bir yerin büyür her yenilişte,
bu benim görevimdir, kurtuluş gününe dek
dünden bir çağrıyı, korkulu sevişlerle.
olabilir, al bir karanfil, sıkığımız avucumuzda acıyan
uçuşunda yanısıra ak güvercinlerin, hüznlerle
izlenen uçuşunda, al bir ıslak, ölü bir karanfildir arda
(kalan

İşaret Çocukları (1967), **Yedi Güzel Adam** (1973), **Men-**
ziller (1977).

SAÇ

Zili—siz geldiniz— parmağınız durunca
a saçlısı biraz karşınızda
Ama durun uzun zaman önce
daha sizle karşılaşmadan
dört köşeli
kavşaktaki odada
çok uzun daha dikdörtgen
masa duruyor.

Korkuyu her şeyden çok orda
Bir de zil sesinizi alınca
Daha size banyoyu
Havasız banyoyu açmadan
Korkuyu götürüp kilere
Kum torbasının içine tutuyor.

Oyuncak saklı gelişinizle
küçücük yamyam ağızlı
yassı alnını
her gülüşün içinde tutan
yontma biçimiyle a saçlısı
karşınızda hemen

a saçlısı
daha her şeyi anlaşılmadan
daha siz ona aydınlanmadan
geçici bir bilardo alanında

kuzgun hançerli
sakal gibi el içen
donuk
solgun kaçışlı
sevmeye ve sevdirmeye

bir erkek biçimi geyik salmış
a saçlısı
durunca güvercinli kapıda
meselâ oldukça bir viyanadan
meçhul bir bayın göğē yaslanan şapkasıyla
elverişli çay sergisi

ÖLÜ ATLAR

Karışık bir iç deniz bunalımı
zafersiz bir kalyonda
ölümün her anki hatırasından uzak
insanı her halinden tanıyan
sakat bir ölü atlar alıcısı

ucuza kilitlenmiş bir dağ ceylanı
ancak bir tabuyu öldürecek bir zamanda
göğün bütün ön görmelerinden uzak
fenerler tutulup tekmeler atılan
önemli bir es çağ tanrısı

telâşla yenilen analarda kaybóluřları
sevgisiz kalan babalarla
lekesiz bir güneşle ancak
çocuğunu sardığı bezler arınan
ağrıtmaz sanılan bir yaşamak şarkısı

ikisinden birini örter kanadı
durulmayıp tebessüm ettirilen şarkıda
sevinçsiz canlara dayanmak
her an bir başka ışıksızı arayan
acıması bir çocuğun masal cücelerine

EGEMEN BERKÖZ

Ereğli, 1941

Çin Askeri Ah Devran (1966), Yalnızlıklar Yalnızlıklar (1971), Bu Kitapta Sen Neredesin (1981), Yalnız ve Birlikte (1985).

ÇIĞLIKLARLA, AKŞAMI

Kenti çizerken gökyüzü, uzakta
kırık bulutlar ve fısıltılarla

diyelim rüzgârdır ilk, ekleyip
dengesizlik türküsünü suskuya
bir balıkçıyla bir balıkçı kıyıda
yorgun seslerini düzene karşı
ve birden kuşlar
ekmek kırıntılarına doğru camilerden
gözgülere yansıyan sıkıntıyı

ve deniz, denizi maviye boyamışlar,
ezgilene ezgilene yalnızlık
dağı taşı almış, akşamı
peri masallarıyla çocuklar
— çığlıklarla şenliği başlatıp.

BİÇİMLENMEK

Vardığını yıllara sabahtan başlayarak
sütlü ekmekli ilk gün umutları
kapanan yollarında yalın evlerin

kıvırdığı saçlarına sonca, içtiği suya
çiçekler azalınca yitiyor yazlar
uzayıp tekleştğinde kollarımda

girdiği düzlüğünde yüreklerinin
kapanan kapıya dek, biten türküye
en açık renginden sevilmişliğin

bıraktığı ışığa gözlerinden
çizdiği vargücüyle.

ATLARIN YAŞADIĞI

gözlerini ilk tadımlıyordu ben gördüm
biri geldi yapraklar aldı saklanmaktan
biri geldi
yaşamaktan korkmasaydı daha da gelirlerdi
durduğu yerde aşklanmaktan sorduğu

maviler gerilerden çiçekler çiçekler
bir at binilsin diye, bir duvar
bir kadın eğilmiş sevişkenliğe
büyümeğe kapanmağa saçlarından, kent
istenmekten sorduğu

uzanmadan uzanmayaydı yaşadığı
toprağın ya da ağaçların
ufak bir güldü içilmiş
— ağzıydı boşlukta yanmaktan
tükenik evlerden ışıklardı sorduğu

(Dönem, Nisan 1964)

Şiirler (1961),

BUGÜN

üç defadır uğruyorum gül amcamın evine
hiç terzi büyük konaklarda oturuyor amcam
tüfeğimin eli kulağında bütün bütün
gül gülbeyaz ölüm durun biraz ölüm bir tavşan
bir tavşan sesi işitmesin bir gün
— güüüüüüm

ölüler geçecek sonra şapkasından
mavi gözlü ölüler geçecek
şapkası teker — meker arkasından
işsizliğin şapkası ölümün ve yalnızlığın şapkası
amca n'olur gümletme bugün
— güüüüüüm

hiç kunduracı kadife koltuklarda oturuyor amcam
amcam ki selâm verirdi her gün amcama
aaa şuna bakın bir tüfek almış
amcamı öldürecek amcam aaa
amca n'olur öldürme bugün
— güüüüüüm

sabah güneşisin gibisin istanbul'dan bir
en aytenli bir öpüşün daha pek çocuk
gülümserse saçları kıvırcık kıvırcık çocuk
bu anadolu güneşidir rüzgârdır bu şiir

o ağzı oh öpülür ne güzel artık

İKİ SİYAH KRAVAT

bu bulutlar ne arıyor öyleyse havada
ve baktık ve gördük vişne bähçeleri dünyada
hatıraların bakır taslarından sular içtik
altın çağını yaşarken çocukluğumun
aşkın bakır taslarından ya da
bu adam ne arıyor öyleyse havada

bardak bardak hüznün dağıtan herkese bu adam
ve şarap yerine bir karanlık bira
sonu kan sonu zulüm leylekler çiçek açtı
süleymanla müleyman koyun koyuna
bir siyah kravatı benim boynuma yalnızlığın
bir siyah kravatı onun boynuna

ŞİİRİMSİ

1)
a'ya baktım çocuklar oluyor
gözleri manisa'da

kıvırcık saçlı bir türkiye'nin
bursa'sında çin denizi

a neden ağlıyor
ağlamaması lâzımdı oysa

gözleri manisa'da

ATAOL BEHRAMOĞLU

Çatalca, 1942

Bir Ermeni General (1965), Bir Gün Mutlaka (1970), Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiirleri (1974), Ne Yağınur Ne Şiirler (1976), Kuşatmada (1979), Mustafa Suphı Destanı (1979), Dörtlükler (1980), Şiirler (1983).

BİR GÜN AŞK GEÇİLMELİDİR

Ey artık ağzı ve saçları
Uzun bir karanlığı ağartan boyna
Maviden aşka boyayıp silâhları
Bilenip bir başkaldırmaya
Korkak ve umutsuz yerlilerden
Söküp son hızla çadırları
Ağaran bir kan-geceden
Yepyeni bir çılgınlığa

Yangın. Onun alyuvarları.
Kanlı bir geçit gibi. İsyan.
Mavi gözlerle dolu saçları
Ey beni umutsuz eden kan
Ey bütün şarkılardan artan
Aşkın vazgeçilmez karanlığı

Susar ve martıları düşünür
Gecenin bir kesiminde insan
İçinde beyaz bir kalabalık
Ve aşk zaten gürültüdür
Benim korkum ve umutsuzluğum
Artık ölmüş bir adam gibidir
Kendini hiç hatırlamayan

Aşkın ve hüznün şiiridir
Yüzümle çizdiğim karanlığa

Çılgın atlar. Savaşçılarım.
Ey benim kaçınılmaz yazgım
Bir gün dörtnala ağlamaya
Bir gün aşk geçilmelidir

BİR ERMENİ GENERAL

Usanıp sevişmekten bir ermeni general
Atıvermiş kendini senmişel kulesinden
Bir çocuk ki öperken utanır annesinden
O çocuğu boynundan asıvermeli derhal

Çünkü sığmıyor çocuk koskocaman adama
Çünkü tuhaftır biraz, çocuk olmak eskiden
Sahi, civcivler vardı-bazan anlatır annem
Ne güzel bükermişim boyunlarını ama

Ve ben, o dar büyücü-upuzun kara şapkam
Yeniden doğururken alışkın bir tavşanı
Kendime iğretiyim-yani bir kasabalı

Yani her direnişi çağdaş kızla sonlanan
En yeni senaryoda en eski esas oğlan
Bir ermeni general-yakası madalyalı

AMCAM ŞAİR BEN ŞAİR

Gidip şarap almalı beş kuruşluk da fülüt
İçip içip sonra da bir güzel ağlamalı
Topal Ulviye var ya, hani gecekondu
Genelevin üstüne şıp diye damlamalı

Aktarın karısından umutlar kesik artık
Beyaz bi laf söylense memeler otuz iki
Ellerine mozarttan uzansam usulcacık
Kolları bileklerden dirseğe bilezikli

Bu dünyada ya adam olmalı ya da zengin
Amcamsa sabah sabah burnu çay bardağında
Ha babam şiir yazar şu cennet vatanına
Tam gülesim gelecek, pırr... sekiz on güvercin

SÜREYYA BERFE

İstanbul, 1943

Gün Ola (1969), Savrulan (1971), Hayat İle Şiir (1980),
Ufkun Dışında (1985).

GÜNE DOĞRU

Ay alkol kokulu yatağıma giriyordu
Kıskanç bir kelebektir yüzü kaçtı elimden
Yaşlı bir memur olan güneş geldi
Gece bir kertenkele oldu kaçtı elimden

Şehri bekleyen bulut beni bekleyen gelin
Kuşan beline yumuşak geceyi günü unut
Yarın yine gel otur derin sedirine
Islatsın dağbaşını beyaz gözyaşın

Ben gidiyorum yıldızları unutma
Otobüsler geçiyor şehir bağılıyor
Sar sen onu geniş işlemeli duvağıyla
Şimdi bana güneşin harmanında raslanır

(Soyut, Aralık 1965)

UZAKTA

Uzaktayım bir başıma sakallı
Gözyaşının sana uzayan kıyısında
Önümde beyaz insan dizileri sürüngeleler
İçiyorum akşamı akşam bitmeden
Tabiatın gömleğine değen boz ağıtında

Yalnız bir söğüdün altında yalnız
Nicedir köpüksüz suları dinliyorum
Evlerin dağlara bakan sessiz yanlarını
Ve sık yeşilini üstüme geren koruyu
Ötede gece hışırdıyor otele dönüyorum

Sanki küçük bir adada toplanıyor günlerim
Gürültüler yükseliyor geçip ağaçlarından
Şehrin çok ağızlı küstah mahmuzu
Ayırır beni senden ayırır senden
Senden ah güz tavırlı kumral sevgilim

. (Soyut, Ocak 1966)

PİNOKYO

Gök konuğu üzgün çocuk. Sevgi dönencesi
Bak. Bir değirmen ovayı döndürüyor
Sular akıyor onun mavi hızından
Ve yorulup dümdüz uzandığı yerde
Yeşil gölgelikler var. Çocuklar
Sen de git oraya. Tabiata
Döşeli bahçeler karşılar seni
Değirmen şarkılar üfürür kısık kollarıyla

Ne çıkar saçsın samanyolu saçlarını gecelere
Uygun yaramaz olsun. Durmasın. Kaçsın.
Seyrek görünen kuşlara ver hüznünü sen de
Uçurtmanı sakın yağmurda bırakma
Taşırlar onu çeşme başlarından dallara
Uçarken küçük boylu gezilerinde

Ey toprağın bıçağı. Bulut bileyicisi
Oy göğün tacını sesim paslanmasın
Götür beni hemen bekletme. İçlendirme
Çünkü ben hep sıkıntılı bir çocuğum
Kırlar kilitli kapılara benzer
Durma gel. Çıkar beni o sonsuz tatile

(Alan, Nisan 1967)

ABDÜLKADİR BULUT

Anamur, 1943 - 8.8.1985

Sen Tek Başına Değilsin (1976), **Kahveci Güzeli** (1981), **Acılar Yurdumdur** (1981), **Yakımlar** (1982), **Gözyaşları da Çiçek Açar** (1983), **Sen Tek Başına Değilsin, II** (1984), **Yurdumun Şiir Defteri** (1985).

BİR ANTİKACI YAHUDİ

ve belki kuşlardı bir beyazlığı
yalnızlık yaptığı en çok surunda
yani çarşıların bozuk yangınları
başlangıcıydı hep eski bir otelin

su verirdi o uzay çiçeklerine
salt bir atmacanın uçuşundan
kuşkusunu tanımlardı sığlara
bulunca sürgünde bozgun göğümü

bu 1944'te bir antikacı yahudi
resimler yapar kuzey kiliselerine
seğirtirken çağdaş bir güneşini
uzunluğunda yıkımlı kentlerin

(Soyut, Ekim 1966)

KAÇAK

konuşmadığım ülkeme belliyiz onlara yorulmadan
en büyük sorumlusuyuz bir uzun kartalın
ve yangınların belki de bir sabahın
anlamını kullanıyoruz ölü at başlarına
yani yeni bir duyguda sürgünler bozgunlar
geçerler gecelerimizden unutulmuşa uyan
ıslaklığında yitirilmiş erdemlere ne denli
hep sularında süreli bir ceylân

kırık akşamları çarşıyoruz ala mora
bozuk otlarında eski bir bunaltının
dudakları saygılıyoruz bunca dudaklardan
ellerimiz bir zencinin unutulmuşluğu çağına
eskişel şehirleri ve anmalardan

(Soyut, Kasım 1965)

ÖLÜ BİR KURBAĞA UZUNLUĞUNDA

saklardım ülkemi sığınaklarıma
gölgeyle boyanmış bir savaştan
gizlerdim bir uzun hitit askerini
en yakın yüzüyle surlarıma geçen

bir afrika sesine ve çok sonra
ağlardım ellerimin karanlığında
belki de doğu pencereleri ıslak
yaralı bir ceylânın şafağında

özgürlük o tanınmış bir dudakla
akşamcıl bir müslüman şehrinde
büyülerdim hep saygılı beklenmiş
ölü kurbağanın uzunluğunda

(Soyut, Haziran 1966)

ÖZKAN MERT
Erzurum, 1944

**Kuracağız Her Şeyi Yeniden (1970), Kırlangıçlar Kırıl-
gıçlar (1978), Irgatoğlu Atçalı Mehmet (1980), İşte Hayat
İşte Ölüm ve Tarih (1984).**

DUL

bölüyor bir dul dudaklığını
güneye bakıp sam yeli esince
kara bir camekânda ay ışığıyken
mor tabancalarına sarıp ipek mendillerini
ağzında burnunda kırmızı havuç
elişi kâğıtlarından bir çocuk gibi
kesiyor ellerini ayaklarını

ölünün sıcacık ayaklarını çizerler göğ
kocaman afişlerde kiremit rengi sabahlarla
isteriz birde akşam sularında
caz parçası çalsın
çünkü İstanbul sitilinde ölünün ayakları
bazıleyin rakıda içilen kızlarla.

(Dönem, Haziran 1964)

VALS

babamın göğsünde bir sten
uzun uykulardan, güneşlerden geçirilmiş
salı günü saat bir buçukta
başlayacak lacivert bir zeki müren

pariste modası geçmiş bir gece
sen kıyısında tanrının ayakkabıları
masmavi bir vals
güzel av olur istanbulda

ne kadar kahraman bu vals
göğü kapıştırmış göğsüne kont
anlatması uzun sürer
galatada bir balıkçı meyhanesinde

tahtadandır sevgilimin saçları
bir mavi bir kırmızıdır tırnakları
(söylemesi ayıp) ok mutluymuş
o salak avukatla evleneli

bıyıkları kayıp bir adam
trene benzer avurtları
en son kafeteryada
oraplarına boş ver elleri düşeş

işte böylece, askerlik yalnızlık derken
bir bahar salaklığı tramvaylarda
(dün köfteciydi meselâ, şimdi jigolo)
yarın desen cumartesi ve temmuz yorgunluğu.

(Soyut, Ağustos 1966)

YA SONRA ASKERLER KRALLAR HIZLI VE ÇABUK

Büyük şaraplarla yıkanan sarayların
Nasıl bir yakın sabahlarında
İşlemeli yorganların altında kadınlarımızı azaltırdık
Yaşlı ölü kadınların silâhlara sevgisi gibi
Kirlenmiş ağızları kalabalıklarda büyürdü
Çıplak ayakları halılarda çocuklarını arar gibiydi.
Sıcak çadırlarda memelerini severlerdi
Ya sonra askerler krallar hızlı ve abuk.

(Dost, Ocak 1962)

Geceleyin Bir Koşu (1966), Evet İsyan (1969), Cinayetler Kitabı (1975), Şiirler (1980), Şiir Kitabı (1982), Cellâdım Gülümserken (1985).

GECELEYİN BİR KOŞU

Külden bir ağzım vardı mermilerden önce
çanların saçlarıma değdiği yerde ulurdu
Mori, bakırcı çarşısı, incitepe
ağzımın üniformasına sokulurdu.

Bir çocuğun ağrıyan gülüşü vardı mermilerden önce.
Onu gizlice öperdim.
Onu sürungen yumurtaları ve mezarlarla
birbirine açılan karanlık mağaralarla öperdim.
Öyle sessiz, öyle gelişmeyen bir yangına
bir insan kıvranışını bırakırmış gibi
bir acı saplanırmış gibi sol böğrüme
ellerime Mori'yi eklerdim.
Ağzım ağızla doluydu mermilerden önce.

Mori vardı
usunu bir seccade gibi kullanan yaşamakta
Mori'nin köpekleri vardı her şeyden önce
her akşam adını yıkardı mahalle çeşmesinde
ayaklarını yıkardı, tertemiz tanrılar çıkarırdı ortaya.
Nasıl ki doğuran ve öldüren
köpekler gezinir herkesin şapkasında
ki herkesin şapkası mermilerden öncedir,
— Elma dersem çıkma.

YORGUN

Ölüer beni serinliğe yakıştıramaz
çünkü hiç kimse çıkmak istemez bu mevsimden dışarı
çünkü bitkinliklerini günden saklar ekinler
ekinler çocukların en rahat uykuları

gece ayakları kokan bir adam gibi gelir
eşiklere oturmuş aya doğru çocuklar
o serin bereket gölgeleri çocuklar
yani çocuk o güzel tüccar
yorgunluklar alıp kargılar dağıtan
geceye karanlıktan önce gelen çocuklar

bu şaşkınlığı çünkü gece yuyamaz
sanki ne kalmıştır çocuklara isa'dan
ölüler beni ölüme yakıştıramaz
gibi hâlâ saçlarımda tozlu bir akşam.

TÜFENK

Çocuk e harfine yaslanmış uyuyordu
sonra saçlarımız kapandı, denklerimiz bağlandı sonra
boyuna ateşler söndü dağlarda
bir yıldız boyuna söndü durdu
çocuk insan seslerine yaslanmış uyuyordu

o zaman ben atlıydım işte
saçlarımda geceler morarırdı
yorgun olamazdım çok uzaklardaydı yurdum çünkü
boyuna tüfenkler doldurmuştum sularım girilmezdi
canavarlar besliyordum ulu bir askerdim sanki

ve artık çirkinim
uykularımda örümcekler üreyor şimdi
gelmiş geçmiş bütün gölgeleri denedim
ellerim hâlâ pençe gibi

düşler, tüfenkler ve ayaklar
gözlerimi engel oluyor güneş.

REFİK DURBAŞ

Erzurum, 1944

Kuş Tufanı (1971), Hücremde Ayışığı (1974), Çırak Aranıyor (1978), Denizler Sincabı (1979), İkinci Baskı (1979), Çaylar Şirketten (1980), Kırmızı Kanatlı Kartal (1982), Nereye Uçar Gökyüzü (1983), Yeni Bir Defter (1984), Bir Umuttan Bir Sevinçten (1984), Yeni Bir Defter Şiirler Meçhul Bir Aşk (1985).

MAREŞAL

bir hüznün sonudur akşam
hangi tüfeğe dokunsa elleri
içime kuytu bir yüz bırakır
güvercinler taşırdı alnıma
silâhların ucundan akşam

babamın göğünde kuşlar
anılarımın amansız avcısıdır
bir kabristanı dolanır gibi
kansız yüzümü dolanırlar
akşamın üniforması kuşlar

ne bıçak ne kurşun isterim
bir damla kandır soluğumda
kahraman bir sesle yüzüme dolan
tarihi bir mareşaldır akşam
ben akşamı kuşlamak isterim

YASI

bu hırçın yüzle eskiden
tahtadan kuşlar taşırdım
ağzımın tüylenen ülkesine
her akşam ölümler ölümlerle
azalan bu yüzümü taşırdım

kuşlar ki benim bıçağımdı
çünkü onlarla avlanırdım
ölülerimi kanla sulayacaksam
boynumu dönüyorsa akşam
vallahi-billâhi avlanırdım

aslında bir tahta kuşun
alnımızda kanatlanmasıdır
ölüm yaşlı göğümüzü
bıçaklarla kuşatmadan
ölüm aşkın kanatlanmasıdır

MAJÜSKÜL BİR KADIN YÜZÜNE

eski yazma kitaplarda aranan
saçları kadifeli ipek bir kadın
gittiği her yeri bir majüskül sanarak
yüzümün bir yanını yazlık sinemalara
bir yanını bekâr adamlara uyduruyor

sokak sesli eskürbacı mı bu kadın
el kadar bir tiren taşıyor koynunda
ki onu herkes soyguncu bilmektedir
vampir diye yazıldığı kitaplarda
bir sansarla evlendiği de söyleniyor

içinde aşkın hurda bisikleti
nereye gitse bir harf uçuyor yüzünden
tenha ve gizli takvimlerde
şimdi yapma bir gül kalmıştır elinde
tahta atıyla geçtiği günlerden

İzleyenler

ATILAY ARSAN

MASAL SONU

aydınlığa uzamış bi leyla yüzlü kadın
kaldelerden bir kadın gözleri elâm örneği
pazar dedi mi koç kırması oğulsuz meryem
elinde uzun saçlı kral heykelleriyle
bir mavi kanı vurmuş başına üç - biri zenci -
neyi denedik gülmesi bol bi geceden
gördük amipler bölünmüş öyle çirkef sularına
elinin altında midye leşleri
biz davudi ağlamaklı üç - biri zenci -
o günler mi silinen çoğu taşbasmalarında
erkeğinde dölgücü sevgisinde bereket
tepeden tırnağa meryem o kadın şimdi nerde

GÜZELLEME

size ne aydınlık bunca erkek kıtlığında
çoğul renginden belli dört yanınız
lâleye düşkün zaar gül-gülistan yatağında
her geçen gün babili anmaktasınız
ya eliniz mi bir karanfil ortamında
o gözlerinizdir sonra şiire övgüledik
isa ipe çekilmiş dediler saat üç sularında
kalktık sizi isaya övgüledik.

(Pazar Postası, 10.8.1958)

HİÇ

Örtülmüş bütün kapıları gülmenin
Suskun, bütün kadınlar, bütün adamlardan
Gittikçe arandığı biryerlerinin
Çıkarılan en küçük yangınlardan
Hangi adam yasaklar kendini
Yok etmek için en kolayından
Bir durumun sökülmiş bir yerini
Yanılının en çabuk kıyısından
Hiç
Nasıl uyutmalı hiçi
Yaşamının herhangi bir yerinde
Çünkü, kimbilir hangi ağlamanın kesiti
Ya da nasıl kandırılır küçük bir zaman
Tutup öldürsek kendimizi
Bir sokak, bir ev, bir pencere
Ve kesin bir acıya uygulanmış biri

(Dönem, 6.3.1964)

DUVARDI, DUVARDI, DUVARDI
YAPILACAK BAŞKA HİÇ

Savrulduk büyük bir sabaha bizden
Çoğalmaktı, büyük kentler yaşamaktı, sizi unuttuk
Sonra dağları getirdiler kocaman, yadırgadık
Öyküsüz, ölü bir kurşun gözlerinde çıplak bir bulut
Ama durup-durup savruluyorduk
Kesin bir susuştu aldanmalı bir savaştan
Kocaman taşlarımız vardı, kentler kuruyorduk
Duvarlar örüyorduk kaçmaya duvarlardan
Soğuktu, üşüyorduk, alışmamıştık böylesine
Hep avutuyorduk kendimizi, oysa bitmezdi
Kentlerdi, bizimdi, çok üşüyorduk gecelerde
Gidip sizi unutuyorduk yeniden, çünkü siz
Bir yeni denizler getiriyordunuz bir yerlere

(Dönem, 6.3.1964)

AŞKLARA

Hep böyle yıldızleyin cepleri elli kaç kimse senin
Sevda mıydı ne bir uzak kelime de ismini yürüyordu.
Söylenmiş bunca şiir güzelliğine, daha da güzel
Yazmaklarla birlikte geldiği gün.
Bir o havalar değişsindi bak ne bahar
Aşınası bu çok yeşil çoğala çoğala aşklara
At bu giysileri gözleri o bir nasılsız çocuk
Gecesinde yıldız yağmuru gibi eylül.
Bunca uzak Santa Fe çigan orman çalgı hey
Şaraba aşk acılı sevişken ne çok ilkel
Seni yaşıyorken sarmaş-bacak her Tanrı günü
Ondan kaçmak ona kaçmak -lara gibi.

(Pazar Postası, 24.8.1958)

AY IŞIKLI ABLAM

O eski bahçeler oluyor kalbim akşam saatleri
En kuytu yerlerinde habersiz sellukalar açan
Her gidişinde kokular takınarak çıktığı şarkısız kalan
(ablamın
Yalnızlığını biriktirdiği en تنها odasından
Ablam ki şarkılarla çıkar, inderdi merdivenleri bazan.

Evde kalmış yaşlı kızlardandı ablam
Her gece biraz biraz daha karanlık ısmarlayan
Odalara kova kova ayışığı taşımaktan söz açan
Yalnızlığını biriktirdiği en تنها odasından
Ak güvercin yıldızlarla her akşam
Ablam ki hiç olmamış olan

(Pazar Postası, 21.12.1958)

AVUNUJ

zaman çizgiler arasında
sazını aldı gölgem
sular karabatak
dimdik devinirken
ışıklar karanlığa.

ezgisi gözyaşının
güneşinde balık okşar
o unutkandır tüm
kara saçlarına öldürmenin

salınır çiçeksiz ovada
karanfil beşiğidir
öper sevgili kuşlarını
yalnızlığın ve aşkın
uçarken kanadından

elini güldürüyor tellerinde
zorlu bir sevgi devinir
yapraklarında sıkıntının
gözleri ağulu

sonsuz çalgısına
gölgem yitik ağzıyla
şarkı nasıl söylüyor
cam saplıyor yüreğime
yırtılıyor mutluluğum.

(Soyut, Kasım 1965)

İSA

bundan şu kadar yıl öncesi daha Nuh'un
ya da sonrası değişmez
bir kızını üç erkeğe pay ettiği o günler
at cambazı İbo'nun oğlu İsa cambazı su
doğrusu
arasıra da kediye öbürü köpeğe
çalan sesiyle
derdi Nuh
nasılsınız evlâtlarım kızlarımla nasılsınız
her üçü de derdi güzel hem hoşnuduz

at cambazı İbo'nun oğlu İsa cambazı su
aman derdi bıktım be aşındı uçlarım artık
nerde bir kuş bulduysam ötesine dağlar koydum
tüten senden inceydi bilmem duyulmamıştır
ondan artan ona yetmez anmak yıkar ağaçları
hem geçerdi geceleri
incecik gölgesi kervanların aylarda o

at cambazı İbo'nun oğlu İsa cambazı su

(Pazar Postası, 20.10.1957)

KIZ

Tutup el ediyorsun Elenisa tutup göz ediyorsun
Yudumluyorsun iri portakal dilimi dudakların
Adını soruyorum yeniden söylüyorsun

Tutup bir simidi ikiye bölüyorsun incecik
İncecikten bir sıcak sıcak doluyorsun içime
Karanfil ateşinde şaraplar içiyoruz

Alıp gidiveriyor mavi dünyalara öylesine yavuş taylar
Gibi uzun boyunlu kızlar ay güzel ve üryan
Esmer göğüslerde kor parçaları dolanıyoruz

(Pazar Postası, 21.12.1958)

GÜLEN

Siz ne güzel pencerelerde öyle çağrılara duruk
Apak dişleriniz nedense gülen ağzından belli
Yağmurlar saçlarını arardı ya karanfil takmak için
Bizim bahçelere vururdu takunyaların akşamları

En güzel gözleriniz gözlerin mavi işte ne iyi
Aman çarşılardan döneli portakal soyan elleriniz
İstersen uyumazsın geceleyin çiçekleri sularız nasıl
Gül ortamında uzanıp elleriniz iyi günlere sabah olasın

(Pazar Postası, 15.6.1958)

AZILI SAZ

Sanki ölüyor sultanda habersiz başkası
Ayazın sınırında duruyor olmasan elmaları
Ayaklı var denizinde doğumdan önce
Ağlamak istiyor yeminli çocuklarca bir biçim
Yuvar yuvar dönerli nasırların
Sazı dışında bulanık süresiz bir bir şeyler
Kalantor yıldızın allegrosu geneltisiz çağrılı

(Salkım, 26.3.1959)

EKVATOR

Yerli yerinde durur bu sıkıntılı maymun-ekmek-ağacı
Yaz geçip gitmez üstelik her sınırsız gölge
Gerinip esnerim başım kaşınır kendiliğinden
Bir ses uzanır çeçe sineğine yağmur duvar dinlemez
Çabuk yaşa der ötelere gözlerimin daldığı koşuya
Ekmeğin tadına hep güneş vurur tarlalar gelir aklıma
Bir kara çiçeğe uğrarım geçici kokular dolaşır gözlerimde
İyimser pazarlar ezilir durup dururken
Sonra pazartesiye bir leke düşer kötümser
Günler karışır yeşil ağaçlara görünmez olur gökyüzü
Memeleri buruşur hindistan cevizinde olmamış kızların
Namusuyla ürer erkek girmemiş odalarda ebesiz kadınlar
Ya da ekvator derim ağustos böcekleri karışınca bu
(sessizliğe)

(Yeditepe, 30.4.1960)

ENDİMİYON DÜŞÜ

Anlatısız sevilerde bulurdunuz seleneleri öyle iyi
Nasıl hafifti elleriniz ısırdı ülkem o kez
Demediğim eksik A lardasın hep olmadık
Tutup çoğalıyorum anlamsız kadehlere kırılır.

Sizdiniz varolmaklara yıldız izleri gözlerinizde
Çekip gider miydiniz benden sonsuz olurdum
Güzeldiniz kuştüyü yataklara gelirdiniz Afrikalarda
Ağırdı ormanların uykusu bir şeylere erirdiniz
Bir tanrı yarattırdık şeyimizi uzata uzata
Bin yıl dönerdiniz öyle kesik bir yanınız.

On olup Babil'e geçmişsiniz dar etekleriniz öyle iyi
Süresiz yaşamlara olmuş belli kara yerleriniz
Birdiniz dünyama vuran sularsınız şimdi.

Kabartma dudaklar buluyorum sizi nasıl olurum
Kurtubadaki sekiz bin eğlenici bir oyuna ortaçağdan
Yüzünüzün sevişmeğe karşı duygun yerleriniz ürperiyorum
Dün mü bir yalnızsınız merdivenler darala uzaya
Unutulmazlığın mı ne odalarım o hep.
O anın ayı postu üstündeki
aşk sahnesinden sonra
On dönüyoruz Afrikadan
cinsiyet sazlarının
uğultusu

içinde...

Açılarımız ayrımlarda şimdi daha uzak Paris'e
Birdiniz dünyama vuran sularsınız şimdi.

(Pazar Postası, 22.12.1957)

BİR OSMANLI YAZMASI KOCA KENTLER

Uzanıp güneşler dizecekti parmaklarına
bir Anadolu gününden koptu Osmanlı yazması Hasan
tuz - biber kokardı Kartaca savaşından erte parmakları
kışla - dönümü bir nasıl çağ bilmemek uyandığına.

Uzansa koca kentlere uzanırdı
koca kentlerde havuzlar
balıklar vardı kırmızı
balıkların ağzında gök - kuşları vardı.

Uzanıp bir evren döndürecek
bir ağaç yeşertecekti Hasan
İlk çağ türkülerini sırlıslamak edecekti
bir Osmanlı yazması, dört yanı İnsan.

(Yeditepe, 15.12.1959)

UNUTMAK YONTULU HEYKEL

Kadındır, bir kadındır ama Asur yazıtlarından beri meryem
Bir kadındır yaslanmış en olumlu yönüyle pazarlıklara.

Nasıl da güzeldir mutlu ırağı
nasıl da güzeldir sabahçıl bacakları.

Kadındır, kadındır ama Asur yazıtlarından beri meryem
Sabahları unutmak soyunur Leda kuğusu ellerine
ellerinde akşamlar karanlıklara soyunur...

(Yeditepe, 31.12.1959)

DÜĞÜMLER

Hiçbir dilenciliği karanfillerin ama hiçbir
Gülüşün yaklaşık Kadıköy denizi yine yükselmiş denizle
Hiçbir avuntusu türkülerin senle gelen
Senle sensiz senle sensiz öptüğüm en karanfil

Sen tanımazsın belki siz hele yabancıyı görmekten
Her çocuk gibi gözleri mavi üstüne sıcak
Böyle hep beklediğim göklerin acısından
Bir ülküsü var ülkülerin içinde ada dönüşü
İlk dargınlığın masasında yaşı çoğalan.

(Pazar Postası, 21.9.1958)

AKAD'DAKİ AYLA

Ölüye karanfil istenmesi yüz üstü bir Melahat
Çok sayıda Arapların denizde bu hiç sevmediğim.
Tutup Ayla'ya değişiyorum seni tutup Akad illerinde
(yangın ertesi)
Çiçekler seninle pazar sabahsız çocuklar seninle
Diyorum ellerimizi bölüşen ekmekler böyle yıl sonu
Peçe altında ağlarken annelerimizin gözleri mavi değil.

Şimdi eski tanıdıkları bir savaş gibi
Uykuyu birlikte unuttuğumuz kuşların türküsünde
Diyorum sana sevgilediğim geniş bir gökyüzü türküsünde
Sensiz bir su heykeli olduğum da yalan mı
Belki o gece hiç bitmese o korku hep Ergani
Sevgimizin ardına böyle hep kuşatılan.

(Köprü, 1.12.1958)

BABİL KULESİ

Bu kaçınıcı katlar ölmeklere benziyordu Davy'lerin
[ışığında
Ya da İncil taşıyan bir bitik İncil'deki Babil öyküsüne
Nasıl kömür sökmeye uğraşırdı halklar nasıl- bitik
[gördüğünüz de
Dört duvardan bir'in dört olmasında şans - dört bir
[oluyordu
Umutluydu bencilliğine kapılanmış ama yine de dekovil
[tutanaklarında
İlk çağ yaşantısına değenekli Bilembautugan - lar üflerdi
[içi boş balkabağı
Gandhi'den evvel Musa dinsel sürülerinin sarsılmaz
[inancı
Dördüncü köşe grizuların yitik bir çağrı patapatlı
[düşlerinde -eski bir
Ya da Babil
Sekizinci renkten fizik ilkelerini gerçekleyen sembolik
[kule
Hoo - hop büyük yürekli kişiler halatları çektiler
(hoo - hop
Eller kazanmazlık edemezdi iğreti oluşumlara arasıra
[bilimsel
Salt merityenlerde sorunlanıp paralaks açılarını ölçerlerdi
Tavşancıl totemli klânlara o boncuklar işte bir tapu kiral
[bir de
Mana bulamaçlı öldüreç araçları çoklayın savaş savaş savaş
Mayonezli salatalar hep şölen topluluklarında başköşe
[payları
Biz i—çileri sevmiyoruz uöff biz mutlu kiral

Uygarlığın uğultusundan seni susuyoruz da denemez
[yorgun adam
Gerçek sorunu tırnaklarının ucundan tütmeliydi hadi canı
Sayısız tabakları kimin için yırttılar yanıtına pamuk
[ipliğiyle bağlıyız
Sana düşünmemiştik bile kanıtsız vermek
[yağmurluklarımızı
Sıcak ter kanarlardı oysa akşamları bilemezsiniz yine de
[bilmeyin
Önemli bir'di ne kadar uğraşsanız dördüncü duvar
[çıkışlarında
Bambaşka umutlardaydı o leş gibi itleri ama bir
[seviyorum
Öyleyse fasit daireleri taşıyordu uğursuz bantlar
[gözlerinizde
Yedi sıska yedi semiz öküz düşleri kıtlık habercilerine ha
[var ha yok
Biz tahta oyuncakları kuleler dibinde çıktıkta yine hiç
O bulamaç tenekelerinde katlar bu kaçınıcı katlarda
[ölmeklere varmış
Sonuç hep bir yani sen ben onlar
Daha karanlık yalnızlığımız eh işte birazcık da biz varız

Asal gazsız yaşantılarını sürükleyebilmekti asıl basbayağı
[maskelemek
Hiç indimi sen sanki terlemelere benziyordu
Kaç para bitiyordu evrensel uzantısının ötesinde ilk çağ
[görüntüsü
Hücre çoğalmaları sevimsiz kıral saçlarında totem delisi
Biz eşitsiz yüce başlıklardan daha da güçlülere gelecektir
Ama kıral o uğursuz itleri sevemez ama ben bir seviyorum
Oysa oyalamaklı seçimler sonuç hep bir yani sen ben onlar
[bir de
Babil hem de kule

(Pazar Postası, 30.6.1957)

M'OLA

Bir bakıma göre ola ki ya ki
Ha şu yutkundüğüm tıka dol boğazımdaki
Ha şu buzlarını açmış duygu çiçek

Oturmuş yargıma fal açar bir kız
Dirseğini dayamış kurguma duyarlığıma
Muson yaz yağmuru ağzıynan singin
Oturmuş saklıma unutmışluğuma utangaçlığıma
Ayak ayağa kancık çıldırgan
Bakışı o parmak yalaması acıyla sonuç

Oturmuş sıkıntıma duyarlığıma çılgınlığıma
Muson yazla ti ra ra okur
Oysa Azor dilinde sevgi ne bilmem daha
Fenike çağımla özencil yalın bungun
El ayası betizlerde saklı yüzümle
Boyutlanmışım Akdeniz onmuş ta ki

Mezopotamya yüzle Firavun gözle Hellen dudakla
Soyundu Avrupa Havva yansıl gerdeksi
Taktı çerezlerini bilezik boncuk yüzük
Giyindi Asya Himalaya mantosunu

Anadoluca baktım salkılı kroki karyola başak
Üst dudakla Karadeniz alt dudakla Akdeniz çalkantılı
Marmaradan ağzı dişleri Sevgim utançıyla
Eğildim su içmeye öptüm öptüm bir ton

(Salkım, 13.12.1958)

ÇOK GÜNEŞLER

ne güzel denize vuran ellerinle çarşılardayız
çoğul çarşılardayız bir geyiğin kovaladığı
buluşunca balıkların yüzlerinde gül-turuncu
öyle aşk apaçık bir insanın apaçık bir horozun kırmızısı
akşam dedimi ellerinle biliyorsun

incecikten bir tutamlık onlarsa bir gelindir
tutuşunca bu eylülüm şeker yiyor kalabalık
sıcağıyla sokakların taze bir lokantanın denizleri
nasılsa bir çiçeğin ne güzeldir düşleri
aşk dedimi çok güneşler bardaktan boşanıyor

ellerinde silkeledik öyle çoğul kelebek
yüzlerinle bir portakal daha yeni başlıyor
başlıyor da bir kadının bir türkünün yanında
usulcana o saatler sevgilere uyanık
akşamlar menekşedir ne güzel yaşamalar

aşk tatlı her insandır ayağına gidilen
bir kız olur gecelere güzelpene taranır
işte bir ay konuşunca yanımıza uzanık
her buluyorum yağmurlara kaçırıyorsun ellerin karpuz
hani akşamları bir sokağı ısıtıyoruz
kumru ah ne güzel kumru yürüdüğümüz

(Pazar Postası, 21.12.1958)

EL

Ah ahlarla doluysa hahambaşı çıra ah
Ahsılarda bütünlüğüyle dolu çıplak süt ah
Beyaz kır beyaz ama nasıl beyaz bembeyaz beyaz ah
Kırıpsılarda sürahi boyunlu bir ince kırba ah

Benim bütün yalnızlığım havadan bu boşluk sonsuz
Tevrattan alma incelenmiş bu bak unufak
Sonra delirtisi bırak yalnızlık o da ne bırak diyorum bırak
Anlamın ucu bir iğne parıltısı gözlerin kör bak kör kör ah.

Seni dümdüz hasırlanmamış ama öyle duru ve çirkin
Şu kılları al diyorum sonra berrak ama dopdolu boş
Boşalan zar kupası madensilerde masa arena bey
Tut bak tut tut diyorum arenamsı bir öküz boynuzu

Elimi sana veriyorum al sonsuz kemikli sol elim
Kemik bak bu iyi elim sizde edebilirdin ya
Ama edepsizcesine kemikli sonra bu hasır sürahi
Gözlerinden bahsetmesek de olur elimi bırak bırak
(SEN DUR

(Pazar Postası, 24.8.1958)

ONLAR

bu gülme kıyısına atılan ilk ölü değil
nereden uzanılsa aynı denizlere çoğalan
günlük yaşamalarımızı bölümleyen zil
kırk birinci odada kan kan kan

taşınır arabalarda kapalı gözlere ev
hangi adam düşmandır orası pek bilinmez
masalarda unutulur kutsal sayılan görev
aşk mı öyle bir plâk çalındıkça silinmez

öpelim ellerinden annelerimizin
büyütmek böyle olur albümlerde insanı
yürüsek mutluluk mu arkasından bu izin
bilmem belki de bize bakan her yanı

masalarda kalmasın penceremiz çok ufak
bir gün üzerimize çiçek gibi titrerler
alnını dayayıp damlayan yağmura bak
onlar mı gördüklerin evet evet gülerler.

(Değişim, 1962, Sayı 7)

ELMİRA

Baharda
Senin en güzel saçların hangi rüzgârlarla böyle
Bu kadife bahçelerde ne güzel papatyalar
Sen ne kadar güzelsin hep bu çiçeklerle

(Pazar Postası, 21.9.1958)

ANTİK

babama kıravatlar taktıran antik
masamdan bir posta gemisiyle kalkar
kalkar ve benden geçer
kavgacı evlerden
abdülhamidin yıldızından

muharip sınıflarda antik
tulumbacı ağzıyla
vuruşturur ve çoğaltır günlerimi
iyi düşman olan kadınlardan
kopan yeni aşk örnekleriyle
büyütür ve gömer sevincimi

bir varoluşçu türküsünü söyler
antiğin tahtalaşmış ağzından
gülümser ve yoksulluğunu kucağına alır
park köşelerinde beslediği
cesedini mumyalar plastik bir zenciyle

babamın kıravat öncesi antiğinden
öpülmek için büyüttüğü iri göğsünü
yeni düşmanlarına götürür kleopatra

(Soyut, Aralık 1966)

GÜNEYLİ ÇIBAN

değişme uğurlu gözlerin kan
damlatsa boş yerlerinden
ucunda işleyen kalyon küçüklerine
sarıl. bak bir denizdesin
su bardağına sığış
hareketsiz ve deniz.

ekleme kanatlarına sivri
gökdelen boruları
ekleme sana dair senetler
bonolar, protestolar
değişme uğurlu gözlerin kan
damlatsa boş yerlerinden
ayaklarında dağ nasırlar
ellerinde güneyli çibanlar çıksa.

bak bir soğutucu
seni yerinden eyleminden
koşturuyor, işe yatkın
elleriyle bir dolabı andırıyor
dönerek aşırıyor bir alevini
kıvrıp da gökyüzüne salıyor
hani senin aşkın yaralı bir göl dalgası.

değişme uğurlu gözlerin kan
damlatsa boş yerlere.

(Soyut, Ağustos 1986)

HALİMLİ SÜHEYLÂ TUTKUSU

O kimdir, diyelim portakal görünüşlü bir Süheylâ
Her karanlık bir nilüfer koynusunda yaşamaktan
Hey, nedir bu içtenliğiniz ya görürlerse sizi
Bir savunmadır öl öl pazar sabahlarıyla

O beni anlamıyor vay zeytinim yemyeşil
Belki de anlıyor da gözleri nar görümlü
Halimi çok özledik belki de sen şarapsın
Ah halimsin vah halimsin iki gözüm can halimsin

Bu da kim iyi Süheylâ gülsün
İyi Süheylâ örtsün yaşamamıza siyah
Gider mi ne kötü hiç ummazdım da kötü
Bundandır ellerimiz daha bir eğri
Bundandır ellerimiz bir bir halimli.

(Pazar Postası, 9.3.1958)

ALİ KEMAL ŞENADAM

GEZİLEME

el çırpmalarımız yüzyıllar tozu kubbeden
taş tapınak adam öncesi sonrası kocaman bir kandırı
belik belik titretimli krallar arkeoloji müzesi akvaryum
biz sizi anlıyoruz ki siz bizi anlamadan

çakıl batığı taban dalışı kulaçlarımız balıklar
dikilmişlik dibi oturum öte yıllar yanaşık
o gölgede nice güç yeniden

(Salkım, 1959, sayı 53)

BİR YALNIZIN KARNAVALI

sıkışık bir karnavalı tıktırıyorlar
her gün bakışını gözünden çekerek
yüzünde gürültülü bir marş kalıntısı
kaç şiir unutup geliyor buralara

buralarda hangi gizin gecesi olur
beatnik ve kara bir takvim yaprağı
olan bugünler ölürken geçer gibi
bir karnaval alıp gidiyor yalnız

(Yordam, Bahar 1967)

ISLIK

acı bir şubatın akşamlaştığı ağzımda
türküm ince bir hüznle açıyor yüzünü
günüme kötü ayrılıklar asıyor biri
bugün şubatın çok acı bir yerinde

birden biliyorum beynimi çizip geçiyor
karnında hangi hüznlerden gece bir ses
ağrısı tutmuş gibi bir kemana dolarken
acının ortasına
geçmiş iyi günlerden birini düşürüyor

ıslığımda bir acının şubatlaştırdığı
incecik bir kadın türküsü

(Soyut, Ekim 1966)

TUNCER UÇAROL

O SARI KOKAN KIZ

bilmece bildirmece güzelliğince iki iki
bir çini ölgün bir sen yapraklarının ucunda hınzır
gözlüklerim tutku dolu ıslık ıslık bir ıslak
sımsıcak üçgenin köşesinde saçların sımsıcak sarı o
ağaç sıranın kıvrımlarından tuttular beni kanlarıyla al al
o güldüydü baştan aşağı bir elleri büyük

(Salkım, 27.5.1958)

İHSAN ÜREN

ARMA

Camda bir kıral kravatı
boynunu unutmuş baltalı
tutmuş dedim yazmış
kalabalık haritası ormanlı
tavan akıllı bir teleskop
akşamı görmüş kim akşamı

Camda bir kadın çorabı
aşkı giydirivermiş bayraklı
hiç sefer bilmez horozlarla
şıpşıplı yağmurlar kalem
topluluk yazmış yumrukları

Camda bir kıral kravatı
bekler balta kurtarmış boyunları
kıral kravatı armalı..

(Yeditepe, 15.1.1960)

O KIZ BU

bir görmek tümünü cadde uzantısı
bakmak hayran hayran bir
o teyze de kimdi o öyle
ekmek bir elinde çanta bir
bıktırdı bu değin öyküler
oysa yaşamak onlarla güzel çok
örneğin tapınak güzellerin tümü
suyun arılığı gagasında bir kuşun
çakıl taşlarında yudum ellerimi
açtım oysaki kuşlara dek
beyaz sevdiklerimiz anılar sarmaşık
tüm yankıları uzak evrenin
o kız dedik sacayağı olduk ben sen o
yedi yedi kırkdokuz
kız elli kez satar bizi

(Salkım, 27.5 1958)

SAVAŞ KORKUSU

Cömertçe kişiler ezmeleri şehir otobüslerinin sessiz
Olmaksızlar var değil bu düşündüğümüz yirminci yüzyıl
Uygarlık öldürmek değil
Korkusu kaynaşmalarının ORTA-DOĞU
Savaş kişi sevdiklerimiz ölümler korkunç
Boy atmış yerlerinde cansız yatanlar görüntüsü
Düşündüğümüz ölüm korktuğumuz savaş degiller
Tüm varlığımızla ölmek vatana önceleyin
Ayrı kalmaklar sevdiklerden unutmak barışı acı
Sonra gökyüzü gibi bir evren kişisiz yıldızsız yaşamasız
Konuşular atılacak bombalar harap şehirler çok bir ki
Nedenleri yok hani hesabı ölenlerin bunca

Yazıklar yok mu hiç düşünmez mi onlar kişileri
Yaaaa işte korkunçluğu savaşların şimdiden
Yok korkusu kimsenin kimbilir hiçbir ulusun
Oysa tüm gerçekliğiyle unutmamak ORTA-AVRUPA ne acı

(Salkım, 17.8.1958)

İBRAHİM YILDIZ

BAKMA

Siz yapıyorsunuz bu sabahlar doğurgan
yüzlerinizde iyilik, ellerinizde iyilik
o yerler, o geceler hep güzel
bir bir bakıyorsunuz yüzlerinize
bir yaşamak katıyorsunuz nefesinizden
toprak, deniz, gökyüzü.

Bu karanlıklar dökülmüş başka eller
gökyüzündeki yıldızları siz yakıyorsunuz
denizlerdeki mavilikler
bir yalnızlık uzatıyor ellerini baktım
baktım
çok baktılar bu bir balık yaşama...

Yeryüzü yeşil-yemyeşil olsun istiyor
ah bir çizebilsek sevgimiz gökyüzü
umut ellerin sallandı mutluluk bu yerlerde değil
ah bir çizebilsek ölümsüzlük üç nokta
tükendi düş taşlarda kocaman eller
iyi günler mi var ellerinizde - günaydın kader.

(Pazar Postası, 11.1.1959)

**SICAK
ARANIR
BAZAN**

Kaskatı sevi ölümleri sonsuz
Bardak kırıkları elinde kanı çekilmiş
Kendi ölümlerini isteyenlerin oysa
Düşüncesi salt kurtarmak canları
Başka ölümlerin bilinmezliğinde
Birileri bazılarını öldürüyor. Birileri.

Birtakım kişiler hangi evin kapısını
Çalıyor usun dileklerine taş bağlayıp
Şimdi bilmem hangi kenyalarda
Bazıları birileriyle aynı yatakta
Mutlu ve sıcak.

(Dönem, Kasım 1964)

HASAN İZZETTİN DİNAMO

Asım Bezirci son kerte sabırlı bir bilim adamı kafa-sıyla atak, idealist, devrimci niteliğini kişiliğinde birleş-tirmiş düşünürlerden biridir. Arşivlerin en tozlu köşelerinin- den çekip çıkardığı yitikler dünyasının kurbanlarını yeni- den diriliğin dünyasına armağan ederken mutludur. Bu, bir bilim adamının, bir insan adamının mutudur.(...) Top- lumcu şiirin eleştirmeni, unutuluşun okyanusundan kur- banlarını toplarken bir yandan da toplumcu şiire meydan okur görünen İkinci Yeni'yle çatışmıştır.

İkinci Yeni Olayı adlı kitabı öyle oturulup bir atı- lımda yazılmış kitaplardan değildir. 1980'tan bu yana za- man zaman yaptığı edebiyat polemiklerini içine almakta- dır. Ancak, bunları bir kitap olarak toplamaya karar ve- rince, İkinci Yeni denen edebiyat olayının dört başı bayın- dır bir tarihçesini, bunun içinde oynayan kişileri, bunların yapıtlarının örneklerini daha çok aydınlığa çıkarmak üze- re eklemeler yapmış, Türkçesi kitabı bütünlemiştir. (...)

Asım Bezirci'nin aynı konu üstüne türlü zamanlarda yazarak kitap halinde topladığı yazılar, İkinci Yeni ola- yını bütün yanlarıyla, derinliğine anlatan tutarlı bir ça- lışmadır. (...)

Asım Bezirci'nin bilimsel metodu, sağlam mantığı, uluorta konuşmaya, söz söylemeye yeltenen karşıtlarını

güç durumlarda bırakmaktadır. 1940'lerden 50'lere dek yazdıkları yazılar, şiirler, yaptıkları resimler yüzünden başlarına gelmedik belâ kalmayan toplumcuları yeni süren sanatçıların (bu arada İkinci Yenilerin) yok sayarak bunun üzerinde direnmeleri hiç de insancıl yanı olmayan bir davranıştı. Bu yüzden, Asım Bezirci, 1940 anti-faşist sanatçı kuşağının savunmasını üzerine alarak didinmiş durmuştur. Bu kitapta gerçekçi şiirin bir önemli dönemi olan o günlerin zulüm görmüş sanatçılarını, şairlerini hiç kimseye nasip olmayan yurtsever, insansever bir devrimci kimliğiyle savunmaktadır.

(Yeni Ortam, 23.4.1974)

BEHÇET NECATİGİL

Azizim Asım Bezirci

Çalışkanlığına hayranım. *İkinci Yeni Olayı* adlı kitabı alınca bu hayranlığı yeniden duydum. Üzerinde durulmaya değmez şeyleri dahi kendine dert edinmen, bir kavga adamı olman bir mutluluktur. Çünkü bu tepkiler eserler kazandırıyor sana.

«Asiyâbın biz ününde değiliz, unundayız.» demiş bir eski şair. İki aydır dilimden düşürmediğim bir mısra bu. — Ün mü, un mu? Sesin değirmen sesiyle, gürültüsüyle hem uzaklardan duyuluyor, hem halis un çıkarıyor. (Halis Acarı unu!) — Kitabını bir ikindi üstü, meraklı bir roman gibi baştan sona okudum. Vardığım sonuç şu oldu: senden korkulur, Bezirci!

(Dönemeç, Şubat 1981)

LEL N. STAROSTOV

Bezirci, incelemesini kompozisyon yönünden oldukça açık, anlaşılır bir biçimde kuruyor. Bu nedenle (ve Bezirci'nin yukarda övgüyle andığım dil ve üslup özelliklerinin bir sonucu olarak) kitap edebi bir eser gibi, kolay ve zorlamasız okunuyor. Edebî portreler, tıpkı bir hikâye ya da romanın tipleri gibi, canlı bir biçimde algılanıyor. Aynı

zamanda bu kitap çok yüksek düzeyde bilimsel bir inceleme. Yazarın getirdiği görüşler hiçbir zaman temelsiz ve kanıtsız değil. (...) Bezirci, İkinci Yeni'nin ne olduğunu ayrıntılı bir biçimde, genişliği ve derinliğine gösterdikten sonra, bu olayın köklerini ve sonra tarihçesini çözümlüyor. (...) Bezirci'nin yazın-bilim sorunlarını bilimsel bir tutumla ortaya koyma ve çözümleme çabası en yetkin ve belirgin biçimde buraca ortaya çıkıyor.

(*Edebiyat Cephesi*, 30.11.1979)

MUZAFFER UYGUNER

Asım Bezirci bu kitabında dergilerde çıkmış yazılarını dizgesel bir sıralama içinde bir araya getirmiştir. Yazıların bir dizge anlayışına uygun olarak sıralanması, konuyu bir gelişim içinde, çeşitli yönleriyle ortaya koymaktadır. Ne var ki, bağımsız birer yazı olarak düşünülüp yazılan bu yazılar, bir araya gelince birçok yinelemeler doğurmuştur. (...)

Toplumsal bir öze dayanan şiirden yana olduğu, başka yazıları bir yana, buradaki tutumundan iyice anlaşılan Bezirci, bu anlayışından dolayı İkinci Yenilerle aykırı görüştedir. (...) Burada bu yüzden tarafsız kalamamıştır. (...) Davranışı tarafsızlıktan uzak, öfkeyle karışık bir yan tutma olarak ortaya çıkmaktadır. (...)

Bezirci, özellikleri kadar İkinci Yeni Olayı'nın kaynakları ve tarihçesi üzerinde de iki ayrı yazısında durmuş; ayrıntılı, sağlam bilgiler vermiştir.

(*Türk Dili*, Temmuz 1974)

RAUF MUTLUAY

Asım Bezirci'nin *İkinci Yeni Olayı* adıyla toplanan eleştirileri 1955 sonrasında yön değiştiren şiirimizin bir dönemine parça parça ışık tutuyor. Parça parça diyorum; her ne kadar bu yazılar yan yana getirilince bir toplam sağlıyorsa da, yazdıkları zamanın gözlem kırıntıları halinde kalmaktan da kurtulmuyor. Keşki Bezirci, kendi doğrularına yaslanarak, yargıladığı şiir döneminin tam dökümünü

bir kitabın istediği bütünlükte sunsaydı diyorum. Ne gerek var, dergi sayfalarında geniş okur ilgisinden uzakta olmuş tartışma, atışma yazılarını tek taraflı aktarmaya?

(Cumhuriyet, 28.3.1974)

HİLMİ YAVUZ

İkinci Yeni'nin özellikleri nedir? Hangi toplumsal koşullar altında belirlenmiş bir şiir akımıdır? İkinci Yeni'nin Türk şiir geleneğiyle olan ilişkileri (sözgelimi Divan şiiri ile olan yapısal benzeşimleri) nelerdir? Eleştirmen Asım Bezirci *İkinci Yeni Olayı* adlı incelemesinde bu soruları yanıtlamaya çalışıyor. (...)

İkinci Yeni şiiri burjuva ideolojisinin temel dayanaklarından biri olan «bireycilik» anlayışını, salt biçimsel bir yapı olarak almış, bu yapıyı insanımızın ve toplumumuzun kendine özgü sorunlarıyla bütünleştirmeden, soyut bir kategori olarak kullanmıştır. Dilin yapısını bilerek bozma, sözdizimi kurallarını altüst etme, duyuların saptırılması gibi özellikler bu bireyciliğin en aşırı belirtileridir.

Asım Bezirci'nin *İkinci Yeni Olayı*, bu açıdan, sadece bir şiir akımının eleştirilmesi değildir, bundan sonra şiirimizin göstereceği gelişmeleri de aydınlatan olumlu bir yapıttır.

(Milliyet Sanat, 29.3.1974)

ADNAN BİNYAZAR

Asım Bezirci yıllardan beri sürdürdüğü İkinci Yeni akımıyla ilgili yazılarını *İkinci Yeni Olayı* adı altında topladı. Birbirleriyle sıkı bağlantıları olan bu yazılar, 1960'lerden bu yana tartışılan, üzerinde değişik yorumlar yapılan İkinci Yeni akımı konusunda nesnel değerlendirmelerdir. Ayrıca, bu değerlendirme, bizde eşine az rastlanan bir çalışmanın da sonucudur. (...)

Bezirci daha başından beri toplumcu-gerçekçi şiiri savunmuş, İkinci Yeni akımının buna tepki olduğunu belirtmiştir. Açık açık söylemese de, bu akımın Türk yazınına büyük katkılarda bulunamayacağını da ileri sürmüştür. Bu

yüzden de elektrikleri üzerine çekmiş, yan tutmakla da suçlanmıştır. Ne ki, Bezirci'nin yöntemi polemik yapmaya pek elverişli olmadığından, suçlamalar etkisiz kalmıştır. (...)

Gerek kuramsal, gerekse tarihsel yönden İkinci Yeni akımının eleştirildiği bu yapıt, Bezirci'nin yan tutmadaki haklılığını yansıtıyor. Kısaca belirtmek gerekirse, Bezirci'

nin yan tutması, salt kınama, kavriyamama ya da hiçlemeden ötürü değildir. Neden, İkinci Yeni'den yana olmadığını inandırıcı örneklerle tanıtlamaktadır. (...) İyi ozanlarda şiirsel bir düzeye varan, kötülerin elinde yozlaşan bu akım böylece nesnel bir değerlendirmeden geçiriliyor. Hemen her ozanın şiirlerini gözden geçiren Bezirci, onların bu konudaki yaklaşımlarını da saptıyor. (...) Yazının sürekli tartışma alanlarından biri olan bu akım, Bezirci'nin değerlendirmesiyle bir bütünlük kazanıyor.

(*Varlık Yıllığı* 1975)

HALİL ŞAHAN

Asım Bezirci yapıtında İkinci Yeni şiirini bütün boyutlarıyla ortaya koymuş. Kitaba alınan yazılar daha önce dergilerde yayımlanmış olmakla birlikte konuyu değişik yönlerden kavrayarak bir bütün oluşturuyorlar. Bezirci, önce İkinci Yeni şairlerinin tutumlarını, buna bağlı olarak da şiirlerinin özelliklerini nesnel bir tutumla irdeleyip tanıtıyor. Sonra toplumcu bir şiir adına yargılamaya geçiyor. Yargılarını, tavrının gereği, İkinci Yeni şairlerden ve onu tutan yazarlardan yaptığı alıntılarla güçlendiriyor. (...) İkinci Yeni'nin oluşumundaki tarihsel, ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel etmenleri belirtiyor. (...)

Sonraki yazılar genellikle tartışma ve atışma yazıları. Fakat bunlar, Rauf Mutluay'ın söylediği gibi «tek taraflı» sayılacak nitelikte yazılar değil. Çünkü Bezirci İkinci Yeni'yi karşıt görüşler açısından da ele alıp daha enine boyuna irdeleme olanağına kavuşuyor söz konusu yazılarında.

Üstünde iyice durulması gereken bir yapıt *İkinci Yeni Olayı*.

(*Yeni A*, Haziran 1974)

Kitaptaki yazıları iki bölümde ele almak mümkün: İlk bölüm, İkinci Yeni şiirin özelliklerini incelemektedir. Bu özelliklerle beraber İkinci Yeni'nin kaynakları ve tarihçesi

de incelenmektedir. İkinci bölüm ise İkinci Yeni hakkında çeşitli tarihlerde yazılan eleştirileri kapsamaktadır. (...)

Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı'nı enine boyuna incelemiş ve eleştirmiş. Eleştiride sav, karşısav, bileşim (tez, antitez, sentez) bütünlüğünden hareket etmiş. Eleştirinin yanında devrimci çözümler de öneriliyor. (...) Olumsuz bir akımın eleştirisiyle yetinilmiyor, onun karşısında olumlu bir sanat anlayışının niteliği de belirtiliyor. (...)

Asım Bezirci'nin *İkinci Yeni Olayı* adlı yapıtı şiirle hiç ilgilenmeyenlerin bile zevkle okuyacağı ve ders çıkaracağı bir kitap.

(*Militan*, Haziran 1975)

İçindekiler

ELEŞTİRME :

İkinci Yeni'nin Özellikleri	7
İkinci Yeni'nin Kaynakları	45
İkinci Yeni'nin Tarihçesi	56
İkinci Yeni'nin Kurucusu Kimdi?	78
Ayrık Otları	89
İkinci Yeni ve Şiirimiz	97
İkinci Yeni, Birinci Yeni ve Orhan Veli	101
İkinci Eski Çıkmazda	103
Yara Deşildikten Sonra	113
Şiirde Kapalılık	127
Bir Bitmeyen Ölüm	131
Haksızlığa Karşı	141
«Kantocu Peruz Sahiden Yaşadı mı?»	147
Suçsuzluğu Cezalandırmak	152
İkinci Yeni, Gelenek ve Divan Şiiri	159
Halk Şiiri, İkinci Yeni ve Kemal Tahir	169
«Cellat Havası»	180
Şiirde Yenilik, İlericilik ve İkinci Yeni	183
Hoşgörü İnançsızlık ve Tutarsızlık mıdır?	194
Güneş Balçıkla Sıvanır mı?	203
Bütün Çiçekleri Ezme	217
İkinci Yeni Bir Kaçış Şiiri (mi) dir	227

KAYNAKÇA :

I. Dergi ve Gazetelerde Çıkmış Yazılar	239
II. Kitaplarda Yer Alan Yazılar	251
III. Soruşturmalar	252
IV. Açık Oturumlar	253

ÖRNEKLEME :

Öncüler :

İlhan Berk	259
Turgut Uyar	265
Edip Cansever	271
Yılmaz Gruda	277
Cemal Süreya	283
Ece Ayhan	289
Tevfik Akdağ	293
Sezal Karakoç	297
Ülkü Tamer	301

Yaklaşanlar :

Oktay Rifat	305
Ercüment Uçarı	309
Halil İbrahim Bahar	313
Ali Yüce	317
Ömer Nida	319
Seyfettin Başçılar	321
Gülten Akın	323
Sıtkı Salih Gör	327
Faruk Ergöktaş	329
Kemal Özer	331
Özdemir İnce	335
Nihat Ziyalan	339
Bülent Dalyancı	343
Ergin Günçe	345
Turgay Gönenc	347
Cahit Zarifoğlu	349

Egemen Berköz	351
Alim Atay	353
Ataol Behramoğlu	355
Süreyya Berfe	357
Abdülkadir Bulut	359
Özkan Mert	361
İsmet Özel	363
Refik Durbaş	365

İzleyenler :

Atılay Arsan	367
Rahmi Akseki	368
Asena G.	369
Yalçın Aslan	370
Bozbekiroğlu	371
Cengiz Çelikten	372
Cavlı Çulfaz	373
Ali Çulha	374
Öksel Demir	375
Beşir Dirikoğlu	376
Gökarp Erturan	377
Yusuf Gür	378
Tekin Kipöz	379
Ersun Korkut	380
Uğur Önal	381
Seyfettin Özdemir	382
Hüseyin Peker	383
Günal Sayın	385
Ali Kemal Şenadam	385
Yücel Ulu	386
Tuncer Uçarol	387
İhsan Üren	387
M. Şükri Üstün	388
İbrahim Yıldız	389
Selçuk Yönel	390

YANKILAR	391
------------------------	------------

1927'de Erzincan'da doğan Asım Bezirci, 1950'de Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Türkiye'de nesnel/bilimsel eleştiri çığırının açılıp gelişmesine katkıda bulundu. Edebiyatımızın çeşitli dönem, sorun, olay ve kişilerine ilişkin deneme, eleştiri, araştırma ürünleri verdi. 1963'te Otağ, 1968'de Yeni Dergi'nin okurlara yönelttiği soruşturmalarda yaşayan eleştirmenlerin en beğenileni seçildi. Yazdığı, çevirdiği, derlediği, basıma hazırladığı kitapların toplamı 60'ı aşılıyor.

İkinci Yeni 1955'lerde doğan, ama gürültülü tartışmaları günümüzde de süren ilginç bir şiir hareketidir. Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı'nda bu hareketi bilimsel bir tutumla derinlemesine tanıtır yargılıyor. Onun tarihçesini, özelliklerini, kaynaklarını, sorunlarını ve ürünlerini gözden geçiriyor. Ünlü şairlerini teker teker, ünsüzlerini de topluca eleştiriyor. Savunucularıyla tartışıyor. En sonra da İkinci Yeni'den seçilmiş şiirler ile geniş bir kaynakça sunuyor.

Daha önceki basımları ilgiyle karşılanan İkinci Yeni Olayı'nın üçüncü basımının da yankı yaratacağını, şiirseven okurlar kadar edebiyat tarihçileri, araştırmacıları ile öğretmenler ve hatta kimi şairler için de yararlı olacağını sanıyoruz. □

"İkinci Yeni'yi bütün yanlarıyla, derinliğine anlatan tutarlı bir çalışma"
Hasan İzzettin Dinamo

"Asım Bezirci'nin çalışkanlığına hayranım. İkinci Yeni Olayı adlı kitabı okuyunca bu hayranlığı yeniden duydum."/Behçet Necatigil

"Asım Bezirci'nin yazınbilim sorunlarını bilimsel bir tutumla ortaya koyma ve çözümleme çabası en yetkin ve belirgin biçimde bu kitapta ortaya çıkıyor."
Lel N. Starostov

İkinci Yeni Olayı sadece bir şiir akımının eleştirilmesi değildir, bundan sonra şiirimizin göstereceği gelişmeleri de aydınlatan olumlu bir yapıttır."
Hilmi Yavuz

"Asım Bezirci özellikleri kadar İkinci Yeni'nin kaynakları ve tarihçesi üzerinde de durmuş, ayrıntılı, sağlam bilgiler vermiştir."/Muzaffer Uyguner

"Yazınımızın sürekli tartışma alanlarından biri olan İkinci Yeni akımı, Bezirci'nin değerlendirmesiyle bir bütünlük kazanıyor."/Adnan Binyazar

"Asım Bezirci İkinci Yeni olayına salt yazınsal açıdan bakmıyor. Eleştiri yönteminde bilinçle uyguladığı diyalektik anlayışı tarihsel ve toplumsal alanlara da yönelterek bilimsel, nesnel bağlamda kapsamlı bir çalışma koyuyor ortaya."
Mehmet Yaşar Bilen